A

1660

I

1965 NR

MTAK KÉZIRATTÁR AKADÉMIAI LEVÉLTÁR

AKADÉMIKUSOK LEVELEI KÉZIRATOK, 19-20. sz.

FOLYTATÁS

Vachott Sándor

l. t.

1 les.

Oct. 28. 1843

Tekintetes Titoknok Ur!

Tiszteletlel vettem Ő excellentiájának a' magyar tudós társaság' elnökének levelét, melyben becses sorai által engem értesíttetni méltoz-tatik, miképp' a' M. T. társaság' legutóbbi nagy gyülésében levelező tagúl vá-lasztatám.

Egyszersmind felszólíttatom az academiai határozatok értelmében, hogy a' Tekintetes Urhoz minél előbb irtözzek válaszul azirányban, ha az academiai rendszabásai által kitöltött Előretabásban részt venni kivánok-e? El nem mulasztom ennél fogva igérni, mi-ként az academia által reám bizandókban ezélu lehetségem szerint eljárni s'o-ros kötelességének tartandom.

Egyébiránt maradván teljes tiszteletlel.

Tekintetes Titoknok Urnak

Pest oct 27 én 1843

alázatos szolgája

Vachott Sándor

48
1849

Tekintetes

Schedel Ferencz úrnak,
mint á magyar tudós társa-
ság Titoknokának

Pesten

Vághy (Wagner) Ferenc

ig. t.

1 lev.

Másolat

Méltóságos Gróf és Elölülő Úr!

A magyar tudós társaság Igazgató Tanácsának jövő hónap, és esztendő 8dik napjára rendelt ülésére való meghivásait Méltóságodnak nagy tisztelettel vettem.

Ezen becses meghivásnak illendően megfelelni, minnél szivesebben óhajtottam volna, annál inkább kell sajnálnom, hogy egy idő óta igen változó egészségem s hivatalbeli foglalatosságaimnak meg sokadása által, melly az ekezetség okozta halálos esetek szülemenye megakadályoztatom.

Esedezem tehát a Méltóságos Urnak és az egész nagy méltóságu Tanácsnak, méltóztassanak engem ez attól most kegyesen megmenteni.

Mindazáltal ez alkalommal szivem' mái hajlandóságának elegeu tenni kivánván, ide zárva küldök 100/kor rengő pénzben, mellyeket már akkor a' tudós társaság' tőkeinze öregbitésére szántam, mikor az Alapitó Urak' nagylelkü ajánlásaikat legelsőben hallottam, és a' mellyeket, hogy minél előbb általadjam, szinte közelebjegem nek nézem, mióta magam is olly szerencsés vagyok, hogy azon fényes társaság kebelébe felvétettem.

Tsekély ugyan az ajándék, tudom, de azt nem kivánságim, hanem tehetségem, hez mérsékelni kénytelenitettem.

Magamat Méltóságodnak kegyelmébe és jó akaratjába tovább is ajánlván legmélyebb tisztelettel maradok

Méltóságos Gróf és Elölülő Urnak

Sopronyban
Karátson hava 19dikén 1831.

alázatos Szolgája
Vághy Ferencz m. k.

Kongresy 31 Dec. 831.

Lg. 872. XII.

91

1831

Vajda Péter

t.t.

1 lev.

A' magyar tud. társaság titoknokához.

Pest. Sept. 26. 1837.

Tekintetes Titoknok Úr!

Örömmel vettem a' Méltóságos Elnök' azon leveléből, melly
által tudomra adatik, hogy a' magyar t. társaság, literatúrai
pályadarabom elfogadásából, levelező taggá választott, melly kö-
vetkezésében szíves örömmel jelentem, hogy a' társaság' alapraj-
zában kitűzött szorgalmas együtt munkálkodásra sziveset
készségemet ajánlgatom, valamint szorgalmas eljárásra is
mindazon dolgokban, miknek az ülések által a' rendszabá-
sok' értelmében méltóztatnak. Sparkodni fogok hogy a' tár
saságnak szorgalmasan közre munkálkodó 's részvevő
tagja lehessek, maradok

Kegyednek

Kész szolgája,

Vajda Péter mpk

422 Vol. Veb Leg 1-26. 867

80

1897

Valentinelly József

k. t.

A Lev.

148 fol. 1

Vide, quart. fig. 1859

BIBLIOTHECA PALATINA

AD D. MARCI VENETIARVM.

Spectabili Academiæ Scientiarum Hungaricæ
Joseph Valentinelli a Bibliotheca S. Marci

Quod maximi honoris testimonium Academia Scientiarum Hungarica mihi, nihil tale opinanti, hoc diebus transmisit, id potius existimo in me benevolentiæ quam meritorum vestri attribuendum fuisse. Si quid enim, quod vestra quam sit egregium, in præclaræ istius Societatis favorem a me præstitum, nemini a quo fungor munere mihi præceptum, nunc debitum vinci decrevisse conspicuit? Vnum pro collato beneficio eidem gratus quas possum refero, datum opportunitatem enixe postulo qua voluntatem ei dedicationem facta comprobem.

Datum Venetiis, die sexto Martii, anno MDCCCLIX.

Dr. Lenhossék

1418

1859

Vállas Antal

k.t.

7 lev.

Tekintetes titoknok Úr!

A' m. tud. társaság' elnökének, Ő Excellentiájának, f. e/r. sept. 10. hozzám intézett felszólítása' kövesedésében szerencsém van kegyedet, mint nagyan azon m. tud. társaság' nagy érdemű titoknokát, bizonyossá tenni: miképen az említett tud. társaság' igazgatóiga által f. e/rs. Sept. 9. történt a' mondott tud. társaság' mathematicai osztályába helybeli második rendes taggá lételemet vételemem nem csak öröm- és hálaérzéseket gerjesztette bennem, hanem egyszersmind amá' kívánatos, sőtt eltörölhetlen akaratos is, hogy, ezen új hivatalom kövesedésében, az említett társaság' munkálatiban állalában, 's történendő megbizásaik esetében különösen, alapszabályzásnak és rendszabásainak ámmutatása szerint, minden tőlem kitelhető ügyes-

séggel és szorgalommal részt vegyek és eljárjak.

Midőn Kegyedet a Kegyed által szőlős hazánk első rendbeli tudományos egyesületéről, a' m. tud. társaságról, erről alázatosan tudósítanám, minden tiszteletteljel vagyok

Kegyednek
ép
a' T. m. tud. társaságnak

Pest. Sept. 4.
1837.

alázatos szolgája
Phil. D. Vállas Antal

2

1

1

2

2

1

410 fr. V.K. Ver. Ps. 887

14
1837

Tekintetes Schedel Ferencz
Orvos doctor Urnak, mint
a' m. tud. társaság' titok-
nokának.

Pesten

1

2

352/pr. R. 839. 180. Lett. aug. 15. 1839.

Tekintetes Fudós Társaság!

Van szerencsém a' Tek. T. Társaságnak fül-
jelenteni, hogy én némelly, idővel
talán nyilvánítandó körülményeim.
nél fogva Pestet elhagyván, s Nemes-
Ujvári gróf Batthyány Károlytól
felállítandó gazdasági tanító-intéze-
lébe math. és phys. professornak ne-
vezteteven ki, tud. társasági kebelbeli
szívemes vidékivel kívánom felváltani.
ni. Ki egyébiránt a' Tek. T. Társaság
Kegyeibe ajánlván magamat, maradok

a' Tek. Tud. Társaságnak

Rohonez, utolsó gyosta
ja Kőszeg, aug. 4, 1839.

alázatos szolgája
D. Vállas Antal
r. t.

839.2

Sokszor 7 III: 5 Veszprém. 31. 1859

Tekintetes Tudós Társaság!

Attól tartván a' rohonczi tanítói Kar, nehogy
mű nyelvünkbe, mellyel munkálkodásaiban
élni kíván, szókönyveink hiányos volta
miatt, tanácstalanság és zavar csúszszék be, a'
Tek. Tud. Társaságot megkeresendőnek vélte,
hogy kéziratban levő "Természettudományi
műszótárát vagy műszótári kísérletét
vele közlemi vagy a' rohonczi gazdaképző
intézet költségein leíratni szándékozik.
Kedvező válasz" esetében a' szükséges költ
ség iránt arannal rendelés fog tétetni. Ro
honczon, dec. 27, 1859.

A' rohonczi tanítói Kar' nevében
Prof. D. Vállas Antal v. t.

10

Prof. Dr Vállas Anzalról

Kur. Tekintetes

Judós Társaságnak.

GUNS

28. D

Hivatalból

Pesten

Trotter-Károlyi ház.

2/1839

53 sz. v. k.

Szám: 52 Vett március 17. 1840

Tekintetes Tudós Társaság!

Van szerencsém a' Tek. Társaságnak gr. Károlyi Lajos'ré' által Ki Giroux Képírásse Daguerrotypot küldeni; mellyet a' gróf az academia' számára Párisban megvásárlott. Tájdalom, az egyik nek üvege az uton lőssé meghasadt, épen azé, mellyen Párisnak egy részét ábrázolja. A' más likon látni fogja az academia, mellyen pontosan azt is látja a' Daguerrotypia még a' legapróbb tárgyakat is. Ugyan is a' Kinyilott Könyv' betüi, ha nagyító üveggel nézzenek, olly élesek és pontosak, mint a' legszebb nyomtatott nyomásokéi. Jobb felől a' Könyvnek 148-dik lapja áll a' Köves Kerö' címmel: „The landscape annual". Ezzel arra is figyelmeztetem a' Tek. Társaságot, miszerint a' Párist ábrázoló Képnek alsó részén, a' lánc hídon egy emberes ábrázolni akaró folt látható; a' minthogy, mint tudvalik csak vetszeg álló tárgyak rajzolhatnak természetileg hűven ki pontosan — a' folt' emberre pedig a' Daguerrotypi' Képírödése közben morgott.

Fogadja a' Tek. Társaság a' gróf' részéről ezen ajándékot, az ön részemről pedig, Kötelessegem' teljesítése mellett, legmélyebb tiszteletem' őszinte kijelentését.

Bécsben, febr. 19, 1840.

Vállas Antal

2 1

Ad Telintetes

Magyar Nemzeti Tudós Társaság-
nak.

Két Daguer-
rotyppal.

Pesten

Uradi utczája, Trattner-
Károlyi ház.

1 2

517 sorb. 8vo: 21111 November 16. 1840.

Tekintetes Tudós Társaság!

Szerencsém van a' Tek. Tud Társaságnak egy nevezetes nem akaró konti' részéről egy ritkább növénygyűjteményt magában foglaló kis amerikai herbariumot benyújtani. E' herbariumot Reduckeden néhai paranymphánk, egyik tengeri kirándulása alkalmával, egy arra elhívő külső cs. kir. tengerészeti tiszt, ki — Körösünk legyen mondva — nem más, mint Bandiera, az elszánttal.

Óhajtom, hogy az academia szintolly örömmel fogadja e' kicsiny ajándékot, valamint én örömmel, midőn csak egy kis részt édes Hazámnak teljesítése alkalmával, iparkodtam, hogy e' kicsiny eszközt is az academiának juttassam.

Pozsonban, oct. 24, 1840.

D. Vallas Arsaky r. t.

840 2

Vállas Ödönal rt. Pesten Május hóban 847

1838/vth

Észrevételek a' physicai magosságmérésről.

Ismeretes volt az 1841-diki astronomia naptárban lenyomott magosságmérésről tojedelmesett értekezésem által a't. academiai figyelmét olly magosságmérési mjabb eszközre fordítani, melly a' hőlymérő felemlített tekintetből elsőttséget érdemel. Azóta ezen eszközt egy mj olly jeles tulajdonságai fedezvén fel, melly annak használására az academiai laurai nór ve is felette kívánatossá teszi.

A't. academia tejes, hogy az négyszeresen kés hőlymérőről (Thermobarometer), vagy mint némelyek által κατ' ἐξοχην nevezték, a' hypsometerről kivánok értekezni.

Ezen eszközzel élés műveletében abban kör pontosul, hogy a megmérendő pontokon a forró víz mértéke mérjük meg (v ezzel a' légsúlymérő csak amyiban különbözik a' közönséges lévmérőtől, hogy a forró víz mértéke közvetlen fokok ezek hogy a forró víz mértéke közvetlen fokok ezek által párasúlyméretnek mérnéseik is megengedik); beillesztvén annakán az ismert magosságmérési formulába

$$Z = 18383^m . Log\frac{6}{6'} \{1 + 0{\cdot}002(t+t')\} \times$$
$$\{1 + 0{\cdot}002588 \cos 2\varphi\} \times$$
$$\{1 + 0{\cdot}002588 . Log\frac{6}{6'}\}$$

a' hőlymérő állási helyébe a' forró víz mértéke, mely viszony

$$Log\,6 = \frac{23{\cdot}945371\,T}{800 + 3T} - 2{\cdot}2960371$$

által fejeztetik ki, a' magosságmérési formula olly alakot vesz fel:

$$Z = 18383^m . \left\{\frac{23{\cdot}945371\,T}{800+3T} - \frac{23{\cdot}945371\,T'}{800+3T'}\right\} \times$$
$$\{1 + 0{\cdot}002(t+t')\} \times$$
$$\{1 + 0{\cdot}002588 \cos 2\varphi\} \times$$
$$\left\{1 + 0{\cdot}002588\left(\frac{23{\cdot}945371\,T}{800+3T} - \frac{23{\cdot}945371\,T'}{800+3T'}\right)\right\};$$

melly alakban épült táblára, is alkalmas az asztronomiai naptárnak tendidáron kívánatban.

De közelebb tekintvén a' dolgot, olly előnyei re ismerésem ezen formulának, olly körülmények alatt mindazáltal, midőn a' magosság különbségek a' megmérendő pontok a' 45° fölebi gi fokban körül esnek, mellyek az asztronomiai ob tal is könnyen megszerezhető a' közelkező egyben rü fok kiszámolási táblákban vesznek.

Hogy ezen előnyöket minél egyszerübb módon alkalmazni, sőt hogy azokban levő formula összetevőjét $\frac{23{\cdot}945371}{800}$ által, mi a' dolgon nem változtat, ha az mint közelkező rekeszteli hosszát ugyan annyival elosztjuk. Mi megtörténvén lesz:

$$Z = 550^m.23 \left\{ \frac{T}{1 + \frac{3}{800} T} - \frac{T'}{1 + \frac{3}{800} \cdot T'} \right\} X$$

$$\{1 + 0{\cdot}002\,(t+t')\} X \ldots$$

avagy mivelhogy általában

$$\frac{1}{1+a} = 1 - a + a^2 - a^3 + - \ldots$$

lesz:

$$Z = 550^m.23 \left\{ T\left(1 - \tfrac{3}{800} T + \tfrac{3^2}{800^2} \cdot T^2 + \tfrac{3^3}{800^3} \cdot T^3 + \ldots\right) - T'\left(1 - \tfrac{3}{800} \cdot T' + \tfrac{3^2}{800^2} \cdot T'^2 - + \ldots\right) \right\} X$$

$$\{1 + 0{\cdot}002\,(t+t')\} X \ldots$$

azaz:

$$Z = 550^m.23 \left\{ T - T' - \tfrac{3}{800} \cdot (T^2 - T'^2) + \tfrac{3^2}{800^2} \cdot (T^3 - T'^3) - + \right\}$$

$$\times \{1 + 0{\cdot}002\,(t+t')\} X \ldots$$

20 c
1600

avagy minthogy minden illy kifejezés $z^n - z'^n$, $z - z'$ által elosztható, mert tudvalevőleg

$$\frac{z^n - z'^n}{z - z'} = z^{n-1} + z' z^{n-2} + z'^2 z^{n-3} + \ldots z'^{n-1},$$

lesz végre:

$$Z = 550^m.23\,(T - T') \left\{ 1 - \tfrac{3}{800} \cdot (T + T') + \tfrac{3^2}{800^2} \cdot (T^2 + TT' + T'^2) - \right\}$$

$$\times \{1 + 0{\cdot}002\,(t+t')\} X \ldots$$

avagy

$$Z = 550^m.23 \left\{ \frac{T - T'}{1 + \frac{3}{800} (T + T' + \frac{3}{800} TT')} \right\} X$$

$$\{1 + 0{\cdot}002\,(t+t')\} X \ldots$$

Minthogy végre ezen kifejezésben $\frac{3}{800} \cdot TT'$

azaz:

$$Z = 550^m.23 \left\{ \frac{800\,T}{800 + 3T} - \frac{800\,T'}{800 + 3T'} \right\} X$$

$$\{1 + 0{\cdot}002\,(t+t')\} X \ldots$$

avagy be'ván ölelben kifejezve:

$$Z = 290^\circ \left\{ \frac{800\,T}{800 + 3T} - \frac{800\,T'}{800 + 3T'} \right\} X$$

$$\{1 + 0{\cdot}002\,(t+t')\} X \ldots$$

mi számolásra s emlékezetben megtartásra nézve felette könnyű szabályt ád.

F mind két ponton találtatik

A' szabály tudniillik ez: 1) tekintetbe véve a' (Vasarely) forró víz mérsékének T (szárados, centesimalis) fokát 800-zal; 2) elvonatik el az illető találási pont $800 + 3T$ által, azaz olly pont által, melly a' forró vízmérsék-kompressus fokának 800-hoz való összeadásából keletkezik; 3)

az ábrán találó pánczélnak kiebbikre vonatkozó a' nagyobbikéból ; 4) végtére ezen különbséggel szorozván ar 550 pán (midőn métrekben keressük a' magasságkülönbségét), vagy a' 290 pán , midőn a' kívánt magasságkülönbségnek bécsi ölekben való kifejezésével megelégszünk . — Egyébiránt pedig itt is , mint minden magasságmérésnél , minden (Károdon, centesimalis) fokon , mellyel mind ar egy mind a' mások állásponton , a' légnemű fagypontot találtatni kell , a' találó magasságkülönbséget $\frac{2}{1000}$ részével megoldjuk : mivelgában éreznünk kell , hogy a' légnemű fagypont alól van , minden fokon kevesebb értékű kiebbülésnek válik .

Vegyük például ar 1841-diki astronomiai naplónk 3-dik példáját , mellyből következik , hogy

	Hévenlymérő.	Külső hőmérő
Bécsben	99·36 (T)	— 0·7 (Cent.)
Rohoncon	98·88 (T')	— 0·5 "

Jemlékbi szabályaink szerint, lesz :

$$\frac{800\,T}{800+3T} = 7{\cdot}2388\,F, \qquad F\ 72{\cdot}388$$

$$\frac{800\,T'}{800+3T'} = 7{\cdot}2133\,b, \qquad b\ 72{\cdot}133$$

mellyből pánnak különbsége 0·255 v ezer 550-nel szorozván , lesz (igazítás nélkül) a' magasságkülönbség 140·25 métre . Az igazítás abban áll , hogy

$$0{\cdot}14 \times 1{\cdot}2$$

a' találó pánból kivonatik , mi által ar 140·08 métrenyire jól le . A' pontosabb mód (l. ar 1841-diki astronomiai naplót) 139·89 métert ád . A' kétmódi különbség 140 métrenél nem egészen $\frac{2}{10}$ a' métrenek , arar körülbelül csak 7 kilyuk.

2

225 folio

Vett. maj. 14. 1859.

Hall of the New Orleans Academy of Sciences,

New Orleans, Louisiana, U.S.A. April 10th 1859.

Tekintetes Tudós Társaság!

Sajnálattal látom, hogy a' Magy. Tud. Társaság a' mi Tud. Akademiánkkal semmiféle öszvekötetésben nem áll. Mi a' világnak csaknem minden Tud. Társaságával s egyetemével levelezésben állunk; a' küldemények Amerikából s Európából csaknem mindennap érkeznek: – csak Magyarországból nem hallunk hírt, csak ouriét nem látunk életjelt. Még a' becsiek rendszerint megküldik a' magok nyomtatványaikat, a' magyarról, körünkben, mintha nem is léteznék, említés sincsen. Indítványozni kövétlen tében nem duplom, hogy a' Tek. T. Társaság megfogja kapni a' mi Értekezéseinket: de más részről azt is bátorkodom remélleni, hogy a M. T. T. sem fog késni bennünket nyomtatványai megküldésével megörvendeztetni. A' küldemények legczélszerűbben Charles Loosey, Austrian Consul General, New York, és általa Washington a' Smithsonian Institution, Washington D. C. czím mehetnének keresztül. Ki is magam az Úrnak ajánlva vagyok

a' Tek. Tudós Társaságnak

alázatos szolgája

Dr Vállas Antal

Corresp. Secr. of the New Orleans Academy of Sciences

P.S. Leveleimnek deákúl.

31. d. Juin
26. ii. 101 st.
1859.

101. Jahre

1859

Vámbéry Ármin

ig. és t.t.

6 lev. (+ 1 melléklet

Stambul 2/3 1839

Tekintetes Tanár Úr.

V. MAGYAR MUZEUM

Egy honfitársom kinek itt Hamburgban keresked[ő]je vagyon oly szives volt a tek: tudományos társaság részére a négyes igért Szádeldin beszes Könyvátát átvenni. En a magyarok (Engerusz) történetére körvetlenül vonatkozó czikkeket lefordítám mellyeket a könyvek mellékelve el is küldök. Szives kedjék Tn. Tanár ez ügyben a dolgot könnyebbítésének részemről tudtára adni. A könyvet a legjobb másolatnak ugy ide, mint a végén az irlam szerint élet czikkeimnek vala lenni négy kap kiszegzik. Mindenjei a napokban az ugy indulás vagyok könyv magyar nyelv szótárokat gondolatjét is elvégzem, a mint remélem alkalmat fogok arra is alkalmatosan.

Kérem azt minden változás nélkül a nyelvészeti osztálynak elfogadtatni is vagyon szerencsém ha az egy egyes fűzetben kiadatnék, mikor az magyar Akademiai értesítőben minden hasonlóan

Magyar nyelvészet. című tárgyában. Ígyan sajná
lom hogy a nyelvészet ügyében oly mélyen erzett
igaz szigot ~~x~~ nem fogadhatom el, a napi fog-
lalkozásom oly sarkba hogy sokszor 8 nyelvet ne
ismi, beszélni vagy ~~x~~ tárgyalnom kell, és arany és
nyelvemre fordított gond eredmény nélkül ma
rad. A jelen küldeményt nem akárra egy egyes
és sokkal érdekesebbel szaporítom. Gyanítha
Kapteyn M: parádel Ydrisz Dicliszi nagyon
rikkan talált chalo' Pörök ország történetét
persze nyelvben tárgyalva. Hammer egy példány
ért 2000 forintot adott is ez az egyedüli mi
Európában létezik, de írása nem oly nép nem
oly ábrás kabó mint az enyémén.
A propos nem lenne oly nincs megrendani hogy
hol hagyta el Repritzky Naima fordítá-
sát ? Szívesen fogyatnám ha erről értesítve
lennék. Velencey Münsiad ez szalatin
bul ~~x~~ ine (a oroszok levelezésével foglal
kozom, legkeserebb könök irály do nagyon
érdekes, kivalt kép a Magyarországban ist lev
tek.

Kérem alázatosan ne tessék Méltóztatni a nyelvek
ett sorsáról felelvasásáról, az a sokféleség nagyon
érdekel, is ha a mi társaság annak figyelmet
ker nem szentelne, akkor bármin a vissza küldését
és franciá s németbe kiadan. Az Akademiának
nya egy örey ledolgozása az, hogy annak kiadási
a költ a nemes tudosok kebelébe hagyjanak.

Ő folyó hó 13dik n. 4ikén dessér J Horsek Boltjá
ban (mellynek címe itt mellékelve vagyon) a küldött
packetát elhozatni, is örömtelen tudósítani hiszek arról
csak két sorban annak átvételét kimüli addig

Legalázatosabb szolgája

Wahnberg Armiusnak.

Nagyon szeretném hogy Magyarban egyszer tovább
hasamat megtálom, is akkor személyesen meg-
köszönném Uraságodnak az irántam tett szán-
dékát.

Vett. julius 13. 1860.

Tekintetes Titoknok Ur!

A mult tél folytan irt leveleim egyikében nyelvemleki foglalatosságomról értesíteni bátorkodtam Uraságodat. Igen is egy nagy fába vágtam a baltámat, és munkám kezdeténél mindjárt észrevettem, hogy ha sikeres végrehajtására csak egy lehetséges ha egyáltalán lehető közép Tudományság de legyinkább Szamarkand a Bibliai Ur hazája viszonyaiban tartozkodhatnék.

A terveret mü, mely a magyar nyelv finn-altaji s törökalbeli viszonyait bevárásat füzi magának kitüzte, most egy kis füzet formajában benyujtatik a M. Akad: nyelvtudományi osztályához. Elöször a részre hagyatkozott magyar nyelvészek itéletét bevárom, és csak ezután az europai tudós világ elébe bocsátandom német s franczia nyelven az értekezése megvizsgálását. Megkapottam az utolsó héten a magyar nyelvészetet Hunfalvitól, négy Riket is két füzet, amely népet, sok jót tartalmaz, de mi hasznu egy fogalom sincs abban még kiegészítéhez hozva a nyelvünk viszonyaihoz Hunfalvi akkar, de nincs ereje: élet, elegendő tudomány kiányzik neki arra a török-tatár nyelvekben. (Bécsiektől) Ő a török nyelveket a Kibától ismeri, a csagatai s uygur sok német

nek kürsáitol hallotta. En nem a finnero"k ellen törekszem, de
lam nem egyenisiger ellen fölszolal, nekem a sors kedvezett,
hazám nyelve eránti kötelességet teljesithetem, miért ne tenném
.

E próbát elegendönek tartom, hogy vagy a hazám vagy egy más
europai társulattal utazásomra szükséges anyagi segitséget
kérjessem. Legnagyobb reményemet tekintetes Titoknak
nekem közbenjö tanusitott jóakaratába helyezem, jóv
tavaszig még a török palotákat falai közt maradok, foglal
kozásom fö tárgya lesz Szolakyade, Szelaniki és Adri
pönkéneki müveinek ránk vonatkozo darabjainak fordi
tása, de addán ha mindjárt mint rabszolga is, ki Tatárok
ha elmegyek.

Ezer köszönet a folytonos altalmaztan kedvéért, kérem alázatos
tisztelet ezen értekezésemet a legelsö nyelvészeti osztályggyülésnek
bemutatni, és ennek itéletét bár milyen is legyen az, velem
közölni.

Maradok
Tekintetes Titoknok urnak
alázatos szolgája

Stambul 18/6 1860.

Vámbéry Ármin

Buchdruckerei
Carl Ueberreuter

131. 1/12.

402

1800

N. TIDOW'SCHE AKADEMIE
N. AKADEMIE

2

a 84. dik Bánkos 1862.

84. k.

Vett. 1. 18 Decembre 1861.
Vettem febr. 1. én 1862.

Stambul 17/1 1862.

Tekintetes Tudós Úr!

Régi alig volt időm a tett szívességéért Önt hálámat kifejezni, midőn már ujabb kérésekkel alkalmatlankodni bátorkodom. E levelemhez két ívből álló kéziratot csatoltam (ugy hiszem Stambulból utolsóként Önnek beküldöttet) Az első Tatár Nyelvmutatványt, melynek hol és mi képpeni megjelenését Tekintetes Urunk szives be-látására hagyjam, akár az Értesítő" akkor a dl Ugyet-szívesben nekem mindegy csak hogy napvilágot lásson" mert Tus uram legjobban tudja mennyi baggal jár az ily irkafirku, és mennyit használhat a tárgy minden meddőségé daczára. Tetsse nekünk a törökta-tatár szokincs gyüjtését nagyobb mérvben irni kell, ránk nézve e dolog könnyü lenne, ha csak anyagi áldo-masom nagyobb lenne.

A második kézre kiadandó nyelvmutatvány Mr Alexis élőirású volt áll, melyet először Belin ur a francia követ egy első titkára és barátjának jeles tehetsé tudósa egy az Elnökhöz szóló levél kiszínezésében nekem vett

i.

kérésel átadatt hogy azt nevében az Akademiának
benyujtsam. Belső ür nem annyira nyelvészeti mint
irodalmi szempontból ujsi a keleti könyvességet, de
kutatásai minden tekintetben érdekesek.
ennyit a kiadványairól. De most engedje meg Tekintetes
Uram, hogy egy (legalább előttem) igen fontos élet kérdés
ről is egy nehány szót szóljak, egy oly kérdés mely ü
letem alatt folyvást foglalkoztat, ugy hogy nem
akarom Stambult odahagyni, annélkül, hogy azt leg-
alább meg ne pendítettem volna. — Tisztelt Uram
emlékezetében lesz, hogy szóbeszéd tárgyában is mar al-
kalommal is az Akademia könyv kiadványainak
arra nagy fontossága könyv kiadványokat ajánlám, melyek
itt Stambulban tőlegnek is ránk nézve mellőzhetlenek
A nár ajánlással ón keveset használhattam, es oppik
a legfontosabb vágyaim nak vala (persze ha elegendő modom
ként volna) azokat mint megvenni s az Akademiának
könyvtárának átadni. Fájdalom mal látom, hogy tő-
lem ki nem telhetett is nem is marad más hatra
mint arra inditványnyal az Akademia elébe állani
s a megvételt a következő fontos okokból reá
ajánlani 1ször Szerény tekintség ugyan, hanem ren

...iázat akaron elkiáltani, hogy valamint a könyv kivitelben állás...
...runt ugy a kelly is viszony is mennyiségnél fogva nem igen gyak...
...de van less alkalma az Akademiának, egy vagy ki kontárosa...
...segitségével ilyesmit kiirtani. Az Akademia e kü...
...perrásokat bizalmába ugyan juthat de orvoslen nyeres...
...kedők közbevetésével által, kik nem elegendő ügyismerettel (birván)
...sok fontos kéjrat a könyvet mellőzni kénytelenek Ö^ur A...
...könyv pénzviszonyaik jelen konyvdalmánál fogva a m...
...papir forintunk itt ereiett 8 most 16 pias...
...is ha felvesszük, hogy az oly kevesné kerecett árus...
...viszik, a milyen itt a könyv most az oldalános s...
...gény sége korszakában még olcsobb — ugy biztosan
...fölvehetni, hogy a mikszélt könyvek nagyobb
...részét fele áron de előbbi árának egy harmadáv...
...megvásárolhatnék, és a rendkivüli könnyitményekk...
...segitségével oly kincs birtokába juthatnák, melyet
...az utóbbiak semmi képp meg nem haszn...

...Tekintetes Ur jól tudja, hogy e kedvelt könyvek nekü...
...állami történeti és nyelvészeti szempontból nagy hasznu...
...ak, a jelen kedvező körülmények használatával, tesse...
...megkisérni az elnökségnél öt fölös nyolcz...

papir fonalból, mi arra kínosnek bizonyúlhatna pe-
helyét, melyért nem csak a hazai de az európai ke-
reskedés nyerssége hálát mondhatna.

Kérem engemet minden esetre Tek. Uram véleménye felől
tudósítani még 10 hétig lakásom Stambulban, és ha ve-
rendés lenne hetvenet megnyerni, a működésre
még elég idő volna.

Maradok

Tekintetes Uramnak

alázatos szolgája

Schönberg

Nagyságos Stein Salamon Asszonyságnak
legmélyebb tisztelettel kezét
csókolom.

V. 1862

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST
V. AKADÉMIA UTCA

a 84. dir Bánkos 1862.
valo

Pesth, le 18 Décembre 1861.

B. TORMAY'S
BUCHH.
U. ARAD

Monsieur le Président,

J'entends par Vénkötzy de l'histoire particulière que l'académie de Hongrie a chargé d'écrire relativement à la longue vie du Kaïmakam Djeghaleï, l'une des origines de la famille ottomane actuelle, je prends la liberté de vous adresser, ci joint, un exemplaire d'un travail que j'ai publié, récemment, dans le Journal de la société asiatique de Paris, sur la vie et les œuvres d'Ali Chir, l'un des écrivains les plus éminents de la littérature Djeghataïenne; et je vous prie, Monsieur le Président, de vouloir bien, à votre première convenance

les pouvoir d'Ali Chir offrir

à Monsieur le Président de l'académie de Hongrie

à Pesth

mine riche et féconde pour les recherches que vous poursuivez dans cet intéressant genre de philologie comparée, j'espère que l'Académie accueillera l'hommage de mon livre avec bienveillance; et je m'estime heureux, Monsieur le Président, d'avoir trouvé l'occasion de m'entretenir, en quelque sorte, à vos Confrères travaux.

Veuillez agréer, Monsieur le Président, l'expression de mes sentiments les plus Consciencieux.

J. Belin

Secrétaire Interprète des
Ambassades et Légations à
Constantinople; ancienne
élève de la Société asiatique
de Paris.

84
12

12

Vetter mart. 3. án 1862.

102. 62.

Tekintetes Tudós Tanár Úr!

Budenz József barátom nekem mintegy felhivatalos
felhivása folytán oly szabad vagyok Urasságodnak
a szerecsen megye lelenc dolgai iránti szándékaimat
vel alkalmatlan lenni. A Posztainak ez úgy kell
hogy rendelkezésére szerezni a kivánt eredményt
ugyan megfosztják, mert mint halljuk az igazgató
tanács a budgetet már Febr: 24dikén már elhatároz
ta. De én meg vagyok győzödve, hogy egy későbbi alkal
mas időben a megrendelt ügyről eredménnyel szabadoz
hatunk ne vagy akkor is.

A szerecsen megszerzése körüli alapos, melynek tek: Úr
tudva Dái urtól értesült években folhozott indokok
nál fogva most legkedvesebb akarna lenni, ennyi ide
ideje attól, melyet a nyugati könyvek és tárgyak
megvételénél nyerhet. Ott hol a könyvárak valamint

Tekintetes Tudós Szabay László
Úrnak a Magyar Akadémia érdemteljes
titoknokának Pesten.

más egyébb dolog ejtésen rendezetlen állapotban vagyon
végképp lehetetlen a megveendö müvek árát do még
megközelitöleg sem meghatározni. A részint kéz-
iratnak részint nyomtatásban lévö" könyvtárakból (ka-
talogusokból) és akmányszerü jegyzékekből (Memoriat) ol-
ekvántan, az az a könyvpiaczon vagy a magánosok
nál kaphatók, és ezek az ár a mü ritkasága, irása
minöségé, vagy mai könü lenyek szerint szabha-
tó — és ezen okokból a ráfordítandó összeg meny-
nyiségét határozottan megmondani nem tudnám. — Ez
ügyben egy fokozatos elöhaladás legintább ajánlható, a
mivel most a legnikoljesebb is legkevésbé nélkülöz-
hetlen könyveknél kezdeni akarnám, arért egy hozzá
hogy a Tek. Humfalvi Dál ezekhez intézett levelében kért
összeg egyelöre elégséges lenne. Ezen a hazai könyvtárak
oly nagy kiterjedésü kutfonrásaik feneritása, nem egyet
emberi, nem egyket ev munkája, a mint is az eredet
czélnak biztositása nagyon czélszerü és kivánatos.
A mi tovább a müvek részletes megnevezését illeti, ezt
Tekintetes Titoknok ur'a jelen ideiglen indokoknál fogva
lehetetlennek találandja. Mi a budget korlátoltsági
tejét nem tartathatunk egy rendszeresitett megalapitott

lag sokromat nem adott, mi a legiuabbat kö-
jük, mindég arra ügyelve, hogy a kopandó
fontosságu müvekre fordítassék. Ugy-
ezen utolsó kitétel alatt, annál ma-
a gépkezelőmben kiszedésekben értek
csaknem a koldogult Reynolyknak is sokat, mint az ajánl-
lott müvei kevés kivétellel mind elsőrendü fontosságu
aknek mondhatók. Ezek közé sorozandók a nyomtatottak
tok Nokhbet el Tevarikh Kara Coloko Terjuman Hal-
si Khalfa Naima Rasid, a kéziratbeliekből
pedig Asikpasazade (Saadeddin és Tecsevi már ki-
jött) Selaniki és Feridun Munsiai Ismi Abdulla
Pasa Sindschi (egy részét kiadta Fr. Kárr Palmá-
nak már kikiadván) és még egynehány kisebbszerü rovásé.

A kuriák megszerzését vettük ur ideért müvek nehányaival
kezdenők, és mivel most e tekintetben az ajtó legalább
alig hu nem elkésten, azért vagyok oly bátor ez ügyet
Tek. Tiloknak ur későbbi pártolásába ajánlani, s remé
lem, hogy lesz sikere.

Van szerencsém Ezen

Tekintetes Tiloknak Urnak alázatos szolgája

Stamboul 21/2 1862. Vámbéry Ármin

lagsikromat nem akárt, mi a legjutalmabb hogy a főrhedőnél bere
gyen jük, mindég arra ügyelve, hogy a fordított ivegy első rendű
fontosságu müvekre fordítassék. Hogy ugyan mit értek
ezen adandó kitüntetés alatt, annál most részletesebben értekezni, annyt ha nem
csalódom a boldogult Reynitzky ur is tette, mint az ajánl
lott müvei közül kitüntetéssel mind elsőrendü fontosságu
aknak mondhatók. Ezek közé tartoznak a nyomtatottak
közt Nokhbet et Tevarikh Para Coelebi Terjümei Hou-
si Khalfa, Naima, Rasid, a kéziratbeliekből
pedig Asikpasazade (Haadeddin és Tecsevi már ter-
jed) Selaniki és Fendi Munsiai Ilgari Abdulla
Pasa Findikli (egy részét fordítva Gr. Lázár Balmán
nak már bekiküldém) és még egynehány kisebbszerü rajzolat.

A tudósok megszerzését tehát az idézett müvek rekányaival
kezdenök, és mivel most e tudománnyal az ügye legalább
addig ha nem elkésten, azért vagyok oly bátor az ügyet
Teka: Tisztnek az későbbi pártolásába ajánlani, s remé
lem, hogy lesz sikere.

Van szerencsém stb.

Tekintetes Tisztnek Alázatos szolgája

Stambul 21/2 1862. Vámbéry Ármin

6f8. lr.

Pestem oct. 2. án 1862.

Tekintetes Akademia

Nagyrendü Társaság!

A Tekintetes Akademiához multévben intézett beczsmyómban szerencsém való nyiltsággal hogy legelsőször a persa fővárosból fogadt levelemmel alkalmatlankodni bejelentvén mennyire lehetséges a nagy tiszteletü Társasággal későbbi közlekedésemet fenntartani — A melegrizgyét a nagyhatású pártfogás melyben részesíteni, arról biztositandó, hogy a Tekintetes Akademia levelem iránt nem épen közönyösséggel mellőztatik viseltetni, inkább annak tudósitásában lehát hogy a lefolyt hó 12-ediki Tehoránba épségesen megérkeztem, s a nagyut nem kis fáradságon, a forró évszak tikkasztó közepe daczára Iran nem legegészségesebb égbaylata alatt történt oly jól érzem magamat mint csak valaha —.

Elemte kiküldetésem utasitásom szerint Perzsiában mint olyan országban mely egészlenül nélkülözi csak másodrendü érdekkel bir, nem igen sokáig tartózkodva, nyelvekrol mivelt, és népei szokására csak futólagos tekintetet vetve szándékozom éjszak-keleti határain keresztül Tatárságba sietni — Sajnálom hogy ebben meggátoltattam, s hogy Dosztt Mohammed az afgán s Ahmed Szultan a herati fejedelmek közti háboru, mely jelenleg

/.

Kövegyezés kapujáu pusztulóleg dicsőnyve
minden köz ekkedést megyakadott legalább
egy válság bekövetkezéig itt Tekeránban ma-
radtak — Mint itt hadgyfalanul ne vesztegel-
jek jónak találám Perzsia szamlanyezá-
sára eleinte szánt figyelmemet betöl-
teni, s az ország déli részében Sirázig
egy kirándulást tévé időm és modomhoz
szabott ismeretekkel szerezhetni mely czük-
ség parancsolta feladatban leginkább azon kö-
rülmény lött buzditlatom, hogy e vidékről
maga Europa sok félreig nézetü Olvasóik
pedig igen kevés encdeti ismeretekkel bír.

Ez utamról mintegy négy hónapi mulva visz-
szatérek Tekeránba, a honnét ha a kö-
zépazsiai tanyadalmak tanillapulsan-
dottak Meshed felé Bukharáuak me-
gyek — Remélem, hogy e tervemet valami előre
nem látható akadály meg nem zavarja.
Stambul az igazi keletet csak ezer szinek-
kel kifestett függönye hátam mögött van
és nem kevés örömmel látom, hogy ifjú-
sági álmaim valósága, a több évi nézlet-
tanulmányaim tapasztala mezején állok —
Szép e vagy nem a behatás, asalám volt
e az ábrándd vagy sem? arról a Tekinte-
tes Akademiát e levelemben nem akarom
untatni — Erre engedelmet kérek, ha
e helyett inkább tisztelem szerongadottságá-
nak engedve mély fájdalmamat kijelent-
hessem, hogy 1 ^{sör} annyi, mint tőrdi

nek

részint nyelvének szerkezetéből eredeti szépségei
iratokból mellett némán elgyönyörködni, és hogy e
kincsek kazájában még a legkisebb bőségadat
sem gyerekkedem még ki e nemben nagyon is szo-
gény akademiai könyvtárunk számára —.
Dr Hogy előbbi szándékomban lényegesen
csalódva utibőlkségem napról napra szemlé-
lenőbb apadása kenyeret aggodalmaskodni
nem kedvván mi levő leggyek, ha Shazámból
kétezer mértföldnyi távolságban üres kézzel
megállni kénytelen lennék. —.

Nekem ugyan legcsekélyebb fogyon sincsen a bajok
orvoslását a Tekintetes Akademiától hogy
folyamodni, sajnálattal látom, hogy pénzügyi
viszonyai a Nagyméltóságu Testületet bizonytalan
akaratában is meggátolják — de van bizal-
mam a nagylelkü pártfogásban, melyben eddig mél-
tatlanul részesültem, és bátor kedvem nem olna, hogy
e mostoha helyzetemben sem elhagyatva marad-
nak — Ezen alázatos kérésem mellett könyörgöm
a Tekintetes Akademiához ne tessék e lépé-
semet kislelkiség vagy belső alázatosság hi-
ányának felvonni — Másod megtehet senkinek
terhére sem voltak, én is példájokat örömmel
követve, sok bajjal szívesen megtűrendek
de mi haszna, ha nem ép tálcon szolgálni tudok
vérsimmel egy lépést nem járhat.

Sirályból visszatérésemkor oly szabad leszek a Tekinte-
tes Akademiát az utam eredményéről tudó-
sítani a mikorára e soraimra igen becses vá-
laszát is Teheránban remélem találni. Van

szerencsém ezennel még jelenteni, hogy
Tebriszből nehány kéziratból álló csoma-
got (benne egy nagybecsü diagrafi szótár)
Pestre az Akademiához czimezve kiadót-
tam, mely könyveket a könyvtárába tekéte-
sek kalálom esetében az Akademia
cimbe kéni lehetnek. — És arral marad

672
672

A Tekintetes Akademia és
Nagyhiveteleü Társaság

hálaadatos kéznek
gyája

Vámbéry Ármin

Teheránt (Augusztus hó 14 edikén 1862.

(Levelem czime.)

Monsieur

Monsieur
Ch de Dragovich
Conseil de S.M l'Empereur d'Autriche
a
Trebisonde
Pour Rechid Efendi a la Légation
Ottomane a Teheran

515

Tehran. Marquis 20 octobre 1863.

1863

Méltóságos Báró Úr.
Kegyelmes Pártfogóm.

Tisztelettel levelemre feleletül a hó folyján az osztrák
táperunti konzultól, arra jelentést kapván hogy
a Tekintetes Akademia Allgem et Comps. Stan
beule Bankárinál számomra 43 arany 2 ft és 20
kr-t mélyhez tartott letenni, mely összeget egy a
nevemre kényre huzott váltó által már is, ter
mészetesen elyértett fonalával felvettem. — Nem akarom
tagadni, mi szerint helyzetem nagyon megszorult
vala, de lesz-é elhinni, hogy Kegyelmes Uram ne
könyörgésem még is e várakozlan segélyhez előttem
egyenlőkü lett volna, fájlalom, hogy nem méltattam
e bizodalmára, és hogy az arab példabeszéd — "El
hozzan bir demam = Bár a tükéletes hegy a va
lódi hegy —" ez egyszer nem helyesülhetett rajtam
tönkre jött, mehelyt mondják Méltóságos Uram mint
e segély főindítékja'nak? Ilyen ez halasztás érzé
lelem nagyon is gyenge vészharangja volna! Va
lamint mindenkor úgy most is ~~úgy mindenkor~~
inkább tettel iparkodom felelni a segély ere
től kidelhetőt szivesen megtészem, csak kár ezer

/.

kaí egy Hazánk mostoha viszonyai által annyi
szép reménygem meghiusul, annyi fáradtságaimen
annyi nélkülözésem a várható eredmény csak har-
mad s talán negyedrészét adhatandja.
Bár milly kitüntetés az Akademiának nagyeltüntetés
megtestesült segélye hozzám utamhoz képest, még
is nagy vigasztalan nagy kösönettel tartozom, mert
ezzel új erőt kaptam czélom felé új kitartással küzd-
hetni — Én Ő Excellentiás Hayder Effendi szives megis-
mérésének vele Majusban Stambulba menni közö-
nöttel kitüntetve még a hét mulva Meshednek
indulok, hol a továbbutazás lehetőségét közelebbről
szemlélve, ha csak őszintén fenyegető kikerülhetlen
veszélyt nem látok vagyonom illetőleg szamarkand
ba megyek — A mennyire itt a körülményeket ismerem
a legnagyobb baj csak mindég az embernyáló kürtsme-
nők kik arról, hogy Mr: Blogueville persa-francia
szótárért 12,000 aranyat kaptak europai szinereli en-
lent motivis lesnek — Én rongyos dervis öltönyömben szan
nitus, tehát valódi társaságban jellemiemben nem ingen ter-
hünk lehetek, ha a persa kormány ki bennem a tö-
rök követség vendégszeretetéből ítélve törökügy-
nököt sejdit, el nem árul; mely esetben a pénzsom-
jos gaz kürtsmen minden kincsemet még az
Isaiát is prenginek veszi, valhogy gyanus váltságdí-
jat kapnának —.

Fő tisztelettes megnyerdanom Lehat, hogy mennyire ohajtja ri-
vem a haránbeni visszatérést, és mennyire vágyodom
dőnövel kívánatot nyilvánidani ... +

Méltóságos Báró Ur is Regyalmes Partfogomnak
mint
örökki hálaadatos szolgája a

Vámbéry Ármin

U. D. Denem ha gyuek tétya e levelemet az Akta-
demiával kéjöttei valamint mély tisztelemmel együtt legforrobb
köszönödemet Nagyme'ltosagos elnöködnek jelentem

V—J

U. L. Mori levelemet bepecsetelten akarom midön az akta
sis ügy miniszter (!) a követségünk személyzetét a sak
jól sikerült pongyola képével megtisztelvén, egy példány-
nyal ram is megemlékezett, a mit er altalommal sz
ralmed magyar Regyelmes uramnak bekülteni — O
persa fölséges extreme non chalance sal ukarta
majrát. levelében, lehat csak parancsteran neki ült,
a gyemántar elmaradt — de hogy egesen oregényes ki-
nézésü ?.

ne legyen a vilej kinis gyöngyszínét abszorbeálta nyakába, mely
ről egyik nyaka keret kilógatja Persia jelen fejedelme anya
vonásaiból kiérte könyökdarab eredeti kivilágítás, melyet a Za=
Dsár családi kiszken vall. Nemde Za a csunya domborban
kalpag helyébe egy csinos pörge kalapot nyomna a fejébe
go nagyon parasol papat mutatna ő kiegészítő. Feltünő
tudj vala hány fegyat latam az uralkodó Kadsár ca=
ladnak mindnyajan fölséges bajusszal dicsekedtek.

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

Ily nemcsóllenségből az óg örizzen, és Hazámtól oly nagy
valtóságdyt nem remélhetek i versam örök fogságbane.
Mondom a mégis lehető szolgálatot ezembe tartsa nem
akarok örültként a vég tanyába vchanni, mert a tovább nem
utazhatás esetében is Mesterben annyit nyernek hogy
a kivánt könyök szyúrásokat az ott megfordulo nemzetek-
től tanulhatom el. Tatárhonnali szomszédságnál fogva
igen érdekes kézirátot másolhatok (Eredetiben megven-
dehetetlen, mert pénzem az élelemrenek költségét is alig
fedezte)

Ugy hiszem hogy Méltóságos Uram a hadiszerzetemet
nem fogja rosszalni. Visszatérve hazámba ezen eredmé-
nyeül, főleg Perzsiát illető munkálataimat felmutathat-
nám, mi koni irodalmunkban némi hézagot kipótolna ugyan
de koránsem megfelelne azon követeléseknek, melyekkel ez
nyelvészetünk, és sajat magamnak eddigi elgáraszom
után kandezzem — Ha mindenki de Kegyelmes Uram sa-
ha sem fogja e pontbani iparkodásomat tulbecsülhetség-
nek tartani, mert ha a magyar nyelv sajátsaik
sem volna, még akkor is igazolhatnám lépésemet Ang-
glia és Franklhonnak a nagy régi avult nyelvek költsé-
ges kutatására mutatva —. Mit Layard Rawlin-
son Loftus és mások Babylon, Ninive Khorsz-
abad Varka és Susából nyomnyi költségen napi-
fényre hoztak, sem a régi angolszászok, sem

Asszian kösci Lörténelmé egy paraszonyi világossájot nem
vet. — És mi ősi történetünket oly nagyban érdeklő
nyelvészeti kérdést, mivel forrasza a mindennapi-
ság közéből szával esik kalandszerü elmefuttatás-
nak neveznök — Nem csak a görönggy köj között ember
gánesalhat bennünket ki nem lenja, hogy azon nemzet
kinmiétlyát ismerni és megbecsülni nem akarja, annak
jövőre nincsen érdeme, is jövője nem is lesz. —

Midön Kegyelmes Uram e sorimat kéjhez vezendette, már ön meshe-
di utamon ballagok, mely városból a török Követség útján
Nemes Tudományomet hogyléteimről tudositom, így a Sultan
neveretl hatósága kinnek nyilatkozik gyors felelettel
szolgálni, valaténygyszer az Akademia e sorim alatt

Monsieur

Ismael Efendi

Premier Secretaire de la Legation Ottomane

a Teheran.

hozza fordul —.

Így a minden rainvárú nélkülözésektől mindenfáradság da
rabra kimondhatlan jó kedv és nevetségel elhagyom
Teherant. Akkor az úgyainkt a vélség elötesége is abban,
a kivánt keremen most ugyan elhetnék egy a mint a-
kanom, jobb lehet ha egy szebb jövőre kisülök, talán a sors
mej is annyira kedvez, hogy 22 tusa után mej is a Duna
partján csendes kikötőmre akadok!

Vandrák András

l. t.

3 lev.

14/222

Pesten jan. 20 1848

Tekintetes Titoknok úr!

Midőn váratlan, épen olly meglepő volt reám nézve a t. t. magyar Academia legközelebb mult évi nagy gyülése elnökének, tek. Váy András úrnak hozzám intézett becses levele, mellyben „hivatalosan arról tudósít, miszerint a magyar Academia Dec. 28 tartott nagy gyülésében, a philosophiai osztály ajánlatára ez rendes levelező tagul választattam".

Ezen rendkívüli, nem keresett és nem reményleti megtiszteltetés s egy díszes, nagyobb körbeni közre munkálásra való felhivás, megvallom, lelkesítő örömmel töltè el szivemet s felköltè a legtisztább hálaérzet mellett, — mellyel a megtisztelő t. testület iránt örökké viseltetni fogok, — a nemzeti tudományosan működni és hatni akarásának buzgóságát: de más részről felköltè személyem, tehetségeim s eddigi érdemeim csekély voltának némileg piritó érzetét is, mellyek szerint a tapasztalt kitüntetést nem jutalmazó díjkoszorúnak, hanem csak hatalmas ösztönnek vehetem a leendő annál erélyesb munkásságra a honi tudományosság s közjó előmozdítására.

Ezen fogadást itten ismételve, tehetsem azt ezennel

a t. tek.

a' tek. Tiszteknek ár legyen, miglen alkalmam ej módom leend ezt a'
t. t. Academia szine előtt tehetni i ünnepélyesen tanúsithatni
hogy ezen dolgozat alanyán i annak feldolgozásában remény-
lem, hogy ezen Hazai akademiában, hová vagyok elválasztani a' dicsös hivatást i a' t. Academia
határozatához képest, egy év lefolyása előtt egy szabadabb érte-
kezéssel, t: melly Fries Jak: Frid philosophiájának méltány
lása leend) az academia szine előtt megjelenni.

Addig a' tek. uraknak szives közbenjárásával a' t. t. Acadé-
miának mély hódolatomat i őszinte hálámat nyilvánitva,
teljes tisztelettel vagyok Eperjesen Jan. 1ső. 1818ban

a' tekintetes Tiszteknek uraknak

alázatos szolgája,

Vandrák András ll. t. prof.

1772

Vettem julius 25. 1848.

3

1878

Fries Jakab Frigyes bölcseletének
méltánylása.

Akademiai értekezés.

Készité Vandrák András, mint kinevezett
magy. akademiai levelező tag
1848ban.

Eperjesen.

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST
V. AKADÉMIA-UTCA 2.

Fries Jak. Frigyes bölcseletének méltányolása.

Mi a' philosophia, tudomány-e vagy csak kritika, vagy épen hypothetikus vélemények aggregatuma; objectivus (tárgyilagos) valóság-e, vagy csak személyleges abstractio; igazsága vagy csak ábrándó és hiú szövészálhasogatás, – sophistika –; egészség-e a normalis, jogos, szép állapot, vagy (mint némelyek p.o. Saphovics Ján. állítani nem pirultak, ofzelősködő mesterkedés a' opus Sisypheum; s vajjon kész-e már, vagy még be nem végzett, vagy tán soha be nem végezhető; s végre milyen, – nagy vagy csekély, vagy semmi fontossággal és becsű?: erről a' historiai időkör folytán, a' művelődés nemzedéki közt, a valóktól és nem-avatottak vitázták mindenkoron és világnak kezdete óta, egyebek animosidaisfal mai napiglan. „Philosophi certant, et adhuc sub judice lis est." Tehát még most is kétséges az ügy? Kinek hogy! Hiszen mit is nevezhetnü nemcsak a' tudomány, de általjában az értelemnek és fejtéltáis mezején, melly kétségbevonhatlan, egyetemesen elismert és apodictikus igazság gyanánt állana? Még a' Mathesis, az exact tudomány, sem maradt gyanusitgatás és megtámadtatás nélkül a' negativus kritikusok és gúnyolódók részéről. Ezen hát fel nem akadunk, vőt a' nem philosophoknak igyan ezt danaóstanjuk: „ne autor ultra crepidam", vagy „odi profanum vulgus et arceo"; a' philosophokkal pedig megkülzdünk. Hogy a' philosophálás mint okoskodás, vőt az emberi élet főerőinek általellenében mint bölcselkedés, józan, jogositott, mellőzhetlen és gyakorlatos foglalkozás, – és hogy a' philosophia nemcsak tudás, hanem tudomány és alapos, biztos ismeret: azt kétségtelenné tenni nem nehéz. De már hogy milyen tudomány a' philosophia, mi

2

mi a' specificumai'ó' lényege, ez a' vitázott kérdés. Hogy mi tulaj-
donképp a' philosophia, az csak hosszas, alapos philosophalás után lesz
világos. Itt is végén szokás az okot. Csak a' mai bevégzett ala-
x'ás után mondhatunk utánról alapos és világos ítéletet. Vagy
ha mindjárt elől tesszük a' kérdést, a' kérdezősködésnek regressi-
vus jelen csak a' bevégzett nyomozással lesz vége. A' philosophiá-
nak értelmezése (: definitiója :) leggjobb helyen állana tehát nem az
értekezés és tudomány elején, hanem annak végén. Itt azonban
csak visszaemlékezőleg s magunk közt szólva, anticipálhatjuk a'
dolgot s bizvást kitűzhetjük a' kérdést, hogy mi a' philosophia?
tárgyára nézve a' külső és belső, anyagi és szellemi világ ismere-
tének tudománya (: a' hellenizáló Piero szerint rerum huma-
narum divinarumque scientia :) vagy a' természet és élet bel-
vényei, elvei és erélyeinek tudományos ismerete; mások szerint
az emberi ismeret (ész) kritikája, vagy platóilag: az igaz,
szép és jó eszméinek, vagy még rövidebben az eszméknek,
vagy Aristotelesként az egyetemesnek (: des Allgem. 58 Kapitel)
tudománya, „Urgesetzlehre des Wahren, Guten, Schönen Cal-
ker szerint.* — De tovább az észközeire nézve a' philosophia
fogalmakból vagy gondolkodásszülte tudomány és ismeret;
nevében rejlő erélyét tekintve, maga a bölcs élet; tisztánál fog-
a dásánál fogva ezen bölcs életre való útmutatás és kalauzolás;

* Jegyz. Fichte tudománytana, Wissenschaft des Wissens, Schulze: Wis-
senschaft der unbedingten Ursache alles Bedingten, Jacobi: Wissenschaft von der Offen-
barung des Göttlichen in dem vernünftigen Menschen, Krug: Wissenschaft
von der ursprünglichen Gesetzmäßigkeit des menschlichen Geistes
und aller seiner Thätigkeit, Herbartné: Wissenschaft von der Begreif-
lichkeit der Erfahrung... — hellönél kevesebbet értelmét. Schelling-
Hegelé pedig: „Wissenschaft des Absoluten" hellönél és valósithatónál
többet.

működése módjánál fogva nem egyéb mint philosophálás, azaz
összveiden gondolkodó vizsgálódás a'lét 's annak végokai 's czéljai
felett (: kritika. Analysis :); végre végeredményénél 's tartalmánál
fogva a'tiszta gondolkodás által' módszeresen felkeresett 's összeállí-
tott igazságok rendszere (: Tudomány. Synthesis :). De leggyen
a'philosophia fogalma akárhogy 's formulázva: annyi tagadhatlan,
hogy minden philosophia ismeret, még pedig gondolati ismeret, fo-
lyóvá 's mérvet, az ismeretnek czélja pedig az igazság vagy is a'va-
lónak teljes, biztos felfogása, mi is csak philosophálva 's csak tudomá-
nyos rendszer alakjában összközölhető. Tudományos alakba tett tehát
lejlődnie a'philosophiának is. Ez azonban dogmatikus, synthetikus, pro-
gressivus uton felülről lefelé, hamarabb nem siberülhet, mint ha előbb
az inductivus, analytikus, regressivus, alulról felfelé menő utat ma-
gán irányban bevegezték 's folyatottunk az egyestől az egyetemesre,
az esetektől a'törvényre 's elore, a'mütékony tünetektől a'maradan-
dó lényegre, a'tapasztalás hosszu, fáradtos 's mély vilgyéből a'józan Spe-
culatio hegyének tetejére. Ezen kövér fogalomban rejlenek a'philoso-
phiának tárgybeli és személybeli és módszerbeli elemei vagy is ré-
tabb tényezői.

A'józan 's igazi philosophia tehát az, melly magának lépri előbb
az összes tapasztalást 's így birtokába jő a'szükséges anyagnak, majd
utan tovább t. i. a'tiszta apperceptio 's okoskodás, vagy ha tetszik, Spe-
culatio 's reflexio utján tiszta ba jő magával az ismerő 's cselekvő ész
törvényei, formái, a priorisztikus igazságai constitutivus 's regulativus
szabályai iránt; végre pedig megkisérti a'lélekönek eggesülését, a'tetsző-
sek 's történőknek felvitelét a'törvények alá, vagy is amazoknak
ezekből magyarázatát.

A'józan, igazi 's teljes philosophia az összes tapasztalati 's ma-
thematikai 's tiszta gondolatbeli ismeretnek felhasználása azon cso-
mó megoldásának érdekében, hogy mi, miképp 's miért létezik 's tör-
ténik? is mi az igazság? De azért a'philosophia valamint egy

részről

réfzről vom historia, vom physika, vom mathematika, egy másról fan-
tasie és ábránd vagy a mythologia, vom üres speculatio i sophisti-
kus dialektika. Vagy a' fölsőbbedési rendszerekre nézve, a' való józan
philosophia vem nem materialismus (a nyagosdiság) empirismus, vagy
rabbinismus, fem nem gnosticismus, theosophia, vagy ábrándos idealismus,
fem nem vidég és lanya skepticismus, végre fem puszta subjectivismus
(személyiegesség) vem egyoldalu objectivismus (tárgyiagosság), hanem mind
egyoldalusságok ezen extremumoknak részint kiberülése, részint kiegyenlitése i egy ma-
gasb ész me- i érdekbe való bolcselkedésre.

Philosophált az emberiség a' mióta gondolkodni kezdett, kivált
pedig egyes jobb fejek: de még a' philosophia a physikalis és mythole-
giai vakságból, később pedig a' mesterkélve szőtt sophistikai bélyókból ki-
bontakozhatott, évezredek multanak el. Pythagoras vejtette a' nagy
feladást. Sokrates és Platon megadta a' joniai és eleai bölcselkedők-
től megszálemlett gyermeknek a' tanköreséthségét; De csak Aristoteles
nevelte azt fiatal férfiuvá; hanem ennek szamára és a' biztos menet
kritikus utat kimutatni i teljes éretlségét előkészölni, csak 2 évezred mul-
tával sikerült a' nagy Königsbergi bölcsnek. Aristotelest és Kant a'
philosophia nagy ellipsisének két középpontja (focusa), a' régi és uj
philosophiai világnak felfedező Columbusa, kik közül + iobbik logikus,
a' második inkább metaphysikus.

+ az első

Kant mint philosophiai óriás, bámultatott, utánoztatott
ostromoltatott. Vannak a' németek közt, kik magukat fellebe és helyezték,
vagy tanitványaik által Kant fellebe helyeztetek (Fichte, Schelling,
Hegel, Herbart); de kik Kant kritikáit nemcsak hogy teljesen felfog-
ták és érdemeit teljes fényben méltányolták, hanem felpasz-
nálták, kifejlették i kiányaikban ki is igazitották volna, olyanok
vajmi kevesen találkoznak.

Ezen kevesek között főhelyet foglal Fries Jak. Friggyes-
Ő"nál mint ifjú (Lipsiában), de mint férfi és t. Schweizb. Hei"
delberg - de kivált Jenában) lemondván minden kiiságról i szerencsés
új meg új rendszereket épitett az iróasztalnál, ráfordítá minden

idejét és szorgalmát elöször is arra, hogy a' positiv, reál és exact tudo-
mányokban egészen otthonos leggyen (a' mint bírt is azokat irigylendö
emlékezete mellett roppant philologiai, physikai, chemiai, mathemat.
positiv hit és jogvani, orvosi orvosi és történettani sök szépirodalmi
is mereteivel) azután pedig sök mindenek felett arra, hogy Kantot
magában reproducálja, s ennek és a' philosophia valódi feladásának
megértése végett a' meglévö anyagot, tudományt és vezéreket, s Leibnier,
Descartes Verulami Bacótól fel, Aristotelest és Platóig is közvetlenül
megismerje és felhasználja. És csak miután így gazdagúlt és magát
kellöleg tájékozta volna: kezde' tanulni önállólag az új épület alapjait
s tanulni azokat a' philosophiai anthropologia biztos földjében s a kri-
tika philosophia módszerében, philosophiai éles és mély elmével, higgadt
tudományossággal, és strenger Disciplin do, Verstandes) derült
szellemmel, szellemdús frisch erövel uralkodva az anyagon, folytatni
s 45 évi szabadalan munka mellett fel a' koldvzatig is lépig és
és végezni az épen olly szilárd, mint tiszta és királyilag lakható
épületet. Minthogy azonban nem a' fövárosi tömött piaczon, hanem
egy szerényen elvonult kies völgyben épült a palota: épitője pedig
távol minden fitogtatási és magasztaltatás hir- és dicsvágyról,
mint valódi bölcs, minél tökéletesebb lett, maga részére annál bensöb-
ben kövelett; minthogy továbbá Kant utáni annyi más, olly és olly
mélyreható, ügyes és agy csillogó, annyit és annyit igérö philosophiai
rendszerek emeltetett, s látogatottabb közhelyeken, még ily
meresebb és ambitiosusabb épitöktöl, tik hirtárogatóra számol.
tak és találtak: történt, hogy Fries philosophiája, mint több más
valódi fénes, nagyság, szépség a' természetben és életben, bevesztet ki-
vévé, s Calker, Schmidt Heyn. Demelle (épelt) kellö méltánylást
nem találtalna. *

(De visszatérve a' födologra. Fries, mesterének és mesterei Kantot hálá'datosan

*) Épen olly szépen, mint igazat mondva, ír'ól Friesnek jellemérö'l s érdemei-
röl Fries temetése alkalmával (Aug 12. 1843) az ö' parentálásra Klopfleisch
s. 6. 7 lap. a' több között így: „Der Umfang seines Wissens sowohl, als die

és elismerni, sőt elismértetni szigorúan közelebbi Kant genialis vizsgálatainak való és nagy eredményeit. Különösen pedig 1.) a kritikai mód fontosságát és jelentőségét a philosophiában; 2.) az analytikai és synthetikai ítéletek és elvek különválasztását, a logika és metaphysika külön alapjait; 3.) a mathematikai ismeretnek tisztán fogalmi, a philosophiának pedig tisztán gondolkodásbeli természetét és megalapításának (: Begründung durch reine Anschauung, durch Denken :) 4.) a metaphysikának ezen elveni nyugvását: hogy vannak a priori tiszta synthetikai ítéletei; 5.) a mathematikailag schematikus kategoriák

---

die Gründlichkeit, mit der er wußte, und diese Gründlichkeit sowohl, als der Geist, mit welchem er die ganze Masse der Gelehrsamkeit, die ihm zu Gebote stand, durchdrang und belebte, mußte Jedem Bewunderung abnöthigen, der vorurtheilsfrei ihm näher trat und nicht oberflächlich, sondern ernstlich sich bemühte, die Tiefe seines geistigen Lebens und die Fülle dessen, was er gedacht und geforscht, gründlich kennen zu lernen. Scharfsinn und feine Unterscheidungsgabe, durchdringende Klarheit und warme Gemüthlichkeit waren in seltener Weise in ihm vereinigt und bildeten gleichsam den Kern seines innern Wesens. Dazu kam ein ausdauernder Fleiß, der rastlos vorwärts strebte, eine unerschütterliche Treue in Dienste der ihn begeisternden Wahrheit, die vor keinen Schwierigkeiten zurückbebte. — Wenige dürften daher den Muth haben, in allen dem sich mit ihm messen, oder wohl gar sich über ihn stellen zu wollen, und wenige wohl auch die Niedrigkeit der Gesinnung, den Ruhm ihm zu schmälern, den er in einem halben Jahrhunderte wissenschaftlicher Thätigkeit redlich verdient, und der ihm eine Stellung unter den edelsten Geistern Deutschlands mit Recht angewiesen hat. Freilich war er selber himmelweit davon entfernt, einen solchen Ruhm für sich in Anspruch zu nehmen und seine geistige Größe wurde deßhalb, nur von der ihm innewohnenden Bescheidenheit übertroffen, die überall im Leben sich zurückstellte und ihr jederzeit prunkendes Lob in liebenswürdiger Eigenthümlichkeit zurückweisen ließ. Wenn es ihm aber gleichwohl nicht gelang, trotz

vagy vezérfogalmak rendszerének döntő fontosságát a philoso-
phiae tudományosságban, 6.) végre a mindenütt korlátolt ta-
pasztalást meghaladó logikai és esthetikai észnek önálló vilá-
gát, mellyek segítségével egyedül lehetséges a philosophia be-
fejezése: Fries Geschichte der Philosophie II d. 591 l. cf. 574 s kk.

Ezen új adquisitiók és érdemek elismerése mellett, nem nézi
el Fries Kant philosophiájának lényeges hiányait sem. Ő Fries
azon fő- s olly kantiánus, kit hiányairól a legalaposabban ítél,
hetett is. Ezen lényeges hiányokhoz számítja ő a következőket:
1.) hogy Kant kritikáinak nincs hellő központja és egy alapja vagy
is, hogy az emberi ismeret, tudály s akarat psychol. theoriáját és

---

trotz der Anerkennung, die man seinem Geiste und seinen Bestrebungen
nicht versagen konnte, noch glänzendere Erfolge nach Außen zu erringen, so lag
dies nicht an seiner Wissenschaft, sondern lediglich an der Entwickelung unglück-
licher Verhältnisse — (Harlburger Jest 85.) und darin, dass er nicht ablässig die
so politische, religiöse und wissenschaftliche Richtungen entschieden zu bekämpfen.
Vielleicht — ja sobald sel vegre a hiven festi szóval, s vele mindenki, kit Jenest
ismere — Vielleicht dass die Zukunft das Recht voll ihm gewährt, welches
die Gegenwart nur theilweise ihm zugestanden hat, und vielleicht, dass später,
ja bald die Zeit kömmt, in der auch seine Richtung den Einfluss gewinnt,
der ihr gebührt! Es steht dies um so sicherer zu hoffen, als gerade die von ihm
und seinen Freunden vertheidigte Wissenschaft mit dem Geiste unseres Volkes am innig-
sten verwandt u. am schönsten geeignet ist, ein edles Volksleben, wie es uns Noth
thut, hervorzubringen.

Wie aber der Selige hoch stand in der Wissenschaft, so stand er auch hoch im
Leben. Ein heiliger Geist der Liebe, ganz wie das reine Christenthum ihn
weiht, ging durch sein Wesen hindurch u. verbreitete über dasselbe eine Milde,
eine Heiterkeit und einen Frieden, die er auch in trüben Zeiten, auch in mannig-
fachen Anfechtungen u. schweren Schicksalen sich bewahrte. In dieser Liebe
glühte er begeistert für alles Wahre, Gute u. Schöne, wie es im Reiche
des Wissens sich ihm offenbart hatte; in dieser Liebe hielt er vor Allem fest
an seinem deutschen Vaterlande, dessen treuer Sohn er geblieben ist, bis
zu seinem Tode; in dieser Liebe nahm er gern auch Theil an dem Ge-
meinwesen unserer Stadt, ... und diese Liebe, — er trug sie über auf jene
mit denen das Leben ihn nur irgend in nähere Berührung brachte, vor-

dig az élés

és belső logikai dispositio hiányzik; 2.) hogy Kant hibás dialectikával a philosophiai Szőlőkre is kiterjeszti s kövesteli a logikai összetételi bizonyításokat, holott is még magasabb promissak lehetségesek s itt csak deductio által boldogulhatni; 3.) hogy Kant a realismus és idealismus iránt minő magával és az igazsággal diszlában s. Realitásbeli a. idea le Ordnung der Dinge s.; 4.) Hogy az esthika- s asthetikában dalnyomólag s formalismusnak hódol, mi ismét az első hiánynak következtetése; 5.) Hogy a vallásos eszmék és élet természetét kellőleg fel nem fogja s nem is magyarázhatja.

Ezen hiányoknak Kant különben józan, modora – s jellemében példázása s így a philosophia valódi előviteléré fánta életét s munkáját Fries, pedig oly sikerrel, hogy minden tárgyaradott igaz biró megvallani kénytelen, miszerint Fries Kant philosophiájának nemcsak tódozó-fódozója, nemcsak nevendéke és reproductorára, hanem tiszteletője, kiegészítője s regeneratora. Más különö philosophiai elmék, kik vált s némethonnak vagy csak Kantban, Kant mellett, sőt alatta maradtak, mint Reinhold, Schulze, Krug, Bouterweik, Maimon Selo sen st., vagy pretensive Kant felett emelkedve, hanem igazán öt fel sem fogva, jó példáját sem követve, sőte s a jó irányból elgártol, sok s régi tévutakra vetemedtek, mint az egészen subjectivus s fő, nők Fichte, a mythologicus subject objectet identitási Schelling, a rideg dialecticista s pantheista Hegel és az algebraizálva empirizá, ló Bezieh ungenféle modora Herbart ugy, hogy általok a valódi józan philosophia többet veszített mint nyert, vagy csak nemlegesen nyert.

Fries az egész philosophiát a lélektani empiricus, szilárd, biztos alapra állitja s „jöttek ezután nála s teljes joggal a philosophus első kötelessége. A' ki philosophál, az gondolkodik, itél, ismer, érez, akar. De miképp lehet biztos helyességgel gondolkodni, érezni, ismerni stb. a' nélkül, hogy az ember tisztában legyen magával az iránt, mint történik az ismeret, itélet, okoskodás? mellyek itt a tényezők, törvények, célok, eredők? mi itt a valóság s érvény? Fries nagy érdeme, hogy két főmunkájában t.i. lélektana és új, anthropolog. kritikájában

ezen

val feladatunak tökéletesen megfelelt s nemcsak hogy az embert az em-
ber, hanem minden elfogulatlan
megyyőzni képes hogy a psychikai anthropologia az, mely magában
foglalja az összes philosophiának alapelveit. Die psychische Anthrop.
enthält die eigentlichen Grundanschauungen für alle Philosophie.

Az ismeret egész processusának theoriája az érzéki észrevételtől
a képzetig, innen fel a fogalomig, gondolat s ész meig, végre a teljes
tudományos ismeretig s rendszerbe hozott igazságig, ezen olly instructiv,
ragyogó módon van előterjesztve. Különösen érdekes s fő fontos-
sága egyes részek pedig: az érzéki szemléletek theoriája, hol az
ész érzékben kívül lényeges szerepet játszik a tisztán vagy mathem. szem-
lélet s. a tér és időbeli idomok, a nagyság, alak, felvevő hosszaság, meg-
digitalás formái és az érzéki elemeknek ezekbe beárnázása, igazi
alakítása vagy idomítása, ezeknél pedig ismét a schematismus és com-
binations képzelődés működése, annek végre mindenütt és elválhat-
lanul egy részről agyagos az önkintes figyelem, reflexio, apperceptio, le-
két értelem és észbeli s tárgyilagosan az igaz ismeretre dolgozóelemek,
más részről pedig a személyleges érdekelt kedvre v. kedvetlenségre, a
szándék vagyok, észtörvények alkotva, általában mint itt is az egész belső em-
ber, s a receptivitás a spontaneitással, a tárgyilagosság a személyességgel
elválhatlan összefüggésben. De továbbá hasonlóan nagy érdekü, sőt fries
ISSja és minden ISSiáról határozó tárgy: az értelem és ész természe-
nek vizsgálása, mind a kettőnek viszonya egymáshoz, azután egy-
ként az érzékiség és képzelődéshez, a kedélyhez s akaratthoz, végre
a közvetlen igazságérzethez s életkormányhoz. Nem kevésbbé
fontos a kedélynek s szívnek és ennek összetételei vagyai, hajlamai és
indulatainak nyomozása; a dolgok személyleges érvényéről való ha-
tározás itten s ezek által; végre az érzelmek világának sajátságos
hatása mind az ismeretre mind az akaratra, melly az
újabb bölcselkedéstől, Jacobit kivéve, elhanyagoltatott. Teljes figye-
lemre méltó végtére az emberi szabad önkény, a szándékról határozó
akarat és értelmes cselekvés természetének, általában pedig az összes

psychikai élet alkotmányának és az érzéki ébredés, szabás és próbálás által
való erősödés és az értelmes önkormány törvényei szerint való és az igaz,
szép és jó felé irányzott fejlődésének és folyásának előtüntetése.

Fries psychologiai sanai szerint az ember véges, nem abszolut szellem,
hanem meges szellemi lény. Az ember lelkének szelleme az ész de
ennek nem sikra v. abszolut, hanem érzéki. az az ébresztendő és ébredő
kedő és csak ez úton az öntudatos, értelmes önmagatkvőségre képes ész. Az
ész a szellemiség eredeti őstüne; szellemi instinctus; de ez fejlesztendő.
Hogy pedig biztosan fejlődhessék, földi létében több fegyedész érzékre szorul.
Ilyenek a belső és külső érzék, s ennek segédi műszerei; ilyenek továbbá
az észmélet, tárgyiság képzelés és gondolkodás; végre ösztönök, vagyok,
érzelmek s az egész lelkek gyakorlati élet. Az ész nem egy vagy más
része a lélekben, hanem az egész lélek érzékileg értelmes, öntudatos,
ismeretekre, érdekletekre és akarva-cselekvésre képes ész. Az ész min-
den lelki működések egysége és szükségessége s az működésének idoriga,
tartalma pedig az ismeret, érdekelet és akarva-cselekvés az igaznak
szépnek és jónak vezéreszmei és törvényei alatt. Mint a növénymag-
ban virtualiter s. d. Anlage nach s benne van minden, mi a mag-
szemből majd fejlődhetik t. i. az v. annak fái, ga. sat. úgy az embe-
ész ben is implicite benne van eredetileg minden, mire az élet folya-
mában az emberi szellem képes, tehát az igaz, szép és jó s ezek tö-
vényei; hanem benne van mint csira, mint lehetség v. képesség s. ab
Anlage fähigkeit. Vermögen s. nem pedig mint készség, ügyesség, t. i.
fejlett vagy kész erő s. Fertigkeit, Geschicklichkeit. Kraft s. Egy az ere
t. i. az ész lélek, de több féle képességgel; hanem ezen képességek soha
sem fejlődhetnének készségekké s erőkké érzéki ébredések, hasonlás, m
szokás és próbálás és a tapasztalást fejlesztő értelmes reflexio nél
szerlet nélkül. A lélek fejlődésénél s a lelki élet egész folyamában
külsőnös organikus hatásaival és visszahatásával van egymásra minden
külső és belső érzékiség és észség, ismeret, érzelem és akarat, meg
pedig a homogeneitás és antagonismus, sympathiák és antipa
thiák polaris hatásai szerint.

A' lelki működések processusa pedig következő. A' tárgyról és történő[l] me-
chanice, chemice v. dynamice hatnak legelébb is érzelemüszereinkre, a ha-
tást megérző és felfogó lélek első productuma az érzemény (: Empfindung :)
melly egyrészről személyleges érdekeltet, másról tárgylagos ismeretet hat.
A' történedes, egyes, érzél-adta befogadott elemeket (: anyagot :) a' schematikus,
combinativus és plasticus képzelő ere (: hol azonban már az ész ön működése
a' figyelés v reflexio is közreműködnek :) mintegy játszva általveszi, össze-
visszarakja, egyesíti, változtatja, alakítja v a' tárgyat vagy történőt mint
egy lemásolja (: szellemileg daguerreotypirozza :). A' plasticus képzelő
dés játékából végre komoly dolgot csinál a' meggondolás v gondolkodás,
ismét az észtől öntörvényetve, melly a' dolog belsejébe megismerésből, reális mi-
voltát, tárgylagos igazságát követeli, sugallja v végre észközöletni is.
Ez itt a' főeszközlő, sajátképi, felügyelő v talmás, de nem ur v teremtő
a' gondolkodó értelem, ezközei pedig a' fantasiának és öntudatos fi-
gyelés és visszafigyelés (: reflexio :) nyomozási és bírálási, analysis és
synthesis, elvonási és kihozási, az öntudatos képzeletekben előtünő
viszonyainak felfogása v meghatározása, szóval gondolkodási, melly
törvényes logikai formákhoz és észtörvényekhez van kötve. A' logikai
formák ezek: fogalmak, ítéletek, észlelet, fel a' tudományrendszerig.
Ész a' gondolatok logikai folyama, a' philos. Logika (: Analytika Dialectika)
tárgya. (Lásd Fries Neue Kritik I Bd. és System d Logik 3te Ausg. 1837).
A' törvényt v a' logikai gondolatmenet észbeli tartalma, a' tiszta ész tu-
lajdona, a prioristicus synthetikai ítéletek és ezeknek rendszere, a'
Metaphysika, még pedig a' lények végső, természeti;— v a' természetet meg-
haladó (transscend:) vagy örök rendnek szükségesen kellő felfogása szerint,
alsóbb és felsőbb metaphysika (: Lásd Fries Grundriss d. System d Me-
taphysik 1824 v az uj Kritika 2. K. dar.)
A' metaphysikában, valamint állagában Fries egész szellemének
neve legnevezetesebb v legnagyobb figyelemre méltó része az esztetan (: Idomtanra :)
Ezen esztetan azonban nem ábrándos idealismus azaz sem az egész phi-
losophia nem puszta idealismus, sem maga az esztetan sem ama felhő-
bön nyargaló ahai mystice gnosticus, alak dialectice speculativus ön tényes
és üres ideologia, hanem tudományos következetességgel v az ész és szív
ép sugallatának kényszeritése mellett a végesnek ismeretéből haladó is,

mérete

12.

ismérete a végtelennek, öröknek, lényegnek, végoknak, vagy is a tapasztalást
ugyan felülvevő, de épen ettől fogva tökéletesen szemközt állva ennek fürkészetein túl ős, mi
ményileg fölébb emelkedő és így a philosophiai ismeretet bevégző ismeret, rá
határozott és kimerített ismeret az, mellyben a fogalom és szemlélet egy
más közé illeszkedik, úgy, hogy azt, a' mi a' szemlélettben elöjő tökéletesen fel is fog
hatni, a' mit pedig a fogalom tartalmaz, azt felmutathatni a szemléletben
is. Ilyféle ismeret = tudat. De nem tárgyilagosan, nem személytelenségben
végezve még itt nincs az ismeret; hanem a' végre, határozott és tökéletes ma
gyarázható ismeret felett, kél végtelenben mozgó nyílik a theoriailag be nem
végezhető, eggyenes tudat által soha ki nem meríthető ismeretnek. Mert egy
részről uggyan a' fogalom szárnyai emelhetnek magasba, mint a' szemlélet
láthatára terjed, másrül pedig ismét tágabb és ismeretibuvabb a' szemlé
let fog hogy fogalom, szabály és magyarázat által kimeríthetnék.
+ alapnál fog. va. Itt születik az ősmét világa, még pedig a' most említett + tettes, t.i. logikai
és ősthetikai tekintetben úgy, hogy magok az ősmét is vagy logikáját
a' speculatione értelem fabulmatumai, a' korlátok és tökéletlenségek elmo
dása és pótlása által, mellyeknek a' bevégzettnek, örökre, tökéletesen szabadnak,
lészen szellemének, világegyetemnek és Istennek ősmei, vagy ősthetikái
iák, mellyeknek szülöi a' contemplativus értelem, az ős szerető fejlő szív
és a' plastikus phantasia és mellyeknek tartalmuk szintén az örök igaz
ság és czélszerűség, a' mint a' természet és művészet remek termékeiben
a' szépség és tellengzőség fényében jelenhetnek és előtte állíthatnak.

De mi jogosit fel bennünket az illyféle ideologiára, és ki és mi hozza
tedik itt a' való- és igazról, vagy egy szóval mi az u.n. transcendentalis
idealismus józan alapja? Az okok tárgyilagosak és személytelenek, t.i. a' benn
két környezőknek – az ismerendőknek – végtelen, és ismerő' ősszünknek – az
ismerő' tehetségnek – végessége volta. Könnyű uggyan is megmutatni, hogy
a' mi tudatunk csak töredék (: = $\frac{1}{\infty}$:) hogy a' természet és élet tapasztalati
ismérete bejezhetlen. A' tér i idő' uggyan is végtelen: mi tölti be azokat
még nem mondhatjuk: nem azt sem, hogy mellyek és mik az első' és utólsó
elemek, a' legkisebb részek és azok összege az egy egész: nem azt sem,
hogy mellyek az okozatok okainak végokai v. oka, az összes tünetekben
végtörvényei v. törvénye: nem, hogy mi a' létezők és történők végczélja és

talást rendelkedése, sőt még azt sem, mit tulajdonkép magok a dolgoknak egyszerü
tül áll. minőségei, az édes, keserü, piros, kék, rózsa- vagy pézsma illat, mi a legegyszerü
nészet. rább tág és érez, jü- vagy hajszál, hangya v. szúnyog ü mi végrendeltetésök?
gy" A világ ismérete tehát physice, historice, mathematice i dogmatico- v epistemato-
és jog" matico-philosophice mindenütt csonka és soha be nem végezhető. Úgy de hogy
lében az egyes létezők i a mindenség is csak olly csonka és töredékben volna, mint
gen be" a milyen a mi ismeretünk róla, gög és tévedés nélkül csak nem állhat
ma". hatjuk. Körodákon korlátolt tudatunk határainál tehát feljebb kell emelked-
be nem rant. De vallyon lehet e feljebb emelkednünk i lesz e jegyzve hiányunkon?
ert egy Lehet, kell i mellé is feljebb emelkednünk i mélyebbre szállanunk. A „kell"
nem csak a tudományos következetességig, de „kebelünk ipsene" sugallja, azaz a
tiszta ész i annak igazság-ösztöne. De képesek is vagyunk feljebb emelkedni,
mert lelkünk összeségénél fogva képesek vagyunk nemcsak az igazság nyomozá-
sára, hanem megérzése- i magismerésére is, i eszünk iránti illyen tántorit-
hatlan bizodalom nélkül megszünnék minden igazság és róla értekezendő minden
vitatkozás.*) Képesek vagyunk feljebb emelkedni először is gondolkodva, spe-
culative, a kétszeres ragadás útján a tapasztalati korlátokat elemelve i egy
a részletestől az összesre, a szabálytalan szükségestől a szabadra, a mulékony-
tól az örökre, a töredékestől a bevégzettre, a visszaitól a czélszerüre, a közép-
okoktól a végokhoz felvergődve; de másodszor képesek vagyunk feljebb emel-
kedni érezve és contemplative, esthetice a szépben és jóban fejtve és mél-
lányolva az örök igazságot i az istenit. (Ση δε Schönheit die Wahrheit.)
A megnyugtató eredmény iránt végre kétségünk nem lehet, ha ezen álláspontra
akár szigorú biztos vezérlete mellett, akár magunk erejéből egyszer felemelkedünk.
Az észnek így mint és annyit vitatott antinomiái világosak lesznek előttünk i
a természet és szellem antagonismusa a magasb egységben elenyészik úgy, hogy
mi minden szélsőségektől, t. i. materialismus, naturalismus, empirismus, realismus
és spiritualismus, intellectualismus vagy vulgo rationalismus, pantheismus
mysticismus és Skepticismus érvényei és szikláitól szabadulandunk. Ezzel az
elmélet ész kritikájának főeszméi.

---

*) Ha azt mondom: észnek nem képes az igazságra, akkor ezen állítás is akár igaz,
akár nem igaz, mégis az igazság melletti bizonyítvány. Mert ha igaz az állí-
tás, úgy hát már szerinte is van igazság, hogy t. i. legalább az igaz, hogy
nincs igazság; ha pedig az állítás nem igaz, úgy hát már egyenesen igaz
az, hogy van igazság. Észnek ezen igazságosságának feltevése nélkül az is,
méretben és vitatkozásban egy lépést sem tehetni.

III. A gyakorlati észnek Fries' a[nálya] azután annál biztosítottabb menetével több s[z]abályok megközelítőbb, szintapodictoraiból és az ész egyenetes van. Azonban ne vélje[k] hogy itt mindjárt nincs távolkelési veszély és helyes ismeretei s helyes erkölcsi nehézség. Hol[a] tálalt elme, nyers v. romlott szív, gyenge v. fitlaj akarat épen itt a gyakorlattal ellenkezőnek és szenvedni gyakran hajótörött. Azért itt is „sapientiae prima est, discutiendi quae cavisse". Itt is, és itt kiválóleg biztos kalauz Fries, kinek jeddig elsőbbségi élethölcsesége. A erkölcsről és erkölcsi mibeidőjének tényezőit, törvényeit, czéljait, és közeit, az erkölcs- vallás- s szépészeti elveket Fries új kritikájának 3ik darabja, nyomozza analytice és epagogice, magokat a' részletes tanokat pedig synthetice és epistematice egyes, külön deruk munkái foglalják magokban, t. m. Handb. d. prakt. Philos. / Bd Ethik oder die Lehre v. Lebensweisheit 1818. 2 Bd. Religionsphilosophie und Aesthetik 1832. Politik oder philosophische Staatslehre, posthumus munka kiadta Apelt 1848; nagyszerűleg jó követk. iratok ban: Julius u. Evagoras ein philos. Roman 1814. Wissen, Glaube u. Ahndung 1805. Die Lehren d. Liebe, des Glaubens u. d. Hoffnung 1803.

A erkölcsészetnek philosophiáját úgy veszi Fries mint czéltant; s mint, hogy az alkalmazhatási tárgy részint a' felfogható s bevégezhető" erkölcsi emberi élet, részint a csak szemlében felérhető" világegyetem és erkölcs: azért a' czéltan is részint pract. Physiologia, részint pract. Ideologia, vagy is ám jellemzéssel: személyleges és tárgyiagos teleologia, vagy egyenes nevekkel: ethika és hittan a' freistannal egyesítve.

Erkölcstanát illetőleg, Fries ethikája nem egyoldalu rideg Stoicismus, nem is a' rokon Kantféle categorikus imperativnak formalismus, annál kevésbbé casuistika, utilitarismus vagy kéjelgő" Aesthetismus, v. szinesztelő pietismus, hanem a legtisztább, teljes humanismus, s nemcsak elmélet és tudományosság, hanem világosan látó, nemesen érző" s példáról adaró" lelkületet képző" Physia (= Gesinnungslogie :), az emberi lélek és élet belső becsének, azok méltóságra s fenségének előtüntetése. Az élet valósítását czéljait magnevezi a' bölcseség; kellő" észlövőiről gondoskodik az élet jóság; az erkölcsi belbecsesel biró tevedőlet - recta et honesta - megha-tározza az erkölcsi törvényhozás a' tisztelet és tiszta szeretet, a' jóknak és erénynek követelései szerint. Az ethika tanmó s mivoden dó földje az ember szíve s ennek öntönei, akarata s tetteiben; az erkölcsi világ középpontja s föve: az emberinek mint személyes s jó szabad szellemi lénynek belső" értéke s méltósága (= személyes

„dályok „mélység személyes szabadság és egyenlő jogosúltság: / mellyet tiszteln' kell
„ és megőrizni; végre az ethikai élet virágai és gyümölcsei maga a' jogos és erény"
hogy itt
dus magány- és közélet.—

Ha egy általános erkölcsi világ, hol még nincs szabadás az erény és jog között. Jog és erény erkölcsi ikertestvérek, azért is kétalmas tévedés sőt vesély, a' tiszta (Kantiai) jog fogalmát más, mint erkölcsi alapra építeni akarni. Mind a' „lehet" az emberek mint személy- és erkölcsi méltányosságban gyökerezik a' kell" az emberek mint személy- és erkölcsi méltányosságban gyökerezik a' dolgok és egyéniek általellenében. Mind a' „kell", egy másat kiegészítve, törvény, hozó és életszabályozó, de az egyik inkább a' belsőt, a' szívoletet nézi, a' másik inkább a' külsőt, az élet társas viszonyait. A „rectum honestum" oldhatatlan frő„ vességben egymással. Tudományosan azonban e' két ideának szerint két külön tudomány alakul, egy anyának mintegy 2 leánya, t.i. az erénytan és jogtan. Az erénytannak főideálja az erénytelenség (f. character mor.) azaz a' tiszta nemes akaratnak magánalvilágos, tellesült és rendíthetlenül szilárd erejű, vagy is az emberi észtanik és akarat oly kiképzése, hogy az embernek minden gon„ dolatja, érzése és tette annak kik dokkal és jó = a' tiszta erény és érdemnek legyen irányozva. Szabadság az erkölcsi élet fogalma; hanem ezen szabadság nem önkény, valamint ismét az erkölcsi törvény nem iga és vas„ ság. Az erénytannak is el kell ismerni valamint egy részről, — a' tiszta észerőt és belli készség eszméje alatt, — a' teljes szellemi szabadságot, úgy a' kötelesség komoly és önkényt nem ismerő „kell" (du sollst) szava alatt az erkölcsi törvény tiszta parancsait. Erénytani kötelesség = erkölcsi törvényna„ nak vallása szerint / szilárd maradás magunkra nézve az igazság és becsület szava szerint / szilárd maradás személyi méltóságát és tartás becsben a' magaét is / kötelesség teendői egyetemesség és szükségesség, nem pedig személyes erény és szívesség. Az u. n. tökéletlen kötelesség (off. imperfectum) ma„ gában is képtelenség, mert fogalmi ellenmondás, annyi mint kötelen nemű, de külömben is veszélyes s annyi, mint a' kötelesség fogalmának megsemmisítése. Az erkölcsi kötelességnél van ugyan az erkölcsi szabadságnál helye, (szükség kö„ lönben a' beszámításnak nem volna alapja), de nem úgy, hogy ha akarom, akkor kötelesség, ha nem akarom, nem kötelesség, hanem csak választhatok a' köte„ lesség teljesítése vagy nem teljesítése közöt. Mert ha a' külbirónak hatalma nem lépes és elérni az erénytani kötelesség teljesíté„ sét; de a' belbiró örködik és dispensálni jogát sem fog. Ehez az épen a' belli szabadság és érdem, teljesíteni a' legalitás felett a' moralitás

16.

rendelvényeit is, teljesíteni a' kötelességet elő meggyőződés szerint – kötelesség érzetből, teljesíteni a' kötelességet, most épen kötelesség (: Pflichtgefühl aus Überzeugungstreue :). – Hanem a' kötelesség processan kiszabadítja és mintegy beborított földjéből, szabad mező nyílik azután az ethikai egy tökének, a' ethikai ethikának, a' barátság és szivesség, tehát tetlen és kényszerítlen egyesség sugallatai szerint az erényes tettekre a' magányosok de kivált a' nemzetek életében. De a' kötelesség az első – a' fő – mintegy csont és idegrendszer az organismusban; a' tiszta szeretet és tettvidorság az azután következő, mintegy vér és hús és bőr. A' kettőnek jól rendezett egysége, szép ethikájának főérdeme és fénypontja.

A' jogtan alapjai az általános ethikában vannak lerakva; de a' jog, tani eszmék teljes kifejtése és alkalmazása szükségképi és szükségképi az államot (: Staat :) és államtant (: Staatslehre :; mellynek tudományszerű része az emberi történetek Gépiája (: Physik der Geschichte der Menschheit :). Az emberi élet csak nagy, társas életben érkezik el mindenoldalúlag és valamennyi czéljait. Ott pedig szükségképen egy olly szerkezetű organismus, mint az államban, állam, mellynek tiszta czéljai, eszközei, szellemi és törvényei meghatározzák a' államtan. Az illy államtan nem egyedül kormánytan (: Politika a' szó szorosb értelmében :) nem is csupán alkotmánytan, hanem a' jognak általános elvei az örök jog, birtokjog és szerződési jog szerint, mellyeknek közös és egyedüli alapja az igazság (: Gerechtigkeit :), mellynek diktaturája alatt alakulnak azután és működnek a' szabadságnak és egyenlőségnek igényei, a' positivus törvényhozás, bíráskodás és kormány. Az állam czéljait t. i. az anyagi és szellemi közjólétet, a' személy- és vagyonbeli jogok biztosítását, az ország és nemzet önállását és függetlenségét, szóval a' salus publica eszméjét meghatározni könnyebb mint végrehajtani. Ez utóbbihoz az okosság ügyessége kívántatik, mellynek mestere a' history és élet. Tehát philosophia, történelem és élet egymással szoros szövetségben adandják csak az igazi kormánytant v. politikát a' szónak szélesb értelmében. De itt is többet nyom az ép jellem mint az institutiók. Azonban czélszerű intézetek nélkül elbánál és elsorvad a' jellem is. Ép nevelés, okos munkaelosztás és méltányos, liberalis alkotmány, pontos és részszerhaj-

tsabban

tökéletesség" észrevehetlen igazságkiszolgáltatás, hatalmas és nemes hazafiui élő" köz"
ügyesülhet, ezek az ezekhöz a közjó létesítése- és fentartására.*)

Fries politikájával összefügg az emberi nem történetének egyiája, — Fries józan és éledre való, de nem kevésbbé alapos és jellemdús bölcseletének új tárgya, bizonyossága. A' főcsome itt, hogy az emberi nem történetének folyása emberi mun, ka' és eredmény, igaz, hogy a' természeti törvényel és események folytonos hatása mellett. (: Menschenwerk, nicht ein mittelbares Gotteswerk :). A' tudomány egyiai feladása tehát nem az, mi czélja legyen az emberiséggel a bár a' természetnek, akár az istenségnek, hanem hogy mit fejtsen ki magából az emberiség vajat önkezdése által, vagy is a' feladás Lessing, Kant, Herder, Hegel és Schelling ellen nem objectiv- hanem csak subjectiv- teleologiai, a' feladás anthropologico- ethikailag, nem pedig geologico- theologiailag philosophiai. "Vezérgálnunk kell itt, úgymond, mintegy otthonosan, miszerint természeti törvényel alatt és miszerint emberi ügyesség által fejlődött eddigelen az emberi társaság, és miszerint ebből vonhatni ki ezekből a' művelség további fejlesztésére. Az embernek tehetséges vajálja az önnevelés mesterségét, (: die Kunst der Selbsterziehung des Menschl. Geschlechts :) és fő feladása az emberiség nemesítésének mesterségét (: die Kunst der Veredlung der Menschheit vom Unverstand und Mißverstand zum Verstand :) A' fő működő erő" itt az önbuzdatás, nyomozó, fejtő" és alakító értelem (: die lebendige Macht des ergründenden Geistes :), főcsyökör pedig az öngondolkodók és önmegkötök a' tudomány, művészet, mesterség, józan népvezérlet mezején.**)

*) Fries ezt concentrálva így adja: „die Ideen der Zwecke für das verständige, gesellige Geistes-Leben schließen also so zusamen, daß in Wissenschaft Religion u. Staat dem Leben Wahrheit Schönheit u. Gerechtigkeit gewonnen werden soll; aber um diese Zwecke erreichen zu können, müssen dem geselligen Leben erst die technischen, politischen und literatischen Vortheile gewonnen werden seyn." Lásd politikája 39 l.

**) Fries politikáját egész gyakorl. egyiáját jellemző emlékezetes szavak azok, mellyekkel a' philosophia történetmét bevelezi (: Lásd Geschichte der Philo II k. 631. 32. lap :), azért is ide iromazokat: „— Wieder hängt freilich die Entscheidung unserer öffentlichen Angelegenheiten noch vom Zufall ab in den völkerhaften Mordthaten der Krieger zur Entscheidung der Kämpfe, in dem Aberglauben der Priesterschaften, in der Habsucht des Welthandels u. oft in der Selbstsucht und dem Eigensinn von Priestern und Herrschern. Aber dieser Zufall ist nicht Gottes Fügung, sondern nur die Wahl menschlicher Unbehülflichkeit. Des Urtheil der Gebildeten ist lange der Ränkevollen Vortheilen der Priesterschaften überlegen, welche mit ihrem Handel um die ewige Seligkeit den Frieden der Familien stören, u. so fern die Möglichkeit

der

18. Hätta van még az épülő philosophiai pyramis csúcsa, Fries éppen „ind
lelkének kútfeje, a magasabb rendeltetés, világ és isten eszméje, a tárgylagos czélban „tel
a vallásphilosophia feladása s annak megfejtése a logikai és esthetikai idea „tölti
lésnek segítségével. — Ki a lélek, mi a világ s mind a kettőnek igazi rendelte „bár
dése és pályája, ez a kérdések kérdése, s hol a feleletet rejti? ki mondhatja neked „a ész
ezer nyelven nélkül, hogy itt egyenes feleletet adni képes? ki ismeri a világ egyet „a hely
lenét minden elemeiben s ezek öszvefüzött egységében? ki tudja a világ oredetét, élemek
törvényeit, végczélját? Itt nem használ egyenesen sem az empiria, sem a ...
speculatio, hanem csak a contemplatio. Mellőzni az egész megfejthetlen talá...
rejtélyt, bár ez volna a legczélszerűbb? A' tárgy és ügy nem hagyja ez soha ...
sem is hagyta magát mellőzletni. Az emberiség legnemesbjei sajnálták min „dig

---

der Ausführung liege es nicht eben auch nicht, daß im öffentlichen Leben zwi...
schen den Völkern eine Kraft des Rechtes u. der Sitte gegründet würde, welche in
friedlicher Verhandlung den Völkern gegeneinander gleiche Anerkennung ihrer ge...
genseitigen Anforderungen zugestände.

Der Friede ist uns jetzt in Europa allerdings nur durch eine grosse Kunst der
Regierenden im Kampfe mit der Habsucht unter Beihülfe des jetzigen Interes...
ses der Geldhändler erhalten worden, aber nebenbei ist zugleich im öffentlichen
Leben eine Macht der mildern Sitte u. der gleicheren Anerkennung der Menschen...
rechte zu gröſserer Kraft gediehen, vor der wir fordern müssen, daß sie dem
öffentlichen Leben eine Gewalt des Gemeingeistes bringe, welche die Habgier
der Reichen bändige u. die Armen gewaltiger unter ihren Schutz nehme.

Diesen erhabenen Zwecken menschlicher Wirksamkeit zu dienen ist
dann auch der Beruf der Philosophie unserer Zeit. Sie soll den Menschen er...
muntern, daß der froh u. kühn der eignen Geisteskraft traue, der eine
höhere Hand aufgegeben hat, sich im Erdenleben selbst helfen zu lernen nicht
nur in der Behändigkeit niederer Gewerbe, sondern vor allem in der Stiftung
des irdischen Gottesreiches der Gerechtigkeit und Liebe, durch die Macht der
eigenen geselligen Selbstbeherrschung und Selbsterziehung. — Das Gottesreich
der Gerechtigkeit u. Liebe im Staate und das Gottesreich der Frömmigkeit in
der Kirche sind eines und dasselbe, nicht nur der Idee nach, sondern der
That nach im Geiste und in der Wahrheit, und die Gründung dieses Gottes...
reiches ist die höchste Aufgabe, welche das Menschengeschlecht selbst
zu lösen hat." —

ciai ötösöndentor cannch tárgyalására, sőt még azok is, bár ártatlanul bik mellőz
zéltan
ai idia"
endolde"
ja neves"
lajegyz"
oredolot,
em a'
dtlen
foha
lok mir"
lden gon
ho in
rorge"
nst der
ndlichen
llenschen"
nè dem
tlagier
.
n ist
ben er"
eine
nicht
sichtung
st der
sbreich
keit in
n der
s Gottes
selbst

lelni kívánnak, sokat anyagosdiak, fatalistak, naturalistak, mythologot és dia"
lektikusok" s kétkedések egyaránt. Az örök igazság vejtése általános óraszon"
kenységgel egyáltalán; a' való megismeréséne ösztöne leggyökeresebben hatalmas,
az észnek önmaga s az igazság iránti kétségbeesésnek néki-látóvidó és a nyomozás,
a helyes álláspontra vergődénk, megnyugvató s emberileg kielégitő is. Sricz
lölmerése a' tárgy körül, mintegy közepében, körülkörös. Örökkévaló, világ, isten
nem ábrándos, de szükségesképi gondolt eszmék, — hanem eszmék, nem puszta sapaszt
talati tárgyak, mellyek alanya szabadsága, meg is realitására és igazság
ra dark számot. Egyenes, kétkedetlen, szemlélődés s vegyes fogalommal kimerül,
kedő ismeretünk rokok nincs. Azok nem a' szorosb értelemb. vett tudat
-lösseni hanem az élő, józan, vallásos hit (= Glaube:) tárgyai, úgy hogy a' velök
foglalkozó tudomány nem szellemi Physiologiá — szemészetlen — ha nem ideo.
logia - szemtan. — A' dogmatico-empiricus tudatra nézve a' vallásos eszmék
telyes siketek s örök mysteriumok. De így két bizonytalan lesz az igazság
s tehetetlen a' tudomány is? — A' tudomány az álhit és hitetlenség kiverülése
egyedül, szükséges és lehetséges is, levetik is, de nem venni hitből, hanem csak
hitről tudomány s ez a' vallás-philosophia. A' hit pedig nem vélemény, va"
lószinüség, vagy ábránd és álom, hanem világos, teljes s alapos meggyőződés
a' vallásos eszmék tárgyainak igazságáról, különösen pedig arról, hogy a' va"
lódi lét, szellemi világ, az igazság és szabadság legjobb világa s ennek alko"
tója s ura az isten, mint örök bölcseség, örök tiszta szeretet és szent mindenható"
ság, s hogy az isten ezen országának jogosított képesje most és örökké az embe"
szellem is. Ezen hit nem logikai kivéső, nem gépies vagy ösztön való hit a' positiv
vallások mezején, de józai, metaphysikai, szabad meggyőződés, mellynek egy ö"
tete, szellemi benyünk eredeti organisatiója, instinctivus belső" revelatio, kib"
lunk istenének szózata. Az igazat, mint eredetileg otthonost, s ösztönnek el"
idegeníthetlen sajátját, mindenki sejti és érzi; a' nehézség csak a' fogalmas,
an s kifejezésben rejlik s innen a' sok eltérő" velemények a' történelemben
egy, mindaz élőben a' philosophok és theologok egymással ellenkező" sto"
cában-s: Naturalismus és supranaturalismus, empirismus és rationalismus,
ismét supranaturalismus és intellectualismus, rationalism. és mysticismus,

theismus és deismus, pantheismus, monotheismus, polytheismus és atheismus stb.
és mas:). A vallásos észmél és a hit nyilatkozatai még a józan felfogásával is
nagolban egy részről ugyan száraz absztractiók, másról, kivált már mint
hitágazatok, zavart és ingatlan tételek, ha igazságuk és életök gyökerét
felmutatni képesek nem vagyunk. Itt sem a historia a "külső" kijelentés,
sem a physika, sem a Böhme Jakab v. Schellingféle legújabb mythologia,
sem is a Spinoza – Hegelféle pantheistikus speculatio, de még Kantnak
ethika – theologiája sem fog rajtunk segíteni: de igen is az emberi lé-
lekuek józan-ismérete, az észbeszéd kritikája, mint az Jrisnek sikerült.
Ő tt a transcendentalis idealismus homályba vezetteiének, ennek alapját, ja-
gait s eredményeit már a' kkor. észkritikájában tüntelé ki hánt nyomán
Fries s megmutatá, hogy az összes egyenek, abszolut bevégzettnek, könyegesen
szükségesnek igazán valónak és szabadnak, örökök és jónek, az egészeknek
és oknak észnéi, mint kelethez nem a' gondolkodó észben tagjai és mélyeb-
bikai szigorú következetességgel. De a' pract. ész kritikájában, hitlana s
esthetikájában még többet ád, t. i: felnyitja azon forrást, melyből a'
nevezett s magolban száraz észmél életét s életerő" erőt nyernek. E" for-
rás maga a' körvetlen, szemléletes világ és élet, a' külső" és belső" physika-
és ethikai világ képének esthetikai felfogása, a' sejtés (v. Ahnung:)
divinatorius sugallata szerint, a' szépnek és fellengzőnek észmei alatt.
„Wir ahnen die ewige Bedeutsamkeit der Naturerscheinungen in der
Schönheit u. Erhabenheit der Natur; die Ideen der ewigen Schönheit
und der heiligen Liebe schweben uns vor, als die urschöpferischen Bild-
ner des Weltalls, u. das Schönste – scheint das richtigste Bild der ewi-
gen Wahrheit zu seyn." De esthetik (Symbolik. Cultus.) gibés abor nur
das Bild, die volle relig. Wahrheit verstehen wir nur im sittlichen
Bewußtseein, das Himmelreich ist nur inwendig in uns." – Így jön leg-
lényegesb összeköttetésbe a' tudomány mezején egyan a' hittel a' jézs-
tannal az életben pedig és positiv cultusnál a' religio és költészet, cse-
s mind a' külső" nyer egymás által, a' hit s religio t. i: életet, alakot, (a re-
egyedüli beszédet (a' Symb. nyelvet) az esthetika s művészet pedig

eszmékel magasb czélokat, s hogy aljas, profanus ne maradjon, meg-
szentelő szellemed (de Wette.) a profana mente interpresque deorum!"
De a milly egyszerün igaz, szükséges s magában érthetlen ezen szövetség:
épen olly könnyü és gyors az elszövedkedés és visszaélés: azért ovatosaknak
kell lennünk. Hibás következések különben ez forrásból egy részről a
phantasiának, mással a szaratz log. értelemnek arroganciája, mellyel
kifolyásai azután amott agyas mythologia, theosophia, theurgia, mysti-
ka s.át. imitt pedig minden müveletnek, symbol. és liturg. cultusoknak
megvetteteje vagy ellyforma korlátozása, hogy a repülésre termett ma-
dárnak szárnya tollait kifosztják, de még elvárják hogy egek felé emel-
kedjék s ölet is emelje. „Különböztessed meg a tőzet a eszközt a dolog-
ról és czéltól, s nincs semmi veszedelem". ——

Sor Fries bölcseszetének rövid vázlata, egy értekezés fűzi
korlátainak engedménye szerint. Az egész bölcseletnek teljes fátyú évé,
nyét csak az foghja érezni s érteni, ki buzgó, kitartó s elfogulat-
lan szakadium mellett, közvetlen forrásokból meritve, magába fogadja
az egészet. S ezen perfias studiumot megerdemli s meg is hálálja
Fries józan philosophiája. Görög bölcseség, a kipsta korszakjával
szellemével s német ismeretnek alapossággal párositva; — Platón,
Aristoteles, Pál apostol, Bacon, Baco, Kant s Jacobi philoso-
phiai felfedezéseinek egy szép fitlárd egészbe való önléte, ellentétek nél-
ányek nélkül; — egy hatalmas és díszes pyramis, melynek kidolgo-
zott sorai a kritika, alapja az összes tapasztalás, oldalai s törnök
derekai magok az egyes s valamennyi szellemi tudományok és theoriák
(: lélektan, logika metaphysika, erkölcstan, politika, kritika, szépstan
és a bölcseség történetei :); — csúcsa pedig, melly minden oldalakat
és szegleteket egyesit s felettök a magasban uralkodik, a legtisztább,
legemberibb, legkönnyebben áttekinthetőbb idealismus, — ez
Fries philosophiájának általános jellemzése és képe. Az ujabb kori böl-
cselkedők között alig van egy, kinek nyert birna a történeti és positiv isme-
ret, sőt sokéból mint Fries, s ő még sem empirista s anyagozdó; s ismét
erig

Ur. ismét alig van egy, ki ő moghaladna' az abstract és mély speculatióban s ő még sem üres dialectikus s rögzött eszmé'ji metaphys. speculátor á la Hegel, Hillebrandt & comp.; tovább alig va n egy, kinek combinativus és szellemdus képz elődje az röcnél szerencsésebb volna, kivált pedig ki szivre és kedélyre nézve mélyebben, melegebben érezne s i jeb művészetet tellyesebben méltányolná, mint ő, s ő még sem hagyja magát odaragadtatni, hogy ábrándosság- s mysticismusba essék; végre minden roppant eruditiója és theoretikus tudományossága mellett, ő egészen practikus és életre kelő szellem, philosophiája pedig életbölcseség, nem scholasticismus. Szive bölcseszve egy pár val, teljesség nem pedig egyoldalúság, — képzelőség az, amaz tettség, nem pedig improvisatio, tonábrándás, hóoríet, — igazság az s komolyság, nem pedig játék és játék, — végre lélek, becsületes törekvés, nem hiu ambitio s mulékony dicsvágy, úgy hogy teljes joggal maga is mint 70 éves ugy elmondhatta magáról: „sicio me veram intelligere philosophiam." — Tanak ugyan fogyatkozásai is, de ezek nem a főtanok igazságát s a bölcselkedési módszert, hanem csak az előadást, nyelvet és szerkezetét illették. Azon vágytól ösztönözve, minél érthetőbben fejezhetni ki magát s gazdag associatióiból semmit sem hagyni ki, nemcsak hogy bőszóló lett és prolixus, hanem épen ez által sokszor homályos s zsufolt eszméinek kifejtése gyengébb. Ez kivált kritikája 2ik darabjában igen is érezhető úgy, hogy azt volt tanitóm, a kedves jovialis Gregusst az amerikai őserdőkhöz hasonlítaná. Itt a speculatióban is nagyobb egyszerüség szükséges, holott is entia sine necessitate multiplicantur s az ész alkotmánya még sem világos és határozott. Szerkezeti logikája finom a praecisio és homogeneitás elvére állítva mindenütt, s a tiszta logikai, metaphysikai s ethikai tanokhoz sokszor oda egyenlíti a lélektaniakat. De mind ezek, mint könnyen észrevehetők, a főérdemet korántsem homályosítják el, s Fries a jobb elmék s nemes szivek méltó kalauza s képzője maradand, míg csak lesz magasb müveltség iránti gondolkozás. —

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST
V. AKADÉMIA U. 6.

91 Lh 1/3

Pest jan. 23-1866

Tekintetes Főtanodai Igazgató Úr!

Kegyednek f. é. Jan. 7kén kelt, 15kén vett hivatalos felszólítása következtében, tisztemből van szerencsém a' kért, A.) vári adatokat A) mellékletben ezennel átszolgáltatni.

Lesznek, kik múlt évibeni iróvi meddőségemen hangyasággal vádolandnak: de szemben vevén igazgatói s tanári kettős hivatásom időt, erőt emésztő teendőit egy oly tanintézetnél, mely magára hagyatva egy főtisztviselőjét végzi igénybe, — úgy hiszem, méltányosabban fogunk ítélni, ha legalább némi mentségnek helyt engedni.

Annak reményében, hogy az igazgatóságától nem sokára felfogok menekülni, bátran igérhetem, hogy szabad időmet ezentúl hölcsészeti irodalmunknak fogom szentelni. Jóllehet tudom hogy az aránylag talán csak közepes, de eredeti dolgozatok mindig többet nyomnak a' mások talán legjobb munkáinak fordításánál: mégis a' Szpell metaphysikájai illetőleg egy magyok meggyőződve, hogy annak sikerült magyarításával hölcsészeti irodalmunknak nagyobb szolgálatot tehetnék, mint egy ily czimü kézi könyvnek eredeti szerkesztésével.

Isd.

Ide csatolva tehát a nevezett valóban jeles munkát
's mely a' Németeknek által is igen kedvezően ítéltetett meg;
't mai Angolra 's Franciára is le van fordítva: felkérem
a' Tekintetes, Titoknok urat, tenné ezt ügyet a' Tekintetes
Akademia elébe terjeszteni 's megtudni: „kívánja-e a'
Tek. Akad. e' munkának magyarítását?— továbbá meg-
nyughatok benne, ha én vállalom magamra?— 's végre
annak sikerülése esetére, hajlandó-e azt maga költségén
kinyomatni?— A' munka, a' mily szigoru rendszer, 's a' bölcsesé-
desi módszernek ritka példánya, oly dús tartalmánál
fogva, hogy egy egész bölcsészeti kis Könyvtárnak mondható;
de a' fordítási nem csekély fáradságot csak úgy érdemli meg,
ha utólagos kinyomatása által elterjedhet 's mindazoknak
kezeihez juthat, kiket a' philosophia érdekel.

A' Tekintetes Akademiának helyeslő vagy ellenkező
határozatát méltóztassék, kérem, annak idejében velem
közleni 's költségemen a' könyvet visszaküldeni.

A' mellékletben megnevezem egyéb észrevételeimet legkö-
tebbről a' másikat később) felküldeni el nem mulasztan-
dom. Addig is a' Tekintetes Akademia kegyeibe 's a' Tek.
Titoknok úr szíves indulataiba ajánlottan tellyes tisz-
telettel vagyok Egerjesen Jan. 18. 1860.

A' Tekintetes, Titoknok úrnak

tisz. szolgája
Pandrán András

12

Ii Jo. Fran
11 m. 30 pl
1560

Fig 2

Kaiserl

14

Vásárhelyi Pál

r. t.

A leo.

Tekintetes Úr!

A' magyar tudós társaság Elöülöje méltóságos gróf Teleki József úr Ö nagysága e' folyó évi: Septb: 16kán költ kegyes meghagyásából alázatosan oda nyilatkozom, hogy, a' melly örömmel és hálá- datos érzéssel vettem elválasztásomat levelező tagnak a' magyar tudós társaságnál, ugyan azon készséggel i örömest alaprajza teljesíté- sére i a' reám bizandók eljárására ajánlkozom, a' mennyibe t. i. hivatalos foglalatosságaim i gyenge erőm engedni fogják.

Légyen a' Tekintetes Úr tolmácsa hála- datos indúlatomnak i tiszteletemnek azon nagy jóakaróimnál, kiknek e' szép megkülön- böztetést

böztetést köszönöl, s engedje kérem, hogy
készszolgálatimat viszont ajánlhassam,
a' ki megkülömböztetett tisztelettel vagyok

a' Tekintetes Úrnak

O' Orsehován 3dik Sept.r 835

alázatos szolgája

Vásárhelyi Sal[illegible]

igazgató Ingem[illegible]

Vetsum oct. 9. 1835

8346.72

Vass József

l. t.

2 lev.

36/2111.

Vett. jan. 24. 1859

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA
BUDAPEST
ANDRÁSSY-ÚT 12.

Tekintetes Magyar Tudományos Akademia!

A Tekintetes Akademiának 1858. évi dec. 20-kán kelt s hozzám intézett nagybecsü hivatalos tudósitásából szerencsém volt érteni, hogy a Magyar Tudományos Akademiának, a nyelvtudományi osztály javaslata alapján, dec. 15-kén kelt nagygyülési ajánlatára, Ő Cs. Kir. felsége, az ország Generál-Kormányzója, Budán, dec. 18-kán kelt K. leiratában, engem, azon osztályban, magyar tudományos akademiai levelező tagúl kinevezni méltóztatott.

Mind az akademiai választásban, mind pedig az országkormányzói magas megerősitésében kitünő jelet lesztelem azon méltánylatnak, melyre kizárói szellemü irodalmi törekvéseim érdemesitettek. E kettős tekintetből érzetek legbensőbb hálaköszönetemet a Tekintetes Akademia előtt ezennel ünnepélyesen kifejezni.

Reám, a tiszta szándoku munka erkölcsi jutalmát igazságosan osztogató gondviselés, éltem folyásán a legszebb örömünnepet derité azon boldogitó perczben, melyben nemzeti irodalmunk jobbjai által ily szép tanuzolatba kapcsoltatni szerencsés lettem, s Nemzeti Akademiánk tudományokkal s érdemekkel dicsö tagjai sorába iktattatni méltónak tartattam.

Forró köszönettel párosult legmélyebb tiszteletem kifejezése mellett fogadom el tehát a kegyes megtisztelte-tést, mindazon kötelezettségekkel, melyek ezen új viszonyok közt új állásomhoz csatlakoznak. Különösen hazafiúi mulhatlan kötelességemül tekintem, a Tekintetes Akademiát nemzeti tudományad czéljaiban tehetségem szerint minden erőmből gyámolítani, s közreműködésimben oda törekedni, hogy e nagyfontosságu országod intézet a hazában dicső, a Külföldön pedig tisztelt legyen.

Fő gondom leend munkásságomnak jelentes részét bármannyiszor, valahányszor ezt tudományos intézetünk fontos érdekei s viszonyai igénylik, az alapszabályok szellemében, s különösen a 17. S. értelmében, Magyar Tudományos Akademiánknak áldozni, s egyszersmind rajta lenni, hogy az alapszabályok 32-d. S-ának elegettéve, az Akademiába tettleg beléphessek.

Miket midőn szentül fogadok, s pontos végrehajtásukra magamat ezennel ünnepélyesen kötelezem, egyuttal örömmel élek ez alkalommal a'ron kitüno" tisztelet és nagyrabecsülésnek kifejezésére, melylyel változatlanul vagyok

a Tekintetes Magyar Tudományos Akademiának

Kolozsvárt, január 21-kén, 1859.

alázatos szolgája

Vass József

magyar akadem. levelező" tag.

96

1859

13 fl 84 kr

Pest jan. 13. 1859

Tekintetes Titoknok Úr!

A mult év utolsó havának 20-án kelt hivatalos levelét a Tekintetes Urnak, folyó 1859. év január 6-án még tisztelettel vettem. Benne arra méltóztatik figyelmeztetni, hogy „Duránthli Nyelvjárások" czimü Kéziratú munkám 30. darab császári vert arannyból álló pályadijának átvétele iránt intézkedjem. — Mirenézve a ... alatt tisztelettel ide zárt Nyugtatvány mellett legyen szabad a Tekintetes Urat teljes bizodalommal a végett felkérnem, méltóztassék a fent nevezett összegből álló pályadijat az Akademiai pénztárnok úr által (az emlé-éremmel együtt) szorgalom kocsin Kezemhez szolgáltatni.

A mi Kéziratú pályamunkámat illeti, fogadja a Tekintetes Ur szíves gondoskodásáért forró Köszönetem kijejezését. Közel tizenkét évi tanulmány tetemesen gazdagította ismereteimet, tisztázta nézeteimet a magyar nyelvészet mezején. Ma már sokat másképp értek, mint Müvem kidolgozásakor. De, őszintén megvallom, a csekély s nem is lényeges kipótlások megtétele körül kettő igen aggaszt. Első, bírálóim ítéletének nyomtatott művemhez csatoltatása; mi, ha javitások tétetnek Kéziratomon, nem birand helyes vonatkozással művemre, 's így szembetünő lesz az anomalia. Második, egy kézirati munkám eredetiét, több irományaimmal együtt,

Katonai

katonai Karhatalom Budán még 1849-ben birtokába vevén, magával vitte a maiglan odavan; így tehát az akademiai megkoszorúzott példány unicummá vált, ennélfogva, nem merném a felelősséget magamra vállalni, ha netalán szállitás közben elsiketkednа. Bölcsen belátható ebből a Tekintetes Ur, hogy a mennyire leköteleżőleg kedvező nekem első tekintetre a szives ajánlat; a kettős aggály miatt annyira szorongó az unicum Kötés sorsa iránt helyzetem. Mi tekintetre itt kisegitő közegül, mint e téren egészen ujonez, be nem láthatom: de azon nemes lélekről, kinek munkán könnyen fokozható becse annyira szivén fekszik, találand kétségkivül módot mind a két aggály eloszlatására; mit legyen szabad remény s bizodalom közt várnom.

Fogadja egyébiránt Kegyed, lelkes Hazafi! őszinte tisztelet-kifejezését, melylyel vagyok

a Tekintetes Titoknok Urnak
Kolozsvártt, január 10-én, 1859.

alázatos szolgája
Vass József m.k.
kegyesrendi tanár s lyceumi könyvtárnok,
a „Dunántúli Nyelvjárások" irója

1/7

1857

Vass László

t.t.

3 lev (+ 2 mellék

Tekintetes Tudós Társaság!

Hogy a' régi pénzeknek, mint a' Történet-Tudomány' segédjeinek, esmerete és gyüjteménye igen fontos, semmi kétséget sem szenved. Ezt valónézve a' régi pénzeknek olly sok nyilvánvalós és magános gyüjteményei vannak.

Az ujabb és folyamatban lévő pénzeknek esmérete és gyüjteménye pedig mégfontosabb el' következő okokból:

1) Valaha az ujabb pénzek is régiek' s igy hasonlólépen a' Történet-Tudomány' segédjei lesznek.

2) Az ujabb pénzek' esmérete nélkül a' statistikai könyveket és ujságokat, midőn azokban az idegen pénzek említtetnek, nem érthetjük.

3) Az ujabb pénzek' esmérete nélkül a' keresztek' és utazók, kik külföldre mennek, el nem lehetnek. Mi tanátsosabb ezeknek az idegen pénzeket inkább' hazájokban, mintsem utjokban, sőtszor nem kevés általmatlansággal és kárral, megesmerni.

Tehát az ujabb pénzek' gyüjteménye mindenkit igazán érdekelhet. Ezeknek esmeréset ugyan a' könyvekből is merithetjük, de sokkal elevenebb és az emlékezetben maradóbb az esmeret, ha a' pénzt látjuk.

Buzgó óhajtásom, hogy a' Tekintetes Tudós Társaság illy gyüjteményt alapitana, mellyben, a' mennyire lehet, minden népeknek folyamatban lévő pénzei feltalálhatnának, honnét, kiknek erre szükségek vagyon, ezen pénzeket megesmérhetnék. Tapasztalásomból mondom, hogy igen szerettem volna, ha utazásom előtt ezen pénzeket esmértem volna.

Szerentsésnek tartanám magamat, ha e' tzélnak elérésére valamit tehetnék és a' Tekintetes Tudós Társaság egynehány darab külföldi folyamatban lévő pénzt, mellyeket a' mult szünnapoki, Bajor Országban, Virtembergában, Badenban, Frantzia' s Belgyom Országokban, Belgiumban 's a' Rajnai Burkus tartományban, tett utazásom' alkalmatosságával ugyan e' végre szereztem össze, tőlem kegyesen elfogadni méltoztatnék. A' pénzek ezen f. alatt ide mellékelt Jegyzetben előszámláltatnak.

Végtére szerentsém van, Buda és Pest Városainak ujonan megjelent némelly rajzolatival a' Tekintetes Tudós Társaságnak ezennel kedveskedni. Alázatosan könyörgök ezeknek is kegyes elfogadásáért. Meg is vagyok győződve, hogy a' Tekintetes Tudós Társaság a' tselekvéseket se vetimeg, midőn azok az édes Haza' szeretetéből 's a' Tekintetes Tudós Társaság iránti buzgóságból eredtek. Többnyire kegyességébe ajánlott megkülömböztetett tisztelettel vagyok

A' Tekintetes Tudós Társaságnak

Pest 11ik 10ber 1837.

alázatos szolgája
Vass László
Tizteletbeli Tag.

3.
1.
1/2

I.

Angol pénzek. ft. kr.

1 darab arany, egy guinea, az az: egy font sterling, II. Vilmosé — 10. —
1 darab arany, fél guinea, az az: fél font sterling, IV. Györgyé — = 5. —
1 darab ezüst, 2/5 shilling, III. Györgyé — — — — = 1. 30.
1 darab ezüst, egy shilling, IV. Vilmosé — — — — = — 30.
1 darab ezüst, 1/2 shilling, III. Györgyé — — — — = — 15.
1 darab ezüst, 1/4 shilling, IV. Vilmosé — — — — = — 7 1/2
1 darab réz, 1/12 shilling, III. Györgyé — — — — = — 2 1/2.
1 darab réz, 1/24 shilling, III. Györgyé — — — — = — 1 1/4.

összesen 2 darab arany 4 d. ezüst, 2 réz = 17. 26 1/4

II.

Franczia pénzek. = 8. —

1 darab arany, 20 franc, Napoleoné — — — — —
7 darab ezüst, egy egy 5 franc, egy XV Lajosé, egy a' Republicáé, egy Napoleone mint első consulé, egy Napoleoné mint olasz királyé, egy Napoleone mint franczia császáré, egy XVIII. Lajosé, egy Fülöp Lajosé — = 11. —
1 darab ezüst, 2 franc, Napoleoné — — — — — = — 48.
1 darab ezüst, 30 sous, XVI Lajosé — — — — = — 36.
3 darab ezüst, egy egy 1 franc, egy Napoleoné, egy X Károlyé, egy Fülöp Lajosé 1837ből — — — — — — — — = 1. 12.
1 darab ezüst, 15 sous, XVI Lajosé — — — — — = — 18.
2 darab ezüst, egy egy 1/2 franc, egy Napoleoné mint császáré, egy pedig mint olasz királyé — — — — — = — 24.
1 darab ezüst, 5 soldi, Napoleoné — — — — — = — 6
1 darab ezüst, 10 centime, Napoleoné — — — — = — 4.
1 darab réz, két sou, XVI Lajosé — — — — = — 2.
1 darab réz, 1 sou, XVI Lajosé — — — = — 1.
1 darab réz, 5 centime, a' Republicáé — — — = — 2.

összesen 1 darab arany 12 d. ezüst, 2 réz = 25. 33.

III.

Belga pénzek.

1 darab ezüst, 1 franc, I. Leopoldé — — — — = — 24.
1 darab ezüst, 1/2 franc, Ő. Ő. — — — — — = — 12.
1 darab réz, 10 centime, Ő. Ő. — — — — — = — 4.
1 darab réz, 5 centime, Ő. Ő. — — — — = — 2.
1 darab réz, 2 centime, Ő. Ő. — — — — = — 1.
1 darab réz, 1 centime Ő. Ő. — — — — = — 1/2.

összesen 2 darab ezüst, 4 d. réz = — 43 1/2

IV.

Daczkor pénzek.

1 darab ezüst, 1 taller, III. Fridriké — — — — — = 1. 30.
1 darab ezüst, 1/2 taller, Ő. Ő. — — — — = — 15.
1 darab ezüst, 1/12 taller, II. Fridrikó — — — — — = — 7 1/2.
1 darab ezüst, 3 krajczár, III. Fridrikó — — — = — 3 3/4.

összesen 4 darab ezüst — — = 1. 56 1/4.

V.

Dadai pénzek.

1 darab ezüst, kurrens, Frideik Nagy-herczegé	=	—	20.
1 darab ezüst, 6 krajczár, Leopoldé 1837-ből	=	—	6.
2 darab ezüst, 3 krajczár egyegy, Lajos Nagy-herczegé	=	—	6.
2 darab réz, 1 krajczár egyegy, Fr. Fr.	=	—	2
Összesen 4 darab érme, 2 réz	=	—	34.

VI.

Bajor pénzek.

1 darab ezüst, 6 krajczár, Maximiliané	=	—	6.
1 darab ezüst, 6 krajczár, Lajosé	=	—	6.
1 darab ezüst, 3 krajczár, Fr.	=	—	3.
3 darab ezüst, 3 krajczár egy egy, Maximiliané	=	—	9.
Összesen 6 darab ezüst	=	—	24.

VII.

Hessen pénzek.

1 darab ezüst, kurrens, Lajos Nagy-herczegé	=	—	20.
1 darab ezüst, ½ tallér, II Vilhelmé és Frideik Carlegaié	=	—	15.
1 darab ezüst, ½ tallér, II Vilhelmé	=	—	15.
1 darab ezüst, 6 krajczár,	=	—	6
Összesen 4 darab ezüst	=	—	56.

VIII.

Würtenbergi pénzek.

2 darab ezüst, 6 krajczár egy egy, Vilhelmé	=	—	12.
2 darab ezüst, 6 krajczár egy egy, Frideike	=	—	12.
Összesen 4 darab ezüst	=	—	24.

IX.

Nassaui pénzek.

1 darab ezüst, kurrens, Frideik Nagy-herczegé	=	—	10.
1 darab ezüst, 3 krajczár	=	—	6.
1 darab réz, 1 krajczár	=	—	3.
Összesen 3 darab ~~arany~~ ezüst, 1 réz	=	—	19.

X.

Coburg-Gothai pénz.

1 darab ezüst, 6 krajczár	=	—	6.

XI.

Sachsen-Meiningeni pénz.

1 darab ezüst, 3 krajczár	=	—	3.

XII.

2 darab ismeretlen (egy bajor és egy hollandi)

Mind-össze 3 darab arany, 50 darab ezüst, 13 darab réz = 48. 25½.

471 pr. Nr. 61)

Verh. Lec. H. 88.

1837 – 306.

11

1837

471 pok. a)

Lit. dec. fl. 1587.

1838 - 200

837:71

Vay Ábrahám gróf

ig. t.

1 lev.

Méltóságos Prof Úr!

Levelét, mellybe a' Magyar Tudós Társaság eddig tett lépéseiről emlékez
ni, egyszersmind a' Sóke pénzeknek Kamatjai fizetésével
mi módon kivántatnék arról is tudósítani méltóztat
tott, ma vettem.— Én a' ki ezem; Képzeletem i ebből er
dő meggyőződésem szerint; Édes Hazám jövendő boldogsága
ra nézve olly sok és szép Gyümöltsöket igérő Nemzeti Ün
nepnek, Születése első Esztendeje óltára szakadatlanul ő
rizendettem, lehetetlen örőm zajjal nem tekintenem, midőn
Ez Hatásának kimerthetlen, ~~mind~~ kezd munkás Élete
hez. A' Magyarok Istene védje és kormányozza emek mu
den lépéseit!"— A' Kamatok fizetését a mint nézi, nekem
távoly lévőnek minden esetre leg biztosabban lehet az
temem, hogy a' 8000 Rhftokról első Kamatokat, minden kor
egyszerre, és pedig Sz. György Napján fizessem.— Meg tettem
volla a' rendelést, hogy az most mindjárt fizetessék a' Ter
ső Gondviselője kezébe, jövendőbe pedig Sz. György Napján
azt mindég fogja kapni. Azt pedig örömmel fogadom el, hog
a' fizetés ideje kezdődjön Számoltatni az 1830-ik Esztend
ben esett Sz. András Hava 1-sö Napján.

Midőn a' Társaság már megerősödett Alap-Rajzát
hálával köszönném, vagyok

A' Méltóságos Grófnak

Alázatos Szolgája

Berkeszen 9-a May 831

Láy Ábrahám

Bonn 12. maja 831

Lg. 832. X.

85

1831

Vay Miklós báró

ig. t.

3 lev.

Nagy mélt[ó]ságú Gróf, cs. k. titoknok, belső titkos és
kolyvarboi Tanácsos, Koronaőr, első Fő-
ügyész Excellentiás Úr Jószágnak s magyar tudós társaság tiszt[el]t.

Kétlés tiszteletével s köszönettel fogadtam el a' kelőt, melyre
a magyar tudós társaság igazgatósága, körébe lett elválasztatásom által,
méltatta, - nincsen szavaim ollyanok, nem lész bizgóbb törekvésem, mint
lesz e' díszes megkülönböztetés szabta kijelelnek megfelelve, magamat Ex-
cellentiád s a' tisztelt igazgatóság részéről ajánlott szeretetére, mint is-
kább érdemesítésemre. -

A' legközelebb, kegyedre ajánlott, alkalmatossággal

Excellentiádnak

Pesten 8bris 4dik 1841

alázatos szolgája

Bolyai Miklós

Méltóságos Vajai Báró Vay Miklós Úrnak
Ő Felsége Szabadalmas Királyának,
a Szent István-rendje Lovagjának, ő Felsége
Személye Főorvosának, és Tanácsosának,
mint a M. T. Tudós. Társaság Tagjának Kegyes

Méltóságos Báró, Kegyes Jóltévő Úr!

A M. T. Igazgatósága tegnapi
tartott ülésében, a nékh. mélt. Péchy
Imre végrendeleti ide hatása által
kebelében megüresült helyekre tiszteli
javaslási ügyét egy értekezéssel
a Méltóságos Úrnak választotta.

Az igazgatóság meg-egyezvén,
hogy a tudósi kozsággek szertetés
által, de különösen a haza iránt
tudományos elkötelezés és nemz. nyelvünk
emelése Méltóságodnak annyira szívén
fekszenek; hogy azon tudósi kozsásokat
is, mellyekben a Társaság a M. Tudós. Academia
ügyeiről vitéz kedvek, mindig kész és buzgó részvéttel
kiséri lesznek.

Ezen bizodalomban bátorkodnak Méltóságodat

Jogadja tehát alulírt B. az Ő e bizodalmát
szíveseji; valamint azon tiszt. kitüntetését is.
mellyel vagyok
Méltóságos Báró, Kegyes Jóltévő Urnak
Budán, sept. 4. 1841.

alázatos szolgája

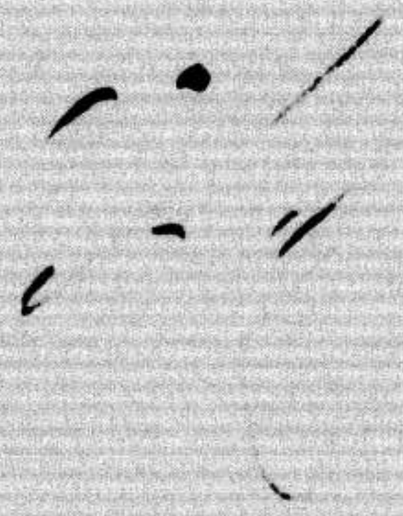

Méltóságos Főisp. Elnök Úr!

A' magyar tudós társaság igazgató tanácsa ülései
nek határvonalait tudtomra adó nagy becsü hivatalos levelét, a'
folyó hó 7dik napon kövá vevém sürgetés, siettek, hosszabb terü mel
lett, jó előre jelentem be Méltóságodnak, hogy hivatalos elfog
laltatásim igényelte ő' általi elmaradásomat.

A' le egyedül mindenkor megtalomkozhatott tisztelettel ma-
radtam

Méltóságodnak

Miskolczon Decemb 11dik
1844

alázatos szolgája
[illegible]

6 3 2 2

6 1844

Ts Borsod Megye Jókormányzójától

9

Méltóságos

sarvázi Jelsövicléki gróf Széchény István úr eő nagysá-
ganak, Eő Cs. K. Jelsége Aranykulcsosának, az Orosz St. Wladimir,
Poros Erdem, Sarlinai Szent Mórits és Lázár's a Sicilai Szent
Ferdinand katonai Rendek Lovagjának, a bajor tudós társaság tagjának,
tolt ts és Megyei táblabirájanak's a magyar tudós tár-
saság másod Elnökének, a kulombontelett-teftelettel's
hivatalból

Pesten

2 L

MTUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Méltóságos Gróf úr,
magyar tudományos Academia m. Elnöke.

Úgy vélem, kellőleg fogtam fel környülményeket=
tabta helyzetemet, midőn most tett téve, arra tőlletem el
magamat, hogy hátra levő napjaimat, minden nyilvános
köröktől elvonúlva, munkás falusi magánban é családi
Domnak körében, élyem végéig. —

Ezt oka, hogy Méltóságod' f. hó 6án tett nagy becsü
főfelőltásának nem kódolhatok, sőt arra kérjem, hogy, kí-
vánsága szerint a' jövő hó 15dikén tartandó
tanácskozások közben a' Kormány' kiegészítése' kérdése, ki-
vetkezik e' alkalommal, az ki helyemet is, mint vélte nagy
gatóét, mielőtt nádor betöltetni.

Egyéb iránt bátorkodom Méltóságodat, hogy a' magyar
Academia' mint leg közelebb nemzeti ünnepélyünk' fon-
tosságáról i jelentőségéről teljesen át vagyok hatva,
i hogy azt ünnepleni, virágzását emelni erőmhez képest
kötelességemnek tartandom, ünnepélyesen
ígérem. —

Teljes igaz tisztelettem nyilvánítása mellett őszinte

Méltóságodnak

Gyalopra mart 28án
1855.

alázatos szolgája
Nagy Miklós

B. Vay Miklós
[illegible] 28 [illegible] 1855
[illegible] 1 [illegible] 1855

XVIII. [illegible] 1855.

Méltóságos

krassnahorkai és csik-szent-királyi Gróf Andrásy György úr és nagyságának, Ő C. K. apostoli felsége Aranykulcsosának, szent István kivály rendje Vitézeinek, mint a magyar tudományos Academia m. Elnökének

Bécsben

kivalatból.

3
1855

Vecsey József

l. t.

2 lev.

M. TUDOMÁNYOS
AKAD

Tekintetes Tudóskák!

Az Academia' tiszteletével vett szerencsémet
köszönetkeztiben, ugy szeretném, ide
mellékelve néhány philosophiai mü-
sorát repíre küldeni. Ezek nem pusztul-
nak egyszerre mindenjában kézre ke-
rülni, de olyanokat, mellyekkel tanitási köz-
ben élni szokásom. Ha az Academiai fa-
vorisalása alább, t. i. a' számaprok
alatt nekem volna: örömmel fogyam
volna

voha szolgálni többekkel is.

Állandó igaz tisztelettel vagyok

a'

Tekintetes Törvénykör'

Debreczenben Nov. 25kén 1844.

alázatos szolgája

Vecsei Károly

Professor.

95
1844

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA
V. AKADÉMIA

530 fr 0 K.

Vet. dec. 12. 1829

Tekintetes Tsiroknok Ur!

A' magyar tudós társaság' nagy méltóságu elnöke' gróf Teleki József úr' ö" Excellentziája' mult hó' 25kén költ nagybetsü leveléből vala Lorentzv-ém megértem, miképp tegnapi azon hó' 23kán a magyar tudós társaság' nagy gyülése által, cserkély szerem is az Academiai levelező tagjok' elsőbb sorából iktattatók.

Mély tisztelettel vagyok az, erdélcsemiránt s literaturában nyilvánuló mun-

Kálnoki Ujfalussy Sámuel, kerek filiggelmes s

meg=

megkülön bizalmas, s aru- ha bár valami
részben is- megérdemlem, fő tekintetem,
legszebb, legszomorúbb feladatom leend
mindenkor! Mi elölegezven szeretnék-ez,
hogy az academia' kitűzött czélja'
elömozdítására- mire valamit tehetek: ed:
dig is forró óhajtásom vala- a mennyire
ere, kevés erőm s fökép szemeim' claro b
icli' órai gyengélkedése engedni fogja,
gyakran a legkészebb szívvel ajánlam u
mindenben szolgálatomat közleni eremel
sincsek.

Ma.

Magaman a Tekintetes Ur, nagy
jóakaratjában ajánlom: Kokova Lipthai
vagyok

a

Tekintetes Tiszakaok Ur'

Debreczenben Dec. 9kén 1839.

alázatos szol
Vecsey Sán
Deputa

valami
kerecsm,
n leend
kea-k-ez,
ü' célja'
lemi ed:
remnyire
clara b
lon eli, ma:
ön'lam i v
eremel

Ma.

Magaman a Tekintetes Ur' nagy bec
jóvoltiba ajánlvan: Kokova tiszteletem
vagyok

a

Tekintetes Tiszteknek Ur'

Debreczenben Dec. 9kén 1839.

alázatos szolgája
Vecsey József
Deputatus

2 1

Doctor Tekintetes

Schedel Ferencz bonak

tab. mine á Magyar tudós

társaság Titokrokának,

megkülönböztetett tisztelen

tel.

Pesten.

1118/1829

1 2

Végh István

ig. t.

1 lev.

(149. a)

Tekintetes Tudor Társaság.

1842-ki December 22-kén Istenben boldogult Nagy tiszteletü Végh István áldozópap s Esztergom vári Benefitiatus úr önöket magányában is figyelemmel és méltánylattal viseltetvén a' Tekintetes Társaság iránt, azt végrendeletileg is tanúsítá, valamint az /. alatt ide mellékelt kivonatból értetem méltóztatnak; mellynek értelmében van szerencsém a' Tekintetes Társaságnak a' hagyományon 50 könyvet ezennel által szolgáltatni.

Ki midőn a' küldöttekért Nyugtatványt eszközlendenek, hasadjon ki indulatjokba igaz tisztelettel zárkóztan ajánlott maradok

A' Tekintetes Tudor Társaságnak
Esztergomban 1843 Jun. 8kán

alázatos szolgája
Majer István áldozópap
Professor, s Nt. Végh István úr
végrendeletének Végrehajtója

Vétk jun. 12kei 843

149/60) Kivonatja Nagytiszteletü Végh István Áldozópap's Esz-
tergomvári Beneficiatus úr Esztergomban 1842-ki December
5-kén költ végrendeletének.

Sz12ör " Jegyzemények Sz. Máté' Evangeliomára" "cimü"
munkámat a' legcélszerüebben kívánván elos-
tani, — hagyok ötven példányt ama Buda-Pesti
jótékony Intézetnek, melly nemes szivü Keren-
tény Asszonyokból egyesült, használják e' kis
áldozatot szent céljoknak elősegélésére. Szinte
ötven példányt hagyok a' Pesti Vakok In-
tézetének, és a' Magyar Tudós Társaságnak
szinte külön ötvenet, hogy a' belőle bejövendő"
mennyiség az alapitó"két szaporitsa.

Kiadta Majer István Professor
mint ut. Végh István ur
végrendeletének végrehajtója

16
1843

Vész (Weisz) János Ármin

r.t.

1 lev.

57 sz. k. v.

Vett. január 31. 1859.

Tekintetes magyar tudományos Akademia!

Fogadja a tekintetes magyar tudományos Akademia, tagjává megválasztatásomért legforróbb köszönetemet, és egyszersmind azon őszinte igéretet, miszerént minden igyekezetemet arra fordítandom, hogy e bennem helyzett, érdemeimet messze túlszárnyaló bizodalmat legalább részletesen megérdemeljem.

Budán Januarhó 28án 1859

Weiss János A.
mükegyetemi tanár

A tekintetes

magyar tudományos Akademiának

Pesten.

1837/37

Virchow Rud. } 1 lev.
K. tag

Ek. 187[redacted]

788.

Berlin, am 20 August
1873

10, Schellingstrasse, W.

Mit herzlichem Danke habe ich
die grosse Ehre angenommen, auswärtiges Mitglied der Ungarischen Akademie der Wissenschaften zu sein. Abgesehen von den langjährigen und tiefgewurzelten Sympathien, welche ich zu der ungarischen Nation als der Trägerin der Cultur im Südosten Europas hege, bringt mich gerade jetzt der Gang meiner anthropologischen Untersuchungen der Geschichte dieses Volkes näher, und es wird mir eine besondere Freude sein,

dass

2 Γ

wenn sie irgend etwas dazu beitragen könnte, den Dunkel ihrer Abstammung Licht zu helfen.

Rudolf Virchow

1 E

Walther László

l.t.

3 lev (+ 1 mell.)

Nemes Pák Dénes Úr, Méltóságos Nagy Károlyi Gróf Karolyi György Tettes Békés Vármegyei Fő Ispány Úr Ő Nagyságának Orosházi Tiftartója, mint a Vadászat Tudomány czímű könyv ferzője, e munkájából, mellynek elő fizetési ára két Ft volt pengő pénzben, és meg fünt árú czikk lenni, nyolczvanöt példánnyal kedveskedik általam a Tekintetes Tudományos Akademiának, mellyeket ezennel meg is küldöm – Pesten az 1843ᵈᵉ esztendei szent György hava 3ᵈᵉ napján

Walther Lászlóbá

Jg Gy 1843

IX. 6)

43
1843

543. fj. 1k. 814: 224 – 824. Vége dec. 7. 1840.

Tekintetes Tudós Társaság

Csupa főtisztelettel és csak idő vesztegetéssel járó minden tűnődés nélkül, határozhatom, a' jövő 1841ik esztendőben is folyandó Tudomány tárt illető indítványomat, egész illendőséggel, a' következendőkben elő terjeszteni:

1ör. A' Tudós Társaság műhelye, a Tudós Társaság tulajdona lévén a' Tudománytár, oda kell törekednünk: hogy az, a' saját sajátja érdemes legyen; így lesz pedig csak érdemes: ha abban minden tudományok tárgyak foglaltatnak helyet, ha abban mindenki, kik méltókká lettünk a' Magyar Tudós Társaság nyomai nevezetni, véghez vigyünk; mire nézve, meg határozandónak vélném: hogy minden tagja a' Tudós Társaságnak, legyen az rendes, vagy levelező – tartozzék esztendőnként legalább egy értekezést a' Tudománytár számára készíteni, és a' Tekintetes Társaságnak be mutatni. –

2or. A' munkálódásnak egyik hathatós előmozdítója, a' versenyzésnek egyik fő ösztöne a' dicsőség jutalom lévén, minden az előmenetelt kedvelő szerethessége, mint magának ember, minden egy nyomatékú ösmeretlen érdekű dolgozatot tűzhessen, a' Társaság egyesülete pedig, folyóiratába felvételendő minden érdekű dolgozat egy egy évőt hiszi, 'S a' szerzőjének tíz pengő forinttal jutalmazza; célszerűnek tartanám: hogy a' Tekintetes Tudós Társaság is, a' maga folyóiratának dolgozó társait, munkálódásokat, vagy szerzők közöl, a' melly dicsőségesb divatozóhoz képest, az eddiginél magasabb tiszteleti díjjal jutalmazza, 's a' jutalmakat azonnal, a' mint az értekezések nyomtatásban meg jelennek, dicsek dicsek meg adassa mellett adják.

3or. A' Társaság jövedelmeinek egyik nevezetes ágát a' könyvek eladásából be kerülő pénzek tevén, a' Tudománytárnak bővebb jövedelmi forrásává alakíttatása, és annak gyorsb kapósságra juttatása így vélném elkerülhetőnek: ha időről időre, minél kapósabb, minél érdekesebb, minél korszerűbb, és valódi tudományt tartaló dolgozatok

iratattatnának

ikrattatnának bolé; ha a' kavi füzetek, 1841k. esztendőtől
kezdve, két részre osztatva, az Ercekerü része minden hó
15k., a' Literaturai czimü része pedig, minden hó végnap.
ján pontban meg jelenne; ha minden évi folyamatára,
az esztendő végén, külön külön mindenik részhez, nyom.
tatva borítékok ajándékoztatnának; a' kavi füzetek borité.
kain olvasható elmefüzelemények, vagy is a' Társaság
költségén nyomatott könyvek lajstroma pedig külön papiros
lon nyomva kapcsoltatnék a' Tudományos füzetekhez, hall
ván nyomva kapcsoltatnék a' Tudományos füzetekhez, hall
maradna pene arokenak emlekezete még akkor is: midőn
az eggyel füzetek ápvesítetnek, az egész évnek egy darabba
kötetnek. Kötetnek. Kötetnek.

97

1890

B. TERM... V. ANAT...

Walcher László indítványa a Tudo-
mányár ügyében

12

15 ſbrk

Beadtam ſzk 7 8ᵗᵉ 876

Tekintetes Társaság!

Tapasztalás dolog, hogy ereb folyával versengések támadnak egyik vagy másik nevezetes férfiú születésének, virágzásának és halálának kora ez helye felett, a mik végtére is eldönthetetlenül maradnak, az illyetén esetek eltávoztatása okáért igen kívánatos volna: hogy legalább e Tekintetes Társaság maga elhunyt tagjairól, kikrek életirásait nékhönyvében időről időre közölni fogná, e' részben követendő adatokat nyujtana: melyekre minden elégördülő kétség megszüntetésére kútfők gyanánt használni lehetne.—

Ez tenni hatalmunkban áll: mert hábár jelenleg nincsenek is jegyzeteink saját magunkról, és magunkról a Társaság tagjairól, vagynak a Házo minden részében társaink, kik által elkönyvtárunkba kútfeket adatokat szerezhetünk, és azokat használva: nékönyveinket érdekesebbé tehetjük, a mi dolgozatunk alapossága tekintetéből tenni, közelebb is vagyunk: ha magunkat a jövendőségtől élülteségünkben meg rovattatni nem akarjuk.—

Tiszteltebb feltalálhatás okáért beszürendbe s deemben, a Pesti Akademia 18ᵗᵉ-ik év végéig ki mult 63 tagjainak neveit mellyekben: az esztendőnkénti leszünk közbe iktatandó nevekkel szaporítva kellenne a Nékönyvekbe bejegyezni; a szerint: mint jelen korban, az evenként elhallgatások nevezetes adatni szokott; mi végre magam tudományomért készített lajstromomat alapúl be mutatom, azon megjegyzéssel: hogy születési kor és hely, vallás; rangja választási kor; utóbbi rangi; vagy titulusi kor és hely többeknél milyenek: Ungyalffy Mátyás; Berzsenyi Dániel; Budai Ezsaiás; Csaplovics Ják; Csoma Sándor; Groff Dessewffy Aurel; Groff Dessewffy József; Ercsei Dániel; Farkas Sándor Bölöni; Fessler Ignácz; Fenyvesi Endre; Ellinger Leopold; Gegő Elek; Gelei József; Gombos Imre; Gorove László

László; Szerecsi Miklós; Görög Demeter; Kegedüs Sámuel; Horváth Endre, Horváth
János; Harsányi Józs- Elek; Humboldt Vilmos; Kisfaludy Sándor; Klapka
Gyula; Kolosvary Sándor; Kossuth Károly; Horváth János; Kovács Sámuel;
Forgách Ferencz, D. Lajos János; Magda Pál, Márton József; D. Mes-
nyánszky Alajos; Nyiry Istvan; D. Pronay Sándor; Schuster János; Simai
Ferencz; Gr. Széchy Ferencz; Szeredai Ferencz; Skaisz András, Tegh Istvan,
és Zach János Szerencz-Lakaztak; Mellyeket egynémellyikénél ki igazittottam, több-
ek meg helyre hozandók. Illésházy Istvan Gróf, és Sárváry Sándor Halálok
papjait velly inner haza meg takaritani nem tudtam. —

Hátra van még magamra igazolnom a felöl mivel nem hazánk-
ban a' hazai latin, avagy az ubol faragott czimrahos nevek, hanem inkább
arabs, mellyek a' bennük esö ünnepekröl, s vallási szokasok származnak?

Nyilvan van az, hogy latin nevet nem mind annyian jelelik ke-
gyesen a' rólunk nevezett hazakat: mert Julius vagy Tiberius, Augustus vagy
Cesarius; September, October, November es December mindennapra Numa ki-
vally a' Martiustol kezdetett Romulusra tett havas evet, tizenket havnak tevén
azokat Januarius es Februarius kezdö havakkal meg toldotta: nem felelnek meg
a' szamrendnek, kettöt kevesebbet jelentven mindenik a valosagonal; — ki-
lömben vedig a latin, mint Nyugot Nyelvtöl kölcsönözött s helytelenseggek
mellett magokrol a Romaiakrol is, csak alkotojok evanni halalok tiretetett ne-
vek, kiket szarmazasu nyelvjarasunkkal tellyességgel össze nem férnek; es in-
nen történik: hogy keresztény öseink, még hajdan korban: midön a' krisztus
fogantatasaval vagy születese ünnepetöl kezdetett valodi keresztény ev szam-
lalas volt szokasban azon neveket adak havainknak, mellyeket a' hitujitas
kezdetében, es utobb is, magyarnyelven irt, s a' tisztasagra leginkabb töreke-
dett ugy nevezett protestans tudoziank használtak; mellyek a keresztény szam-
lalas mellett leg inkabb meg felelnek nevuknek; s mellyek tudtommal,
magyar tarsban negyed szazad ota folyton divaroznak. —

Ezen neveket használom en is a' fentebbi okoknal fogva, de azert
is: mert országul elfogadtattak, azokkal él az Országos törvény, a' Felség,
Udvari Irodaja, a' Helytartó Tanacs, Nádor Ö Fensége, es több Nemes Var-
megye; kiknek kedvere tellyességgel nem lehetnek az evszakos Tavaszuto,
Nyaruto, Öszuto, Teluto jelentéseikkel természet szerint ellenkező az értel-

mes

mes ezt leirandnak semmikép meg nem felelő' es annál fogva a Nevnapparadból is gyökeresen ki irandó terde nevereek, tesvéreikkel egyetemben. —

Melto'zzanak a Tekintetes Társaság jelen ezen rendeletemet kegyesen fogadni, es ha figyelmet érdemlőnek használhatni, eleibb azonban a mutatkozó fogyatkozások kiirtásával kiirtani — tellyes tisztelettel maradtam

Tekintetes Társaságnak

alázatos szolgája

Pálóczi Horváth Ádám

Pesten, az 1846dik esztendei Május hónap 8dik napján.

Walther Lampe

110

8 4 0

Nemes Waldhern Lajos; a Máltézáros Nagy-Károlyi
Károly gróf. nemzetség tiz polgára levelezőnek; a
Magyar tudós társaság levelező tagja.
Lakása: Tarcsal mező városi, Zemplén Vármegyében.
ada, Bestéről, Debreczenen át az utólsó posta: Tokaj.

—

A Kaplan gyökerek Magyar nemzetség és ágai fejtegetésén dolgozik. —

Jegyzete Tarcsalon: az 1866-ik esztendei Boldogasszony hó 18-ik napján maga

Waldhern Lajos

115 db.

711 *

1850

Tagok munkálatainak

60

Vegyalkozások

A rudói tárvadági el hunyt tagok élnek le
irásainál a nékönyvekben

1. születésük kora kifürkészve, meghatározva nincs-
illyenek Csató Pál,- Csoma Sándor,- Gombos Imre- Kor-
rath József Elek,- Humboldt Wilmos- Jákob Sándor- Magda Pál,
Márton József.- Simai Kristóf.- Sanárky Sándor- Végh Ist-
ván- Zách Sándor Ferenc.-

2. Születési helyek hiányzanak- illyenek: Bölöni
Farkas Sándor- Horváth József Elek.

3. Családok feljegyezve nincs: Angyalffy Mátyás
Berzsenyi Dániel- Bölöni Farkas Sándor- Fernbach Endre
Forrow László- Fürög Ferencz- Klaproth Gyula- Kovács Sá-
mos Kölcsey Sámuel.- Schuster Sános- Thaisz András.-

4. Jegyzi választatásuk kora megirva nincs. Pl.
Desewffy József nincs Nyargadó- Fessler Ignácz- Fillinger
Leopold- Georch Illés- Hegedüs Sámuel- Horváth Sános-
Kisfaludy Sándor- Kolovrary Sandor ev- Kovács Sános- B.
Medyánszky Alojz- Nyiry István- Sessedik Ferencz- Végh
István.

5. Kimulásuk helye meg nem iratott: Berzse-
nyi Dániel- Buday Ezsaiás,- Desewffy Aurel- Desewffy
József- Ercsey Dániel- Bölöni Farkas Sándor- Fillinger Le-
opold- Fegö Elek- Feley József- Gombos Imre- Forrow Lász-
lo- Horváth Endre- Horvát József Elek- Frój Illésházy Is-
ván halálozási kora kétséges- Kisfaludy Sándor- Kolovváry
Sándor- Kossovich Károly- Kovács Sános- Kölcsey Sámu-
el- Kreszneries Ferencz- B. Medyánszky Alojz.- Nyiry Ist-
ván- B. Prónay Sándor.- Simai Kristóf- Sr. Teleky Ferencz-
Sessedik Ferencz kora- Thaisz András.-

Warga János

l.t.

2 lev.

121 szám.

Vette jun. 26. 845

Kedves Barátom Uram.

Más dolgaim miatt Egyenberger uramat, fiát sürgölődni az iránt, vajon az Elem. tanúbizonyságból, melyet feldarabolva megforgatok, franciát e vagy sem lehet deriválni? Ő arra felelte hogy a nyelvben megtegyenek franciául sürgölődni, de mellyen módon? Ezt nem tudja, azért Egyenberger uramat, a kinek a franciában nyomatékosan sürgölődni szokása, arra kérem hogy jelen sorsaimra válaszolni szíveskedjék. Ezen tréfás tudományokat kellgadozván ismét a Tiéd a Tiéd vándorlásait, és a Tiéd Egyenberger uramat, a kinek a Tiéd szívből gondolatban.

Tehozzám Boszorkányokat hogy semmelyeskedem most sokban, - Edesem a sok

dolgom

Egon vala, é Szeptember
1846 25 Szamin

Szeretö barátja
Vargya Lajos
m.

3

91
1845

Tekintetes és Tudvis

Dr Schedel Ferencz

urnak a magyar nemzeti

Academia Tiszteknek [illegible]

telessel

Dessen

Schiratos Titoknok Ur

A magyar tudós társaság Elnöke' Méltóságos Br. Jósika
József Ur' folyo év 16 Septemberén kiáltott általam
5 Octoberen vett igen becses levelében, mel-
lyben a Méltóságos Elnök Ur, a magyar tu-
dós társaság levelező tagjává elválasztatásomat
tudatja, egyszersmind az elosztás iránt meg-
határozásomat, az ajonnan választott Titoknok Ur
hoz megerre parancsolja — válaszolni ezennel
sietek eleget tenni.

Minden tiszt nélkül, s ezután a tapasztalás,
bár is kivülmenyes tőrekedésen az előhaladás,
és mind hadáskörön engedé az előhaladást volt.
Kemény lett ezen indulat keblemből többé penal,
fizikai. A magyar tudós társaság nagyára lett re,
verzálisan honzálnam abani törekedésemnek fog
es tagas mérőt nyitott. — Ezek a megtiszteltet,
lést, — melly előhaladási igyekezetemnek hatos se,
gedelmére és serkentésemre, — a melly edes érzéssel el,
fogadom, a jelenleti hűség-lést esküjéi együtt mon,
dásra magamat olly hűség szóval ajánlom. —
Méltóztassék szives üdvözletemet s alázatos
hódolatomat a Méltóságos Elnök Urral, s
a tekintetes társasággal tudatni, — Minden
tisztelettel maradván

a tekintetes Titoknak Urnak
N Körös 1835 7 October

alázatos szolgája
Vargha János
Professor s levelező tag
mk

Vettem ocs. H. 1885

Tekintetes Tudos
Dr Schegel Ferencz Urnak
a magyar tudos társaság Titok
nokának (ezer) tisztelettel

Franco

Pesten

Wargha István

l.t.

3 lev.

4174 sz. v. K.

SW: 189. Veszprém Sept. 15. 1840.

Tekintetes Titoknok Úr!

Különösen szerencsésnek lepem meg a' magyar tudós Társaság Elnöke ő Nagyméltóságának aláírásával Budán f: h. 5tén költ, s hozzám 11tén érkezett a' feloláli hivatalos tudósítás, hogy a' társasági Nagygyülés a' fenebb említett napon engem, honálgyos egyszerü, segü hatáskörömben cselekvőt, s csak a' távol jövendőben gyümölcsözendő szellemi érdekek terjesztésében s lelkesítésében örömömet s benső nyugtomat reménylő, váró igénytelen polgárt levelező tagjá vá választott.

Tekintetes Titoknok Úr, e' kitünő megtiszteltetést Isván sem jutalomnak, mert a' tudományos főlépő írói pályán eddigelő ki ki passzant szikrái tehetségemnek főlépő fényölnél fogvást jelentőse gükre nézve semmit, hanem inkább bizodásnak tekinteni elég szerény vagyok, hogy olly jeles körben, millyen a' magyar academiáé, szorosabb

viszonyok és kölcsönös tartozások is úgy hozván magával,
roppant akaratom hoz esetély tehetségim is, mennyire lehet,
megközelítőleg arányzódva edzödjenek, s határait a'
köz-értelmesedés terjedésében ne esetély legyen.
Mélsoztatását Ön e' részben forró köszönetemet amaz
igéretemmel együtt, hogy a' Társaság ügyében is er-
delében, mennyiben Ötet tehetsem engedi, szorga-
lommal s telki ismeretességgel eljárni, legfőbb sze-
rencsém s' celebrözésében sinórmértéke leend, elfogadni,
s' annak helyén és idején az illetőkkel közleni.
Ezen igéretem ama bekső meggyözödésemen alapúl-
ván, hogy honunkban szellemi és anyagi haladásunk
teremtője s fentartója csupán és egyedül az erőt köz-
pontosulása – az egyesület lehet, reménylem, hogy
ifjú erőm, feszült forgalmam és pontosságom kedves
honomat végtelenül szeretettel ölelő keblemnek nem
gyenge segéd eszközül kolgálandanak, s közre munká-
lásom a' tudós Társaság magas czélkatában az egyes
határok közötti utolsó nem leend.
Ki egyébbiránt Önnek nagy becsü úri kegyeibe szive-
sen ajánlottan meglülönböztetett tisztelettel ma-
radok

Tolnán 1840.ik Septbr. 12.én

Tekintetes Tisztelnod Urnak

kész közelet polgája,
Warga Istvan

96

1890

M. TERMÉSZETTUDOMÁNYI AKADÉMIA
BUDAPEST
V. ANAGYUTCA

137 fkt K. 114. Vetten május 29. 1843

Tekintetes Tisztelendő úr!

A' Magyar népnél hasznos és főkép' életbe vágó ismereteket vagyvai terjesszeni, Magyar Népbarát cím alatt egy írást kezdtem meg, mellynek első füzetkéjét a kisdedóvó intézetek lényegéről, érdemérül, fontosságáról, és alapításának egyszerű gyakorlati oldalairól népszerűleg tanítóit midőn a' Tek. Academiának tekintetes titkosával bemutatnám, tapasztalt nagybecsű ítéletébe ajánlottam maradok

Tolnán 1843 Május 25én

Tekintetes Titoknok Úrnak

alázatos szolgája
Warga Istvány
a' M. Academia I. tagja.

Liga 1043 114 C

31

1843

116 Jkvb.

Vete. jünius 20 1845

Tekintetes Főtörvénykezés úr!

Van szerencsém legutóbbi cselény ordekről, de talán a' magyar
népre nézve, melynek jánva van, nem haszontalan röjvira-
tainak két füzetéjét t. i. Hunyady János és Ár-
pád tetteiről fóliókat a' M. Academia könyvtárának
számára egész tisztelettel átküldeni. Ki is kegyedne-
nagy becsű úri kegyeibe ajánlkozva megkülönböztetés
tisztelettel vagyok mindenkor

Pesten 1845. Junius 19ei

alázatos szolgája
Wargha Ignácz
a' M. Academia l. t. B.

6.568

Welcher Károly Tivadar

K.t.

1 lev.

12

f55 /2

Veszem nov. 18-án 1862.

Hogy Königsberg. Akademie der Wissenschaften

Es sind mir Zweifel und Anfragen über meine Ernennung zu Ihrem correspondirenden Mitgliede von Seiten der Königlichen Akademie der Wissenschaften entgegengetreten.

Mit der ehrfurchtsvollen Bitte mir die gewünschte Ernennung zum Mitgliede gefällig bescheinigen zu wollen, unterzeichne

Ihr

ergebenster

Dr. Rud. Clausius

Nachtrag, und ich wünsche nochtheilen, ob mir Hoffen gegen Ihre Ver-
dienste gütigen und in den folgenden Vorlesungen der physi-
kalischen Geographie gütigen gegen Vorlesungen einigermaßen
entsprechen zu können.

Ich würde natürlich gerne der Ihren Kenntnisse meine Ver-
besserungen und vorgeschlagenen Hypothesen vorlegen, wenn ich
den Fortgang der Untersuchungen nicht vielmehr unterbrochen
gesehen hätte. Ende September, der Tag von 16th December 1859
und die Nacht von 15th Januar 1860 wurden zur wesentlich ver-
besserten Lösung gewünschten Aufgabe der Bewegungsverhältnisse
zu Innsbruck in Anspruch genommen, wodurch ich gezwungen
wurde, mich mit gewandten Mitgliedern der Königlichen Akademie,
welche der vorläufig beabsichtigte Reise nach Heidelberg entgegen
stehen könnten.

Mit der größten Hochachtung habe ich die Ehre, mich zu zeich-
nen

Ihr ganz

Der Hohen Königlichen Akademie der Wissenschaften

gehorsamster Diener

Dr. Carl Theodor Ackermann.

Heidelberg am 15th November
1862.

1892

Wenzel Gusztáv

r. t.

8 lev.

Wenzel Guardair

r. t.

8 Lev.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPESTI
V. AKADÉMIA-UTCA 2.

4 Jan. 7.

Vett. január 7. 1842

Tekintetes akademiai titoknok úr!

A' tekintetes akadémiának hozzám intézett m. e. December
19-kéröli nagy tiszteletü levelét, mellyben engem levele-
zö tagjául való választatásomról történettudományi
osztalya részére tudositani méltóztatott, annál nagyobb
hálával és örömmel vettem: minthogy nálomnál senki jobb
nem érzi ügyekezeteimnek kitüzött czéljukhoz képest
edigi még gyönge eredményeit, 's minthogy honi történet-

iránti vonzalmon, és általában történetstudományi fogla-
latosságokra való hajlamomnál fogva ezen kitüntetés-
nél kedvesebb karácsoni és új évi ajándék alig juthatott
volna.

Az akadémia kegyes felhivásának engedve alázatos köszönetem mellett bátor vagyok tekintetes Urnák gondnak azon nyilatkozattal válaszolni, hogy valamint eddig; úgy ezentúl is mindig szerencsésnek fogom érezni magamat, ha az akademia erőimnek és igénytelen ismereteimnek némi hasznát veheti; s hogy ezennel fogadom, hogy ügyeit is mindenkor lehetőségig előmozditan-

dom. „Beköszöntő" értekezésemet: Magyarország tenger
arsztonyai történetéről a' legközelebbi holnapok lefolyta
alatt be fogom küldeni.

Ki egyébiránt a' tekintetes akadémia további ke
gyességébe, valamint kegyed nagy becsü szivességébe
barátságába ajánlott különös tisztelettel maradok

Tekintetes Uraságodnak

Bécs jannar 2-kán 847.

alázatos szolgája
Dr. Wenzel Gusztáv,
cs. k. terezianumi Professor

2

1

Wenzel Gusztáv levelező tagtól.

231

A

tekintetes magyar tudós társaság

titoknoki hivatalának.

5 W Pesten.

recomandrét

19/1847

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST
V AKADÉMIA-UTCA 2.

6

2

Wenzel Gusztáv

42
1847

Kön

Weinzel Gusztáv

– több évi történettudományi kutatásai után, és leg-
nagyobb részt kéziratai adatokból „Magyarország' ten-
geri viszonyainak történeti vázlatát" adja elő.
~~Értekező azt tartja, hogy~~ bár Magyarország az
európai státusrendszerben mindig inkább mint földi,
semmint tengeri hatalom tüntette ki magát, úgy hogy
a' szoros értelemben vett tengeri hatalmak közt nemze-
tünket sohasem találjuk: tengeri viszonyaink~~nak~~
~~története~~ mégis ma, a' történettudomány kifejlettebb
korában, ha Magyarország' multjáról ~~ff~~ többoldalu és
lehetőségig tökéletes képet akarunk adni, semmiké-
pen nem mellőzhetők. Tengeri birodalmunk~~nak~~ terjedelme
és fontossága, tengeri ügyeinknek részint közvetlen,
de még inkább közvetett befolyása a' haza' politikai
jelentőségére, végre Magyarországnak néhányszori túl-
nyomó részvéte Europa' nagyobbszerü tengeri viszo-
nyainak történetében, ennek mindannyi bizo-
nyítványai a' magyar történet' fénypontjai közé'
fog mindig tartozni, hogy nagy Lajos királyunk
~~sok évi küzdelmei~~ a' velenczei köztársasággal
folyt sok évi küzdelmei után végre ő hatalmas tengeri
~~királynak~~ ellen, mellyet az adriai tenger felett tulajdonjogot
követelt (: dominium maris Adriatici :), kivívta

már a' XIV: Században hűvösta a' nemzeti jogban
ma olly nagy fontosságu tengeri szabadságokat elvét (: mare li
berum :). A' nagy hirü Ragusa is, melly a' XVI. szá.
zad' kezdetéig valóságos magyarországi város vola,
emelkedését, virágzását és hatalmát, sőt minden
jelentőségét is, mellyre ezen idő alatt jutott, ő mellyet
később nevezetesen még emelt, főkép' összeköttetése
nek a' magyar Szent Koronával, és azon Királyságok,
nak és privilegiumoknak köszönte, mellyekkel a' ma.
gyar Királyoktól olly bőven el volt látva.

Magyarország' tengeri viszonyainak története
három korszakra oszlik, mellyeknek elseje a' legré.
gibb időktől egészen a' XV. század' kezdetéig terjed,
t. i. a' tulajdon Dalmáthon legnagyobb részének végképi elvesztéséig;
a' második tengeri ügyeinket a' XV. századtól fogva
a' XVII. Századig; harmadika pedig tengeri viszonyaink.
nak újabb alakulását a' XVIII. század' kezdetétől
fogva tárgyazza. Értekező ezen korszak szerinti
felosztást szem előtt ugyan tartja; de adását mind.
azáltal két részre oszt, előbb Magyarország'
tengerpartjáról; aztán pedig magokról tengervizi.
nyairól szólt.

Pars prima

I. Magyarország' tengerpartjának története.

Ha Ért. Magyarországnak a' fekete tengerénél viszonyait
egészen mellőzi, azért annak ottani tengeri partjáról
nem szólt. Mi pedig a' magyar Szent Koronának birodalmát

az <u>adriai tenger</u>' partján illeti, mindenek előtt azon kérdést fejtegeté: Ha vajjon volt-e a' ~~12~~ XII. Század előtt Magyarországnak ott állandó birtoka? Mire, ő minden történeti adatok~~at~~ egybefoglal~~va~~ásával ekkép felelt: hogy ámbár bizonyságaink nincsenek, hogy Kálmán király előtt magyarok állandólag birták volna az adriai tenger' keleti partjait, vannak még is teljes hitelü adataink, mellyek kétségkivülivé teszik, hogy már a' X.-ik, XI. ~~és~~ XII. Században ezen tengert éjszak-keletről kör. nyékező egész vidék a' magyarok' befolyásának túlnyomólag ~~ki~~ volt tétve.

Alapitója Magyarország' adriai tenger melletti állandó birtokának ~~volt~~ <u>Kálmán</u> volt. Gaufridus Mala. terra világosan mondja, hogy Tengerfejérvárt vagy is Belgrádot ő már 1097-ben birta: „In portum Albae, qui Turcis Regis Ungarorum est.“ Tudva van azonkivül, hogy Kálmán a' normann származatu nápolyi fejedelem Roger' leányával Busillával házasságra lépvén, nem sokkal később magyar harczosaival velenczei hajókon a' tengeren át is kelt, Olaszhon' bonyolodott viszonyainak eligazitásában részt vendő; hogy az eleinte ellene fellázadt horvátok, meggyőzetvén általa azon nagy hasznról, melly Magyarországgali egyesülésökből számokra is ered, neki ujra hüségét esküdtek; hogy ezután Kálmán hadát a' tengerig vezetvén a' Cettina folyamig minden földet meghódította; végre, hogy miután ez alkalommal előbb a' horvátok-birta városok u. m. Nona, Bihácz, Tinin, Tengerfejérvár (: Belgrad, Alba maritima :); ntóbb pedig

Zara, Sebenico, Trau és Spalato városok, és Veglia, Osero és Arbe szigetek is, mellyek nagyobbrészt slaffoktól népesítve ekkor még közvetlen a' Velenczei császár alatt állttak, privilegiumaik' megerősítése mellett neki hódoltak — ő magát 1102-ben Belgrádon dalmát~~ia~~ királylyá koronáztatta. Ezen eredményteljes eseményekben rejlik a' későbbi magyar történet egyik új és igen fontos irányának kezdőpontja. Kálmán t. i. nem csak országa~~nak~~ birtokát ~~akarta~~ kiterjeszteni; nem csak annak délnyugati határául a' tengert ~~A~~szabta meg: hanem minden hatalmasságban és minden kedvező körülményekben is ~~ja~~ arra ~~kodott~~ azt részesíteni, mik fekvésének ezen előnyéből nyerhetők valának. Így kezdtek országunkra nézve tengeri viszonyaink fontossak lenni; így ~~a~~ tengerészet ~~szintúgy~~ a' magyar államélet egyik momentumává is; így végre magáéva vallotta Kálmán szóval és tettel azon elvet, miszerint a' magyar ezentúl nem csak szárazon, ~~és földön~~, hanem tengeren is tényleges részt kivánn venni a' világ' eseményeiben. Ezen értelemben értekező Kálmánt mint Magyarország' adriai tengerbirodalmának alapítóját tekinti.

Azonban ha Magyarországnak adriai tengermelléki birodalmáról ~~szó~~ van szó a' horvát-dalmát~~ia~~i és szerbiai tengeri birtok közt, mind geographiai és történeti, mind politikai tekintetben különbséget kell tenni.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

A' Értekező régi Romai és közép kori geographok' és történetirók' tudositásainak öszeállitásából azt mutatja meg, hogy Dalmatiának a' romaiak idejében, ~~vagyis Diocletian alatt egészen a' Duránig terjedt~~ ~~ott a' római világbirodalomban annak~~ a'Z. akkor nak úgy, vala mint a' XI. és XII. századok' felfogása szerint is sok. kal nagyobb terjedelme volt, mint mellyet a' Kál. mántól ezen nevezet alatt a' meghódított tengermel. letti föld magában foglalt; s hogy néhai értelemben déli határának a' Drino folyam volt közön. ségesen vére. Ki tetszik ebből, hogy Kálmán' ~~Dalmatia~~ szerzeményei nem terjeszkedtek ki a' régi Dalmatiának minden tenger melletti földjére. Ez által a' Cettinán tuli partvidék a' Drino folyóig nagy zavarba jött, melly mindjárt a XII. ~~12-ik~~ században a' Szerb fejedelmek' befolyására adott alkalmatt, úgy hogy a' későbbi magyar királyoknak csak nehezen sikerült, Dalmáthont Raguzáig megállapi. tani, s hogy minden dalmát-i föld, mell Raguzától délfelé a' Drinoig terült, a XIII. ~~13-ik~~ és XIV. ~~14-ik~~ században Szerbországnak kiegészitő részre vagy tartománya volt. ~~volta.~~

Kálmán birtokszerzeménye Dalmátiában a' jus armorum-on kivül még két más jogczimen alapult. Elseje ezeknek volt királyi joga (: jus Regium :) melly őtet részint mint magyar, részint mint horvát. Dalmatiai királyt illette. Másika pedig, mi az

előbb a' bizanczi császár alatt álló tengeri városok
és tengeri szigetekre nézve elsőnő; ezeknek szabad
választóvá. ~~Ezen jogainak ebben~~ Koronánknak
~~ezen~~ jogczímeken alapult birtokát Kálmán utódjai
~~it~~ nem csak a' velenczei köztársaság ellenségei;
nek; ~~ültték~~; hanem ~~a' Cettinán túliak~~ a' szarentá-
nok' földjének vagy is Paganiának; továbbá Za-
chulmiának és Ragúza városának megszerzésével
a' Cettinán túl is kiterjesztették.

Ámbár a' középkori nemzetek-és státusjog'
elvei szerint kétséget nem szenved, hogy a' magyar
Koronának igényei Dalmáthonra a' legérvényesebbek
valának; ámbár Dalmáthonnak főurai és szabad
városai ragaszkodásokat Magyarországhoz minden
alkalommal tanusitották: ámbár Királyaink,
czímjökben Horvát- és Dalmáthont is viselvén,
magokat az egész világ előtt ezen tartományok'
uraiknak vallották; ámbár mint ilyenek a' pá-
páktól, a' nyugati és keleti császároktól, és Europa'
majd minden Királyaitól, fejedelmeitől és uralkodóitól
ismeretnek és ismertetve el vék ismertettek: a'
velenczei ~~tar~~ köztársaság még is XII. ~~12-ik~~ ~~13-ik~~
XIII. Században ~~nemzetünket~~ Koronánkat ezen birto-
kában háborgatni soha meg nem szűnt. Tudva
van történetünkből mi hősi és véres küzdel-
mei voltak iránt hazánknak a' hatalmas ten-
geri királynő" hol fegyverez megtámadásai, hol

alattomos cselszövényei ellen. Pogániát és Za-
dalmiát mindazáltal ezen viszálkodások alatt is
elfoglalni sikerült (1195) Endre, Imre Királyunk' idősebbik és
idősb Kisfiának; midőn meg herczegi czímmel
czímmel Dalmát- és Horváthont kormányozta"
(: 1195 — 1198 :). Végre pedig nagy Lajos 1358. és
1381. a' Velenczéből kötött két
békességben oda írta
a' dolgot: hogy ezen Köztársaság
Horvát- és Dalmáthonra 's az egész horvát-dal-
mát tengerpartra nézve minden igényéről, 's
a' dogei által mindadáig viselt horvát-dalmát her-
czegi czímről ünnepélyesen lemondott. Ezen két
békességnek ide vonatkozó határozatai e' következők:

Az 1358. november' 28. kötött békeség-
ekképp rendelkezik: „Quod nos (: t. i. Delphino János
a' velenczei doge :) et Communitas Venetorum con-
tenti fuimus renunciare et effectualiter renuncia-
mus de facto in manibus Suprascripti Regis (: t. i.
Lajos Király :) suo et suorum successorum Regum
nomine toti Dalmatiae a medietate scilicet Guar-
narii usque ad confines Duracii omnibus civita-
tibus, terris, castris, insulis, portubus et juribus,
quae habuissemus et tenuissemus, habebamus et te-
nebamus in eisdem quoquo modo, et specialiter civi-
tatibus Nonae, Jadrae, Scardonae, Sibenici, Tra-
gurii, Spalati et Ragusii in terra firma existentibus;

nem csak
Ragúzát sze-
rezte meg, ha-
nem

item Civitatibus et terris adjacentibus, videlicet
Cherso, Veglia, Arbo, Pago, Brachiae, Lesinae,
Curzulae cum insulis earundem, cum omnibus
pertinentiis et utilitatibus earundem, ac titulis
Dalmatiae et Croatiae, quibus uti consueverames
et totum ipsorum jus et dominium et prospicta-
tum, si quas habuissemus, in ipsum Dominum
Regem et successores suos sponte deliberate et
cum maturitate transferentes."

Az 1381. Augustus 8-ki turini békességnek
szavai pedig e' következők: „Cum in pace antigua
alias facta inter praefatum (serenissimum) Dominum Regem (i.
tetik Lajos király:) et Commune Venetiarum con-
tineatur, quod Dominus Dux et Commune Vene-
tiarum effectualiter renunciet de facto in mani-
bus praefati Domini Regis Hungariae et succes-
sorum ejus toti Dalmatiae; nunquid dicti Sindi-
ci, procuratores et ambaxatores Domini Ducis
et Communis Venetiarum (: t. i. kik a' békességet
kötették:) nomine dictorum Dominorum Ducis et
Communis Venetiarum in pace praesenti renunciant
effectualiter de jure et de facto in manibus Supra-
dictorum Dominorum Episcoporum procuratorum et
actorum dicti Domini Regis recipientium nomine
dicti Domini Regis et successorum suorum in Re-
gno et Corona totî Dalmatiae a medietate videlicet
Quarnarii usque ad confines Duracii tanquam
ab antiquo de jure Regno Coronae Hungariae

spectanti et pertinenti."

S ezek szerint Magyarország' horvát-dalmát tengerpartyának északi határa a' Fiumára fo. lyam volt; déli határa pedig Ragusától nem messze esett. Ezen egész tengerpart mind orographiai, mind hydrographiai, mind egyéb természeti viszonyit tekintve tengeri hajózásra igen kedvező. Azonkivül a' régibb időktől fogva léteztek itt a' legkitünőbb hajógyárak; s a' lakosok is mint jeles tengerészek egész tengervilágban ismeretesek voltak.

Közjogi tekintetben ezen egész tengerpart három különböző részből állt: 1. megyékből, 2. Szabad városokból, 3. Szigetekből.

1. Megyék voltak északról délnek: Vinodol, Modrus, Segna, Corbavia, Tinin, Ostrov, Scardona, Almissa és Cettina megyék. Különböző időkben ezeknek hol egyikét, hol másikát több részekre osztották, mellyek szinte megyéknek neveztettek, ofztottak. Ezen megyék a' régi horvátok' zsupánságaiból vették eredetöket: de idő folytában egyes hatalmas családok' örökös birtokába jöttek. A' feudalismus legnyomaszstóbb alakjában folyt igazgatások, s az ágrófokat (Vice-Comites) kinek, kivéve kik a' Comites vagy is grófok (: az ispán helyettesei lévén, hatalmokat is az egész megyékre kiterjeszthették, az igazgatás majd kizárólag a' várnagyok (castellanok) kezében

~~közében~~ volt. Mert minden megyében hol több, hol kevesebb várak feküdtek, mellyeknek mindenike, környékével együtt ollly vármegye kormányzata alatt állt. A' feudalis igazgatás mindazáltal a' várkerületek és egyes helységek' municipalis szerkezete által igen mérsékeltetett. Sőt hol különös körülmények ~~elő~~ fordultak elő, egyes helységek földbirtokosaitól szép kiváltságokkal is díszesítettek. Ez történt főkép tengermelletti helységekkel, mellyek gyakran főurakról és a' Királyokról is olly nevezetes privilegiumokat nyertek, hogy a' szabad városoktól csak kevesset különböztek. Első helyett áll ezek közt Segnia, mellyet a' régi időkben a' celtáktól (: Semnonesek. től :) alapítva, nevezetét is ezektől vette; később a' rómaiak korában szinte szép szerepet vitt; midőn Horvát- és Dalmáthon a' magyar koronához csatolta. tott szabad tengeri város volt; 1260. pedig IV. Béla. tól Segnia megyével együtt a' veglai grófoknak (: későbbi Frangepan családnak :) tatárjárás alatti és. Nemeiknek jutalmazás ~~ul~~ ajándékozva, ezeknek bir. tokában 1470-ig maradt; melly év körül szabad királyi várossá lön. Egyébiránt is volt mind. den vár alatt egy hol nagyobb, hol kisebb mező, város (: oppidum :), mellynek polgárlakosai a' többi népnél kedvezőbb és szabadabb állással birtak. Sőt voltak a' megyékben egyes szabad kerületek is, mellyek majd egyes ~~egyházi~~ főurakok birtoka lévén, majd eredeti szabadabb szerkezet ~~ök~~nél fogva, a'

megyei hatalomtól fel voltak szabadítva. P.o.
a' Vranai Perjelségnek Földe, Jadra és Scardona
közt, melly még ma is külön fenndumot képez; úgy
a' Spoliczai kerület a' Cettina folyam' mentében,
Spalato mellett.

2.x Szabad Királyi Városok Dalmatiában a'
tenger mellett szinte szép számmal voltak. Belgrá.
dot (: Tengerfejérvárt :) a' régi fővárost, és Kálmán
Koronaztatási helyét, mellyet a' Velenczeiek még a' XII. Század'
első felében elpuszitottak, ~~ezek közt emlitetni nem~~
~~fogok~~. mellőzve, e' következők említendők: Nona,
Jadra vagy is Zara, Scardona, Sebenico, Trau, Spa-
lato és Ragusa; mellyekhez még több Szabad
Szigeti városok is tartoztak. Ezek magok közt
egy külön testületet, és egyetemleg Dalmáthonnak
egyik országos rendét képezték; és a' hongyülé-
seken küldötteik által képviselve is voltak. Belső
szerkezetöket illetőleg privilegiumaikból és Sta-
tutumaikból tudjuk, hogy ezen városok (a' megyék.
nek alá ~~nem voltak~~ rendelve, (miadtuk sajátj hogy ~~ők~~ gróf ja (: Comes :)
alatt ~~nincsenek~~ állt, kit (magának) Szabad akarata szerint,
rendesen ~~magának~~ Dalmát- és Horváthon' főurai
közől, választott; és hogy a' többi magistratus
a' városi nagy tanács által minden évben szinte
Szabad választás' itján önkebléből ~~rendeltetett~~ vé.

3.x A' dalmátai tengeri Szigetek kétfélék
voltak: Szabad Szigetek, és olyanok, mellyek ön-
állósággal nem birtak. Többször (az) ~~meg~~ is történt, hogy
ez utóbbiak közől egyik vagy a' másik felszabadittatott.

A' legnevezetesebb Dalmát szabad szigetek voltak: Arbe, Brazza, és Lesina. Cherso több a' Morosini család tulajdona (: ~~melyből~~ III Endre Királyunk' anyja ezen családból származott :), a' ~~XIV.~~ században nyerte szabadságát. Curzola is, melyet Georgio Marsil, ki 1254 Velencze részéről ragusai gróf volt, birtok gyanánt ~~kfoglalt~~ el és ~~annak~~ családja darab ideig meg is tartott, ~~midőn Curzola~~ de ~~ujdon~~ megint a' magyar uralkodás alá jött, ~~helyreállított uralma~~ több szabadságaival. Vegla a' Frangepánoknak volt család' jószágok. Végre példák is vannak, hogy nem csak kisebb, hanem nagy szigetek is voltak egyes városok tulajdonai. Meledát és Lagostát birta Ragusa; Pago felett pedig Zadra ~~birtokigi~~ bitorolt jogokat, melyekről azon. ban az 1396-ki nonai ~~provinciális~~ tartománygyi gyülésen tökéletesen felmentetvén, a' ~~szabad dalmatiai~~ Dalmát szabad királyi városok sorába felvétetett.

Ki visszanyerte.

A' szabad szigetek Dalmáthon' szabad királyi városainak testületéhez tartoztak; azoknak szabadságaiban részesültek, és önválasztott grófok és magistratusok alatt álltak. Az önálló szabadság ~~birtokában~~ ~~ban~~ "illető" szigetek ellenben földes urokhoz függtek; azonban még is kedvezőbb állásban voltak, mint a' megyék; ~~azt municipalis jogaik azok~~

Mi már (az egész egybe véve) Horvát-Dalmát, tengeri partnak közjogi állását illeti, tudva van, hogy ez része lévén Horvát- és Dalmáthonnak, ~~Dalmát~~ igazgatási tekintetben szinte azon kormányzók

állott, kiket a' Király ainak, ha az uralkodó család.
ból voltak herczegi, egyébiránt pedig báni nevez.
zettel, ezen tartományok' igazgatására rendeltek.
Ezek a' tengeri ügyeket is igazgatták; mi tekintet.
ben őket más hatalmakkal p.o. a' velenczei köz.
társasággal, levelezésben is találjuk. Említendők
még azon Királyi Kiváltságok, miknél fogva egyes
Urak, a' bánok' törvényhatósága alól felmentve,
egyedül a' Király alatt álltak; ‖ továbbá 1485: 12. tcz.
rendelése: Tota Dalmatia subjacere debet
judicio Palatini et pro proventibus habet in illa
certas insulas. Egyébiránt megvoltak Horvát- és
Dalmáthonnak a' maga tartományi gyülései is,
mellyek Királyi biztosok' elnöksége alatt tartattak.

Horvát-Dalmát

B, Szerbia' tengeri partjára vonatkozólag
említé értekező, miszerint Bolgárországnak a' X.
században történt megbukása után, az annak nyugat.
részén lakozó Szerb néptörzsökök közt a' politikai
viszonyok önállóbb formában ‖ fejlödvén; végre az
ezek-lakta föld egészen az ádriai tengerig egy mon.
archiává alakult, melyen hol főzsupánok, hol
királyok és czárok czímje alatt a' Nemanja család a' XV. századig
uralkodott. Ezek ugyan magoka a' magyar Korona'
hübéreseinek vallották magokat: azonban Szerbiát
mégis sokkal függetlenebb hatalommal igaz.
gatták, mint Horvát- és Dalmáthont a' bánok.
Nagy Lajosnak kortársa, az u. n. Czár Dusán új
státusrendszert alapított az általa hatalmának leg.
magasabb fokára emelt Szerbiában; melly azonban

halála után többé üdvösnek nem mutatkozott. Ezek egyrészről a' tartományokba rendelt helytartók, kiket ő, a' mint a' Czároktavnik mondja, a vörös cipőkkel ékesített, azaz tulvágyo hatalommal felruházott, engedelmeskedni többé nem akartak; más részről pedig nem sokkal halála után a' törökök vészt hoztak Szerbiára.

Szerbiának tengeri fővárosa Cattaro, melly a' tekintetben jeles kiváltságokkal ékesíttetett. A' Szerb tengerpartnak egyéb részei, a' csekély kiterjedtségü Ragusai kerületet kivéve, majd egyedül a' Zentai grófsághoz tartozott; melly Szerbiának egyik alsó tartománya lévén, két részre oszlott: t. i. Felső- és Alsó-Zentára. Ezek 14a' XIV. században a' Babza család birtokában voltak. Tenger mellett feküdt Alsó Zenta, hol szinte néhány virágzó tengeri városok nevezetességgel birtak, u. m. Dioclea, Antibari, Scutari, Dulcigno, Budua.

Szerbia' tengerészetét a' magyar soha (Királyok' közvetlen rendelkezése alatt nem állo. A' velenczei Köztársaság, hogy nyitva tartsa magának a' földi utat Konstantinápolyig, a' szerb fejedelmeket minden módon ügyekezett a' szerb fejedelmeket részére vonni. S ennek következtében volt, hogy az egész szerb tengerészet túlnyomólag mindig a' velenczei befolyásnak alá volt vetve.

Értekező ez oknál fogva itt Szerbia tengeri viszonyait tárgyaltatáshoz nem is ereszkedett.

Magyarország' tengeri partyának későbbi tör-
ténetére nézve értekező még kiemelé, hogy Dal-
mátiának nagyobb részeta' XV-dik században Zsigmondnak
Nápolyi-ak durazzói királyainak viszálkodásai közben ↓folyt
a' velenczeiek kezeik közé kerítették, mineket a' ma-
gyarországi tengeri viszonyokra legsajnosabb befolyása
volt. Tengerészetünk-nek legvirágzóbb fokhelyei, Ra-
gusát kivéve, mind ellenünk' hatalmába jöttek.
Ragusa és Segnia, melly most tengerészetünk'
másik főhelyévé lön, messze fekve, sőt velenczei
birtok által elválván egymástól, semmi geo-
gráfiai összeköttetésben többé nem álltak. Ezen körül-
ményben rejlik a' későbbi események kulcsa.

Ragusa egészen a' XVI-dik Század' kezdetéig hű vá-
rosa volt a' magyar koronának; sőt jeles érdemeket
szerezvén magának, királyaink által a' legszebb elő-jo-
gokkal felruháztatott fel. Első tisztviselője, ki annak
előtte rectornak nevezetett, 1456. Garthmonat
László királytól az archirectori czímmel díszesíttetett, a' város pedig pénzverési, vörös viaszi,
's más előkelő jogokat nyert. A' tizenhatodik szá-
zadban, midőn a' város Magyarországtól úgy szól-
ván magára hagyatván, függetlenné alakúlni kény-
telenült, ezen II előjogok alapjává váltak az egyedan
kolet kezett Ragusai Köztársaság' belső szerkezeté-
nek.

Segnia megmaradt ugyan koronánknál, azonban
szinte változékony állással. Legelőbb még a' Frange-
pánok' családi birtoka, ezektől fődes uri hatalommal

igazgatva. De a' Frangepánok átlátván. városok'
nagy jelentőségét, azt szép kiváltságokkal és jogokkal
ajándékozák ~~Fiumenek is~~ meg: 1470 körül Mátyás 'király' bir.
tokába jutott, ki azt több jeles privilegiummal diszé.
sítvén, egyszersmind szabad királyi várossá emelte. Mint
illyen fél századnál tovább volt központja a' magyar
tengeri kereskedésnek. 1540 körül telepedtek le
Segniában az uskokok. Ezek Magyarország a' Török.
kök által elfoglalt tartományainak olly lakosai voltak,
kik inkább kivándorolni, mint a' török járom alatt
élni akartak. Első Ferdinand királyunk nekik
Segniát rendelte lakhelyül, mellyek megtartása hon.
védelmi intézetainknek egyik főfontosságu feladata
volt. Az uskokok ezen feladatnak tökéletesen meg
is feleltek, és mind földön mind tengeren valódi hősök
ellenével küzködtek a' törökökkel. De mivel ők
tengeren a' velenczei köztársaságnak felsőbbségét elis.
merni nem akarták, a' törökökön kivül ennek is
ellenségét 3 vonták magokra. Már 1562. kötöttek
Velenczei 3 török az uskokok ellen szövetséget,
mellynek következtében Velencze azon ürügy alatt,
mintha uskok tengeri rablók volnának, erős
hajóhaddal megtámadta. Hazai történetünk.
nek az uskokok és azoknak kipusztitásáról szóló
része ide nem tartozván, értekező egyedül negyven
évi hős küzdésöknek eredményére figyelmeztetett,
miszerint ez Velenczének 20 millió aranyba került,
's ők még sem iratattak ki ennek hadi ereje által;

hanem II. Mátyás királyunk, és a' még akkor Stájer-
herczeg II. Ferdinandtól 1612. Segniából kiparancsol-
tattak, részint a' Fichelburgi kerületbe áthelyeztettek,
részint pedig a' nápolyi alkirálysághoz pártoltak.

A' XVII. század óta tengeri partunkra nézve
vezetésünk esemény a' Frangepán-Zrínyi csa-
ládoknak kihalta folytonként következtében majd az
egész tengeri part, melly ezen két család birtoka
vala, a' koronára szállván, ugyan ezen vidéken a'
katonai őrhatári rendszer életbe léptetése Mária-Te-
rézia dicső emlékü királynénk látván, hogy ezen úton
tengerészetünk okvetlen elhagyatni fog, enyészni, tengeri
viszonyainknak nyilvánítását tüzte ki magának egyik
szép feladatául. A' nagy fejedelemnő ezen, Magyar-
országra nézve oly fontos, szándékának eredménye
ismeretes mindenki előtt. Tudva van, hogy Fiumének
koronánkhozi kapcsoltatása, és a' magyar tengeri
partvidéknek új rendszeresítése innen származott; melly-
nek fejtegetése azonban más nem a' történet, hanem
a' statistika' köréhez tartozik.

XX.

II. Magyarország' tengerészetének története. Érte-
lező Értekező itt mindenek előtt azt fejtegető: Ha vajjon
fekszik-e a' magyarnak jellemében hajlam és hivatás
a' tengeri élethez? Szerinte ezen kérdésre nem elvont
szempontból, hanem historiai úton kell felelni. Elvont
szempontból igenlésssel is, tagadással is lehetne válaszolni.

Mert igaz egyréfzről, hogy a' maggyarban ſzintúgy az
embert természetnek ugyan azon momentumai megvan.
nak, mik a' legjelesebb tengerészt nemzeteket tenger
észetök emelésére képesekké tették, tehát miért legye
nek ő kizárva az emberiség' jóllétének olly hatalmas
emeltyűjétől, millyen a' tenger? De igaz más réſz.
ről az is, hogy nem lévén minden nemzeteknek ugyan
azon hivatásuk az emberiség' czéljainak létesítésére,
miután a' maggyar földön tettekkel leginkább tünte-tik
tik ki mindig magokat, nékik inkább földön, mint
tengeren látſzik kitűntetve lenni cselekvési terök.
Poſitiv ſzempontból ellenben, t.i. a' történetet tekintve
tekintik kétkívül vitatékozó több adatokat állítot
egybe, mellyekből azt bizonyítja, hogy ámbár a' világ'
eseményeiben az első rangu tengeri nemzetek közt a'
maggyart soha nem találjuk: ő még is semmint inkább
egyéb, sem mint nemzet idegen kedvét a' tengeri élettől
soha nem mutatott; sőt hogy volnak olly esetek is,
mellyekben a' maggyarok a' középkor' legelőkelőbb
tengeri nemzete, t.i. a' velenczeiek' ellenében
a' tengeren is fellépni, azzal főfontoſságu tengerjogi
kérdésekben p.o. a' tenger' ſzabadsága felett, ſzembe
ſzállni; 's mind ezeknek eldöntésében, mind a' ten.
geri üzlet' más irányaiban méltóságukat, mint tett.
erős, 's magát ehez hivatottnak érző nemzet, fenn-
tartani képesek voltak.

A' maggyarországi tengerészet'ak történeti
elemei a' ókor', 's névſzerint a' római biro.
dalom' tengeri viſzonyaiban gyökereznek. Innen

a' magyarok tenger-II-partjokat elfoglalták, az ottani la. 10.
kosok közt a' tenger-élet' mindennemü irányait már ha.
tározott formákká alakultaknak, 's a' tökéletesség'
bizonyos fokán találták. Azonban már II század óta II a' IX.
köztök e' tekintetben ellenséges összeütközés is léte.
zett. Mert az olaszok-lakta városok' hajósai p. o. Jadra,
Sebenico, Trau, Spalato, Ragusa stb, mellyek
esztete mintegy közvetlen folytatása volt a' régi rómaiak
a' keletrómai császársághoz való politikai viszonyánál',
fogva magoknak a' tengeri üzletben egyedjogot követeltek.
lajdonitani ügyekeztek. Ezen törekedésökben
az ujonan alakult letelepedett szláv eredetü né.
pekben csakhamar vetélytársakra akadtak,
's a' meglévő történeti adatoknak egybeállitásából ki.
tünik: hogy ez utóbbiaknak, kik később az egyetlen
narentanusi név alatt emlittetnek, a' középkor' törté.
netében annyira rosszalott tengeri rablása az emlitett egyedjog
utáni törekedéseknek eredményénél nem
volt egyéb. T. i: képesek nem lévén kiállani a' hatal.
mas olaszokkal a' versenyt, ellenségesen ütközték
ezekkel össze, 's hogy az innen keletkezett küzdelem
csak némileg kitarthassák, a' kalózatra vetemedtek.

A' velenzeiek, kik már akkor az adriai tengeren
fönyrőséget gyakorolni kiirtották, csak alkalmat
keresve hogy magokat a' dalmát vizsonyokba
avatkozhassanak, a IX. század' vége óta, egy részről
az ottani viszálkodásokat táplálni, más részről pedig
magok a' tengervárosok közt is egyenetlenséget támasz.
tani igyekeztek. A' narentanok ellen hosszas másod-

Lát a' tenger-part' minden egyéb lakosai. nak lenyomása által a' hajó. zást egészen hatalmokba kerítni igye. kezek, várva az

fél századnál tovább folytatott küzdés után a XI. szá-
zad közepe táján ölelt át értek, és Orseolo II. Péter
doge ezen háború folytában a' köztársaság' meghatá-
rozásánál fogva a' dalmát[III] herczegi czímet fel-
vette (: 1000 körül :). De a' dalmát[III] tengeri városok
ellen, minden elöl[törési] törési' daczára és, siker[ez] nem
értek. [jutottak] Mert ezek a' mindinkább emelkedő köztár-
saság' elszövényeit végre is átlátván, a' magyar
Királyoknak és a' magyar Koronának alá vetették
magokat, [alá] mellynek oltalma alatt a' [XV.] századig,
bár többször háborgattatva, [végis] szabadon tartották [még]
[it] fenn magokat és tengeri üzletöket.

Ezekhez képest Magyarország' középkori tenge-
részetében három alkatrészemet kell megkülönböztetnünk:
az olaszok-lakta dalmát [tengeri] városok'[k] tengeri
üzletét; a' szláv [port] eredetü partlakosok'[k] részt-
vételét a' tengerészetben; végre a' magyarországi poli-
tikát, [és a' magyar nemzetnek mindenkorodását], [mik-
nél fogva [az tengeri] tengeri viszony[ok]'[ainak] emelése és vi-
rágzása után mind Királyaink, mind nemzetünk is
törekedtek, és a' magyarok [eddigelen] az olasz ten-
geri üzletbe [befolytak.

[a' koronánk-hoz tartozott tengermelletti tartományok'

[eddigelen

Dalmátországnak olasz eredetü lakosainak ten-
gerészete sokkal virágzóbb állapotban volt, mint a'
szláv eredetüeké. Először már azon körülmény,
miszerint az mintegy közvetlen [alapuló] a' régi római
világ' szerkezetében neki igen nevezetes előnyt adott.
Mihez járult még az őket kezdetben hatályosan

[alapuló

oltalmazó, később pedig szinte még tekintélye által tá.
mogató keletromai „császárok" pártfogása, és az olasz
nemzeti jellem tulajdon ügyessége és vállalkozó
szelleme. A' szláv lakosok nélkülözték mind ezen
előnyeket. Az ádriai tengeri üzletet emelő momentumok
mindazáltal nekik is kedveztek. De minthogy náluk
a' minden déli szlávokat jellemző merészség itt is sok.
kal felül multa a' kereskedési és vállalkozó szelle.
met, nem csoda, hogy ők tengerészetökre nézve az olasz
lakosok mögött elmaradtak, általok háttérbe állittak, és tengeri üzletök
végre inkább halászattá, semmint valódi tengeri vál.
lalkozásokká fejlődött. A' X. és XI. századok'
eseményei elegendőleg tanusítják, miképp lettek
e' két egymás iránt csakhamar ellenségeskedőnek mu.
tatkozó elemnek ezáltal öntudatlanul magokra hagyatva, ők.
ségükkel kelt volna játszaniok, ha azok magokra hagyatnak;
ők valamint azt is, hogy a' velenczei közbenjárás
ezen köztársaság' önző és egyedül önérdekét kereső
politikájánál fogva az ádriai tenger' keleti partján
az egyetértést és vállalkozási összhangzatot helyre
állitani képes nem lett volna. Magyarország' poli.
tikája ellenben, melynek az ottani érdekekkel összeü.
közö" iránya nem volt, sokkal inkább látszott erre
meghivatva lenni. S mind királyaink, mind nemze.
tünk ezen irányban olly jeleseu munkálkodtak, hogy
a' horvát-dalmát tengerpart megszerzése által
nem csak országunk, anyagi úgy mint erkölcsi
tekintetben, bel- és külviszonyaiban sokat nyert:

hanem maga Dalmáthon is a' magyar koronához. tartozó
talma alatt élvezte szélesb politikai szabadságának és
anyagi jólétének legszebb korát.

A) Magyarország tengeri hajózása.

Különbséget kell tenni a' Királyok, mint a' státus
hatalom' képviselőinek hajóserege, és azon dynastak,
és testületek vagy községek' kajói közt, kik önálló
tengeri hajózásra feljogosítva voltak. Tengeri viszonyaink
e' tekintetben szárazföldi kereskedelmi állapotainkról és had.
erőnk' szerkezetétől nem igen térnek el. Mert tudva van,
hogy hazánk szárazföldi kereskedése alatt az egyet erre felje.
gosított egyének, testületek és községek' kereskedelmi
üzleteinek összege értetik. 's tudva van az is, hogy
~~rendes~~ ~~kö~~ hadakozási rendszerünk szinte kétfele had.
erőn alapult, melyeknek egyikét királyaink' hadiserege,
másikát ~~ugy~~ a' főpapok, zászlósok, dynastak, főne.
mesek, testületek és községek' bandériumai képez.
ték. Értekező ~~mind~~ Magyarországnak mind kereskedel.
mi tengeri hajózását, mind hadi hajóhatalmát fej.
tegetve, először:

Magyarország tengeri kereskedését a' XV. Század'
kezdeteig igen kedvező alakban találta. Ji a'
~~tatkeztek el~~ hor.
vát-dalmát tengeri parton fekvő városok, névszerint
Jadra, Spalato, Ragusa, Trau, Sebenico és Nona;
's a' maggar koronához tartozott tengeri szigetek:
főkép Arbe, Cherso, Brazza és Lesina nem csak
számos tengeri hajókat bírtak; hanem azokkal a'
világ' akkor ismeretes minden részeit kereskedésök

végett meg is látogatták; és az ezen alkalommal szer-
zett kincsekkel meggazdagodván, ez által egyszers-
mind a' magyar korona és a' magyar Királyok' tekin-
tetét a' külföld előtt e' részben is nagyra emelték.
Habár a' tengeri parton földbirtokuk által hatalmas
dynastáik közvetlen nem is részesülnek is hazai ke-
reskedésünk ezen igen fontos ágában: annyiban
még ők is nyújtottak annak emelésére segédkezet, mennyiben
tengeri birtokuk' lakosainak illyenmü válla-
latait részökről elősegíteni soha el nem mulasztották.
Ezt önérdekök is tanácsolta, mert földbirtokuk jövedel-
mei is ezen úton emeltettek; és Segnia és Scardona
városainak, valamit Veglia szigetének példái e' te-
kintetben helyes példákat például szolgálhatnak.

Értekező, hogy Magyarországnak a' XV. század' ker-
detéig volt tengeri kereskedésének terjedelmét és
irányait előtüntesse, mindenek előtt ezen vidéket
kívánja meghatározni, hova ezen keres-
kedés folyt. Az ádriai tengernek partvidékeit e' tekin-
tetben az ádriai tengeren kívülektől külön vette
szemügyre.

Az ádriai tenger mellett alig volt fontosabb kereske-
dési helyek, alig nevezetesebb vidék, mellyel majd minden
horvát-dalmát tengeri városok kereskedelmi összeköttе-
tésben nem lett volna. Főkép azonban itt Velenczét
és Anconat kell említeni.

Velencze - mint tudva van - az ádriai tenger felett
szoros értelmü tulajdonjogot követelt, és csak annyi-

ban akarta itt a' kereskedést más nemzeteknek meg-
engedni, mennyiben azok magokat alá vették az ál-
la szabott feltételeknek. Ezen körülmény tengeri kere-
kedésünkre kedvezően nem hathatott. Ígyen ezért,
bár igen élénk volt összekötttetése horvát-dalmát
tengervárosainknak Velenczével, ezen összeköttetés
még is igen sok pontban meg nem felelt a' mél-
tányosság' elvének.

Ha Első nyomát, hogy a' velenczei köztársaság ezen tulajdonjoga az adriai tenger felett nemzetek jogai viszonyokban emlittetik, s a' római pápának elis-
merésével is megerősíttetnek állíttatik, velenczei tör-
ténetíróknál 1178. találjuk. Elbeszélik t. i. hogy
midőn III. Sándor pápa és I. Frigyes császár közt
a' velenczei köztársaság közbenjárásával
helyre állt a' békesség, s a' pápa Rómába
vissza ment, ekkor Ciani Sebestyén velenczei do-
gének egy gyűrűt adott ezen szavakkal: Hunc an-
nulum accipe et me auctore ipsum mare obnoxium
tibi redditum, quod tu tuique successores quotannis
statuto die servabitis, ut omnis posteritas intel-
ligat maris possessionem victoriae jure vestram
fuisse, atque uti uxorem viro, ita illud Im-
perio Reipubliae Venetae subjectum. Ismeretes
dolog, hogy a' római pápának ezen szavakban
foglalt ajándéka a' történettudomány- és nemze-
tek' jogában hosszas és heves vitatásoknak tár-
gyává lett. Tény továbbá az, hogy III. Sándor pápa
adománya, ha mindjárt a' római pápának

eziránti jogа ellen emelt minden juridicus kétségeket ~~el~~ mellőzniök ~~el is ekkorunk nézni, még mindig~~ a' velenczei histon.
csak' felette gyanus hitelü elbeszélésén kivül más adattal nem
tal bizonyíttatott. X Ehez képest az amott említett
jus victoriae marad a' köztársaság' követelésének
-egyedüli czélja; mellyről tehát csak annyiban ~~fő~~ lehet szó,
~~nem~~ mennyiben az más Státusok és nemzetek által
elismertetett.) ~~Lett megjegyzendő~~

(Magyarország' részéről tudva van, ~~melly~~ erélyesen
lépett fel nagy Lajos király Velenczének említett ígaz. szabadsága
ságtalan követelése ellen, mineк sikere már az 1358-ki mellett
békességben ~~csak~~ az volt, hogy a' köztársaság ebbéli
igénylett jogáról lemondott; ~~de~~ azonban nagy Lajostól csak
azt kívánván, ~~hogy~~ hogy ő a' tengeri ~~zsák~~ rablást ~~a~~
~~Adriai~~ Szinte ne tűrje: t.i. a' tengeri rablást kiirtása volt egyen
fő ürügy, ~~volt~~ melly ~~el~~ fogva Velencze igényeit támogatta.
Dominus Rex bona fide prohibebit et ordinabit cum
effectu - így szól ezen békesség - quod in aliqua ter.
rarum seu insularum aut locorum, quae perventurae sunt
ad Dominium dicti Domini Regis, aut quae jam
pervenerunt, non armabitur in Corsum, nec exercebitur
piratica seu damnum aut navigantia aliquibus navi.
gantibus, nec receptabuntur in suis portubus corsarii
et malifici; sed potius prosequentur et arcebuntur
sicut decet Regias justitias et honores; et e contra
in nostris terris et insulis providimus vos facta.
ros idem. ~~Az 1381-ki békeség' általmárab~~ Nagy
az 1358-ki békesség'
Lajos ~~ezen~~ határozatát ~~békés~~ magyarázta, mintha

a' megállapított tengerek szabadságban a' Velenczeiek
közelében lévő folyók torkolatai ebben fogalmat annál mél
úgy hogy úgy hogy ezen folyók szabad használását a'
maga és alattvalói számára szintúgy igénybe vette:
Praefatus Serenissimus D. Rex Hungariae diebat buccham fluminum
Gulfi (: gulfus alatt értetik az adriai tenger :) ad se spec-
tare et pertinere; et quod sibi et suis subditis licebat
libere et impune ad dictas bucchas et in eis navigare,
intrare et exire, immittere et exportare sal et alias quas-
cunque merces pro suae libito voluntatis; sicut et quem-
admodum in aliis partibus dicti gulfi habet, sic etiam
dicebat habere a Pulmentorio et ab Arimino exclusive
versus Venetias; ita dicto Communi Venetiarum com-
petere jus prohibendi ipsi Domino Regi vel ejus sub-
ditis introitu et exitu dictarum bucchatum cum qui-
busunque navigiis, rebus et mercibus." De ezen kö-
veteléstől az 1381-ki békeszégben elállván, a' velen-
czei köztársaság magát egy 7000 aranyból álló,
és évenként a' magyar koronának fizetendő adóra
Évenként le. kötelezte.)

(Itt akonban az ~~1355~~ 1358-ki és 1381-ki békekötések
figyelemek azon határozatai vonják főképp magokra figyelmün-
ket, mellyek Magyarországnak Velenczével kere-
kedését szabályozták. Az 1358-ki békeötég a' köl-
csönösség' elvét állította fel. Promisit] D. Rex præ-
7-igy szóla' velenczei doge ezzeli okle. velében — fatus verbo suo Regio universos et singulos cives, subdi-
tos et fideles nostros et Communis Venetiarum ve-
nientes ad terras, portus, insulas et loca quaecque

subdita praesentialiter et in futurum Majestati suae habere et (: haberi facere :) salvos et securos cum suis personis et navigiis ac rebus eorundem, et quod secure et quiete possint ire, stare, redire, manere per dictos portus terras et loca cum navigiis, personis et mercimoniis suis, imo ipsos tractabit et tractari vult dulciter et benigne sub favore et gratia ipsius; et e contra nos Dux et Commune tractabimus subditos et fideles dicti Domini Regis." Az 1381-ki békes-
ség pedig ekkép rendelkezik: „Item fuit actum et so-
lenniter conventum inter dictas partes, quod omnes subditi
Regis et praecipue Jadratini tam in Civitate Venetiarum,
quam in quibuscunque terris et locis sibi subditis possint
et valeant tute et secure mercari et mercationes fa-
cere, et alia quaecunque, quae et prout ante praesentem
guerram facere poterant. Et quod dicti subditi regii et
praecipue Jadratini per Commune Venetiarum et ejus offi-
ciales benigne et favorabiliter tractentur sine aliqua injuria,
vel offensa. Sane semper intelligendo, quod per praesens ca-
pitulum, nec aliqua in ipso contenta, non intelligantur
dicti subditi Regii seu Jadratini navigare seu mercari posse
in dictis bucchis, nec aliis locis in praesenti instrumento
prohibitis. Et versa vice dicti Veneti et subditi eorum
in Regno Hungariae et terris et locis sibi subditis pos-
sint et valeant tute et secure mercari et mercationes
facere, et alia quaecunque, quae et prout ante praesen-
tem guerram facere poterant. Et quod dicti Veneti et co-
rum subditi per praefatum Serenissimum Regem et ejus
officiales benigne et favorabiliter tractentur sine aliqua
injuria vel offensa. Et ultra praedicta, quod dicti Jadratini

usque ad annos viginti singulis annis et quolibet anno,
et alii Dalmatini usque ad dictos annos viginti singulis
annis et quolibet anno possint et valeant, et eis concedi-
tur et concessum esse intelligatur per dictum Commune Ve-
netiarum portare vel portari facere ad dictam Civitatem
Venetiarum tot res seu merces ex illis, quae nascun-
tur vel extrahuntur de territorio dicti Domini Regis,
quae valeant ducatorum triginta quinque millia auri,
videlicet dicti Sadratini valorem ducatorum viginta
millium, et alii Dalmatini valorem ducatorum quinde-
cim millium. Quas res et merces ad dictam Civitatem
Venetiarum per dictos Sadratinos et Dalmatinos dela-
tas vel transmissas vendere et vendi facere, et
alio quocunque titulo alienare possint in dicta Civi-
tate Venetiarum quibuscunque personis eis placuerit
etiam non Venetis. Et in dicta civitate Venetiarum
dicti Sadratini et Dalmatini emere et alio quo-
cunque titulo acquirere possint singulis annis et
quolibet anno ex dictis annis viginti tantam
quantitatem mercium mobilium, quae valeant
dicta triginta quinque millia ducatorum dividen-
da inter dictos Sadratinos et Dalmatinos pro
rata praedicta a quibuscunque personis etiam non
Venetis. Et ipsas merces portare possint Sadram
et Dalmatiam et ad alias partes subditas dicto
Domino Regi ipsis Sadratinis et Dalmatinis sol-
ventibus tam portando quam extrahendo, et tam
ementibus quam vendentibus gabellas, dacia, pedagia,

[illegible] ordinaria, ita omnibus [illegible]

et alia onera consueta, quae per Venetos tantum sol-
vuntur. Et quod per dictum Commune Venetiarum
licentia concedatur quibus ~~vel, ut supra, et simili-~~
conque
~~ter eisdem vendendi~~ non Venetis emendi a dictis
Jadratinis et Dalmatinis, ut supra, et similiter ei-
dem vendendi absque aliquo barro sive poena. Et
hoc singulis annis pro quantitatibus et usque in
quantitatem contentas in praesenti capitulo; dum-
modo per praedicta non intelligatur, quod dicti Ja-
dratini et Dalmatini possint Venetias portare salem,
nec immittere vel extrahere de Venetiis ea, quae
Veneti propria immittere vel extrahere non possunt.
Et sic praedicta fiant sine dolo & tali cautela
adhibita, quod salvis praeditis et concessione
praedicta Commune Venetiarum defraudari non possit.
Item per dictum Commune Venetiarum conceditur et con-
cessum intelligatur in perpetuum dictis Jadratinis,
quod eisdem liceat emere in Venetiis et inde extrahere lu-
pos, seu tegulas et matrones tantum pro construc-
ne et reparatione aedificiorum suorum absque solu-
tione alicujus pedagii, datii vel gabellae. Item fuit
solemniter conventum et actum inter partes praeditas
nominibus antedictis, quod Commune Venetiarum, nec
aliquis officialis ejusdem non possit facere aliquod
Statutum, decretum vel provisionem specialem contra
subditos dicti domini Regis, et praecipue contra Ja-
dratinos, seu in ipsorum praejudicium, generaliter vel
statuere et ordinare liceat pro libito voluntatis.

Et

Anconákat sokkal barátságosabb viszonyban
álltak a' Horvát-Dalmát tengerpart-i városai,
mint Velenczéhez, és már a' középkor'
legrégiebb idejétől
fogva, mellyből okleveleket bírunk, azokat majd mind
Ancona-val kereskedelmi összeköttetésben ~~álltak, hanem~~
~~ezen összeköttetés~~ találjuk. Értekező névszerint
Ragusára, Spalatóra, Traura és Arbére hivatkozott,
~~ily~~ mellyekre nézve több ezen összeköttetést ille-
tő érdekes okleveleket birtokában van. Ezekből
kitetszik, hogy a' magyarországi tengeri városok' kereske-
dése Anconával a' kölcsönösség' elvén alapján
rendeztetve lévén, a' kereskedő felek közt azon
barátságos kapcsokat és vállalkozói egyetértést
hoztak létre, mellyek csak ott keletkezhettek,
~~hol a' kereskedő nem~~ hol a' kereskedés azoknak va-
lódi érdekegyenlőségével üzetik. Velencze
Dalmátiai városaink ezen barátságos összeköttete-
tését Anconával nem szívesen látta, és minden módon
azt zavarni igyekezett; miben azonban czélt nem
érhetett. Vannak példáink, hogy a' velenczei köz-
társaság az ádriai tenger mellék' minden lakosait
az Anconávali kereskedéstől eltiltotta, melly tila-
lom nak mindazáltal, legalább Dalmátiára nézve,
sikere soha nem volt.

Értekező más ádriai tengeri vidékekkel üzött kereskedéséről többé nem szól; ámbár evre vonatkozólag szinte szép adatokat bir; ~~Ő azoknak használta~~ azoknak kereskedelmi összeköttetésére az ádriai tengeren kívüli vidékekkel ~~tmentében~~ általi; különbséget

Anconával.

a' Dalmát városoknak

téve ~~toszt~~ olly vidékek közt, mellyeknek lakósi keresz-
tényeck voltak, és (olyak közöt) mellyeknek lakósai a' keresztény
vallástól idegenkedtek. A' Középkor' szelleme ezen
utóbbiakkal (kereszténycknek) csak olly feltétel
mellett engedett ~~mint tőlök~~ bármilly barátsá-
gos összeköttetést, úgy ~~a~~ a' Kereskedésben
is; ha a' romai papák abban megegyeztek, 's
ök ezeknek eziránti kiváltságaival voltak ellátva.

7 (magyarország ~~tengeri~~) Hogy a' földközi tengermelletti Keresztények-
~~nak~~ tengeri vá. lakta vidékekkel elő tüntetése értekező, főkép
rosok ~~nak~~ keres. azoknak Kereskedési vállalgatásaira (Nyugat-
kedelmi össze. laszkonba, Sicilia'
köttetését a' ba és Spanyolországba tivatkoz ~~ok~~ ott. Mellyek nagy
~~kitegjüttségü~~ terjedelmesek és fontosak ~~lehettek~~ ekkor vállala.
tok, ~~tettek~~ (akkor kitettzik) azon számos privilegiumokból ~~tték~~
~~hetjük meg~~, mellyeket egyes tengeri városaink ~~nak~~
hajósai azon vidékek' fejedelmeitől nyertek; kitet-
szik továbbá azon Kereskedelmi szerződésekből,
és szövetségekből, mellyek amazok és több földközi
tengermelletti előkelő kereskedelmi városok közt
léteztek. Egyedül Ragusára nézve ("értekező")
harminczonál több illyenemü oklevelecska (a' tö-
a XV. Századból. ~~bi~~ Ezen privilegiumoknál fogva ten.
gerészeink az említett vidékekben nem csak
~~igen kedvezö~~ fontos vámkedvezésekben részesültek,
hanem ügyeik' eligazitására ~~i~~ megengedtetett,
~~nekik~~, hogy ök maguknak ott szabadon consulo.
kat választhassanak. Ezeknek pedig olly tág ~~kör~~
munkakör rendeltetett, hogy még önvárosaik ott

tartózkodó emberei felett is kizárólag ök gyakorlják
a' törvényhatóságot; mire nézve több Statutumok
is keletkeztek, mellyek szinte azon vidékek' fejé.
delmei által megerősíttettek. Sőtt városaink már a' XV.
század' végén, de főkép a XV. században, ismételve fe-
háztattak mindazon kedvezményekkel, mellyek-
kel a' velenczei kereskedés bírt.

Mi már azon föld vidékeket a' földközi
tenger partjait illeti, mellyeknek lakosai a' keresz. } azon vidé-
tény vallástól idegenkedtek, már a XIII. századból kiket
vannak adataink, hogy Ragusának (kereskedése) Egyiptomba,
Túniszba és általában Barbariába folyt, 's hogy
"k „de mercibus ultramarinis, et terrae Egypti,
et Tunisi et Barbariae", mellyeket Velenczébe
vittek, bizonyos 1232-ben bizonyos vámkedvezéseket
nyertek. 1373-ban Avenione 9° Kal. Aprilis
IX. Gergely pápa szinte Ragusának levan.
tei kereskedésére nézve a' következő privilegiumat
adta: Quod nos vestris in hac parte supplicatio.
nibus inclinati vobis duas naves semel duntaxat
ad Alexandriae et alias partes ac terras ultrama.
rinas, quae per Soldanum Babiloniae detinentur
cum nautis et aliis personis ad regimen dictarum
navium oportunis et cum mercatoribus, quos ad hoc
assumpseritis oneratas mercimoniis, exceptis ar.
mis, ferro, lignaminibus et aliis rebus prohi.
bitis, constitutionibus et processibus
Apostolicae Sedis spirituales poenas et prolatas

in transferentes sententiàs cum mercibus ad partes et terras praedictas continentibus nequaquam obstantibus auctoritate apostolica de speciali gratia plenam et liberam licentiam elargimur. Volumus autem, quod illi, qui dictas naves principaliter conducent et mercimoniis onerabunt, in manibus Dioecesani loci in quo eaedem naves onerabuntur, quod praemissa vel aliquod praemissorum eorundem in fraudem non facient, praestent corporaliter juramentum." Es valamint ez által Ragusának tengeri kereskedését a' Kolerben keleti vidékekben szabályozva látjuk: úgy hasonló szabályokat tehetünk fel más tengeri városaink nak Levantei kereskedésére nézve, mellyről egyébiránt több adatok értekező" ellátva kiegészítésre szorulnak.

Mindezeket, mái Magyarországnak a XV. századi tengeri kereskedésére vonatkozólag egybe véve, Ez értekező azt állítja, hogy ezen kereskedés az említett irányokban igen élénken folyt. Állításának támokat számos okleveli adatokat említett, mellyek hol egyenesen tengerészeink egyes kereskedelmi vállalatairól, hol illyenek alkalmával támadt azokkal egyenetlenségekről és tengeri pörökről, hol külön-féle kereskedelmi szerződésekről, hol más részint reá virágzó tengerészetet feltételező eseményekről szólnak. Értekező" illy tartalmu oklevelek egészcsomóját mutatja elő", egyszersmind sajnálkozását nyilvánitván, hogy idő" rövidsége által kortól, miatt tartva, azoknak taglalgatásába ez alkalommal nem bocsátkozhatott.

A' tizenötödik századtól fogva, miután t. i. Or-
szágunk Dalmáthon' nagyobb részét elveszttette, ~~t~~,
tengeri kereskedésünk csak a' ragúsaira és Segniai-
ra szorítkozott; és ezt is idő" folytában oly súlyos
~~csap~~ csapások érték, hogy ~~a~~ a' XVII-dik században
majd egészen semmivé lett. Nagy Lajos' halála után
darab időig folytatták még tenger melletti főuraink és városaink ~~folyt~~.
annak tengeri politikáját, névszerint a' velenczei köz-
társaság' irányában. De minthogy Zsigmond az Ország'
tengeri ügyeit elhanyagolta, végre a' magánosok is ma-
gokra hagyatván, hasznok úgyan kereskedési érdekeiket
fenntartani akarták, kénytelenítve látták magokat
Velenczével egyezkedni, 's így ~~magokat az~~ ez által
határozott rendszabályoknak alá vetni magokat. Ezt
csak némi küzdés után tette Ragusa. Ezt Segniára
nézve a' Frangepanok. Végre II. Mátyás, nem ugyan
elvben, de még is mint status quo-t elismerte
a' Velenczei köztársaságnak főhatalmát az adriai ten-
geren. Értekező e' tekintetben ennek egy 1492-ikben
~~a' tárgyból~~ Barbadico Ágoston velenczei dogéhez írt levelére
~~hivatkozott~~ hivatkozott, mellyben ő gabona kereskedését az
adriai tengeren a Velenczei párt fogásába ajánlja.

Mindemellett Ragusának emelkedése főkép
ezen körülményben esik, 's ugyan ezen arányban kereske-
delmi viszonyai is. ~~kiterjesztettek~~ Miután érte-
kező Ragusának tengeri kereskedéséről már előbb
bővebben szólt, itt annak további taglalgatásába
nem ereszkedett, és csak azt említé, ~~mi~~ hogy ezen

7 az adriai tengeri hajózásra nézve

L kereskedési

város á XVI. Században Szabad Köztársasággá ala-
kulván, magyarországi város lenni megszünt; minél
fogva későbbi kereskedéséről itt többé szó nem lehet.

A' Segniai tengeri kereskedést illetőleg, érte-
kező ugyan már a XV. Század előtt is talált adatokat,
mellyek szerint ez főkén Velenczével jelentékeny volta-
virágzása mindazáltal csak ezen Századtól vette
kezdetét. Segniának híres hajógyárai a' legtávolabb
vidékekkel hozták összeköttetésbe. A' velenczei
kereskedés számára (mely már régen létezett itt a' Köztár-
saság' részéről egy consulatus; az 1381-ki
békekötésben ezen Segniában működő velenczei
consulról már tétetnek határozatok. Egyébiránt 1408
ból is emlitett értekező egy szerződést a' Velenczei
köztársaság' s a' Frangepán család közt, melly
annak határkörét szabályozza.

A' Frangepán család Segniának kereset.
kedését előmozdítani minden módon ügyekezett,
mivel a' velenczei kormány tanácsa XV. Századbeli szamos ren-
deleti bizonyságot. Ezek nagyobbára az
említetten család' közbenjárására keletkeztek, és
meghatározzák azon dolgokat, mely kereskedé-
se hogy Segniában üzettessék, a' köztársaság
megegyez. Még nagyobbra emelkedett Segnia
kereskedése, miután az város szabad királyi
várossá lett. Ranzan Péter a' nápolyi követ, Mátyás királyunk' udvarában, (ismeretes
nem bocsátkozhatott.

Kájának mintegy bevezetésül szolgáló oratiójában
ez utóbbikhoz Segniát kitünő magyarországi tengeri
fokhely gyanánt említi; és az 1525-iki hatvani
országgyülésen Frangepán Kristóf családját pri-
vilegiumait elömutatván, azt kivánja az egybegyült
magyarországi rendektöl, hogy ezen város neki visza
adattassék; mit azonban az országgyülés, töle azon-
oknál fogva megtagadott, mivel Segnia (Magyarországnak
nagyobbszerü tengeri fokhelye. Kitetszik ebböl,
mennyire ügyelt ez időben az ottani tengeri hajózás
és törvényhozásunk szivén.

Későbbi időben Segniának kereskedése nem mu-
tatkozik ugyan többé illy nagyszerü alakban, miek
kát ükép a török és velenczei tengeri háborúkban
kell keresnünk; de hogy a XVII. században is élénk
és tengeri parton nem éjen
megvetendö kereskedelmi üzlet, azt értekezö néhány
okleveleköl mutatjá meg, mik részint a Zrinyi-
Frangepán családnak jövedelmeit az ottani kikötök
bérbeadásából részint egy másik királyi kiválasá.
got tárgyaznak, mellyekkel az ottani kereskedés
vétetett. De miután a Zrinyi-Frangepán család
kihalt volna, ezen egész kereskedésnek tökéletes át.
alakulása következett be; miröl mint értekezö, nem lévén
mai tengeri viszonyaink feladata, nem tévén
nem szólt.

Fajiza mellette szerzett érdemeire hivatkozván és

B) Magyarország had: tengerészete.

A Kereskedelmi tengerészet, ha had: tengeri erőtől nem támogattatik, soha sem maga nagyszerűvé nem válhatik sem ~~fontos~~ a' Statusra nézve jelentőséggel nem bírhat. Érdekező ezért ennek megvizsgálván, ha vajjon volt-e Magyarországnak tengeren hadi ereje is? azt állíthjuk, hogy igen is volt, s hogy a' magyarországi hajósereghen, mióta ő mindig az csak létezett, két elemet kell megkülönböztetni: A' király hajóseregét, és az egyes dynastáknak, testületek és községeknek-ét.

Úgy látszik, hogy Királyaink a' XIII. ~~13dik~~ században tengeren tulajdon hajósereggel még nem bírtak, s hogy a' XIV. ~~14dik~~ Század előtt Magyarország ~~nak~~ tengeri ereje egyedül a' tengeri városok és tengermelletti dynastáknak hajóiból állott. II. Endre 1217-ben nem tulajdon, hanem az ádriai tengermellett: városoktól fogadott hajókon vezette Palaestinába. A' tizennegyedik században mindazáltal más magyar királyi hajóseregre találunk.

Dalmathon' egyes tengermellett: főurai és tengeri helységei, még mielőtt ezen tartomány a' magyar koronaval egyesíttetett volna, birtak tulajdon hadi hajókkal. De az ottani rendezetlen viszonyok egyrészről, másik részről pedig egyes hatalmas tengeri városoknak, főképp Velenczének a tengeri kereskedési monopolium utáni törekedései okozták, hogy azoknak haszna, látában csakhamar viszszaéléseket történtek. A' Dalmátiai parton több vidékek lakosai, névszerint a' narentaiak, és almissaiak tengeri rablás-ról vádoltatnak. Ezen

nem bocsátkozhatom.

halórat
~~pinteriak~~ szolgáltak ürügyül a' velenczeieknek,
hogy az Adriai tenger~~nek~~ tulajdonjogát erövel elfoglal.
ni ügyekezt~~ek~~ének, és révszökről színlett lovagiassággal
és védöi szereppel fellépvén, a' tengeri rablásnál
sokkal keményebb tengeri zsarnoksággal nyomták
az Adriai tenger minden partlakosait.

A' dalmátiai városok' ~~archivumaiban~~ levéltáraiban és
a' néhai velenczei köztársaság' levéltáraiban
nagy számmal találtatnak adatok, mellyek az emlí.
tett tengermelletti földbirtokosok', és helységek'
hajóerejének nagy jelentöségét és szép tetteit egyes
fontos eseményekben tanusítják. IV. Béla király Sa.
go városának adott privilegiumában azt vallja meg,
hogy menekülését az öt üldözö" rogolvk' ~~kegy~~
segségától nagy részt a' págoi~~ak~~ hajósok' vitéz.
ségének köszöni. Ilyek hasonló fontosságu más
példáink is vannak. Egyébiránt ezen hajoerö két
irányban lett nevezetes. Mert nem csak önvidékeinek
érdekeit védte a' tengeren; hanem a' királyi hajó.
seregnek is egyik lényeges alkat~~elem~~része volt.

Mi királyaink' tengeri hadi erejét illeti, érte.
kezö" találtugyan már a' XIII. ~~3~~ századból is né.
hány adatot, mellyekből következtetni lehet, hogy
illyen már akkor létezett. Közvetlen világos tudo.
sítások azonban nagy hajós' kora előtt nem igen
bírunk.

A' magyar Királyi hajóvereg két elemből állott.
1, a' király' tulajdon hajóiból, 2, azon hajókból

mellyekot a' királynak hajó seregéhez a' tengermelletti

Nagy Lajos fő urak és városok állítani kötelezteték. Si. con.
király Ragusa- tingat nos (universalem exercitum in mari nostris
városának 1358 | propriis expensis Civitas praedicta dabit nobis a
-ban adott pri- | triginta galeis et supra unam galeam suis expensis
vilegiumából ki- | moraturam tandiu in servitio nostro, quamdiu dura-
tekező erre vo- | bit exercitus galearum praedictarum. Si autem fa-
natkozólag ezen | cerenus exercitum de hominibus civitatum Dalma-
helyet közlé: | tiae absque stipendio dicta civitas Ragusyna debit
nobis et dare promittit a decem galeis et supra unam
galeam; et quam ex ipsis duabus elegerimus in
nostra constabit voluntate. — — — Et si contin-
geret aliquem ex fidelibus nostris, aut terram ali-
quam Dalmatiae nobis rebellare vel successoribus
nostris, ad ipsius vel ipsorum ad veram subjectionem
reductionem nobis in mari aliquam armatam fa-
cientibus, cum requisiti per nos fuerint cum sub-
sidio unius galeae assistere tenebuntur; et eam
in suis expensis spatio trium mensium in nostris
servitiis retinere. Természetes volt, hogy királyunk
az ekképp rendezett hajóveregöknek tulajdon fő-
parancsnokokat is rendeltek, kik a' közép kori szó
járásban admiratusoknak neveztettek. Lajos
királyunk illy nemü két admiratusairól van tu-
domásunk. Az egyik volt Baldassarus de Sor-
ba de Janua; a' másik Cassanoi Jakab já-
rai nemes.

Mennyiben vették királyaink tengeri hajósere-
göknek haszнát, azt ~~látjuk~~ részint azon királyi
rendeletekből, ~~látjuk~~ mellyekben a' városok ~~nak~~ hajóik elö'
állítását ~~ok~~ meghagyatik, részint azon tengeri hadak-
ból is, mikben Magyarország részt vett. Illy ten-
geri háborút, ellene ~~ze~~ azon (készületektől, mellyeket
nagy Lajos 1366. és 1367. a' törökök ellen tett,
de mellyek siker nélkül maradtak, értekezö hár-
mat emelt ki: Egyet Velenze ellen, mellyben a'
génuaiak, ~~és~~ Carrara Ferenz Padua' fejedelme,
és az aquilejai patriarcha, voltak nagy Lajos' fri-
társai, 's melly az 1381-ki turini békességgel
végzödött; — továbbá 1382. és 1383. Nápoly ellen,
midön ~~mellyben~~ durazzoi Károly ezen országnak birtokába'
vételére Magyarország' részéröl is segíttetett;
— és 1390. a' törökök ellen, midön ~~mellyben~~ a' nagyr
hajóserey a' velenzeinek társaságában mint ennek
szövet ~~ségese~~ ~~ségtársa~~ vett részt.

~~Hogy a' magyar királyok az adriai tengeren~~

C, Tengeri partunk ~~nak~~ közlekedése országunk
belsejével. Tengeri kereskedésünk' cikkjei. ooo

Ide értekezö ~~megjegyzések~~, miszerint a' magyar ten-
geri part és az ország' belseje közti közlekedési
rendszerben nagy fontossággal bir azon két fö'
útvonal, mellyeket az ~~roma~~ ádriai tenger part és a'
Száva-völgye közt a' római itineráriumokból &.

merünk. Az egyik Spalatóig, vagy is Salonáig,
a' másik Segniáig vitte. Hogy azonban Jádra felé
szintúgy egy nevezetes országút vezetett; azt
mind a' magyar seregeknek rövid idő alatti oda jutásából,
mind azon kereskedelmi kiváltságokból
látjuk, miknél fogva Magyarország' több városai
rák az oda való kereskedés vámmentesen megen-
gedtettek. Például szolgálhat Pozsony, melynek szá-
mára Ly. nagy király 1361. Visegrádon sabbato proximo
post festum D. Fabiani et Sebastiani mart. és
1366 Budán sabbato proximo post diem cinerum
ezen értelemben patenseket expediáltatott. Az előbbeni
a' király ekképen szól: Noveritis, quod gra-
tiosa salvatoris clementia tota Dalmatia jure et
ordine genituræ nobis debita per tyrannos nostros
æmulos diu detenta jam ad nostras manus Re-
gias est deventa pleno jure: ideo ut Regnum
nostrum Hungariæ diversarum rerarum mercium
maritimarum ubertate et affluentia locupletetur
et universis mercatoribus Regni nostri aditus pa-
teat mercantias faciendi ab ipsisque honoris
et utilitatis materia nostræ proveniat Majesta-
ti, una cum serenissima Principissa Domina Eli-
sabeth eadem gratia Regina Hungariæ genitrice
nostra, providaque deliberatione et consilio prae-
maturo Praelatorum et Baronum nostrorum

Statuimus decernentes, ut ab omnibus rebus et
mercibus maritimis cujuscunque generis, maneriei,
et speciei eadem existant, quae de Dalmatia,
et specialiter de Jadra per mercatores Regni nostri
in ipsum Regnum nostrum deferuntur et importan-
tur, nullum tributum, nullaque tributaria exactio
nec tricesima per tributarios vel tricesimatores
nostros exigantur, excepta una tricesima, quam
de ipsis rebus in Jadra persolvi et exigi jubemus,
ab omni tributaria et tricesimatoria exactione
et quovis alio datio perpetuo absolutae habean-
tur penitus et exemptae. ~~De Posonio vàrosà~~.

~~nak ezen vámkiváltságaival megegyeznek azo~~
Hasonló kiváltságokat a bíráit Dalmatiai és kereske-
désre nézve ~~birtak~~ Magyarország több mív
városai is p.o. Buda, Sopron; sőt az erdélyi
szászok is. Ez viszont voltak megint a dal-
mát tengeri városoknak is privilegiumaik,
miknél fogva hasonló vámkiváltságok Magyaror-
szágbai kereskedésö ~~nek megadattak~~ rez. Ezek közö
értekező Ragusának azon ~~privil~~ kiváltságát emelte
ki, melyet Ez II. Mátyástól kb. Budae in
die S. Catharinae virg. 1502 nyert, és mely
neki magyarországbai kereskedésére Buda
városának ~~ebonyait megadta~~ jogait megengedte.

Tengeri kereskedésünk' czikkeit illetőleg, ha.
zánkba ezen úton mindazon ~~czikk~~ árúk hozattak
be, mellyek akkor a' világkereskedés~~nek~~ tárgyai
voltak. Különös ~~czikk~~ kereskedelmi czikk ~~nek~~ volt
ezek mellett ~~volt~~ a' Dalmátiai bor, mellynek tenger
partunknak éjszakfelé fekvő részében már akkor is
nagy volta kitetett. Ezek mellett Magyarország
többnyire nyers termesztményeket vitt ki. De
kiviteli kereskedésünknek két igen jeles czikkei
is voltak t. i. rez, és részint hajóépítéshez
alkalmatos fa, részint kész hajók.

D, Minő külsőjelekkel lépnek fel tengeren a'
magyarországi hajósok? azaz mit tudunk történ.
neté nézve a' magyarországi tengeri hajók' lobo.
gójáról?

(A' dolog' természetéből értetik, hogy valamint
~~akármelly~~ más nemzetnek; úgy Magyarország.
nak tengeri hajói is jellemző külsőjelek nélkül a' ten.
geren nem lehettek; hogy tehát külön lobogójuk.
nak is ~~lenni~~ kellett lenni.

Úgy látszik, hogy e' tekintetben általában
kétféle lobogókat kell különböztetnünk, akkép,
hogy az egyes önálló hajózásra feljogosított fő.
urak és tengeri helységek hajóikon önlobogóik.
kal éltek; a' királyi hajók pedig szinte királyi

nem is magyarországon.

lobogó alatt álltak. Értekező erre négyre három korszakot különböztetett meg.

A XIV-ik század' végéig az egyes főurak' és tengeri városaink' hajóinak külsejeiről pontos adataink nincsenek. Azonban igen lehető, hogy czímereit ezen czélra használták. Nem is látszik egyébként megfoghatónak, miképp a Segniai hajóknak egy még a' XVII. ~~ez még 17~~ században különös privilegium által megengedtetett volna. A' királyi hajók ellenben királyi lobogó alatt jelentek a' tengeren. ~~Rac~~ Nagy Lajos Ragusa' számára 1358. kiadott privilegiu. ma erre vonatkozólag világosan határozta: „cum mandabimus et deinceps contigerit utentur (t. i. a Ragusaiek:) vexillis nostris seu insignijs tam in terra, quam in navigijs suis in mari". ~~Ő~~ S alig szenved ~~erőt~~ kétséget, hogy ezen királyi lobogón szinte a' királyok' czímere ~~meg~~ volt, miképp azt más alkalommal, p. o. a' királyok' pecsétjein találjuk.

~~Így Korábbi időről~~ Igen lehető, hogy későbbi darab időig még úgyan ez megtartatott. De úgy látszik, hogy a' királyi lobogónak használása a XVI. ~~XVII.~~ században megszünt. ~~Legen.~~ Értekező ezen értelemben vette Kerchelichnek állitását, miszerint I. Ferdinándnak 1540-ben túl már (királyi) hajóserege nem volt. Minden esetre igen nevezetes, hogy a' Segniai uskokok

midőn Rudolff 1602-ki privilegiumában nekik azon
címert meghatározta, mellyel ők zászlóikon és
lobogóikon élyenek, nem kiá e' szélra nem a' király,
hanem Segnia városának régi czimerét némi mó-
dositással nyerték. Értekező ezen czimernek az ere-
deti privilegiumból vett képmását előmutatja előtt, mellyen
sz. György, Segniának patronusa védszentje látható,
ki kezében sz. Maria képével ékesitett zászlót tart
ezen felirással: „Patrona Hungariae"

A' XVIII. Tizenyolcadik század óta tengeri hajóink
lobogóira nézve a' mai szokás divatozik. Ezen fő-
kár keletkezését illetőleg értekező I. Leopoldnak
egy 1690. XI November 4. kiről kelt latin czímet mutatja
elő, mellyben a' király, egyszersmind császár, kulonos
kegyelemképen egy bakari hajósnak megengedi „liberam
facultatem utendi solito vexillo seu stendardo cum
insignibus nostris Caesareo Regiis, illudque gubernare
borare sub gubernio Capitanei, directoris seu
instituris."

847.42

Lapok 67

V. k. nov. 30 1847.

Története

azon 7000 aranyi adónak, mellyet az 1381. ki turini békességnél fogva a' magyar koronának évenkint kötelezve volt fizetni a' velenczei köztársaság.

VI

Történetünk[nek] tárgyával [tett] ismerői előtt, kik hazánk' és nemzetünk' előkorának főmomentumait felfogni és érteni tudják, nem szükséges, az Anjou házból származott Királyaink[nak] ebbeni nagy jelentőségét bőven bizonyítani. Főkép nagy Lajos' története bír e' tekintetben túlnyomó érdekkel. Mert habár nem tagadható [itt], hogy atyja Robert Károly, kit Engel igen jellemzőleg a' Statusbölcs Királynak [Lion flandrinus] (Lion.) nevez, vetette meg az alapot, mellyen ő nagyra emelkedett: a' történeti igazság és méltányosság kívánja még is, kívánja, hogy főleg olly eseményekre nézve, mellyekben nagy Lajos egészen önállólag vett részt, ezen (mellékte kintet) meg ne csonkítsuk [ne szaggassuk]. Hogy Magyarország a XIV. [VI] században az europai főhatalmak közt a' legelsők[nek] egyike volt, arra Károly [3] [2] [itat] ugyan tőrt, de a' valódi érdem még is Lajost illeti; s úgy hiszem nem lesz ma is magyar, ki történetünk[nek] [ezen] fénykorára örömmel és élénk részvéttel [vissza] [nem] emlékezik[nek].

Mai [Jelen] közlemények[ben] [sem] [tűnik elénk] e' kort érdekli[nek]. Tudva van, mily hatályos befolyással volt akkor Magyarország az olaszországi viszonyokra. Tudva van, a' tekintély' mily polczá. (politikai)
ra emelte más Statusok' irányában hazánkat az 1381-ki turini békével[nek]. És még is, mi kevés az, mit ezen békekötésről, melly kétség kívül történetünk[nek] egyik legragyogóbb fényczikk. laga, [ed]dig határozottan tudunk. Történetíróink azt csak puszta elbeszélésképen, és többnyire mellékesen szokták említeni, és ám.

bár az olasz historicus Verci János azt eredeti szövege szerint és egész terjedelmében már több mint ötven év előtt kiadta*); ~~de~~ ezen kiadása meg is történeti literaturánkban mindeddig méltatva nem volt. Említik ugyan, hogy Velencze, a' hatalmas tengeri királynő, ezen békeség' egyik pontjánál fogva, a' magyar koronának évenkint hétezer aranynyal adózni kötelezte tett; De, ha vajjon ezen adó, melly Magyarországnak akkori hatalmát és nemzetjogi tekintélyét eldöntőleg bizonyítja, volt-e fizetve valaha? – és ha volt, meddig? erről eddigi történetíróink kutatásaink mindeddig hallgatnak.

Miután nekem alkalmam volt, nem csak a' turini békességet minden mellékiratával együtt: hanem az említtetem 7000 aranyi adónak 19 esztendőn által évenkénti fizetését és későbbi megszünését illető 50-nél több okiratot a' velenczei köztársaság' statusKönyveiben feltalálni és használni**); legyen szabad ezirányi kutatásaim eredményét a' szükséges kútfői támogatásokkal együtt a' tek. akademianak ezennel alázatosan bemutatnom.

Az 1381-ik évi Augustus' 8-kán Turinban kötött békességnek ide tartozó határozata azt rendeli: Miszerint Velenize, mellynek irányában nagy Lajos többnemü követeléseitől elállt, ezeknek mintegy pótlására adó' neve alatt a' magyar koronának évenként 7000 aranyat fizessen. Szövege ekkép hangzik:

Commune Venetiarum dare et solvere debeat dicto domino Regi (:t. i. nagy Lajosnak:) et ejus successoribus in Regno et Corona, et ipsi Coronae respective dictum Regnum, et praesidentibus pro ipsa corona in perpetuum annuatim ducatorum septem millia boni auri in auro et boni et justi ponderis solvenda dicto Domino Regi et ejus successoribus et coronae et praesidentibus praedictis –

*) Storia della Marca Trivigiana e Veronese di Giambatista Verci. a' 15-ik kötetben, Velenize, 1790.

**) Ezek főképp a' Libri pactorum, mellyekbe a' köztársaságnak minden fontos szövetségei és státusszerzödései beirattak; a' Codice de commemoriali, vagy is memorabiliáknak gyüjteménye; és a' kormányzó tanácsnak jegyzőkönyve, melly Libri misti neve alatt ismeretes. V. ö. Ezek jánosnak érdekes jelentését a' tud. társasághoz a' Tudománytár 4-ső folyam. nő IX. kötetében 217 s köv. ll.

vel thesaurariis ipsorum et cuilibet
alii habenti idoneam potestatem recipiendi solutionem praedictorum septem millium ducatorum, et de ipsa solutione quietationem, absolutionem et liberationem debitam faciendi per procuratorem seu sindicum dicti Communis in festo Sancti Regis Stephani vigesima die Augusti cujuslibet anni vel ante dictum festum. Qua solutione facta quietationem et liberationem de receptis facere teneatur et teneantur nuncio et sindico Venetorum. Quod si nullus praedictorum ibi esset, tunc consignent et deponant dictam pecuniae quantitatem vel pignora aurea vel argentea infrascripta infra viginti dierum termini inferius descriptorum. Et quod dicta pecunia risico et periculo Communis Venetiarum portetur usque ad civitatem Jadrae; et ibi ex ab inde in antea usque ad civitatem Budae, et in Buda per officiales et gentes dicti Domini Regis, successorum et coronae debeat salva fieri, sociari et conduci risico et periculo dicti Domini Regis, successorum et coronae praedictorum. Sit tamen, quod si postquam dicta pecunia pro parte dictorum Venetorum in Jadra conducta fuerit, ut praedictum, aliquo casu fortuito perderetur, intelligatur et sit tum de ipsa quantitate praedicta. Conducatur tamen ex pensis dicti Communis Venetiarum quantum de vectura et nuncio, seu sindico Venetorum. Et si dicta solutio dictis loco et tempore facta non fuerit, tunc procurator vel sindicus nomine dicti Communis Venetiarum teneatur

et debeat se praesentare coram suprascriptis vel aliquo eorum, quibus ut supra dicta solutio fieri debetur infra viginti dies proxime subsequentes, et ponere et conducere et realiter consignare eo modo, quo dicta pecunia conduci debetur, ut supra, in Buda tot pignora aurea vel argentea aequivalentia dictae quantitati septem millium ducatorum, quae pignora communi extimatione vendi possint usque ad quantitatem septem millium ducatorum. Quae si facta non fuerint, ut supra, tunc incurrat Commune Venetiarum in poenam ducatorum decem millium pro qualibet vice seu anno. Et si tribus annis, seu per tres vices in solutione, depositione, et consignatione praeditis dictum Commune Venetiarum cessaverit, tunc per dictum Regem, ejus successores, coronam, et praesidentes praedictos singula singulis referendo seu pro ejus parte fieri debeant protestationes et denunciationes contra dictum Commune Venetiarum tres et per temporum intervalla, videlicet pro unaquaque denunciatione inter protestationem et denunciationem sex mensium. Quae protestationes et denunciationes fiant coram infrascripto judice (: birónak a' pápa választtatott :), si tamen et taliter, quod per dictum judicem dictae tres denunciationes et protestationes ad notitiam dictorum Ducis et Communis Venetiarum deducantur. Et si tribus vicibus seu tribus annis continuis vel interpolatis cessatum et contrafactum fuerit, et factae fuerint ut supra dictae protestationes et denunciationes, et non fuerit soluta sors praedicta in loco praedicto vel facta non esset consignatio pecuniae et depositio

pignorum praeditorum cum solutione dictarum poenarum dicto Domino Regi vel suis successoribus, vel Coronae, vel alicui praeditorum nomine ipsorum recipienti, ut praefertur et elapsa forent tempora omnia praedicta, tunc dum taxat et non antea intelligatur praesens pax rupta dicto Domino Regi. Item quod dicto casu liceat dicto Serenissimo Domino Regi et successoribus ejus in Regno et Corona petere et exigere dictas sortes sive praestationes pro dictis annis, quibus solutio facta non esset, et dictas poenas, in quas dicta occasione esset incursum.

Lássuk most évről évre, mennyiben ~~tév~~ volt ~~téve~~ ~~eleve~~ e határozatnak elégtéve.

~~1381.~~

1381. A' turini békeség Augustus' 8-kán köttetvén, tervezve volt, hogy a' 7000 aranyu adónak első fizetése már azon 1381 évi Augustus' 20-kára járt. Ezen határnap mindazáltal idő' rövidsége miatt ~~egyszerre meg nem~~ egyszerre meg nem mindjárt akkor megtarthatónak találtatott; miért is Savoyi Amadé, kinek közbenjárásával jött létre ~~jött~~ a' békesség, mind a' magyar, mind a' velenczei követek meg-egyezésével azt határozta meg: quod dicta solutio primi anni fieret in festo nativitatis Domini proximae vel ante si fieri posset, sub modis et formis contentis in capitulo dictae solutionis. Magáról a' fizetésről három okirat fekszik előttem:

1. Galyanuf Bertalan fiának, a' pécsi püspök' titoknokának (császári jegyző és ~~velenczei~~ ~~ducatus~~ Domini Episcopi ~~secretarius~~ ~~tabellionatus~~ (: Imperiali auctoritate notarius

Quinque-Cules iensis
~~notarum~~ Scriba :) jegyzői bizonyítványa (: instrumentum notariale :), Kelt 1381. die 11.mo Octobris Venetiis in Campo monasterii S. Georgii majoris, hogy Bálint pécsi és Pál Zágrábi püspökök és nagy Lajos király' követei*) a' jelen lévő teljes hatalmu és hitelü tarnuk előtt : Sponte et ex certa scientia asseruerunt et affirmaverunt praedicta omnia et singula (t.i. a' turini békességnek illető pontja :) vera esse, et quod praedictus Dominus Comes Sabaudiae ex auctoritate sibi tradita ab utraque parte statuit et prorogavit terminum solutionis, quod primo anno, qui erat ad diem 20.um Augusti proxime praeteriti ad naturitatem Domini proximam vel ante si fieri posset. Aliae autem solutiones dictorum septem millium ducatorum fieri debent per Dominum Ducem et Commune Venetiarum annuatim in suprascripto termino 20.^i Diei Augusti. Praeterea cum praefati Domini Episcopi procuratorio nomine suprascripto elegerint et deliberaverint pro honore et bono Regiae Majestatis Hungariae reversi in Hungariam per iter Segniae super una galea Domini Ducis et Communis Venetiarum, super qua vadunt Segniam nobiles et sapientes viri Domini Leonardus Dandulo et Fantinus Georgio milites ambaxiatores praefati Domini Ducis et Communis Venetiarum, qui Domini ambaxiatores secum portant

*) Úgy hiszem, nem érdeknélkülá' Velenczei kormányzó tanácsnak ezen két püspökök Velenczében tartozkodását illető e' következő határozata :

1381. 1.^i Octobris.

Capta. Quod possint expendi in honorando D. Episcopum Zagrabien. sem id, quod erit necessarium, usque ad quantitatem ducatorum 200; postea captum fuit, quia etiam venit Venetias D. Episcopus Quinque-Ecclesiarum, quod possint expendi alii centum ducati, videlicet ducati 300 in totum pro honorando ambos ipsos Dominos Episcopos. Libri Misti (: azaz a' kormányzó tanácsnak titkos jegyzőkönyve :) XXXVII kötet. 22 lev.

ducatorum septem millia auri assignanda praedictae Regiae Majestati pro primo anno, qui quoad solutionem incipit die 20.° Augusti 1381 proxime praeteriti, et qui annus quoad solutionem complebitur die 20.° Augusti anni 1382 juxta formam dicti Capituli in dicta pace contenti. Contenti fuerunt ipsi Reverendi Patres Episcopi procuratorio no. mine suprascripto, quod sicut dicta pecunia, si fuisset portata Jadram, debebat esse in Jadra ad riscicum et periculum Communis Venetiarum, et portari et conduci a Jadra in Budam ad riscicum et periculum praedictae Regiae Majestatis; ita ~~ipsa pecunia debeat~~ praedicta septem millia ducatorum, quae nunc sunt et portantur Segniam, sint et esse debeant in Segnia et portari a Segnia in Budam ad riscicum et periculum praefatae Regiae Majestatis omnibus modis et conditionibus, quibus esse et portari debebat ex forma dicti Capituli solutionis in Jadra et a Jadra in Budam salva et reservata forma dicti Capituli solutionis in omnibus et per omnia in facto solutionum de cetero annuatim fiendarum. (: Pactor. lib. VI 187 l. :).

2.ll Pulmatio János császári jegyző" és velenczei Statusirnok (: Ducatus Venetiarum Scriba :) jegyzői bizonyitványa ugyan (1381. October 11-kéről) ~~azon keltéről~~, mellynél fogva Contareno Endre velenczei doge és a' köztársaság de Carecinis Raphaynust velenczei cancellárt a' két magyar püspök' ezen nyilatkozatának elfogadására felhatalmazza. (: Pactorum lib. VI 184 l. :).

3.ll ~~Endre~~ Contareno Endre velenczei doge és a' köztársaság~~a~~k ~~részéről~~ Dandulo Leonard és Giorgio Fantin Magyarországba küldött követeinek ~~utat~~ adott utasitása, melly a' kormányzó tanács' titkos jegyzőkönyvében

1381. [illegible] October' 25. [illegible] alatt találtatik. De vonatkozó tartalma ez: Volentes attendere ex parte nostra id, quod promissum et firmatum est, dictos ducatos septem mille auri vobis dari et assignari fecimus pro prima paga primi anni fienda ipsi Domino Regi secundum formam Capituli pacis praedictae. De qua paga vel solutione dictae securitatis facietis vobis fieri instrumentum quietationis et securitatis ad plenum, sicut fieri debet ordinate per formam Capituli pacis praedictae, vel ejus litteras patentes suo sigillo bullatas. (: Misti XXXVII köt. :)

4.o Galvan Bertalan' fiának jegyzői bizonyítványa; Kelt Diódgyőr, 1381. [illegible] Nov. [illegible] 26. kán, melly Lajos királynak [illegible] nyugtatványát az által vett 7000 aranyról magában foglalja. Szavai ezek: Praefatus Serenissimus Dominus Rex pro se et Majestate Sua Regia et Successoribus suis et sponte et certa scientia fuit confessus, se et dictam Majestatem suam habuisse et recepisse et magnifico militi Domino Nicolao Zambo thesaurario et nuncio suo data, soluta et numerata integre fuisse 7000 ducatorum boni auri et in auro, et boni et justi ponderis a nobilibus et sapientibus viris Leonardo Dandulo et Fantino Georgio militibus, ambaxiatoribus, syndicis, procuratoribus et nunciis praefati Domini Ducis et Communis Venetiarum ad haec et alia exercenda specialiter constitutis; dantibus, solventibus et numerantibus syndicario et procuratorio nomine suprascripto et de propria pecunia praedicti Communis Venetiarum pro primo anno solutionis praedictae completuro in festo Sancti Regis Stephani 20.a die Augusti anni domini 1382 proxime venturi. (: Pactorum lib VI 94. [illegible] [illegible] :)

Copiat

~~a~~ 1382, ~~1383~~ 1383 és 1384. Az 1382-ki aug
~~Az 1382-ki Augusztus~~ 20-ától 1385-ki Aug~~usztus~~
20-ikáig járó három évi adó egy adósságnak lerovásába
~~számíttatott~~, mellyet nagy Lajos királyunk Carrarai
Ferencz paduai fejedelemnek tartozott. ~~Nagy~~ Lajos tudniillik
~~ez utóbbinak tant~~ 50,000 aranynyal ~~adósa~~ lévén adósa; mint.
hogy Carrarai Ferencz a' velenczei Köztársaságnak a'
turini békességnél fogva szinte 50,000 aranyt ~~az fizetni~~
kötelezteté~~tett~~ fizetni) a' velenczei köztársaság ezen három évi
adó~~nak~~ mennyiségét 21,000 aranynyal Carrarai Ferencz,
adósságába ~~betudta~~ (be mi által ~~mivel fogva~~ a' paduai fejedelem) kö. nagy Lajos iránti
vetelének egy részre compensáltatott.

Ezen három évi adóról szólnak: király'

5. ~~Nagy Lajos~~ István, ~~nagy~~ Lajos titoknoka és Velenczé.
be küldött követének utasítása, Kelt Diósgyör, dec~~ember~~.
30.~~án~~ 1381, mellynél fogva: Licia memoratus Dominus
Rex magnifico Domino Paduano Communi amico sit in 50,000
vel paulo plus florenorum summa obligatus, de quibus eidem
satisfacere omnino dispositus habetur; considerans, quod ipse
Paduanus certa pecuniarum quantitate obligatus existat ei.
dem Venetis, Veneti autem Domino Regi singulis annis in
festo Beati Regis Stephani ~~X~~ septem millia ducatorum
sunt adstricti, ut pacta demonstrant; ideo petit ipse Dominus
Rex, quatenus Dux, Consilium et Commune Venetiarum Septem
annorum solutionem in antea fiendam, quae summam faceret
49,000 ducatorum nomine hujusmodi solutionis debendae Dom.
no Paduae in sua solutione Venetis fienda defalcare velint con.
templatione Domini Regis. Super quibus septem annorum inte.
gre revolvendorum solutione ipse Dominus Rex eisdem Venetis

quietantias dabit sufficientes. Subjungendo, quod expletis et terminatis hujusmodi annis ad solutionem deinde faciendam, prout in pactis continetur sint adstricti et alligati in praemissis, et in omni dicto Domino Regi gratam complacentiam et sinceram amicitiam ostendent. Ceterum hujusmodi quietationem litteras Dominus Rex eisdem transmittet ad Venetias in termino eis placido et convenienti. etc. (: Copia de Commem. VIII köt: 112 fk. b. :)

Ex A' velenczei tanácsnak 1382. ~~ki~~ január' 30. ~~ik~~ alatti erre hozott határozata: Quod respondeatur dicto ambaxiatori et nuncio Domini Regis, quod ~~disponitis~~ .. quantum ad factum pecuniae, in qua tenetur nobis et nostro Communi Dominus Paduae vigore pacis nuper celebratae sic dicimus et est veritas, quod primam pagam pecuniae antedictae recepimus ad terminum ordinatum et in pacta contentum, scilicet de mense Octobris proxime elapsi 1381, quae pecunia sive prima paga fuit statim distributa et posita in expensis necessariis pro factis nostris. Secunda vero paga fienda ad pascha de mense Aprilis proximo jam cum maximis solemnitatibus, stricturis et obligationibus irrevocabilibus deputavimus multis, quibus tenemur, qui mutuaverunt denarios nostro Communi in guerra proxime praeterita, nec possemus eis deficere de promissis nisi cum manifesto praejudicio et onere nostri Dominii, quod sumus certissimi, quod Dominus Rex nollet ullo modo. De tertia vero paga nobis fienda per Dominum Paduae ad pascha de mense Aprilis proximo usque unum annum proximum sumus contenti ipsi Domino alacriter complacere secundum requisitionem Suae Regiae Majestatis.

tis, sicut in cedula ambaxiatae continetur, quae tertia et ultima paga est ducatorum 17,000 vel circa. (: Misti XXXVII kot. 102 :)

7.ti ~~Oct.~~ A' páduai ~~orrat~~ fejedelemmel történt számitás alkalmával kiderült, hogy az ettől még behajtandó pénz. La harmadik rovatra menny[i]ség 16,666⅔ aranyat tett; melly mennyiség három évre felosztatván 1382-re és 1383-ra külön 7000 arany, de 1384-re már csak 2666⅔ arany esik. Ehez képest 1382 Lajos király a' velenczei köztársaság' felhozott határozatára ekkép nyilatkozott: Quam oblationem Rex praefatus animo gratanti acceptavit et acceptat, et de tam amicabili oblatione Domino Duci et Communitati Venetiarum amicis suis refert gratiarum actiones dispositus eisdem grata vicissim in his, quae amicitiam et honorem respiciunt complacere. Et super praemissa oblatione videlicet 16,666⅔ ducatorum litterae Domini Regis quietationis et absolutionis prout petere possunt in litteris Ducalibus bullatis hic habentur et exhibebuntur sufficientes. Item vero, quia hujusmodi solutio 16,666⅔ ducatorum se extendunt (: igy :) ad duorum annorum solutiones et partem solutionis anni ~~tertii~~ extunc sequentis videtur dicto Domino Regi magis clarum fore, ut sibi complaceant in tribus annis sese immediate sequentibus, videlicet de secunda solutione 7000 ducatorum pro anno Domini 1382; item de tertia solutione pro anno Domini 1383; item de quantitate solutionis pro anno Domini 1384, ne unus praedictorum annorum in solutione dividatur, petit ipse D. Rex, quatenus condescendant sibi ad dictos tres annos, quae faciunt summam 21,000 ducatorum. Ex quibus millibus Domino Paduano dispalcet ultimam eis faciendam, et de residuo eidem Domino Paduano satisfaciant in anno Domini 1384 nomine Domini Regis, et de hujusmodi satisfactione velint ipsum Paduanum certificare. (: Cop. de Comm. VIII köt. 1382 :)

8. Az előbbiekkel összehangzólag Lajos király nyugtatványa, kelt Budán, April' 1. ~~dején~~ 1382. Nos Ludovicus Rex. quod Ill. et Magn. D. Andreas Contareno Dux, Consilium et Communitas Venetiarum amici carissimi nostri ac Regni Hungariae perpetui debitores annis singulis in septem millibus ducatorum boni auri justique ponderis in festo B. Stephani Regis in Augusti nobis, heredibus et successoribus nostris persolvendis obligati juxta formam pactorum pacis hinc inde vigentis initorum pro tribus annis, videlicet pro secunda solutione septem millium ducatorum Nostrae Majestati per ipsos fienda ~~de 1384~~ in festo B. Stephani Regis de mense Augusti proxime venturo anno Domini 1382; item de tertia solutione septem millium ducatorum similiter fienda in dicto festo de mense Augusti de 1383; item de quarta solutione septem millium ducatorum in eodem festo B. Stephani Regis de mense Augusti fienda de 1384. Quae quidem tres solutiones dictorum trium annorum ascendunt summam 21,000 ducatorum boni auri et justi ponderis. Quae quidem 21,000 ducatorum in nostris, heredum et successorum nostrorum personis Magnifico et potenti Domino Francisco de Carraria Seniori Domino Paduae amico communi vice et nostrorum nomine recipienti et in compensam aliqualem debiti, quo nos eidem sumus debitorie obligati, acceptanti dederunt et plenarie satisfecerunt de eisdem. Super quibus etc. memoratos Dominum Andream Contareno Ducem Consilium et Comunitatem Venetiarum in nostra heredum et successorum nostrorum personis quietamus, absolvimus, liberamus etc. (: Cop. de Comem. VIII Köt. 183 fk. l. :)

~~1385.~~

1385. Az ezen évre járandó adót a' velenczei köztársaság Plumatius János követe által Jádrába küldötte Mária királyné' meghagyásához képest az ottani városi tanácsnak 7000 aranyban le is fizette. De tartozik:

G.ª Mária királynénak ezen 7000 aranyról szóló nyug. tatványa, kelt „in alto castro nostro Vissegradiensi 18. mensis Augusti anno domini 1383." ⌈Ezen nyugtatványt a' királyné Jádrába küldte, hogy annak kézhezadása mellett a' velen. ezei követ letegye a' pénzt. Azonban Plumatius János, minthogy a' nyugtatvány reá a" Királyi pecsétből leesett vala, ezt tenni vonakodott, 's a' királynénak is ezirányi nehézségét adta tudtára, minek következtében a' nyugtatvány nyira megpecsételtetett. Erre vonatkozólag:⌉ (: Pact. V. 273 l. :)

M.ª Meg van Mária királynénak levele Plumatius Jánoshoz, kelt „Budae 7.ª mensis Novembris 1385." „quod ipsas litteras nostras denuo fecimus sigillari sigillo nostro authentico et bullari, ac eas misimus Rectoribus Civitatis nostrae Jadrensis per ipsos vobis praesentandas et assignandas habita solutione pecuniae antedictae. Eapropter requirimus vos per praesentes, ut praelibatam pecuniae summam ipsis Rectoribus secure vice nostrae Majestatis personae dare, et suis manibus assignare velitis plene et integre." (: U. o. 274 l. :)

M.ª Meg van Jádra városának levele ez' velenczei dogéhez, kelt „Jadrae die 20.º mensis Novembris anno domini 1385.º, indictione 9.ª", és aláírva „Rectores Consilium et Commune civitatis Jadrae", „quod circumspectus vir ser Joannes Plumatio de Venetiis - - - ex praecepto litteratorio dominae nostrae Reginae solvit nobis du-

catos septem millia auri contentos et nominatos in ex. peditoria Reginalis Majestatis, quos ducatos septem millia auri in manibus nostris seu per manus nostras videlicet Communis habemus nomine praefatae Dominae Reginae nostrae conservandos pro ejus Majestate et ad man. data et ad beneplacitum Suae Serenitatis." (: U. o. 274 és 275. l.).

1386.

1386. Ezen évet hazánk' történetében szomoru módon tette ~~tették~~ nevezetessé ~~tették~~ Mária királynénk' és annak anyjá Erzsébet', nagy Lajos' özvegye' fogsága, kik július 25. ~~én~~ (: „die festi beati Jacobi apostoli" mond Thuróczi' kró. nikája IV. rész ~~ének első~~ I. fejezetében :) Diakovár mellett a' fellázott horvátoktól elfogadtak, minek következtében Erzsébet az 1387-ki januárius' kezdetén Novigrádban megfojtatott, és Mária is csak ezen évi június' 4. ~~kor~~ nyerte meg ~~t~~ vissza szabadságát. Ily körülmények közt, midőn mintegy Zsigmond' hatalma az országban ~~lassan~~ lassan csak gyönge alapon állt, ~~nem lehet~~ ~~nyugodt~~ csodálni, ~~nem lehet~~ hogy a' velenczei adó' fizetését illető tudósitások ~~némileg~~ ezen évre nézve némileg hiányosak. Ugy látszik ~~Hahetőleg~~ mindazáltal, hogy az ~~egész~~ a' királynéknak, ~~megfogságából, mely~~ fogságuk alatt is, Florentiai Andr. Dernát ~~nak alatt, volt adva, volta képen~~ által kifizetett. Ezt bizonyitani látszanak:

12. Mária' és Erzsébet királynék' nyilt levele (: littera patens :), kelt „Kaposonchae 4. Septembris 1386." miszerint a' velenczei köztársaság az 1386-ra eső „7000

catos septem millia auri contentos et nominatos in ex. peditoria Reginalis Majestatis, quos ducatos septem millia auri in manibus nostris seu per manus nostras videlicet Communis habemus nomine praefatae Dominae Reginae nostrae conservandos pro ejus Majestate et ad man. data et ad beneplacitum Suae Serenitatis." (: U. o. 274 és 275. l. :).

1386.

1386. Ezen évet hazánk' történetében szomorú módon tette nevezetessé Mária Királynénk' és annak anyjá Erzsébet', nagy Lajos' özvegye' fogsága, kik július 25. kén (: „die festi beati Jacobi apostoli" mond Thuróczi' krónikája IV. részének első fejezetében :) Diakovár mellett a' fellázadt horvátoktól elfogadtak, minek következtében Erzsébet az 1387-ki januárius' kezdetén Novigrádban megfojtatott, és Mária is csak ezen évi junius' 4. kén nyerte meg ismét viszsza szabadságát. Illy körülmények közt, midőn mintegy Zsigmond' hatalma az országban akkor szinte csak gyönge alapon állt, nem lehet tudósítások némileg ezen évre nézve némileg hiányosak. Ugy látszik mindazáltal, hogy az ő a' Királynéknak, megfogatásából, mellyet általa fogságuk alatt is, Florentiai Andr. Dernátnak adatott, vett adva, volta képen kifizettetett. Ezt bizonyítani látszanak:

12. Mária' és Erzsébet Királynék' nyilt levele (: littera patens :), Kelt „Kaspronchae 4. Septembris 1386." miszerint a' velenczei köztársaság az 1386-ra eső 7000

aranyll adót „per Bernardum Nandri de Floren.
tia loco, die et tempore debitis, statutis et oppor.
tunis nobis et ad manus nostras dari, persolui et
assignari fecerunt plene et integre." (: U. o. 280 l. :).

13. Ugyan ezen királynéknak ex ivanti (nyugtatványa
„nomine suo proprio et nomine et vice coronae et Regni
Hungariae", kelt „in Kaproncha in claustro virginis
gloriosae fratrum minorum 1386. indictione 9ª, 4ª
mensis Augusti." ~~per manus~~ „Laurentius Petri dictus
Fuenguol de Thod Canadiensis diaconus, Ecclesiae
Septiensis Canonicus publicus auctoritate Imperiali et
Reginae notarius" által; „praesentibus magnificis ste.
„phano Vajvoda, Joanne Bano Machoviensi, Georgio Bu.
bek magistro taverniciorum Reginalium, Emerico Bubek Iu.
dice Curiae Regiae; venerabili et religioso viro Joanne
Priore Auranae; honorabilibus et discretis Nicolao Prae.
posito Scepusiensi Secretario Cancellario Mariae Reginae,
et Gallo Archidiacono de Barania in Ecclesia Quin.
queecclesiensi Vice Cancellario Elisabethae Reginae; ac
nobilibus et strenuis militibus magistro Stephano filio
Petri de Horvato, Thoma filio Joannis de Palisna, et
Joanne filio Salamonis de Salamonnar aliisque" H(: U. o. 281 l. :).

14. Í ezen két oklevél' tartalmánál fogva úgy
látszik, mintha Zsigmondnak levele a' velenczei do.
gékez, kelt „in Versprimio 22ª die Novembris (13)86."
fogalmat nélkül maradt, melly ekképp hangzik: „Ma.
gnificentiae Vestrae, nec non Communitati Civitatis
nuper de mense Junii transacto, ut arbitramur, recolimus

Serenissimae Dominae Reginae, dum Budae praesent
constitutae per earum litteras vobis significavi, qua-
tenus Septem millia florenorum, quae jam de mense
Augusti proxime retroacto ad sopiendum guerrarum
disturbia et ex conventione pacis praefatis Domi-
nabus Reginis solvere tenebamini, Maurutio Pauli
de Florentia mercatori Budensi, qui pro ipsis Septem
millibus florenis eisdem Dominabus Reginis omnino
satisfecit, aut ibidem commoranti ejus nomine recipi-
enti, prout in litteris Reginalibus vobis extitit decla-
ratum, solvere deberetis. Et quia audivimus, quod
hic sunt multi, qui diversis modis sibi dicto 7000
florenos a vobis solvi procurant Excellentiam Ve-
stram et Communitatem precamur et hortamur, ut
dictos florenos nemini persolvere debeatis, quousque
saepe dictae Dominae Reginae liberentur, et utrisque
tam Dominarum Reginarum, quam nostris litteris,
cui ipsos florenos pagare debueritis, fuerit plenarie
informatum." (: Col. de Commem. VIII K. 278 l.).

1387.

1387. Czen évben Demeter nyitrai püspök aug. 9. vette által Zágrábban a' velenczei követektől Dandolo Lénárd, Morosini Sál és Pantaleon Barbótól az itt kérdésben levő 7000 aranyat. Ide tartozik:

15. "Stephanus Stephani de Vegla Archidiaconus Soricensis in Ecclesia Zagrabiensi" császári jegyzőnek jegyzői bizonyítványa, Kelt " in villa campestri

mostrent a

Rethlobuh prope Zagrabiam penes Curiam ubi Rex fuit hospitatus' 1387 indictione 10.a die ultimo Julii"; mellynél fogva Zsigmond király „pro se et pro Maria Regina nomine ipsius Sacrae Coronae Hungariae" Demeter nyitrai püspököt a' 7000 aranynak felvételére felhatalmazza (: Fact. VI k. 299 l. :)

16.x Zsigmond király' és

17.x Mária királyné" nyíltlevelei, mindkettő" kelt „in villa Grabanch die 3.a Augusti a. D. 1387", mellyekben ezek a ~~x~~ 7000 aranyrak kifizetését elismerik (: U. o. 303 és 304 l.).

18.x „Laurentius Vulcani Ecclesiae de Ivanich Zagrabiensis dioecesis" császári jegyzőnek jegyző" i bizonyítványa, kelt „ in claustro S. Mariae Magdalenae in Casma (: Chasma :) Zagrabiensis dioecesis 1387 indictione 10.a die Veneris, 23.a Augusti", hogy Demeter nyitrai püspök (a' magyar király' és Korona' mint ~~Zsigmond király~~ felhatalmazottja „ fuit confessus, contentus et manifestus, se recepisse - - tempore debito, statuto et opportuno - - videlicet die 9.a mensis praesentis in Zágrabia" a' fenn nevezett velenczei követektől a' 7000 aranyi adót, mellyre nézve ő" ezeket a' szokásos nyugtatványi formában minden további kérdéstől felmenti, átadván nekik egyszersmind Zsig. mond király, és Mária királyné" 16.x és 17.x. alatti nyíltleveleit (: U. o. 301 l.).

1388.

1388. Az ezen évre járandó adót a' velenczei köztársaság a' turini békekötés' határozataihoz képest a' maga idején Plumacio János követe által Járába küldte

~~által~~ később azonban a' köztársaság Zsigmond király kívánságára ~~hajlandó~~, minthogy ~~úgy is~~ (Jádrában) a' pénz átvételéhez felhatalmazott királyi biztos ~~úgy~~ sem jelent meg követét onnan megint vissza hívta, és a' 7000 aranyat October 9-kén ~~Demeter~~ Velenzén Demeter invot már veszprémi püspöknek és Zsigmond' felhatalmazottjának kifizettette. Ezt bizonyítják:

19. Zsigmond király' és Mária királyné' nyugtatványok, kelt „Budae 4° Kalendas (die mensis) Junii (a. D.) 1388", hogy ők Demeter veszprémi püspök' felhatalmazottjok által a 7000 aranyat kezeikhez vették „ (: U. o. 325 l. :).

20. Zsigmond' levele a' velenczei dogéhez, kelt „Budae vetteri 4° (die mensis) Augusti", hogy ő legközelebb Demeter veszprémi püspököt fogja Velenczébe küldeni „ et quidquid eum agere oportebit tam de ducatis auri, ~~quam~~ de quibus nostrae Celsitudini intimatis, quam de aliis sibi commissis honorandae Amicitiae Vestrae plenum mandatum exhibebit „ (: U. o. 326 l. :).

21. Zsigmond' ugyan azon keletről (hasonló tartalmu) levele a' velenczei köztársaság' tanácsaihoz „ (: U. o. :).

22. Zsigmond király' levele a' velenczei dogéhez, kelt „ in castro nostro Dyosgeur die 22° mensis Septembris 1388", ezen tartalmu: „ Vigesima prima die mensis Septembris litteras ducales nostro Culmini praeventa. tas recepimus, et quae in eis continebantur grato collegimus intellectu Vestrae Amicitiae super depositione pecuniae in Jadra factae, respondentes, quod ultra id, quod Regium in eo contemplati estis honorem, quem nobis

sine dubio ut amico credimus recommissum, fideli
nostro dilecto venerabili in Christo patri Domino De-
metrio ambaxiatori nostro ad Vos et ceteros amicos
Vestros transmisso inter cetera de ipsis 7000 duca-
tis recipiendi et quietandi plenam et omnimodam dct.
mus potestatem H (: U. o. :).

23. Jegyzői bizonyítvány, kelt „anno domini
1388, indictione 11ª, die Sabbathi 10. mensis
Octobris Venetiis in monasterio S. Mariae Cruciferorum
de Venetiis" több tanuk' jelenlétében, kik közt Ma-
gyarországból „Jacobus Stephani Archidiaconus Zala-
diensis in dioecesi Vesprimiensi", „Petrus de Turre de
Hungaria" és „Ladislaus Joannis civis Budensis" ta-
láltatnak: „Cum Illustris et Inclytus Dominus Dominus
Antonius Venerio D. g. Dux Venetiarum etc. cum suis
Consiliis jam pluribus mensibus elapsis misisset ad civi-
tatem Jadrae ducatorum septem millia auri per provi-
dum virum ser Joannem Plumacio notarium et nuncium
suum, specialiter pro dando, solvendo et numerando sere-
nissimo Domino Sigismundo D. g. Regi Illustri Hungariae etc.
et Serenissimae Dominae Mariae eadem gratia praedicto-
rum Regnorum Reginae Illustri pro solutione et satis-
factione anni novissime elapsi completi in festo S. Re-
gis Stephani scilicet die 20. Augusti proxime elapsi
juxta formam Contractus et pacti celebrati Taurini
per Excelsum Ducale Dominium Venetiarum cum Illu-
strissimo Principe claraе memoriae Domino Ludovico
olim Hungariae Rege; dictusque ser Joannes Plumacio

~~által~~ Később szemben

non reperiisset in Jadra aliquem nuncium Majestatis Regiae et Reginalis praedictarum, quod statim significavit eisdem Majestatibus, quia paratus erat solvere, portare et assignare ipsam pecuniam ad beneplacitum ipsarum Majestatum, et multis diebus ante dictum terminum et post expectasset in Jadra cum dicta pecunia et nullus nuncius Regius et Reginalis pro dicta pecunia recipienda comparuit. Et interim dictae Majestates miserant Venetias in earum ambaxiatorem Reverendissimum in Christo patrem Dominum Demetrium Vesprimiensem Episcopum, cui ipsae Majestates specialiter commiserunt, ut ipse Dominus Episcopus in Venetiis reciperet pecuniam supradictam. Ideirca praelibatus Dominus Dux et ejus Consilium ad instantem requisitionem Suae Paternitatis pro complacendo praefatis Majestatibus misit pro dicto ser Joanne Plumacio; qui cum dicta pecunia expectabat in Jadra, ut rediret Venetias cum pecunia supradicta, quo applicato mandavit idem Dominus Dux Venetiarum ejusque Consilium dictam pecuniam dari, solvi et assignari jam dicto Domino Episcopo recipienti nomine Majestatum praedictarum et sic factum est." (U.o. 323l.)

1389 és 1390.

1389-1390 Ezen két évre nézve nem sikerült az itt szóban levő adónak mi módoni fizetéséről kimerítő" provi. tív adatokat találnom. Tekintetbe véve mindazáltal

hogy ezen időben Koronánk (barátyrígod viszonyai a' velenczei
Köztársasághoz legkisebbet sem zavartattak; tekintet
be véve tovább, mi módon történt ezen adónak fi.
zetése az előbbi ix utóbbi években; kétséget nem szen.
ved, hogy az fogyatkozás nélkül ~~Velencze részéről~~ az annak
lerovatott; ~~hogy Zsigmond alatti némely eltérő finantz-állapotjaihoz képest, bevételében~~ megtartott rendből
~~a' történt többrendbeli előlegzésből~~ azonban azon zavarok,
mellyek Zsigmond pénzügyeit általában jellemzik, k'á
bevételeinek módjában már észrevehetők. A' pénz gazdagabb
kalmároktól vagy pénzkezelőktől előlegeztetvén, vagy
hol egy hol több évre előre más kiadásokra rendeltetvén,
mind amazoknak közbülső részvétele, mind ezeknek
összeütközésénél fogva lassankint eredeti rendeltetésé-
től egészen el, más csatornákba vezettetett; mi
azután a' politicai viszonyok' fejleményére is be nem maradhatott
folyás nélkül. ~~nem maradhatott.~~ Hogy pedig erre
már a' kérdésben években az első lépések megtörténtek
például szolgálhat:

24. Zsigmond király' levele Veneris Apostal
velenczei dogéhez, kelt „Budae 15. die m. Januarii a. d. 1389"
hogy ő de-Bernardo Ferenczet, egyik hívét, több ügyei-
vel megbízta, miért a' 7000 aranyi adó azon
évi adóra nézve kéri „velitis nostrae contemplationis
intuitu manualiter dare illi seu illis, cui vel
quibus ipse Franciscus scriptura propriae suae

manus vel testimonio instrumenti publici ordinaverit designanda daturo seu daturis versa vice manualiter Amicitiae Vestrae nostras et Serenissimae principis Dominae Mariae Reginae Vngariae charissimae conjugis nostrae litteras utriusque sigillo majori simplici ac rendenti munitas expeditorias superinde (: U.o. 337 l.).

~~1391.~~

1391. Ezen 's a' következő néhány években a' velenczei köztársaság több nevezetes és rendkívüli költségeket volt tenni, ~~tenni volt~~ kénytelen ~~terre, melly~~ ~~ezen ot ni~~ oknál fogva a' ~~itt~~ kérdéses 7000 arany|| adó~~nak~~ fizetése nem ~~esetek~~ ~~Lek~~ terhére esett. Mindamellett a' kormányzó tanács lelkiismeretesen ügyekezett kötelességének eleget tenni, úgy hogy 1391-ik ~~Augustus~~ 3. ~~ka~~ és 1392. ~~ki~~ ~~ju~~ julius 2. ~~ka~~ alatti jegyző könyvének bizonysága szerint e' tekintetben valód. áldozatoktól sem irtózott.*) ~~(: Mátyás LXI és LXII kötetei)~~. Zsigmond a' pénzt de Libris Miklós fiának engedte által, kinek az Velenczén ~~Aug.~~ 16. ~~kán~~ ki is ~~volt~~ fizettetett. De tartozik:

25. Zsigmond' levele Veneris ~~d~~ Antal velenczei dogéhez, kelt „Budae 5ta Julii, 1391", melyben ezt ~~meg~~kéri, hogy az említett de Libris Miklósnak fizesse a' 7000 aranyt (: U.o. 341 l.).

*) 1391. 3a Augusti. Capta. Luia per formam pacis firmatae cum Domino Rege et Corona Hungariae nos sub certa poena

26.r Zsigmond király és Mária Királyné' nyugtatványa, kelt 1391 „in die termini praenotati" (aug. 20.) ~~(: Augustus 20-kán :)~~ (: U. o. 342l.).

27.r Csehországi de Libris Miklós' (: Nicolai de Libris de Bohemia :) elismerő levele, hogy a' 7000 arany reki váltságképen általadatott. Kelt Velencz(é)n (:" Rivoalti :) ~~Anno Augustus~~ 16-án 1391. (: U. o.).

~~1392.~~

1392. Az ezen évre járó 7000 arany~~ost~~ a' velenczei köztársaság Zsigmond' meghagyásából fizette Frau Konrad nürnbergi Kalmárnak Velenczén, és pedig aug. 23. ~~augustus 23-kán~~ De tartozó bizonyítványok l' kö.

~~*) A' németországi Királyja, hogy~~

in illa pace contenta tenemur et obligati sumus mittere omni anno Regis Sadram in festo Sancti Stephani 20° die mensis Augusti ducatos Septem mille auri, qui terminus est valde prope, ita quod est omnino providendum de mittendo dictam pecuniam ad ipsum terminum tam pro honore nostro, quam pro non contrafaciendo paci praedictae. Et sicut est notum alicui vigore libertatis habitae ab isto consilio collegium Domini, consiliariorum, capitum et sapientum ambarum manuum determinaverit, quod de certis denariis apud provisores nostri communis depositatis certa causa emi deberent impresitita (: Impresitum i. e. mutuum, l. Du Cange glossariumát :), quae adhuc emta non sunt, ita quod apud ipsos provisores sunt ducati quinque mille de dicta ratione, valeat pars, quod non gravando terram aliis novis impositionibus quod propter istam causam dicti quinque mille ducati accipi possint pro nunc et alii ducati duo mille de denariis additionum datiorum ipsi officio commissorum; quia alia via non habetur ad praesens unde haberi possit quantitas pecuniae supra. scripta. Mistis 2 ll Köt. Prézsiben 34 l.

vetkezők:

28. Zsigmond' levele a' velenczei kormánynyhoz, kelt „Budae penultima die mensis Martii anno Domini 1492" hogy az ezen évre eső 7000 aranyi adót vagy ~~Conrado~~ Graun Konrád ~~dicto Graun~~ nürnbergi kalmárnak, vagy Lónárd, Muflin társának (: Leonardo familiari Muflini :) ezinnürnbergi kalmárnak, ~~és~~ vagy ezek~~nek~~ felhatalmazottjainak, kiket ő a' pénz' felvételére megbízott, kifizessék (: Part. VI k. 343 l. :).

29. Zsigmond~~nek~~ levele ugyan a' velenczei kormányhoz, kelt „in descensu nostro campestri prope Cremonam 28a Maji (1392:)", hogy ugyan ezen Sommát Putelberger Péternek (: Petro dicto Putelberger :) vagy valamelyik társának kifizessék" (: U. o. :).

30. Zsigmond király és Mária királyné' nyugtatványa az 1392-re eső 7000 aranyi adónak általvételéről, melly az 1391-ki pénzrőlivel szóról szóra megegyez (: U. o. 344 l. :).

31. „Plegnacio Janno" Jegyzői bizonyitványa: „actum Venetiis in ca. mera officialium rationum a. d. 1392 die 23a Augusti" minthogy a' király és a' királyné „mixerint suas patentes litteras ad manus circumspecti viri Conradi dicti Graun de Norimberga nunc Venetiis existentis, socii Petri dicti Sachsberger de Norimberga", a' Köztársaság Graun Konrádnak a' pénzt ki is fizette, mit ez a' szokások formáján elismer (: U. o. 344 és 345 l. :) *).

*) Ezen pénzről találjuk a' velenczei kormányzó tanácsi jegyzőkönyvében a következő végzést találjuk:
1392. 2a Julii Capta. Quia appropinquat tempus solucionis septem milium ducatorum, qui dari debent domino Regi Hungariae juxta formam pacis; cumque etiam debitores banchi

~~1393 és 1394.~~

1393 és 1394. Az ezen két évet illető adó mimódoni fizetéről nem sikerült positiv adatot találnom.

~~1395, 1396 és 1397.~~

1395, 6, 7. Ezen három évi járandóságot Zsigmond egyik hí-
telező jének Contareno Péter velenczei nemesnek ~~részegeit~~
adósága fejében, ~~azaz ábrek~~, ki azt kétségkívül fel
is vette. Ide tartoznak:

32. Zsigmond király és Mária királyné nyugtat-
ványa, kelt „Budae die 25a mensis Aprilis 1394"
az 1395-ik évi járó 7000 arany kifizetéséről (: U. o. 340 l. :).

33. Ugyan ezeknek nyugtatványa, kelt „Budae
die 25a mensis Aprilis anno a nativ. Dom. 1394" az
1396-ról 7000 arany kifizetéséről (: U. o. 347 l. :).

34. Zsigmondnak levele Venerio Antal Velenczei
dogéhez kelt „Budae 1a die Maji anno domini 1394" és a velen.
„quatenus dilecto nobis nobili viro Petro de Contareno tanácsos-
de Venetiis et ejus sociis, quibus praetextu et causa
quorundam debitorum Majestas nostra tres litteras
expeditorias de anno domini 1395o, aliam autem de

---

qui serviverunt nostro dominio de ducatis novem millibus (excentis,
de quibus non possunt sibi ad praesens dari nisi quatuor mille. Ca-
pitaneus noster Culphi scribit habere multos homines ad mensem, quibus
non potest subvenire de uno denario, cum nullum habeat. Vadit pars, quod
pro istis causis et pro faciendo certas alias expensas in proximo occur-
rentes possit accipi a provisoribus nostri Communis de illis impositi-
tionibus et additionibus datiorum, quae serviunt ad manus suas da-
cati quindecim millia; quia aliter fieri non posset, nisi gravarentur
impresititis vel novis impositionibus. Misti XXIII-Köt. 151 l.

anno Domini 1396; tertiam vero de anno Domini
1397 super debitis Culmini nostro et nostra sinceritate,
uti nostris proveniendas dinoscitur assignasse, velit ipsa
gratitudo Vestra juxta dictarum litterarum nostrarum con-
tenta pro dictis tribus annis hujusmodi summam pecunie
absque mora, dispendio persolvere effective. U. o. 347 l.

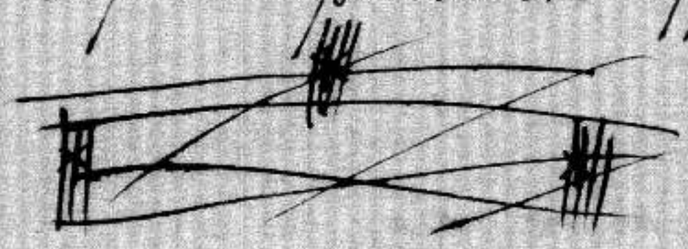

— Ámbár nem dicsekedhetem, hogy a' ~~feltaláltam és~~ közlöttem adatokban kimerítő" és tökéletes összvege ~~fogyhatatlan~~ meg van azon okiratoknak, mellyek az itt kér. dézben lévő" adóról a' szemügyre vett idő" alatt Velenze és a' magyarországi Korona közt Keltek; ~~azt tartom~~ — mi egyébiránt ezen időnek ~~tán~~ Korunktóli távolsága és az akkori eseményekről szóló történeti kútfők ritkasága és hiányossságánál fogva már a priori úgy szólván kivihetetlennek látszik — : azt tartom még is, hogy ügyekezeteimnek sikerült tökéletesen bebizonyítani, miszerint 1381-től fogva 1397-ig, tehát tizenhét évig ~~alatt~~, a' turini békekötés megigért 7000 arany ádót Velenze a' magyar Koronának valólag kifizette, ~~mi ábrab történetünknek minden ismerője tudja~~ Szabadjon ezt némi érdemül itt kiemelnem; mert történetünknek minden ismerője tudja, hogy ezen kérdésre nézve nem épen megvetendő hézag volt historiai literaturánkban. A' dolgot ezentúl is ~~nagy~~ szemmel fogom tartani, ~~s mind~~ a' netalán még ~~tudásomhoz~~ tudomásomhoz jövő" adatokat szinte közlendő, ~~Horom ezenkívül~~ hazai történetünk~~nek~~

más barátaiᵗᵗ és míveloᵗᵗitől hasonlóᵗᵗ várván.
~~mellyekre tekintet hasonlólag ezen~~
~~érdekes tárgyat figyelmökre méltatódék.~~

Nem csekélyebb érdekkel bir most már azon kér.
dés is, miképp történt, hogy a' velenczei Köztársaság,
melly annyi évig az ~~magára~~ elvállalt kötelességnek pon.
tosan eleget tett; melly e' tekintetben több ízben oly lel.
kiismeretesen ~~eljárt~~, miszerint még áldozatoknak is alá
vetette magát, egyszerre ~~kötelezettségét~~ tagadja, és
1402, (sőt 1400-tól fogva semminemü adót többé nem fizet.
Ezen kérdésre a' felelet Zsigmond uralkodásának szel.
lemében és Kormányzati irányában s terveiben ~~van~~ fekszik.
Úgy hiszem szükségtelen ezeknek fejtegetésébe ~~itt~~
ereszkedni; mert úgy is elégge ismeretesek és következ.
ményeik által kellőleg jellemezvék. Mire e' helyen figyel.
münket kell fordítanunk, az Zsigmond ~~k~~ szeren.
csétlen hadakozása a' törökök ellen, főkép 1397; 1396-ban
's a' velenczei köztársasághoz való különösen Dal.
matiai viszonya, elvesztését illetőleg.

Tudva van, milly kétszületeket tett 1396. Zsigmond Bajazid
ll török császár ~~Bajazid~~ ellen, 's milly szerencsétlen
kimenetele volt a' nikápolyi ütközetnek. A magyar
~~tiegnek~~ harczosok közt sokan, a' franczia lovagok
pedig, kik segítségünkre jövén vigyáztalanságok által
a' csatavesztést ~~is~~ főokai valának, nagyobbrészt vagy
elestek, vagy elfogattak. Ehhez járult Zsigmondnak
kóborutja Konstantinápolyba, melly még mindig történeti
rejtély. Zsigmond becsületére ~~is~~ egyik legsürgetőbb ügyének
tekintette a' velenczei hajóskapitányt, Mocenigo Ta.
mást, ki őtᵗᵗ gályáján Konstantinápolyból Ragusába

más barátaiit és míveloitől hasonlóe várván.
~~érdekes tárgyat figyelmökre méltatnak.~~

Nem csekélyebb érdekkel bir most már azon kér. dés is, miképp történt, hogy a' velenczei Köztársaság, melly annyi évig az ~~magára~~ elvállalt kötelességnek pontosan eleget tett; melly e' tekintetben több izben oly lel. kiismeretesen eljárt, miszerint még áldozatoknak is alávetette magát, egyszerre kötelezettségét tagadja, és 1402, (sőt 1400-) tól fogva semminemü adót többé nem fizet. Ezen kérdésre a' felelet Zsigmond uralkodásának szellemében, és Kormányzati irányában s terveiben ~~van~~ ügy hiszem szükségtelen, ezeknek fejtegetésébe ~~itt~~ ereszkedni; mert úgy is elégge ismeretesek és következ. ményeik által kellőleg jellemezvék. Mire e' helyen figyelmünket kell fordítanunk, az Zsigmond ~~k~~ szerencsétlen hadakozása a' törökök ellen, főkép (1397; és 1396) a' velenczei köztársasághozi különösen Dalmatiai, elvesztését illetőleg.

Tudva van, milly kétszületeket tett 1396. Zsigmond Bajazid török császár ellen, s milly szerencsétlen kimenetele volt a' nikápolyi ütközetnek. (1396. ti Sept. 28.) A magyar ~~tregnek~~ harczosok közt sokan, a' franczia lovagok pedig, kik segítségünkre jövén vigyáztalanságok által a' csatavesztést főokai valának, nagyobbrészt vagy elestek, vagy elfogattak. Ehhez járult Zsigmondnak kóborutja Konstantinápolyba, melly még mindig történeti rejtély. Zsigmond becsületes egyik legsürgetőbb ügyének tekintette a' velenczei hajóskapitányt, Mocenigo Tamást, ki őt gályáján Konstantinápolyból Ragusába

itte, királyilag megjutalmazni; másikrészről pedig az elfogott franczia herczegeket és nemeseket a' török fogságból kiváltani. De a' mindig pénz szükében lévő fejedelem ez alkalommal is financziai szorultságban volt. Ezért ő, hogy valamit tegyen, vagy legalább tenni látszaszék, Mocenigo Tamásnak élte' folytáig 1000 aranyforintnyi évi díjat (a rendelte) velenczei ~~pénzből évenként a magyar koronának fizetendő~~ 7000 aranyu adóból fizetendőe) a' franczia főnemesek' kiváltására kiváltá. Erre pedig Raymundus de Luca párizsi kalmártól 100,000 aranyt (adóssága fejében,) felvett, ennek, szinte az említett adót lekötvén és elzálogosítván. A' velenczei kormány mindazáltal, úgy látszik, Zsigmondnak ezen rendeléseit nem vette tőbé szívesen. ~~nem vette.~~ Mocenigo Tamásnak ugyan több évekig fizette a' neki díjul átengedett járandóságot; de abban meg nem egyezett, hogy a' részéről egészen más alapnál fogva a' magyar koronának fizetendő adó Zsigmondnak illyetemi rendelkezései alá vonassék. Ezen ezen időben ~~is~~ a' királynak ~~koronájáról~~ házasságát Magyarországban belmozgalmak által veszélyeztettnek találják; és az ország főurainak nagy része Durazzói László nápoly. Királyt kivánta a' magyar trónra emelni. Az ezek innen fejlődött események feladatunkhoz nem tartoznak; azt azonban itt meg kell említenünk, miképp a' velenczei köztársaság a' réa nézve igen kedvező alkalmon kapva, László valóságos és törvényes magyar királyának ismerte, és tőle nem csak Dalmátiának fontosabb részét pénzen (vásárolta magának) birtokba vette; hanem ezen idő.

töl fogva a' 7000 aranyll adót ív a' maggyar Koronának többé ki nem fizette.

Ez évén rövid történeti vázlata ezen adó végképi megszüntének, [illegible] hátra van még, hogy mit így röviden előadtam, azt kútfői bizonyítványokkal is támogassam. Erre nézve még a' következő okiratokra hivatkozom:

I. Mocenigo Tamás' évi díját illetőleg:

35. Zsigmond átengedő illetőleg adománylevele:

Nos Sigismundus etc. memoriae commendantes notum facimus harum serie quibus expedit universis: quod nos considerantes obsequiorum gratitudinem, servitiorum fidem et urbanitatis magnitudinem, quibus vir eximius Thomas Mocenigo galearum culphi Communis Venetiarum Capitaneus, tam in Romaniae partibus, ubi pro Serenitate nostra contra perfidos Turcas multa strenue et viriliter gessit, quam in navigatione, dum nos cum galeis suis ad Dalmatiam ferret, ante nostrae Majestatis oculis (!sic!) se multipliciter reddidit gratiosum; dignum reputavimus et congruum, nostraeque Majestatis esse dignum, sibi suorum retributionem facere meritorum. Quapropter volentes erga ipsum Thomam harum traemissorum obtentu manum gratificam aperire, eidem provisionem mille ducatorum auri annis singulis donec vita fuerit, dedimus et assignavimus praesentium per tenorem. Quos de eo censu, qui coronae nostrae per Venetiarum Commune annuatim conventionis jure debetur, sibi annuatim solvi volumus et jubemus.

Inceptionem autem hujusmodi solutionis in fes.
S. Stephani Regis proxime venturo, et sic success-
ive vivet annis singulis in dicto festo in Civitate
Venetiarum plenarie fiendam esse decernimus harum
nostrarum testimonio litterarum. Datum Spalati die
4.a mensis Januarii anno Domini 1397. (: a' me di-
vatozó évszámitás szerint 1398 :). Cop. de Comem.
IX Köt. 326 és 327 l.

36. Zsigmond' levele a' velenczei Venerio Antal dogéhez:
~~Könyvtárvaighoz~~

Inclite et Excelse Princeps, amice carissime!
Propter fidelia et grata servitia Celsitudini nostrae
a nobili viro Thoma Mocenigo galearum vestrarum
Culphi Capitaneo diligenter impensa, tam in Roma-
niae partibus, ubi contra perfidos Turcas, sicut a fi-
delibus accepimus multa strenue et laudabiliter
gessit, quam in itinere maritimo, ubi cum nos ad Dal-
matiam deferret circa personam nostram se obsequio-
sum nimis et fidelem exhibuit, eidem Thomae pro
suorum retributione meritorum provisionem mille du-
catorum auri, donec praesenti vita potietur, de
Regia liberalitate taxavimus et assignavimus an-
natim, quos de pecunia illa, quae Coronae nostrae
a Ducali Dominio vestro debetur solvi volumus
cum effectu. Quapropter amicitiam vestram attente
requirimus et rogamus, quatenus praefato Thomae
in consequenda solutione dictae provisionis contem-
platione nostri praebeatis omne vestrum auxilium
et favorem; quin imo si procuratores seu exactores

rezet penzen ~~[illegible]~~ birtokba is vette; hanem ezen idő.

nostri praeventer et futuri in faciendo solutione
praelibatae provisionis, quam per alias litteras nostras
ratentes ab eis fiendam commisimus, forte renitentes
fuerint, vel etiam negligentes vosmet auctoritate propria
de ipsa pecunia nostrae Coronae ut praefertur debita
sibi solutionem integram annis singulis congruo tempore
faciatis, quia nos hoc ratum et firmum habebimus
atque gratum quietantes, liberantes et absolventes exnunc
prout extunc et e converso vos et vestrum dominium
de omni et toto eo, quod et quantum eidem Thomae
modo praemisso dederitis et solveritis harum nostra-
rum testimonio litterarum. Datum Spalati die 4. Ja-
nuarii anno domini 1397. Sigismundus D. g. Rex Hung. etc.
Marchioque Brandeburgiae.

(f. a. o. 325 f.)

377 Zigmond[ezirànti] (regis) literale:

Sigismundus etc. Vobis universis et singulis procura-
toribus, exactoribus seu nunciis nostris praesentibus et
futuris, quibus receptionem census nostrae Coronae per
Commune Venetiarum debiti de cetero committendi, fi-
delibus seu dilectis nostris. Ex mera nostri animi dispo-
sitione committimus et mandamus firmiter adicientes,
quatenus quamprimum supralatum censum nostrae Coro-
nae debitum habueritis vel receperitis, de ipso nobili
Thomae Mocenigo Civi Venetiarum provisionali
annis singulis donec vivet ducatos auri mille
lutione provisionis, quam eidem Thomae suis exi-
meritis assignavimus et taxavimus, ut apparet

ex aliis nostris obtentis litteris sibi superinde traditis et concessis omni exceptione, contradictione et dilatione semotis in Civitate Venetiarum dare, solvere et integraliter numerare debeatis; secus facere sub obtentu nostrae gratiae non audeatis. Nos enim vos et vestrum quemlibet, per quos solutionem dictae provisionis fieri contingeret exnunc prout extunc de solutis liberamus, quietamus et absolvimus harum nostrarum testimonio litterarum. Volumus autem et jubemus, quod praesentes litterae usque ad vitam dicti Thomae plenum robur obtineant, nec eis praesentatis ab eodem aliae expeditoriae requirantur. Quas etiam post lecturam semper reddi decernimus praesentanti. Data Spalati feria quinta proxima post circumcisionem Domini nostri Jesu Christi anno Domini 1397.

Sigismundus D.g. Hung. Rex etc. marchio que Brandenburgiae

(: U.o. 326 l. :)

38. Mocenigo Tamás több rendbéli nyugtatványa, névszerint 1398 év 1399-ről:

(a Mi Thoma Mocenigo son contento, che ducati do mille d'oro de i qual la Signoria me a fatto una cedula a dì 27 Auosto 1399 i qual se ver la provisiòn, che io die haver de Arimondo de la corona de Hungaria zoè de 1398 et de 1399, che in caxo che la Signoria se vogia pagar dal magnifico conte de Cilia de Ducati 15,000, che la ver die haver da lui in li diner, che la dicta Signoria

traditis
dilatio.

Ő ezeket nagy tiszteletü figyelmébe, magyarat pedig
további kegyeibe ajánlom.

Wenzel Gusztáv

e et in.
obtentu
vestrum
fieri
iberamus,
stimonio
racsenter
robur ob.
expedi.
m semper
Feria
nostri

ng. Rex etc.
nburgian
tat.

Datum
tto
e per
de la
g, che
ma.
le la rex
noria

295 fr. 17. 6)

~~A' jelen század ábrátában az europai politikai~~
~~nak egyik jellemzője~~"

Kossith.

Pest. jan. 31. 859

Tekintetes Magyar tudom. Academia!

A Tekintetes Academia 1858 decemb. 20 ka alatt
hozzám intézett kegyes közlését, mellyel aca
demiai rendes taggá kinevezteteésemet nekem
tudtul adni méltóztatott, mély alázatossággel
és tiszteletteljes hálával vettem. Annál nag
örömre érzem magamat lelkesítve, minél ő
tébb volt mindenkor a T. Academia iránti tisz.
teletem, minél erősebb azon meggyőződésem,
hogy a T. Academia tudományos működése nem
zetünk szellemi életére nézve legnagyobb
fontossággal bir. Midőn most szerencsém van
kinevezteteésem által fényes, s ez iránti ki
vánatai

vánataimhoz képest még meg nem érdemelt jutal-
mazását tapasztalni azon igénytelen igyekeze-
nek, melyek által a történettudomány, mélyre
pedig hazánk és nemzetünk szép történetének
körébez tartozó kutatásokhoz járulni, s ennek
folytán, mennyiben tőlem kitelik, annak alapos
ismerését részemről is előmozditani igyekszem,
mindenek előtt bátor vagyok kijelenteni, hogy
uj academiai tisztemet hálás alázatossággal
elfogadom. Ezentúli kötelességem, sőt élet
hivatásom egyik legfontosabb feladata lesz,
miszerint minden igyekezetemet oda forditsam,

…útal.
…ctem
…rint
…ek
…nek
…lapos
…vodom;
…gy
…al
…let
…,
…am,

hogy a T. Academia kegyességének folytán történt kitüntetésemre magamat méltónak mutassam. Melynek további kegyességébe magamat mély tisztelettel ajánlván, szere- csés vagyok maradni

A T. magyar tud. Academia

Pesten január 29-kén 859.

alázatos szolgája

Wenzel Gusztáv/tb

2

Wenzel Gusztáv, magyar academiai tagtól.

60/1859

A

Tekintetes magyar tudományos

Academianak.

hivatalból. Helyben.

147dik sz.

Kih: 121.

Vettem junius 5kén 843

A TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST
V. AKADÉMIA-UTCA

Nagy tekintetü tudós, tiszteltt Akademia!

Egész tisztelettel bátorkodom jelenteni a' nagy tekintetü Akademiának, hogy ez évi iskolai szünnapjaimat a' magyar tengerpart-, Horvát- Dalmáthon- és a' Velenczei birodalomban teendő tudományos utazásra szándékozom fordítani; önhivatásom nál fogva jogtudományi és történeti tárgyakra leginkább figyel. mezendvén. Ha tehát ezen tekintetben, avagy más szempontból valamivel szolgálhatnék a' tekintélyes Akademiának, erre annyival inkább készneknek nyilatkozom; minthogy, fökép Dalmáthon ba ritkábban történnek utazások magyarok' részéről.

Azon reménynyel kecsegtetem magam', hogy a' nagy tekintetü Akademia ezen nyiltszivü ajánlatomat egyedül készségemnek tulajdonitandja, mellyel én, mint magyar hazai polgár, mennyire tölem kitelik, a' hon' diszét tárgyazó czélzataihoz járulni, kötelességemnek tartom. Azon kedvelem mellett tehát, ha hogy a' nagy tekintetü Akademia bizodalmával szerencséltetne, ez évi Julius 10-kéig meghagyását környülállásoban tudtomra adni méltóztatnék, mély tisztelettel maradok

a' nagy tekintetü Akademiának

alázatos és kész szolgája
Dr. Wenzel Gusztáv
a' bécsi cs. k. terézia lovag akadémiai
beni magyar jogtudomány' és történet'
r. n. professora.
(: Lakásom Alsintum Rennegasse № 338, :)

Bécs Junius 2-kán 1843.

94

1540

2 Г

149 sorb

Sum: 231.

Pest. sept. 14. 1844.

Nagy tiszteletü, Tekintélyes Akademia!

Alólirt múltévi iskolai szünholnapjait szakbéli tanitmányai érdekében egy tudományos utazásra forditandván, még 1843-ki Junius kezdetén bátor vala, a' tek. Akademiát azon ajánlattal megkínálni: Hahogy tisztelt és nagy becsü bizodalmával öt szerencséviteni méltóztatná, ő mint magyar honfi egyik főtisztének tartandná, bármi csekély tehetségével is szives készséggel s buzgalommal mind azon megbagyásokat véghez vinni, miket, mint az Akademiának tudományos czélzataihoz járulókat, reá bizni netalán kegyeskednék.

Ezen alázatos ajánlatom' következésében a' tek. Akademia engemet tisztelt bizodalmára érdemesnek tartani méltóztatott, azt kegyesen meghagyván, hogy, ha utazásom közben valamit feltalálni sikerülne, mi a' magyar nyelv, status' jog' vagy nemzet' történetére valami fényt vetni, avagy egyébkint ezen tekintetekben némi fontossággal birni látszana, azt a' körülmények mibenléte szerint feljegyezzem, s maga idején a' tek. Akademiának bejelentsem.

Habár utazásomnak olly szerencsés eredményével nem dicsekszhetem, hogy ennél fogva a' tek. Akademiának

kegyes

kegyes figyelmét szerény nyomozásaimra nézve már most igényelni bátor lehetnék; — melly aránylag csekély eredmény, múlt egész évi szomoru házi viszonyaimmal egyetemben, mentségül szolgálgyon, hogy illy későn tisztemnek mimódoni véghezvételéről számot adok: kötelességemnek tartom mind a' mellett is, alázatos tisztelemet a' tek. Akademia iránt az által tanusitani, hogy igénytelen észrevételeimet és jegyzéseimet e' sorokban kegyes szine elébe terjeszteni bátorkodom.

Utazásom Stajer-, Horvát-, Dalmáthonon, a' magyar Partvidéken, és a' régi Velenczei száraz földi birodalmon keresztül vezetett. Egyéb tudományos czéljaim mellett mindenütt azokra is különös figyelemmel voltam, mik a' tek. Akademia nagy becsü meghagyásában benfoglalvák.

Mi *elöször* *Stajerhont* illeti, a' magyar nyelv' régiségeit, vagy annak e' földön néha netalám használatát illető adatokat itt találni nem sikerült. Történetileg, (azonban) és figyelembe véve azon két időpontot, mellyekben hazánk Stajerhonnal közelebb érintkezésben volt, (: IV Béla dicső királyunk idejében, és a' huzatomos török háborúk alatt :) igen remélhető, hogy itt ott ezen érintkezést tárgyazó egyik vagy más maradvány ra vagy legalább nyomra akadni nem igen nehéz volna. Wartinger, a' Stajerhoni Karok' és Rendek' levéltárnoka kezelése alatt lévő gréczi Joanneum nevü

muzeum oklevélgyüjteményéből előttem egy eredeti szabadétekleve
előmutatott, melly által István Slavoniai bán, 's a' magyar
királynak Stajerhonbani helytartója a' gössi apátságot né-
melly vámbéli kedvezésekkel felruházza. Wartinger úr úgy nyi-
latkozott, hogy ő ezen okleveles rövid idő alatt közönségessé
tenni szándékozik; 's így én, ámbár fontosságát, mennyiben
a' magyar szent Koronától a' 13-ik századnak második felében
Stájerföldön gyakorlott hatalomnak egyik főre nem értheteőleg
szóló bizonysága, tökéletesen felfogom; leirását (még is)
getni gyöngédtelenségnek találtam volna. Ennek okáért itt és
ezen rövid tudositásra szoritkozom; egyedül azon észrevételt
még hozzá csatolvám, miszerint, ha majdan historikusaink
a' közönségnek mindinkább sürgetősbül nyilatkozó kivánságá-
ra hajolni, 's királyaink' biographiai helyett az ország' tör-
ténetét irni kezdendik, ily 'első' pillanatra látszatólag csekély
értékü okleveleknek meg igen is nagy nyomatékuk lehetend.
Dárcsak Magyarországnak néhai tartományai-, 's azoknak
az anyaországhozi viszonyairól is, főkép mi a' délieket illeti,
számos ily bizonyitmányok találtatnának, 's méltányoltat-
nának. Talán nem merészl volna akkor azon remény, hogy
Magyarhonnak 's Magyarországnak multkori állását a'
több europai Statusok közt, mellyen még mindég egyedül
királyainknak a' több europai fejedelmek közti rangja után
itélünk meg, aztan közvetlen hiteles kutfőkből megis-
mérvén, ez által honunk' mostani méltósága' és diszé'
emelésére némikép a' történetirás is járulhatna.

A' török háborúk', 's hazánk', míg tartottak, történetére nézve, nem is kételkedem; hogy a' Stájerhoni Statusok levéltárában azt érdeklő okletelek, 's más becses történeti bizonyítványok meg vannak. Háromm év előtt szerencsém volt, Magyarhon' történetét illetőleg az alsó Ausztriai Sta. tusok levéltárában tanulmányokat tenni. Észrevettem azon alkalommal, milly nagy világosságot hazánknak a' török háborúk alatti története, nem csak egyes részleteiben, hanem általjános irányzotaira nézve is, a' szomszéd Ausztriai birodalmak provinciális levéltáraiból még nyerhet. Mint hogy azonban illynemü kutatásokra, a' nyérendő kitűzött engedelmen kívül, hosszabb idő is szükségez, semmint én múltévi utazásom alatt Stájerhonban tölthettem, ezen czélt illető bővebb 's közvetlen nyomozásokat akkorára elhalasztottam, midőn neki több időt fogok szentelhetni.

Némi hasonlatosság állván fenn a' magyar tudós társaság', 's a' gréczi Joanneum' gyüjteményei közt, kötelességemnek még tartom, a' tek. Akademiát a' Joanneumi oklevélgyüjtemény' tökéletességére 's a' benne divatozó rendre figyelmeztetni. A' Joanneum Stájerhont bármi tekintetben érdekló akármi okleveleket, a' körülményekhez képest részint eredetben, részint másolatokban gyüjtvén, 's a' tudományának ezen birodalomnak tudományos ismertetéséhez összemunkálkodó tudósok használatára őrizvén, minden Stájerhoni előkelő családnak 's minden nevezetes belföldi helységnek egyegy osztályzatot rendelt, melly osztályzatokba mind azon documentumok

örténelmére
atusok
történeti
rendezésén
iai stb.
ttem azon
a' török
teiben,
zéd austriai
et. Mint
külön
semmint
tem, ezen
kkorára
entelhetni'
gyar tudos
között, köte.
életességére
eanneum
kleveleket,
int máso.
dalomnak
ok haszná.
ládnak i
sztályzatot
mentumok

chronologiai sor szerint tétetnek, miknek akármelly al
beni birtokába az intézet jöhet. Az osztályzatok azon
vül úgy el vannak rendezve, hogy a' család' 's a' helyné
osztályzatok külön tartatván, mindkettőből a' tartomány felosz
's törvényhatóságinak feleleg kisebb csomó
képeztetnek, mellyek, alphabetice magokban foglalván az eg
osztályzatokat, mind együtt most már akármelly belföldi va
zetesb család' vagy helység historiai megismertetésére ki
tató okleveleknek felkeresését igen könnyitik; jövője pe
egy Stajerhoni codex diplomaticus' kiállitására szolgálo
előmunkálatok gyanánt tekintendők. Tagadhatlan ugyan, hog
Magyarhonban, mellyel Stajerhon területe- 's nagyságára n
összehasonlitásba de jöhet, egy oklevélgyüjteménynek ez
eszme szerinti elrendezéve igen sok bajjal járna, 's ez
a' honi jogintézetekben igen nevezetes akadályokra aka
hatna, mellyek Stajerhonban elő nem jönek. De tagadhatl
más részről az is, hogy tudományos intézetek' 's gyüjte
ményeké' alapeszméje 's czélzata mindenütt ugyan az. M
nél fogva, mi egy helyen illynemü gyüjteményben jó sike
rel használtatott, az másutt is, ha mindjárt módositással
legtöbb esetben foganattal alkalmazható szokott lenni.
ezen okoknál fogva Wartinger úrnak fentebb érintett ren
si a' tek. Akademia' történeti gyüjteményeit illeti, kegy
figyelmébe ezennel is ajánlani bátorkodom.

Horváthonban a' Varasdon lévő 's az mai kápt
's Zágráb sz. k. városának archivumaival megismer
kedtem.

A' 'sazmai kaptalan' archivumában az oklevele
majd kizárólag csak a' 16 század kezdetéig vissza mennek.

16

Régiebb időből, 's nevezetesen a' 14 és 15 századból csak né-
hány kevés találtatik, 's ezek is nincsenek lajstromba-
Én, mennyiben egy három órai áttekintés mellett lehetséges,
azokat legnagyobb részt egyedül az ottani helybéli viszonyokra
nézve fontossággal birni találtam. Csak valami kettő, a'
Cilley családnak 15 századbéli hathatos befolyásáról Hor-
váthon' dolgaiba adván tanubizonyságot, általjánosb érdekű
lékzik lenni. A' 16 század óta számosabb ugyan az Ország
történetileg becses oklevél; főkép Horváthon' ezen idő-
beni viszonyait 's állapotját illetőleg. Hanem a' Csazmai kán.
talan locus credibilis lévén, levéltárának használásához kü-
lönös felsőbb engedelem kivántatott volnia, mi nekem nem
volt. Ezért is itt csak azt az egyet a' tek. Akademiának még
feljelenteni bátor vagyok, miszerint ottani levéltárnok Kost.
ecsedi úr velem közlette, hogy ő hivataloskodása közben
16 századból néhány magyar nyelvrégiséget feltalált, 's hogy
ő azokat a' tek. Akademiának beküldeni szándékozik.

Zágráb városa levéltárában több oklevelet lemásol-
tam. Ezeknek némelyei a' 13 századig vissza mennek.
Magyar nyelven ugyan egyikök sincs szerkesztve. A' magyar
nyelv' tekintetében azonban még is annyiból nevezetesek,
hogy szövetjökben sok magyar szó jön elő; melly körül-
ményből, más történeti adatokat is figyelembe véve, talán
nem egészen alapnélküli következtetés vonatható, hogy
Horváthonban akkor időben sokkal nagyobb erővel bírt
a' magyar elem, mint napjainkban, 's hogy igen is nagy
tévedésben vannak némelly horváthoni urak, ha az otta-
ni népességet egyedül tiszta származásunak hiszik.

Történeti kutatásaim és tanulmányaim folytában azt vevén észre, hogy széles e' földen, mennyire történeti ismeretünk terjed, nemzetiség fenntartásában egy nemzet se volt olly szerencsétlen, mint épen a' magyar. Hogy elődeink, azaz azon néptörzsök, mellytől a' magyarok származnak, ~~nép~~ a' régi világban már, nem csak hatalmasok, hanem művelt régiök által is jelesek valának, történetileg már olly annyira be van bizonyítva, hogy arról kételkedni, történeti tudatlanságot árulni, vagy magát e' tekintetben egyoldalunak és elfogultnak vallani, tenne. S még is, ha azon példát szemügyül veszszük, a' midőn a' Hunnok nevezete alatt, a' magyar néptörzsök Europa' történetében olly mélyen ható befolyást gyakorlott, nemde elő fillanatra elő adja magát azon kérdés, hogy lóva lettek e' hatalmas és nagy szörü [nemzett] maradékai? — holott tudjuk, hogy Ethele király' roppant birodalmának összeroggyása után is, nem csak honunk Lölyén, hanem a' szomszéd, s név szerint a' déli tartományokban számos hunnvér megmaradt. S hallgatva mind azon példákat, mellyekben a' magyar is már tulajdon vérét olly annyira elfajulni látni kéntelenittetett, hogy dicső származását megtagadván, más nemzetekhez csatlakozott, s azokkal egygyé [olvadván] vele született nyelvét sőt nemzetiségét is elfelejté; — tudva van, hogy midőn Horváthon Magyarországgal össze köttetett, sok magyar oda telepedett, s anyanyelvét még a' 16-ik sőt 17-ik században értette is, beszélte is; úgy hogy elszlávosodása nagyobbrészt csak az ujabb időbe esik, a' midőn maga a' Magyarországi magyar is vele született nyelvét becsben tartani megszünt vala.

Egyébkint mint nevezetes történeti ritkaságat említeni tisztemnek tartom, hogy ismeretes dr. Jay Lajos úr birtokában egy 14-ik századbeli czimerkönyv létezik, mellyben az akkori Dalmatiákbani nemes családoknak czimerei

[illegible] [illegible] [illegible] [

uraságot bitorló Velenczei köztársasággal vetélkedhettek, csak ezen kapcsolatnak szétszakasztása óta hanyatlásnak indúlt, és végre a' Velenczei iga alatt tönkre jutott; — úgy más részről a' Dalmáthoni városoknak története azon oknál fogva is érdekel bennünket, mivel ők ~~a~~ hazai városéletünk' kifejlödésében nem megvetendő szerepet játszottak. Én azon igénytelen véleményü vagyok, hogy Dalmáthon' és név szerint városai' közép' kori történetének szorgalmatos kinyomozása a' magyar történetirónak is egyik főteendője; és minthogy én életemet hazánk' történetének felszenteltem: a' tek. Akademia kegyességébe bizakodva, ezennel bátor vagyok, Dalmáthoni történeti buvárkodásaimra is nagy tiszteletü pártfogását esedezni.

Eddigi tanulmányaimban, mi a' Dalmáthoni történetet illeti, két főirányt követtem: városéletet és kereskedést; és ezek látszanak azon irányok, mellyek magyar történeti szempontból a' leg érdekesebbek.

A' városéletre nézve nagy sajnálkozással tapasztaltam, hogy belsejére hatni igen nehéz lesend. Mint már fenebb érintém, itt a' Dalmáthoni történetnek egyedül azon szakát értem, midőn a' magyar sz. koronának tettleges birodalma alatt állt. Nem kell azonban eziránt előleg már kétségbe esni. Mert léteznek ott is még számos családok, mellyeknek származása egész a' magyar uralkodásig vissza megy; és olly összeköttetésekbe léphetnem sikerült, miknél fogva az ezeknek egyike' vagy másika' birtokában még lévő történeti kincseknek használására juthatni reményem van. Például csak az igen nagy tekintetü Verántzi Draganics családot említeni bátorkodom, melly hazánknak egyike' legkitünőbb pri-

mái közül adott, 's melly jelenleg is a' körülményekhez képest Sebenicóban virágzik. Azon kívül a' Dalmáthoni városok' régi statutumaiban még egy igen nagyszerü tudományos kincs van, melly eddig történeti szempontból honfitársainktól még szem ügyül sem vétetett. Összeköttetéseimnél fogva én ezeket használhatom, 's más eddigi kutatásoimból annyit mondhatok, hogy egész más eredményre vezetnek, mint orosz jogtudós 's azelőtt Dorpati professor Dr. Reutz urat, ki a' Dalmáthoni tengeri városok középkori alkotmány- és jogállapotjáról egy, ha jól emlékezem a' sz. Péterváriakadémiától 4000 rubellel jutalmazott munkát irvár, egyoldalu és silány készülettel véghez vitt vizsgálodásaiban azt el hitette magával, hogy azon városokban a' szláv elem középkorban az uralkodó volt legyen, 's hogy akkori jogállapotjuk a' szláv jogtörténet' nevezetes alkatrészét teszi; holott csak középszerü avatottság blaszthonnak középkori jogemlékeiben, 's a' Dalmáthoni városi statutumok igen felületes olvasása mindenkit el nem fogulo összehasonlitót oda vezet, hogy középkorban a' Dalmáthoni tengeri városokban valóságos olasz szellemü jog uralkodott. De mit is lehet várni egy olly irótól, ki a' szláv eredetü jognak Dalmáthonbani néhai gyakorlatát akarván bebizonyitani, kitünő példa gyanánt Poglizza városát hozza elő; holott én a' Zarai kormányszéki levéltárban annak okleveles nyomára akadtam, hogy Poglizza magyar nemesektől volt épitve, kik a' 12-ik században oda telepedtek.

És ezen alkalmatossággal méltóztassa a' tek. Akademia nekem megengedni, hogy kegyes figyelmébe egy

tárgyat ajánlhassak, mellyet én ismételt ön tapasztalásomból
merítettem, és melly tudományos állás pontomról, ná szerint honi ig
történetünket illetőleg, talán nem egészen alapnélküli aggodalmat z
gerjesztett bennem.

Három év előtt szintén tudományos czélból utazván,
de akkor honunk délvidékét és Erdélyt látogatván, a' többek
közt Szerem vármegyében Knezevics és Nadevdin utazó orosz tudós
kat véletlenül lépésről lépésre követni alkalmatosságom volt.
Mindenütt, hova jövék, hallám, hogy ezen urak csak néhány
nappal előttem ott tartózkodván, történeti adatokat kerestek,
azok' segedelmével a' déli szláv népek' történetét nagyobbszerüen,
mint eddig történt, felvilágosítandók. Itt ott meg is volt mondva
nekem, mire fordították vala főkép figyelmöket, és azt vevém
észre, hogy kutatásai' eredménye csak igen csekély lehetend.
De ők tovább, Szerb- és Bosnyakhonba is valának utazandók,
és minthogy a' Bosnyákhoni Sz. Ferencz- szerzetesek, dolgo.
zatai tanúsítják, hogy azon vidék' historiai felvilágosítására
történeti nyomozásokból ott még kedvező eredmény várható;
én is kezdetben örültem, hogy két valódi tudós, milly ekk
az említett urakat tartám, tudományos és ná szerint
történeti czélból azon mi reánk nézve is sok tekintetben
érdekes birodalmat bejárja. En mindig azon véleményü
voltam, hogy a' tudós minden görönyhez kötve, és hogy a'
tudománynak nincs már hazája, mint széles e' világ. S
így ámbár már előbb ismerém azon egyoldalu, és főkép n
künk magyaroknak ellenséges felfogást, melly sok szláv
újabb történeti bvárkodásokat jellemzi: legalább azt r
méltem még is, hogy Knezevics és Nadevdin urak által
talán uj, és még edig nem ismert historiai kutfők fo
nak napfényre jönni, mellyek által Magyarország' elő
nak ismerése is valamit nyerhetendne. Fájdalommal

azonban kéntelen vagyok megvallani, hogy én ebben teljesen csalatkoztam. Nem ~~[illegible]~~ tudván az orosz nyelvet, s egyéb ként is Sz. Pétervárral összeköttetésben nem lévén, nem tudom ugyan, minő jelentést eredetileg az említett tudósok utazásainak mimódoni véghezvételéről az ottani akademiának beadtanak. Olvasván azonban az előzményeknél fogva nagy részvéttel s figyelemmel az Augsburgi egyetemi nyiságban és az „Ausland" nevü német folyóiratban azon czikkeket, mellyek a' két orosz tudós utazásáról, s ennek eredményéről a' német közönséget értesitették, keserves érzéssel párosított bámulással tudám meg, azon magyarellenes szellemet, mellyel nyomozásaikban eljártak vala. Egészen alaptalan etymologiai eszmélkedések s ezekre épitett, állitólag történeti combinatiók által a' déli szláv népségeknek néhai (: de nem tudni az előkor melyik szakában :) virágzó roppant hatalma magasztaltatván, diszö elődeink pedig ~~[illegible]~~ földenfutók nak tekintetnek, az idő, mellyben a' magyar szent korona nak jogai azon tartományokra alapitottak, s mellyben az ottani lakosok ez iránti hü szolgálatokban legnagyobb dicsőségöket lelének, olly annyira homályba tétetett, hogy mit ezen urak utazásuk által tett tudományos nyeresség' színe alatt a' tudós világ elébe terjesztettek, mireánk nézve igen szomoritó látszhatna, hacsak elfogultsága és egyoldalusága első pillanatra szembetünő nem volna.

Tekintetes Akademia! ne méltóztassa rosz néven venni ezen kitérésemet. Nem történeti beszélyke ez egyenül, hanem — mint a' példabeszéd mondja: Ex ungue leonem —

én itt elöször ön tapasztalásomból ismertem meg alapjában
azon magyar nemzetellenes irányt, mellyben sok újabb, fökép
szlávajakú történetirók működni szokott, nemzetünk' története
tet elcsavarandók. Nem kétséges, hogy az igazságos ügy, vala.
mint ~~itt~~ mindenütt, úgy itt is idővel győzni fog. De más
részről a' tek. Akademia is által fogja látni, hogy nem igen
sürgetős kívántatik annak felfogására, milly eredményt
illy urak' munkálkodásától várhatunk, ha magyarjaink
mindég azon hazánkra nézve olly igen nagy történeti fontos
sága vidékeket közönyösen tekintvén, azokat olly embereknek
engedik által valódi tudományos kiprédálásra, kik nyiltan
mint ellenünk lépnek. Mert minden esztendöben szláv
nyelv- és történetbúvárok ~~Horvát-~~, Dalmát-, Dosnyák-
Szerbhonba stb: utaznak, mindenütt legnagyobb készséggel
fogadtatnak, tudományos kincseket összeszednek, azokat
magukkal elviszik, vagy ha netalán azon czélra nézve,
melly után járnak, helyesebbnek látszik, megsemmisítik,
minden esetben pedig a' mi tudományos dolgainkat nem
csak hogy elö nem mozdítják, hanem inkább hátráltatják.
S hogy mind ez nem puszta állitás, azt mindenki
tanusitani fogja, ki hosszabb időt csak Zágrábban töltött.
Én Fiumétt tartózkodva szintén, mint 3 évvel ez előtt
Szerem megyében, ismét egy utazó orosz nyelvtudóssal,
Tschitchow Tivadar sz. petervári professzorral találkoztam,
ki Dalmáthont és Ragusát bejutazta. S hogy ezen
utazások az azon vidékeken netalán még meglévő tudo.
mányos kincsekre nem kicsi veszedelemmel járnak, arra
hasonlólag egy ön tapasztalásomból merített példával

Bécsben egy most már elhúnyt igen jeles szlavista engem megkért vala, hogy Fiumeba úgy is utazván, Veglia szigetére, melly annak tőszomszédságában fekszik, kiránduljak, egy nagy becsü glagolitikus kézirati codexről, melly egy ottani Cassione nevü helységben lévő sz. Ferencz-szerzetesek' zárdájában őriztetik, bővebb tudósitást nékie hozandó. Tellettem is Kobler Fiumei városbiró uraknak társaságában szerencsém volt a' nevezett zárdába hajókázni, hol azonban más valódilag jellemző körülmények közt, mellyeket mint a' dolog' velejéhez nem tartozókat itt elmellőzhetek, azon tudósitást nyertem, hogy az emlitett codex 20 év előtt egy arra utazó lengyel tudósnak 15 forintért p. p. el. adatott. Az ajtatos atyák nekem nevét se tudták mondani a' vevőnek; de később másoktól hallám, hogy Kuchanski Endre varsói professor lett volna.

Ő valamint illyen tényeknek commentárra nincsen szükségök; úgy annak megmutatása okáért, hogy az ezen vidékeken még található tudományos kincsek közt olyanok is léteznek, mellyek közvetlenül hazánk' dol. gaira nézve fontossággal birnak, szerencsém van a' tek. Akadeniának az ide mellékelt három ereveti oklevelet elébeterjeszteni, mellyeket Pago szigetében arany. lag csekély áron szereztem.

A' Dalmáthoni régi kereskedést illető leg, ennek történeti fontossága azon hatalommal fogva, mellyel a' Dalmáthoni tengeri városok egész a' 14-ik század' végéig birtak, és főképp azon közbenjáró' szerepnél fogva, mellyet a' Magyarországi szárazföldeni és az Adriai tengeri kereskedés közt játszottak, szembetünő. Sajnos egyedül, hogy az ide tartozó történeti

főkép oklevelek maradványok, nagyrészt a' Velenczei köztársaság által elhurczoltattak, sőt meg is semmisítettek; úgy hogy az előbbiekre is csak aránylag kicsi számmal a' köztarsaságnak levéltárában feltalálhatni. Mihez juthattam, azt egybeszedtem, 's reménylem, hogy ~~még~~ idővel még többet fogok elérhetni. De mind ez eddig csak adatgyüjtemény és előmunkálatnak tekinthető. Utasításul ha a' tek' Akademia megengedni méltóztatja, ezen tárgyról egy folyóiratában közre bocsátandó értekezésre alá terjeszteni fogok.

Hátra van még a' magyar Partvidéken, és a' régi Velenczei köztársaság' birodalmában tett utazásom.

(magyar nyelv- vagy történet)

Fiumétt tudományos kincs nem igen van. A' gymnasiumi könyvtár, bár nyomtatványokat szép számmal bir, kéziratokra nézve még is igen szegény, 's én mit ezen tekintetben érdekesnek mondani lehetne, nem találtam. A' városnak levéltára szintén, a' Velenczeiek által a' 16-ik században kirabolttatván, csak igen kevés és aránylag csekély érdekü régiebb oklevelekkel dicsekszik. Leg érdekesebbnek találtam még a' városnak I. Ferdinánd által helybenhagyott és megerősített statutumait. De ezek is a' Dalmátiakhoz képest csak alárendelt történeti fontosságuak, 's mai jogunk' állásfontját tekintve, érdekességök fő csak azon körülményen alapul, mivel még tettleges érvényességgel birnak.

Ugyan ezt Zenggről is kell mondanom, ámbár ezen városnak régiebb kiváltságlevelei egész a' 14-ik századig menek vissza. Statutumai csak a' 17-ik századból származott. Régiebbeket nem találtam.

De mind e' mellett is a' magyar Partvidéknek közép kori kereskedésére nézve néhány érdekes adatot Dalmátiából lettem fel, mellyeket gyüjteményemnek leg becsesb adatai közé számítok.

Velenczében két igen jeles történettudományi kincsgyüjteményt találtam: a' régi Köztársaságnak levéltárát, melly az ujabb időig és folytatásán a' Frari nevü volt zárdában 900 (nagyobb és kisebb terjedelmü) terjedelmü 13 millio acták fasciculusait foglal magában; — és a' nagyszerü Marciana könyvtárt. Sajnosan azonban megvallani kénteln vagyok, hogy itt már időmmel oly annyira voltam szoritva, hogy 14 napnál többet Velenczén nem töltheten, s egyébként más tárgyakkal is elvéven foglalva, alig a' leg érdekesebb tárgyak után buvárkodhattam.

Ezt erre nézve mint buvárkodásaimnak eredményét a' tek. Akademianak jelentem bátor vagyok:

a) Magyar nyelvemléket nem találtam;

b) A' régi Köztársasági követek' vagy is ambasciatorok' jelentéseire nézve, mellyeket ök a' Signoria rendeléséből még a' 15-ik században mind azon vidékek politikai és kereskedési állapotjáról tenni köteleztettek, hova öket a' Köztársaságnak bizodalma küldötte, szintén nem igen sokat tapasztaltam, minél fogva azoknak magyar történeti álláspontról fontosságot tulajdonitani lehetne. Folytatólagos rendben csak a' 15-ik század végétől fogva léteznek, a' midön hazánk virágzó időszaka már eltünt vala, s a' félholdnak minden rontó hatalma évről évre azt mindinkább foganatosabban megtámadta. A' régiebb töredékeket pedig Marino d'amtó nevü 16-ik századbeli Velenczei történetiró hazájának azon krónikájában használta, melly Muratori Scriptores rerum Italicarum 22-ik kötetében ki van nyomatva; — s az ott elöállitott adatokon kivül nem is igen remélhető, hogy valami felbelhető volna.

c) Ugyan ezen Marino Sanuto történeti évkönyveket is irt, mellyek a' 13-ik századnak végétől a' 16-ik második feléig terjednek, s negyven néhány nagy kézirati codexet tesznek. Ezeknek azonban csak másolata létezvén a'

Marciana könyvtárban, minthogy eredetie a' bécsi titkos házudvar- és statusleveltárban őriztetik, a' tek. Akademiának nem igen nehéz volna, ha az azokban foglalt Magyarországot illető' és először sok tekintetben nem épen megvetendő' érdekü adatokat számára lemásoltatni czéliránynosnak tartaná, azt Bécsben hivatalos uton kieszközleni.

Végre még azon egy Corvinianus codexre is a' tek. Akademiát figyelmeztetni bátorkodom, melly a' Velenczei Marciana könyvtárában található. Egy olasz 15-ik századbéli architecturának munkája ez, az épitő mesterségről, mellyet Bonfin Antal latinra fordított, 's Mátyás királynak ajánlott. A' marciana főkönyvtárnoka, cavaliere Bettio engem azon számos, jeles épületeket elő'adó képekre figyelmetessé tett, mellyek ezen codexben vannak, 's mellyekről — minthogy többen azok közzül még most is Velenczében, 's más olaszhoni városokban találhatók — ő' azt sejdíti, hogy nagyobbrészt akkor idő'ben létező' jeles épitményeknek rajzolatai. A' cavaliere, kiben Mátyás királynknak igen nagy tisztelő'jét megismerni örömöm volt, 's ki egyébként is a' magyar nemzet iránt elő'szeretettel viseltetik, azon véleményü, hogy ezen rajzolatok közt a' magyar királyok kompász és akkor idő'ben egész Europa szerte igen híres palotáinak képmása megvan. Neken azonban se idő'm, se elő'készületem nem volt ezen véleménynek alapos, vagy alaptalanságába bocsátkozni.

Sőt im' ezekkel ezen jelentésemet bereked̄ztem szerencsém van.

Az ide mellékelt 3 eredeti okleveket, mellyek mind tárgya érdekessége-, mind jól megtartásuknál fogva talán nem egészen érték nélkülick, bátor vagyok a' tek. Akademianak tiszteletem jeléül a' végett bekűldeni, hogy azokat mint tulajdonát

kéziratgyüjteményébe letenni, és csak azon esetre, ha netalán az akademia tudományos gyüjteményei olly lényegesb változásnak ki volnának téve, hogy azok vagy egészen szétoszlatnának, vagy a' tudós közönség' használatától el vonatnának, a' nemzeti museumba által tenni méltóztassa.

4./ Másolatjait szivesen bekülvén kérem a' tek. Akademiát hogy azokat valamelyik általa kiadott tudományos folyóiratban (: ha arra méltóknak itéltetnének :) közönségessé tenni. ~~kiadni kegyeskedjen~~. kegyes legyen.

E' jelentésemből átlátni méltóztatja a' tek. Akademia hogy egy valamelyik nagyobbszerü tudományos czél tavali utazásom által ~~nyan~~ tökéletesen nyugan kifejtve nincsen. Mint hogy azonban történeti adatgyüjteményem az által is lényeges gyarapodást nyert, 's historiai tanulmányaim nevezetesen elömozdittattak, úgy hogy rövid idö alatt több talán nem érdektelen értekezést a' magyarországi történethez el fogok készíteni; — minthogy továbbá ezentúl is iskolai szünhalmaimat tudományos utazásokra fordítani (szándékozom), meg két tisztelet teljes kéréssel a' tek. Akademianak ~~által~~ kegyességéhez folyamodni bátor vagyok:

I, Hogy említett történeti dolgozataim méltók nak látszhatnának, méltóztassa a' tek. Akademia azoknak beiktatását az általa kiadott tudományos folyóiratokba megengedni;

II, Hogy tavali utazásom alkalmával járásommal szerencsés valék kegyes tetszését megnyerni, úgy hogy jövendöbeli utazásaimra szintúgy, mint a' mult évben engem tisztelö 's nagy becsü bizodalmával sze-

renesésiteni érdemesnek ítél; méltóztassa ezt egy táltalános tanúlevéllel úgy kijelenteni, hogy én ezen tanúlevél vagy is bizonyítmány által mindenütt magamat mint a' tek. Akadémiának ez iránti megbízottját bemutatni képes legyek.

Ki egyébiránt kegyességébe s' pártfogásába ajánlkozni bátor lévén, mély tisztelettel maradok

A' Tekintetes Akademianak

Pest September 12-kén 1844.

alázatos szolgája
Dr. Wenzel Gusztáv
a' bécsi cs. kir. tereziai vitézek
demiában a' magyar történet és
jogtudomány r. ny. professora.
(: Déesi lakásom Jakobergában
H. 808. :)

/101
1844

A' tekintetes
Magyar tudós Társasághoz.

Alázatos jelentés
prof. dr. Wenzel Gusztávnak
1843ik évi szünkolnapjai
alatt tett tudományos utazá-
zása' eredményéről.

MAGYAR TUDÓS TÁRSASÁG.

Academia Scientiarum Hungarica

Vobis S.

Specialissimum dominum Gustavum Wenzel, Phil. et Iurium Doctorem, horum in regia Scient. Universitate Hungarica quae Pestini est, Professorem publ. ord. Historiae vero privatim Docentem, Academiae demum nostrae Scient. Membrum: virum doctrina laboribusque eruditis in Patria clarissimum, aliasque oras indagandae praecipue historiae Hung. gratia adeuntem Sodalitatibus Literariis, Praefectis Bibliothecarum et Archivorum, omnibusque Scientiarum Cultoribus maiorem in modum commendamus, enixe rogantes et cum in conquirendis ad fopum eius facientibus monumentis quibusque subsidia, consilio, veniaque fulcire gratiose velint. Facientes ei simul potestatem et cum Societatibus, historias praecipue fouentibus, nomine nostro necessitudinem ad commercium epistolarum inire valeat: promittentes et nostra quoque parte iisdem, omnium quae ad rem earum facere poterunt, ad vires fupellectilis nostrae literariae coram libenter facturos.

Datum e Conclusu nostro Pestini die 30ª Junii celebrato, Aº MDCCCLI

Josephus Comes Teleki
Praes.

Dr. Franciscus Toldy
Acad. Hung. ab Epistolis.

14
1845

295 fr 1b) a)

K. 547 318–17

Vét. nov. 30. 1847

Tekintetes akademia!

Alólirt több történettudományi munkálatai közöl, mellyeken már évek óta dolgozik, mintegy mutatványul az ide mellékelt értekezést bemutatni bátorkodik. Ezt nem sokára követni fogják néhány mások. Szabadjon ezek iránt kérnem, miszerint a' történettudományi szakosztálylyal közöltessenek, és ha erre méltóknak találtatnak, ő egyéb iránt ez az akademiai értesitő irányában volna, ebben napfényre bocsátathassanak.

Munkámat ix „Magyarország' közép kori városéletéről" – reménylem, hogy rövid idő multva ki fogom adhatni. Hogy ebben meginditásom hátráltatás történt, annak oka foglalatosságaimnak uj szaporitásában fekszik. Mert még egy

részről a' terezíai lovag akademiának főigazgatósága az ausztriai tengeri jognak előadását, melly mindeddig jogtudományi felolvasásoknak tárgya nálunk nem volt, ez évtől fogva reánk bízni kegyeskedett, másik részről a' bécsi cs. k. egyetemnél lévő magyar akademiai nemzet engem jövő évre procurátorának választott. Ügyekezetem mindazáltal törekedni azon leszsznek, hogy minél előbb ezen munkámat bevégezzem.

Bátor vagyok ezen kívül tagtársunk b. Hammer Josefnek magyarázatát több Tétes környékében találtatott török és persa feliratokról a' mélt. báró meghagyásából a' nagy tiszteletü akademiának általküldeni. Ugyanezen feliratokat Skerlecz magyarázataival közlötte már Haas Mihály Baranya' leírásában Tétsett 1845 336 sk. lapjain. De itt a' magyarázat tökéletesnek látszik.

2

Ki egyébiránt magamat továbbra is a'
tekintetes akademia' kegyébe ajánlva maradok

Nagy tiszteletü Urasságtoknak

Bécs november 29-kén 847

alázatos szolgája
Dr. Wenzel Gusztáv,
levelező tagtársuk

18
1847

Wenzel Gusztáv lev. tagtól.

A'
tekintetes magyar tudós
társaságnak.

Wesselényi Miklós báró

1 lev.

Zsibó Dec 11ik. 815.

Tiszteltt Barátom uramm!

Barátomm Jónika Miklós igyekezete davám fell
lekerétt Pestem az Ön kérívata nyomatására
vállalkorót kapnia,— minek a' censura ré-
szörli nehézség fő okal. A' kérinat visszadülé-
hozmám, s Közelebségemnek kellett a stanoum
arct tiptelt Barátom uramnak kalaudémél
fell kerébe folygáltatni; de en hibából el-
mulaszttatott,— miért bocsánatért könyör-
gök. Nem lévén más birtos alkalmam, Ha-
bosvárra küldöm a' csomót olly meghagyás-
sal, hogy az Leykék vagy Kemények utjá
de birtos alkalommal tiptelt Barátom
uramm kerébe jipson.

Igen becses barátságába ajánlott
tiztelettel maradok.

barátja

Veszteny

32

1846

Xántus János

l. z.

3 lev.

795. h.

K. SVENSKA VETENSKAPS-AKADEMIENS BIBLIOTEK

Vienna dec. 10. 1862.

Washington, Förenta staterna
November 27. 1862.

Till Sitzkasten

Magyar tudományos Akadémiának
Pest
Hungary

#1 1/2 lb.

care of C. H. Steinacker & Co
Brunner.

do #1 låda 8 förfrågt är ett kollo
med meddelanden, som uppgifts tillsammans med
publikationer från Ungerska Vetenskaps-Akademien
att sändas till Ungerska Vetenskaps-Akademien
Pest
Hungary
med ångbåt från Wien.
C. H. Steinacker & Co
Brunner.

[illegible] gyönyörű [illegible] földr.
képpel. A Lapokban fog az [illegible]
[illegible] az [illegible]
[illegible] közöttök, melyben az [illegible]
[illegible].

A #2 Lapja 15 [illegible] s. [illegible].
[illegible] 4r, [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST
V. AKADÉMIA-UTCA 3.

366. 63

Vettem sept. 21. 1863.

U. S. Consulate at Manzanillo.

Colima, Julius 22. 1863.

T. Szalay László urnak
Akadémiai titkárnak
Pesten

Különösen tisztelt titkár ur —
Hivei sorai, melyekben tud-
tomra adja hogy a tengerészeti tud-
nökkari munkálatok kiadása
szerencsésen megérkezett Pestre, e
napokban kerezimbe jusottak, úgy
a Bache urnak szolo levél is,
mit már elküldtem Washington-
ba, továbbra is ajánlva pártfo-
gását az Akádemiát.

Ami a nekem szavazott
köszönetet illeti, azt ugy nem
várdam ugy nem érdemeltem,

ment szeretném minden kül-
földön tartózkodó magyarnak
kötelességére határára vigyáz-
ni, s nem szabad megfeled-
kezni arról a hazai érdekekről,
s kétszeres kötelességében nekem
szemelőtt tartani hazai inté-
zeteink érdekeit, ki nem csak
magyar – de egyetemünk vala-
mennyi hazai intézeteink tagja
is vagyok.

Legyen ön meggyőződve hogy
eredmel is éppen úgy mint ed-
dig minden alkalmat megfogja
ragadni, hogy hazai érdekeiért
ket általán, de különösen az
Akademiát oly tárgyak bán-

Kába juttasson, a mi okoztando
és kívánatos — desiderátumra.
Ön egy lássik nem tudja
hogy én már nem lakom Washingtonban. Kov 27-én a Senatus Ülése
óta Mexikoba, 1 December vége
óta itten lakom, arra hivatalos
minőségben, mi különösen érde-
kel csak azért is, hogy példány
ság albumom van a Museum
ról a Gardasági egyesület fáma-
ra gyüjteményekről szerezhetne.
Ha valamivel szolgálhatok
önnek akár Mexikoban, akár
Washingtonban, kérem szüggyésztelen
is mondanom hogy szolgálatjára

állok mindenkor, s elvárom
hogy oly bizalommal fog vé-
len parancsoluni, a mint én
valoban ohajtom hogy paran-
csolyon.

Magamat szives emlékezeté-
be ajánlva, maradok mint mind
Liptszlettel

dév

kész szolgája, s barátja
Káutus János

3 K 6

1862

610 Sit 1869 oct. 2.

A.-H. East Asiatic Expedition.

Shanghaë, China. Aug 9. 1869.

Igen tisztelt Tekintetes ur
Multt December végén, éjjen elin-
dulásom előtt, uraságod többféle
irodok köst a geolog. bizottmány
arou kivánságát is köröltte je-
vecskedett vélem, mikéut különö-
ben Chinában ijarkodjak egy chi-
nai rendszerrel rendezett geolog.
gyüjteményt szerezni; legjobb
arést hogy látni lehessen, hogyan
tanitják iskolában a geologiát
leggyakrabb kivánatokk, hogy mi-
nerálokkal is szerezek, a hol
csak lehet.

Mint ezzálalán minden,
bármely tudományos oldalról
jövő kivánság kielégitésétől
minden fenn előtt tartottam,

egy küldöttség ért ki, mert
magam is feleltem érdekesnek, mikor
kérdeztem, s így elkövetkeztem „ahoz
minden felgyűjtéséhez érdekes „s a
bel. „ily
Canzonban először láttam
egy ily Chinai geolog. gyüjteményt „a fe
mégpedig egy magános birtokában „be
de nem volt elado, s nem is „ „le
kaphattam kellőreiből, hogy „fe
az eredeti utáni magam öfe „ „é
vegállithattam volna; s ezóta „gyű
egy gyarapodtam meg, hogy Chinai
ban egyátalán nem tanulmányáli „p
a geologiát sehol, de egyedül
egyes emberektől van ilyen met
gyüjteménye, kik érzékkel, ba
nyáspallal, faly forgalkoznak „fe
s mindezen gyüjteményeh is „ü
legtöbbször locális és magán ér „le
dekekre vagy foglalkozásra vo „ a
natkoznak. Ily gyüjtemények vá
mind a hirneves

本草綱目

ek „ piket rop emberek találnak
em „ csáin a napban elégetnek
ekét „ s a Jop (Istenség) alkalmilag
„ily éjjel anyagokat viha dobja
ze „a földre; mikor aztán ily me-
lében „ leg anyag a mi földünk hideg
ri „ légkörével találkozik, keresz-
vül „ feketeen vasra vagy kövé fagy
ön „ és elpattan. ebből áll az e„
ebb „ gész dolog egyszeru magyarázata.

Minden kétségen kül a
meteorokra vonatkoznak, mellyek
kaphatók is a Chinai gyog-
fesztárakban, minthogy nagy be-
ri „ csü gyogyszereknek tartatnak
en ér „ legtöbbször szemfáj ai ellen, de
vo „ a helyiségek tehol sem tud-
ek „ ván kifürkészni, fürkészetlen
„ nek tartottan ilyeket szerenni.
E mellett igen drágák is.

Fraas Oszkárnak szegélyével fe
arombau sikerült egy ily Chinai m
geologiai gyüjteményből kettő 7
példányokat megszerezni, és Eo
az ezek 68 példányból álló Ja
gyüjtemény Chinai rendkivüli
fejlettsége van jámorra, nevezetes Lo
leven van: Eal
Az I osztályból 10 példány ob
" II " 11 " Jul
" III " 16 "
" IV " 31 "
torrendbe jámora. A gyüjteményi ge
ménynek csekély ugyan de mégis ar
demetre nézve commentárjául Jap
mellett elégséges lehet, hogy bár mi
kinek is kisebb fogalmat a
adjon a Chinai geologiáról. Ig
A gyüjteménynek más utban pe
van kezunkba a Peninsular and
Oriental Company gőzöse, dek
t. hó September közepén a Ma

évei szerint lesz rendezve. Tudo-
lásul másod megjegyzem hogy a
leltár 79. számú ládában van pak-
ét Lotva, s nevezetesen az 1461.
ik Számú kötetben.
Az egyes példányok elosz-
lott román és arabs számok
Ezal jegyezvék meg, p. o: III/15
olvasandó: III osztály, 15-ik példány
falu fal. —
Van szerencsém még megje-
gyezni, miként utolagosan fe-
dezem több példányokat is
az V osztályból, mellyeket
Japánból fogok hazaküldeni
s — de van még egyes
a 79. számú ládában egy
ról. igen fél köszönpéldány for-
ban mora fügetről, fej é. év-
lar dekes legiukább arért, mert
rés, tele van finom gyánta ré-
szel.

tegedel, mellyből egyes
példányokat csakugyan oly ke-
ményen mint Boostyánkó:
Úgy hiszem a menyiben
tőlem telhetett a Geolo-
giai Intézet Kívánságát tel-
jesítettem, s hogy tovább
nem tehettem, annak nem
magyarázat — mint maga
Chiña az oka!

Kérve tehetségem szerint,
dast hogy levelemből anyit
a mennit figyelemmel találj
az Akademiával közölni
tisztelkedjék, magamat,
magyarabbenül tisztelemre bá-
torodásba ajánlva vagyok

alázatos szolgája
Szabó József
akad. lev. tag.

Csaknem elfeledtem megjegyezni hogy
az egész gyűjtemény Kiangsee tartomány
Lee chung hegyláncából van szerezve.

(Pan tsaou kang muh wen)
Chinai természetrendományi mun-
ka után vannak rendezve,
mely 1311-ben jelent meg Le-
te Chin forrától 52 kötetben
tok fán ábrákkal.+) Keverés,
hogy ezen munka az ábrák
után és rendezés után e-
lélve legalább is oly fokon
áll 1311-ben mint az Europai
természetrendományi irodalom
a mult járad elején. Arom
ban a Chinai ma is ott
van, hol 1311-ben volt.
Rev. Bryer Egy Amerikai
Presbyteriánus hittérítő ét-
ben a Pen tsaou (Ismeretek
vidén) geologiára vonat-
koró részét is ábrái meg-

+) a munkát megpercsitem finte az Akademia fámára, 1618 évi ki-adáft, de melly olyan mintha fej nap nyomdatták volna ezek.

magyarázta ezéljeu, röl mi-
den tételét azokul utáu
mondta. E fiereút a Chinai
geologia 8 répre oszlik, a ko-
vetkező beosztásával:
1. Köveuületének és lenyomatok
2. földek és savak
3. festék, máz, és gyuszféle anyagok
4. mindenféle kövek és fülbák
5. Ércek, áiványok
6. Drága kövek, gyöugyök, kagy-
lók, és korállok.
7. vizek.
8. Tür.

A Sun tsaou bevejeuén
a geologiáról leirásait, egy vég-
zésben következőt mond: „meg-
„történik néha hogy az ég
„ból nagy robogással kő és
„vasforma darabok esnek,
„és több iró ereket is a
„vasérrekben fámitja; ily
„beszéd aromban tévedés; mert
„elejjé bevan már bizouyítva,

Zádor (Stettner) György

r.t.

4 lev.

Tekintetes Főtanácsos Úr!

A magyar tudományos akadémia által kiadatni szándéklott könyvtár iránti véleményem beküldését egyéb akadályokon kívül azon szomorú helyzet késleltette, hogy azon kéziratok vehetek, mellyek mind a' tárgy' fontossága, mind literaturánk' jegyzékei tekintetéből legokszerűbbek volnának, kiváltképen siker-rel bírandó eszközölhetésekhez, igen kevés vagy épen semmi reményem sem lehet. Ugyan is ha meggondolom, hogy Ország' practica philosophiájának latin fordítása a' Tekintetes Társaság' pártfogásával Rész' Józsefről' törvénytudományi pályamunkája a' királyi censura' engedelmét meg nem nyerheté: mi csoda, siker' reményével ajánlható e jutalmat tétetni az Észjog' (jus naturae) és magyar nyilvánvaló jogi (jus publicum hungaricum) téri könyvekre: mellyeket megfejtésem' véleménye szerint a legsürgetőbb szükségűeknek tartok. De engedek kegyed' sürgetésének' a' Tekintetes Társaság' parancsainak kötelmi kötelességem lévén, meggyőződésemet elrémítom, s csak a' le-hetőséget tartvan szemem előtt tátor vagyok javaslom a' Magyarország' Statistikája' és a' Bányajog' téri könyvekre; ezeknek letételét nem jog alá kötelezni. Hajtanem egyszersmind hogy Werbőczy István, Pethenen Imre' és Könyves Sándor' jeles jogtudósinak életirásai is jutalom által eszközöltetnének: ámbár itt is eszembe ötlik, hogy Werbőczyek

Werbőczynek Stowzit Istvan által készitett Constitutiok
ból csak a' 2d. vagy is ötödrész részt jöhetett-ki, az
első részt vagy sajátképeni életirás pedig a' kéndurá
hiánya miatt közölnünk nem lehetett.

Tisztelettel maradván

Pápán, nyárhó' 12d. 1837.

alázatos szolgája
Skeltner Gyözmente

236 Jakk. Vett. jud. 15. 1887.

99

1837

Stettiner.

Ls.

3

Érk. no 10. 1842

Nagymélóságu Uram Elnök Ő
Tegyelmes Uram.

Ő magyar akademiának folyo hónapi 7dikén tartandó nagy gyülésében, mert az iránti szerencsém, hogy ő Excellentiádat magas személyében tisztelhessem, különösben a jelenben nem tudhatom; mivel ugyan ő Excellentiádnak is tudomása van arról, hogy a Pesti Kerületben a' Kolera dühe miatt, mely nem jelentéktelen; bár ő Excellentiád eleinte szegre emelkedett mély alázattal könyörgni, kegyeskedjék tőlem mentségül elfogadni, hogy a' Nagy Tekintetü Elnökségtől mai napig semmi se volt hozzám intézve

29
1842

Nagyméltóságu Széki Gróf Teleki Jozsef Urnak, a Császári s Apostoli Királyi Felség Aranykulcsos Hivének, s Valóságos Belső Titkos Tanácsnokának, az Erdélyi Nagyfejedelemség Kormányzójának, Némes Szabolcs Vármegye Főispánjának, a Helvét hitvallást követő Főtiszteleti Tiszamelléki Egyházkerület s a Sáros Pataki Főiskola Fő Gondviselőjének, a Bajor Királyi Tudományos Akademia Tiszteleti Tagjának, mint a Magyar Akademia Elnökének, mély tisztelettel

Pesten

Méltóságos Gróf's másod Elnök Ur,
Legkegyesebb Uram.

Folyó hónapi 22dikén, bizonyos családi ügyem végett, sonogy
megyében, megjelenem kelletvén: bátorkodom Mél
ságod azon kegyéért, hogy az Akademiai folyó
nagy gyülésérőli elmaradásomat megbocsátani mél
tassék, alázatosan könyörögni. Mély tisztelettel
radvan

Méltóságodnak,
Pápán, December 12d. 1844.

alázatos szolgája
Fettnerlgyörgy
m. akademiai r. tag.

21

Méltóságos Sárvári Felső Vidéki Apród Széchenyi
István Urnak stb. stb. mint a magyar Aka-
démia második Elnökének, mély tisztelettel

Pesten,

Zsarnay Lajos

l.t.

1 lev.

Veszprém 1. 1859

Tekintetes Titoknok Úr!

Városunk, de annál kedvesebben vetem a magyar tudomány
Akadémia levelező tagjává lett kinevezésében.

Ki ne venné kedvesen azon nyilatkozatot, mely
tal nemzete tudós fiainak társulata tudomá
munkálkodásait méltányolja? ki előtt nem le
heres s kit nem ösztönözne legtöbb munkás
azon bizodalom, melylyel a legelső tudósok egy
te tudományos működései iránt povóre is viseltet

Én is örömmel, hálával és egész készség
lalom el a munkaveszt, melyre a tek. tudós Tá
lag engemet felhivni kegyeskedett.

Meg kell ugyan vallanom, hogy korom
ntább tanári s leendő hivatalom alig enged
kem időt, hogy magát az elméleti nyelvtudo
jelen feladata s tejedelmény képest fel
tan művelhessem: de a tudományok művelé
nyelvünk honosbitása s gazdagitása, mely
dig ugy ertani is szem tűz Rebjem leend.

Nem titkolhatom ugyan, hogy épen ez
folyama alatt kedves foglalkozásim Nóm
tos betegsége s azt követett szomoru halá
tudományos működéseimre is kedvetlen

tásval volt.

Ily körülmények közt, hogy akadémiai fő-
kemet nagyobbszerü, önálló több gondot és időt igény-
lő művel elfoglalni nem is igyekezem, bátor-
kodom Jászai helyesírási nyelvtani észrevételeit
magyar nyelvre fordítva, fejét észrevételemmel
kísérve ugyanom be nékj tisztelettel, azon alá-
való kérésem mellett, hogy személyesen még nem
jelenhetvén Pesten, méltóztassék tek. Tisztelt
ur egyes dolgozatomat a tudományos Akadémi-
ával közölni.

Én míg Jászai egyes észrevételeit magyar
nyelvben nem látszam: illőnek látom jegyezni, hogy
azok magyar nyelven is olvastassanak.

Azokban az újabb nyelvtan sok nézet és
szabályt megváltoztatott s jobbított: de épen ez
tanúságul szolgál, hogy minden régibb feltalá-
lás bírálás, változtatásnak lehet és kell.

Ha azonban tek. Tisztelt ur nem látná
méltónak, hogy egyes dolgozatom a tek. tudós tár-
sasággal közöltessék, tegyen jeles velem ebbeli
véleményét közölni. Tisztelettel vagyok a tek. Urban tel
jes, őszinte van nézve hazánkfia, kész tisztelem igaz
és őszinü.

Pest március 5dikén 1859. Aug. 29dikén

Tekintetes Tisztelt Ur

alázatos szolgá
Szarvay Károly
theologiai, orvosi és bölcs

1837

1½

Zsivora György

l.t.

3 lev.

Tekintetes Ur,

November 20-dikai becses levelét szerencsém volt venni, és nagy meglepetéssel értettem belőle a' magyar tudós Társaság' Nov. 15-kei ülésében levelező taggá történt választatásomat.

Ezt e' megtisztelteltetés' becsét egész kiterjedésében tudom méltányolni; 's ugyan azért teljes készséggel ajánlom magamat mindennek megtételére, a' mit a' tisztelt tudós Társaság' tudományos czéljainak előmozditására cselekélyi tehetségem, időm és körülményim megtenni engedjek.

Fogadja el őszinte kinyilatkoztatását tiszteletemnek, mellyel szerencsém van lenni

Kegyednek

Pesten Dec. 2kán 1833

alázatos szolgája

Zsivora György

2 1

Z
1834

Tekintetes Nemzetes és Vitézlő
Döbrentei Gábor Urnak,
tartományi Biztosnak, a' magyar
tudós Társaság' Titoknokának,
's több Tettes Ugyék' Táblabirájának

Budán

1 2

Egyéb' több bonyodalmi körülményeknél fogva, szükségesnek tartom, ezen dologról tudósítani.

1) Franciaország' különböző részei egészen olyanon bírnak esmeretben, az ottani könyvtárban levő azon kéziratokat, mellyekről kegyed a) és b) alatt volt szíves velem közleni, nem szükségesnek tartom még személyesen, hogy ezen tárgy' miatt a' Tudós Társaság' jó czélja hátramaradást ne szenvedjen, ottani könyvtárnoknak tudtokra adom őt, ne terheltessék engem az említett kéziratok' tartalma, becse, kiterjedése' leírtatási költsége felől tudósítani, ki még eddig nem vagyon válaszát

2) Lille sem fekszik nagyon olyanban, hogy mindazáltal magam elmenetem volna, ha ezt egy szerencsés körülmény szükségtelenné nem tette. Örömest vagyunk Petrovics Sándor úr, kedves barátom, hogy ő Berlinből Hollandián' és Belgiumon keresztül fog jönni Párisba, 's Lille épen ezen útba esik. Ő tehát megígérte azon kéziratocskákat, mellyeket kegyed c) és d) alatt közle velem, 's tudom, hogy ő a' Tudós Társaság' várakozásának legnagyobb örömségével fog megfelelni.

3) Hunyadi János' Magyarország' kormányzójának a' törökök ellen kezdendő háború' tárgyában Födrik császárhoz intézett levelét, mellyet kegyed A) alatt említ, rövid idő múlva meg fogom kapni Baselből hiteles másolatban.

4) Rohan herceg' munkáczskáját pedig, mellynek czímét kegyed e) alatt közlé velem, megvizsgálám az Institut de France könyvtárában, 's hamar nagyon kibúvott, midőn azt a' kinyomtatlatott kéziratok' sorában nem találtam elő, mert megjelent ez nyomtatásban, a' nevezett herceg' Mémoires-jainak végén, mint a' kézirat' czímlapjának hátára irt jegyzet világosan mutatja. A' kézirat' teljes czíme ez: „Déscription d'Allemagne, Italie, Hongrie, Boheme, Pays bas avec tous les Etats, Angleterre & Ecosse, avec des remarques très curieuses et plusieurs reflections politiques Ouvrage très beau fait composé et escrit de la main propre de M^r. Henri duc de Rohan. 1598-1600. 68-ik lapján XXXVII szám alatt így hól: „Bécsből nem mentem egyenesen a' császári udvarba, Prágába, nem akarván illy közel lenni Magyarországhoz 's belé nem tekinteni. Lementem Győrig. Ez egyike azon erősebb helyeknek, mellyeket a' Török nem bír. Esztergomba (: Strigonia-nak nevezi:) nem mehettem, a' Török miatt, hanem delmes levén oda utazni. Győrt egyik felől a' Duna mossa, melly itt nagy szigetet képez; másik felől a' Rába (: Raab:) és Rábcsának (: Rabnitz) nagy gyepsánya körüljeri. Vára igen szép, nagyon erős, 's könnyen védelmezhető. Ennen vala egy ostroma 's bevevé feladás' utján, mindőtáma a' kenséleny seregek a' szigeten megvertek. Sokan a' kormányzó, és Pertin ingenieur ezen szerencsétlenséggel védelmezék magokat; de mentségök nem fogadtatott el, 's ők, mint árulók, kivégeztettek Bécs előtt, mert sok bort és 100 ágyut hagytak Győrött. Visszavetetett Győr 1597ben petar által. A' város igen roszszul vagyon épületve, egy dolog a' bástyákon kivül nincs benn

sem

semmi nemi való. Mi a' vidéket illeti, a' mit Magyarországból láttam, mind
a' hátsóbb miatt csak kevesse' vagyon mivelve, igen szép és tetszékenyes,
nagyon alkalmas a' lovaságnak, mert szakadatlan síkság és legszebb rétség
(vagy légelő passage, ma pacage.) "

Mind ez szóról szóra le van nyomtatva „Mémoires du Duc de Rohan"
(Amsterdam aux dépens de la Compagnie, MDCCXVII.) II. köt. 2 része 123. 124
és 125 lapján, azzal a' különbséggel hogy a' nyomtatásban Jauarin, Rabutin &
Gerlin, païsages vagyon, holott a' kéziratban e' szavak helyett Giauarin, Rabuz,
Perlin, passages olvastatik.

Ezen kívül a' kézirat' szelén az utazás' ideje is kivagyon tetelve (1600.),
a' nyomtatásban pedig nincs. Ugy azon helyek sem emlétetnek a' nyomtatásban,
mellyeken a' herceg Bécsből György keresztülment, s mellyek a' kézirat' szélén
így adatnak elő:

Bées
Liedenfort 4 mf.
Altenburg 10 —
Gyür Giauarin (Rab.) 5.

Báró Sémsaf nem kaphatta meg a' Tudós Társaság' ölvelét,
mert ez Bécsben a' Status cancellariában kevesr. Ott tessék tehát az elkülöníst
forgalmaztatni. Ha ide ér, személyesen fogom átadni a' bő tudományu bárónak.

Itt a' multt esztendőben a' büntető és javító rendszere nézve egy
igen nevezetes munka jelent meg, e' cím alatt „ Du Système pénitentiaire
aux Etats-Unis, & de son application en France, suivi d'un appendice
sur les colonies pénales & de notes statistiques. Par MM G de Beaumont
& A. de Tocqueville avocats à la cour royale de Paris, membres de la
Société historique de Pennsylvanie." Nem volna-e hasznos e' munkát
Magyarországra alkalmaztatva kiadni? Nem sokára következik a' büntető
törvénykönyv' megvizsgáltatása az országgyülésen, s véleményem szerint ezen
munka jó vezérfonalul szolgálhatna hazánk' törvényadóinak. Ha parancsolná a' Tudós Társaság, hogy e' célt felkeressem, tehetségem szerint igyekezném
iparkodni, hogy kívánságának minél előbb eleget tehessek. Ezirányt minél
előbbi becses válaszát kikérve, állandó s őszinte tisztelettel vagyon szerencsém lenni

Kegyednek

alázatos szolgája
Fiuora György

2 1

V. Nfg. LXXXIII.

8 2
1834

WIEN

Tekintetes Döbrentei Gábor Urnak,
a' Magyar Tudós Társaság' Titoknokának
Vizi város, Pistori ház, a' hid mellett
Budán

Zsoldos Ignác

r.t.

9 db.

Bécs $\frac{2}{XII}$ 8.

Tekintetes Úr!

A' Kazinczy Alapítványnyai gyűjtésére ímé fel-
vagyok-polírva. Fogyhás gyűjtésem.
Magam' népszerűl ekkor én többet
szerezhék járulni, mint a' mennyit hész-
jenében adni képes vehnék. Tanácsaért
s' munkásságáért esedezem.

Seneca „De tranquillitate ani-
mi" jén tavaly nyárra Rothiconban lapor-
dám, azóta nem érem rá ár nézni;
különben már az idén ki kelle volna jö-
nie. Most kár az gondolatra; arra akarom
ez az alapítványnak, illy formán, hogy

minden

minden hasznos alapismeretre legyen, nehogy
csak 10-12. tehetséges példány kelljen
elpusztulásra. De a mostani nem de-
dom, hogy tehene legyőbb hasznos kéz-
ni tudjék, mert a' célom, semmi más.
Kérem tehát arra fővigyázóimat, méltóz-
tassék e' részben rendelést adni.

Jó leme-e ha én kiadom,
vagy kinyomatom, 's a' külföld tud-
nája mennyi példányokban ajándékoz-
ott. Vagy kár ugy nem jobb leme-e,
ha az alapismeretet adná ki, és adná
el. —

Én arra kérem Kedvenc kiadónkat
jánlóhöz a alapítványhoz e által, hogy
Nem kérem hogy 30. fénál többet kerüljön
neki 300, s 50-nél többet 500. példány.
Ha ajánlkozik, tehetne a'rél tudósítani
(tán öt egy kis Előszava által kíván
ucs) h. fogna hucsúrozni példányát. S 30. em-
ber csak találkozó a' Kék hajában, ki 10.
példánya elad: az kék a' 300. fg. 500-
hál pedig amegi forint. Biz mélyen
lik mindnyá ezre, tudtára kérem
ez iránt, díszelő barátját
Vörösh.

U. K. Soeen nem engitek hogy kövéjök jöhessek hozzá;
hogy ezzel kűzd vetsem szerzi, az akkor függ-
gése megigérés. De mivel sok nagyuri é-
gési fiústhe mivel vis. Szeretem vetna
emlékezek vége vénni az asszonyomat,
I Oca halni-my, hol ha szemeim' lehú-
nyom, kedvesem mymaradhassanak.
Ámde „szegény emberi szándékai, tettek
és ten kivja" a kűzmondás szerint.
Vallásom vete a kűnim hiszemlig!

48/1860.

Pécs 16/I 860.

Vett. jan 18. 1860

Tekintetes academiai Titoknok Ur!

Folyó hónap' 5-én kelt hivatalos levelére, mellyben azt, hogy Cá-
ját Jeremiás tiszteleti tag fiának Emlékbeszéd'tartá-
sára az Academia' részéről az én ecsetbeszédem lön
felszólítva, tudtomra adni méltóztatnia: van szeren-
csém ezennel válaszolni, hogy én e' felszólítása meg-
tiszteltetésemnek
tiszteletével fogadtam, azt egész készséggel elfogadom.

Azonban azonkívül, mi különben magától
is értetik, hogy én e' hivatásnak csak erőm' és képes-
ségem' igenigen közepszerü voltához képest fogok ám
megfelelhetni, van két körülmény mit jók előre
fölemlíteni annál inkább közelebbségemnek tartok,
minél meglehet, sőt ha az Academia á jeruszalem
" burgi, és az irodalom több ágain magának jelesebb
" Demeter Jeremiás - elnevezésü - tagjára" mint igen kitű-

Jeg

sen szeretne érümeni – mint az Academiához, mint a' jelen elmúlt-
hoz mélóztatnaja megjüszelni, (valószinü, hogy) erre más szükséges
sül – hogysem engem – nagyrenü helyén fog találtatni.

Egyik az, hogy én nappam elfoglaltatásom
mellett – enélkülözhetlen igenis, de kivantos dolgaim-
tól orne csak egy órán sem lophatván-el, annak rö-
vid, tán egy év előtti, idő alatt leendő elkészítésére,
a' teljes tehetetlenség miatt, képtelen vagyok. Sem-
mi kell az ineni munkán, hogy az emberek róla
fogalma legyen; mine szabadjon csak annyit, de meg-
nyis igenis szükségtém, hogy én Seneca „de Tran-
quillitate animi" jái, Rubicson, harmad ére lefor-
dítanom, és azután irodalmunkon szükséges szükség,
csak

Csak arra nézi nem érzem, hogy egyszer árulkodhassam. Ez be

Csöleszi mellett in verbőség!

Másik az, hogy Császárnak én csak tövény

lutumányi működéséről mélyolhassam, mert csak a

időszam, s mert – a' mi több – csak ára időszam. Ő p

Dig nemcsak ezen működött, hanem – és sokkal kiv

többen, és sokkal terjedelmesen a' Szépliteraturá

banis. Ha én képzeletem emlékezetében tehát ezen

kiüzött oldaláról, a' megkülönbözött Munkájiga

Zéken kívül, én másom emlékezetemből. Ez pedig a

ugyan nem leme az Academiához, és hozzá ill

megjegyzésre.

Czuczor

1851/12.

560

860

Ezeket így nyilvánosságra előadván: a' tiszta Academiai évnyitó ünnepélyének előírás szerint megnyitatását rájok elébe.

Ki többire fáradságos emlékezetébe magamnak, és a' tudóvilágban Seneca portréjának irányában legközelebb ira bizonyságomat kívánomra fáradságos válaszában kinyilvánítván, igaz tiszteletemet mutatok

A' Tekintetes Urnak

alázatos szolgája

Szilvási Ignácz

r. t.

(Bucsánaa a' fiatalságnak)

860

Veszprem Sept. 15ⁿ 1837.

Tekintetes Tiroknak Ur!

Minél csekélyebb arra pártfogásig, mellyet én – a' szerkesztéssel' bokros foglalatosságai miatt is – Nemzeti Literaturánkra nézve mind eddig tehettem: annál váratlanabb volt azon megtiszteltetés, melly szerint a' Magyar Tudós Társaság' tiszteletes Tagjai egyikének válaszúttyai szerint jelentés tettem.

Ő megvallom, hogy ezen megtiszteltetés egész az elbátortalanításig érzékenyítőleg hatott volna reám, hahogy ebben a' Múltnak jutalmát még csak keresni is kín volnék. Azonban nem így – sőt egyedül jövendőre tekintő öntudattal tekintvén vála-

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

latásomnak, örömmel és hálás köszönettel fogadom el ezen kel-
lemes alkalmat, – s a' Társaság' Alaprajzában ki-
kötött együttmunkálkodásra, valamint ennek érvelné-
ben az ülések által ne talán teendő becses meg-
bízatásnak – úgy, mint idő és csekély erőm engedni
fogják – teherviselésig megfelelni törekedésre, már a'
megtisztelésem fölötti hálaadatosság által is köte-
lezettnek érezvén magamat: erre való egész kész-
ségemet ezennel ünnepélyesen is ajánlom és ki-
jelentem; a' midőn, ha szándékom' tisztaságának

erőm

erőm' gyengesége megfeledne, mostani süggedezésem' helyét, hiszi az általam különösen kedvelett Philosophiai és Törvénytudományi Osztályok' körében elő'fordulható szárgyakra nézve, néminemű bíztató remény foglalná' el.

Melly, reám nézve feltette becses válaszszavának mind Nagy Méltóságu Elnök Ur Ő Excellentiájának, kinek hivatalos levelével tegnap szerencsém, mind az egész Tudós Társaságnak erenyel nyilvánítani kódoló tiszteletem' és buzgó hálaának nevembeni kijelentésében alázattal egyezvén; egyszersmind azt is kívánom jelenteni, hogy a' Társaság' Könyvtára' számszaporításául — a' Nevelés' nagy ügyének az Ország figyelme alatt történő megérintésével alkalmával, kiszeleni kazára hitelen irt, de a' kiadó Könyvárus' környülállásai miatt elkésett, s akkor is hibásan kiadott, és így magam részéről véghez vitten — „Nevelésünk' hiányai" czimü

ki-
B

4/14 fvk. Vtt. Szl. 18. 188

kis munkáimmal, mint pénzen – a' környülmények' kül
öpvejöttével éppen válaszraádóni napjáin erre re
gondolva, tiéfejében philosophiai tárgyu más Mu
lámmal rövid időn egéfz képfséggel fiolgálá
kívánok tenni.

Többire – reflek vőlem igaz tiéfztele
nyilvánitására elfogadni, a' ki vagyok

Tekintetes Fiúknak Urnak

alázatos Szolgája
Szoldos Gyula

4/37:70

339 szk.

Vetsőcz. 17. 1888

Vegyesen Veszprém

Tekintetes Tisztnek Úr!

A' magyar tudós társaság' nagy méltóságu Elnökétől, még s
Septemberben 12-ről kelt hivatalos levelét, mellyben ugyan
tiszteli társaság' Igazgatósága' Sept. 8-ra tartott ülésé
a' nagy gyülés' ajánlására, a' törvénytudományi osztály
vidéki negyedik rendes taggá ben kinevezésemet
rült adni méltóztatik, azon hónap 27-ik napján; arra
vetkezésében - hosszas tanulmányom után - csak mo
ran szerencsém válaszolni, hogy: ezen érdem jelen
megtiszteltetés rám nézve azon örömmel telyesítésen
kötelezettséget szüli, mellynél fogva, a' társaság' alapsz
ban kitüzött szorgalmas együttmunkálkodásra, és r
ben az ülések által - a' rendtartások' életbe szerzése szem
me

meg fogok bízoni, sorgalmas eljárásra — jó fándékomnak tellje
méke szerint ugyan; de csak igen csekély tehetségemh
képest — egész kedvvégemes szemmel kijelentem.

A' fennálló határozatok, 's ezeken alapuló
szokásnál fogva megkívánnaró' fékfoglaló befejedem
még eddigi felsőrelem szerint — 'a' bíróságról' fánde
kom a' legkűzelebbi nagy gyűlésben — ha ijsen legis
felolvasni.

Többire — 'Életpálya' czímű gyakorlati pol
sophiai munkámnak f.e. Novemberben, legfelebb pos
December' közepéig teend" elkészűlésére; — 's egy tűr vénys
lési nyább munkának e' czim alatt 'A' Nolgabirói h

Vasad

vasal' köre' általam már több időre fogva valaképen dolgozat
elyes
emlék
ló
mea-
ndé-
ér-
hilo.
ség
énylé-
ri hi-
sal'
Ö

les vételé - sudvnányos eszmével bejelentésén: élesen
sá is rövid időn - mihelyt t. i. Jók elfogulatlanságán
Dik - kéziratát bekűldendem. Addig is, ezen mint é
len, pintolly vásárlan szívességére alázatos hálás
deme, mind a' tudós társaságnak egyenként és ö
mind különösen - a' levelével is szívességére Elnök
nagy méltóságának is - kijelentkezni azon eredményr
gadja el kérem Kegyed, iránai különös tiszte
kijelentésére, a' ki' vagyok

A' Tekintetes Ur'

alázatos szolgája
Szoldos Ignácz
m. t. t. r. t

12

1838

117 sor.

S 10: 58

Veszprém $\frac{24}{4}$ 840.

Vett. ap. 26. 840

840: 94 Tekintetes Sirokuak Ur!

Nem tudom ugyan mindeddig, hahogy a' múlt évi Nagy Gyű-
lésre beadott 'Népszerü Erkölcstudomány' czímü kis
munkámat, vissza kéri biráim mind kettőn á nézzék-
e; s mindkettőn minő vélemény-re adtak legyen?
mindazáltal azon tiszteletteel teljes bizodalomból, mely-
lyel Tekintetes Ur iránt viseltetem — nem irói tü-
relmetlenségből tehát — bátor vagyok tapasztalati ki-
vetsége előtt á végett könyörögni, hogy:

azon esetre ha á vélemények már bennje-
vák, és mok ama tekélység' kinyomatásán ajánl-
tanák, annak azonnali kiadatásáv. Elnyika Ő Nagy
Mélóságánál az Utasító Hatarózatok' 37-dik czikke-
lye kezébe, ki-kérni és elküldeni méltóztassék. —
Melly kérésem okai következők:

pro

1ör Valamint a' munkái' irására – emberismeretem' iránai hő Szerzet bírt, úgy annak a' kiadó társaság által leendő kiadhatásának kérdésével nem akarván egyedül elérni, mint hogy az ne valamelly felekezetbeli emberi nézetemnek tekintessék: kéziratomat vissasságában, az általam jónak véla czél' elérésére sürgölni nem siettem; s' e' részbeni siettetésemére engedelmet kértek, s' reményleh is.

2or Tagadhatlan hogy az ifjuság – kivált a' köz rendeltetésü – hasznára való olvasmányoknak nem csak tévségben nem, de éppen hátrában vagyunk. Az hára nem kérdés – előttem legalább – hogy illy nemü könyvre van-e szüksége nepünknek, hanem csak az – valljon ez enyém czélszerü-e? s' ez az mit birálóim ítéljenek meg.

3or Ezzel kévni nem tehet, s' en részemről óhajtanám hogy a' legközelebbi közvizsgálatok' idejére már kijöne. Az gondolom több egyr példányok elkel-

nék

...ésáim'
...g által
...edés-
...mber'
...ával
...ndvá;
...mény-
...á kö
...csak
...kás
...könyv-
...valjon
...ásel-
...ésről
...idejé
...k elkel-
...nél

nének, mert most a' legjobb kándékunk sem tudnak mit
venni, az éjszaknak, a' népnek ajándékba. — Ednai jó,
de drága. — Olvastuk hány ezer példány elkelt csak egy
helyen a' selédek' Lámára irt okaitokról. — Ez pedig
ebben olly nyilvánu tanúmánya akarok nyujtani em-
bertársaimnak, melly a' Rajna' és Niagara' zuhanyai
mellett; a' Kölni Dom-ban és Debreczeni templom-
ban egyformán hangzik karnak. Elérem-e célomat,
ismétlem, másnak dolga megitélni. —

4ér Különös kötség vetne illyes könyve
megyéknél, mellyek a' népnevelést nagyobb
figyelemre méltatják, és a' rabok javító intézetében,
mellyek úgy hiszem célirányos tudósító jelentés u-
tán több példányokban elfogadtatnának. Ha pedig

5ör Mint akarnának kellene adni, olvasó a-
datnék-tán csak pár garason-é munkácska, a'
nagy közönség, oskolák, hitvallás több példányokban meg
kívnék. —

Ez a' mi a' pénznek állapotját illeti, hallgassuk

ejtemel arrol, mit fóval kázor valék előadni, úgy hiszem illy

pár sáj forinaba fog kerülő legfőlebb 4–5. évnyi kiadás ellen

ez alig pótolna okul; sőt – ha olcsón adnák – jövedelmez

is ezen kapnor is igér, mellyet – ha mint fok igéret, nem

teljesednék-is részemről annyiban kivánnék elégtétnek,

hogy ha a' Tárcsság azonnal kiadja, ő ekrendő alatt fen

terne rejta annyi ráfon hogy Külföldi megjönnének,

a' kái' pótlására magamat kötelezem. –

Kiadási alakja nézve azt gondolnám hogy con-

gréf kötetekbe adni legjobb volna azért, hogy azon mun-

dacsk, mellyek azon külső" levelek lapra nyomandók, ebben

kembeeünöleg – és még is képen – adassathak. A' kézira-

ban arra nézve kellő varnak irva, hogy el ne mes-

kedjenek, de szemfényesen kivülre valók azok. –

Bennünk naggocskának kellene lenni, hogy kümyöbben lehessen olvasni –

Ezek körülein. Mellyeknek elejétsére a' Tetanuszos ur jó

kivánságát is mégis ez ügyre megkérvén, i mint ván nem kely

le lenünk fikerülésén is reménylvén, igen kösön tudó-

sításának kikérése mellett maradok alázatos szolgája

Szoldos Ignácz

141 kot K 847 f 138

Pesten május 17. 1847

Az Örökvalóság' legfőbbjéről mondja a természettudományos-oeconomiai tudósoknak.

Olvad. maj. 17.

Gondolja, hogy midőn egy bölcselőnek – egy más rendbeli tudomány'ja iránt – gúnyból-e vagy csak okmányokkal ellátott Oéstől? nekéj megkívánni – azt mondá, hogy „a' bölcselet az ő tudományának csak szolgálója" (ezzel kedvelő elmeéllel mint igazán – arra felelne: „Kérdjétek tőle, hik a feladása más tudományok előtt a' világ'ról tanúja vinni?

Nem tartom senkiről még, ki ha tartozom vélna nem készülnék a' legszemélyesebb esmérő kezét nyújtani, hogy tudományos társulatok kizárólag csak a' jövő tudósnak legyenek munkásai, s' mi annyinak készületlen állja – a' mutatót, s' a' pokla nem felelhető – jelenről megfeledkezzenek. Még csak viszonyt sem gondolnom senkivel, ki szolgálhasó adományának nyílt, hogy academiáknak mind a' jelen mind a' mult idők eszméit, s' különösen a' régiség szellemét kincseket is gyűjteni, ki összehasonlítani, s' ha kell általmagyarázni, rendszerezni, egyszóval az általános művelődés előmozdítására felhasználni, egyik

leg

legdicsőbb – sehás szívvel lélekkel + kivesznb" – felvalan. Sem is é réfelen annamiánk – mint megnyugvani önérzéssel el. mondhassuk, mia kívülmányok, i ~~em~~ lét. tel kortársa sehasséje engedné. Ha a tényeh bizzélnek. Igyünk ± é mezőn kávábá is ~~másban~~, mint csak sehesünk számen jöv; ~~a~~ ejen egy, mint kifen a termünk gondolkodó ész is ~~az érzékek által~~ min. azon fohaselésbe, vagyis „varium" okaa, mely. lyekről a külerzékek ~~az~~ szív meg szív párhuzamos csavonálon érdeziják, az idő és tér gyűrűin, ~~vagy~~ vagy bonkoli kifejezéssel éljek – csakegorián és kvcsárán, magában egy elmével fogalja össe, i é fogalmas (conceptus) magára az érzékela tárgyra (vissarión, azaz amaka a mi, reájkina megkeresnek. Ily párhuzamos érzelésből (perceptis) az állatok többi fajai is kevésségkiül bírnak, de az érzelo varicumok egy concret fogalommá összeáse csak embéri észek adatnak. I ép az adja meg ennek annak fok fölötti mélyiségáit nemcsak, de ép ez adja az érzelsekben is közhasznuakat.

± mer kínelés kívánsenkio semi –

I erejének gyengesége

Igenis kérjünk

Tanuljunk ~~tőle~~ / ~~tanuljunk~~ á' tűzre

Tűz és Tegnövés kárcsaknáiban folyvást

és ernyedetlen. De noha ne feledjük

hogy emberányos ineczenk' feltalálta

rómcsak á' már / régi clavula

uszályok ~~uszonyokat~~ kondzsiva, de á' kor kö-

vetelnek, vön még á kor előtteknek

ékszön, -

~~kétszeresszön~~, ochaz minden korag és

korszerűség nélküli - higgyük megvizsgá-

ljuk. Mert talkam legalább fényes

örvend ha olvasásunk hogy egy ango ro-

mantikus Thiers remekein mikép dönt-

sék á' emberányos kényesség ösvényei ro

is avatlanabb szemei előtt, mint ön-

tők ~~annak~~, midőn / Strago Daguerre gö-

nyörű találmányáról előtte elsőször á'

franczia academiájában, hogyvem ő

á' tudósok zsibárnai annak szere-

kezetét tanulni. S ezt ezért szük-

inkább kívánok szemeivé az academi-

ák, és ideglem az ujjai szivemben

midőn / á halál-lehunyásra, úgyvivek ro-

kozése s más effélé korkérdésekkel

kívánja á kis vélemény emberányos a

kis

Tanuljunk tőle, mint a tudomány
és művelség érdekében, ~~tanítunk~~
vagyis kutassunk tovább

(pillantsunk)
Csak sokadmával marokban —

Szilárdiéni, mint ha például pályakérdést ül az ügyvédi kir. „fejtegetnék meg nem-
azon okok mellyeken nyughatik diavóüka
~~Dávi botlogása~~ Werbőczynek szőjjegyzése
arra nemlelen, hogy ő özvegy, ha á fejé
uein marad mérea 50 darabra megy,
~~mely~~ fellé ősök
~~más~~ /abból/ részre ~~az~~ nyerhessen; de ha
51 ea része a' lóshám, abból egyikre ki.
fizetik! —

Ezen kiséret — ha ugy vesszük elő-
ut- szabadjon már most ~~más~~ indokai.
ni, miért válaszom legyen a' fennkiü.
ső kérdésre /mai nem értekezés
— mert ezt időm i erőm csekélysége
nem engedi — de inkább csak tévnézen-
dományi észrevételre anyagául. ~~Mellé~~
Én tehém egy, mert ha igy — mint jenki nem kétkedik
hogy a' törvénytudomány körébe az egés
állandóságban, vagyis az osztályzás — és
kiegészítésben, a kiérdemzésnek ~~fő~~ tanai
is minden kiványnyal tartoznak: a' fő-
lebbvitelnek kérdés más osztályzás
nemis esheik.

Dr

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST
V. AKADÉMIA UTCA 2.

2.

De ~~így~~ nem az academia ált. adandóra figyelnem, ezekről, és így a' helyről is mellyen fiúkat, s melly ontom kegy nem olly polticai fényhelyek, mint gyan mi – más műveltebb nemzetnél é' részbeni határabbakkal – a' politicai kiképzésen ércseni szokunk – s' ~~mint~~ mellyről – hogy egék nyilatkozással szólgak – en egiken vissavonulva élek; épen apám, mondom csak elvonnan, in abstracto, s' tárol minden célhajókról kivánok egy kés szót arról tenni, mellyek nekem annyi ne és mód, ~~hogy~~ mellyen, igényelhez én ~~tudnak~~ néze. tem szóme, ~~mellyen~~ az adózókra, s' tőbbi urnik iránni ~~tartozó~~ tartozásaik' legegyszerűbben, tehát é' szóma legczélszerűbben, eszközölhető.

I' é' kérdés' vmigy fölvevéséből szár tárni mélóznak ~~ff~~ r. tárgyai hogy én még annak fejtegetésébe sem kívánok ez iránt bővebben, jó-, hasznos- sőt szükséges-e a' kis állatbonra nézve hogy az ~~szemléltetni~~ kifolgálása, megszüntessék; ~~ha~~ s' nem az adó

1 Lengyár állandóan – gazdasági tekintetből

1 örökre megváltása,

1 terhei tömörítés

2 és a' fölvevési járandóságnak ~~megtiltása~~ az ipar bünetésével, mégis a' fizetés ut. tényleges vissavonása nélkül, sőt részleges változtatása mind

mind á vérő ~~fele~~ - vagyis szegődő - ollókra
- emberileg mondva - örökre kijavíthatlan
megrokkadások? E' tárgyról kimerítőleg
szólni annyi volna, mint egy kantin nagy
munkára vinni. Én erre nézve megelégszem
azon megjegyzésem kijelentésével, hogy
valamine ~~az~~ távolról sem ~~célja~~ czéljai
ellenni, vagy épen igazságtalan hogy sértő
á földesurról kapnon föld használatá-
ért annak, ha már ugy szegődnek, hogy
olly országos rendelkezés ~~nélkül~~ nélkül vesse
ás á földes urával, ~~hogy annak~~ élemé-
nyében legyen á megállapodásban hasz-
talan munkára, sőt e' kezelési módban á
gazdálkodás gyermekkorában jónak,
szükségesnek, / mindnem egyenlőt kivihe-
tőnek mondani állítani: ugy mint ez,
és mikelye, hol ez á mikor á szegődő
már maga lábán járhat, ez jár ki,
minél előbb egy szükségesebb (vagyis
megváltási ~~fő~~ rendszerrel hogy földes
~~szerelhessék~~
~~tudjon~~, / okszerűnek tartom.

Listeben ország melyben annak idején munkaerőhöz legkönnyebben,

ó mind az állandóbbnak, mind á szegődő félnek, ellenis á kijáró tekintetekből is.

E' megváltás

9.

2' megvétáss ébb uton i mű-
ont eskűvőthes".

~~Hogy~~ kilsőségről ~~pelpélven~~ a' megtoppa,
(spoliatio) azon neméről, melly szerint az
urlési tanvrzásoka egyszerün törvöltsenő
rel-el szó sem teher. Ezek olly tu-
lajdon, mint kerémi más; s a' tulaj-
don szenvedőnél nem szenvedő maga
a' törvényhozás sem. S ha törvény ki-
mondja azt meg, ki ötalmazra.[2] Ép
ugy, mint a' hallgatási rendszerben
az örökül kövezetben a' rabot kin-
di viri (sem) fenntartásban, ha ezek
megh kölcsönjük azt meg, ki daraja[?] fem?
vonatkozólag
Ísene (kerdi a' tekes Isthius:
„quis custodiet ipsos custodes"?[2]

Az örökvalóság mondám ébb
uton eskűvőthes". U. m.

1., Szabad egyenkülöség, midőn
2. i. mindkét fél egyen szabadság
ban hozzájárja meg a' vállalás meg-
változhat ezek helyzetének, vagyis
Vagyis itt
a' válsághére. ~~Ha~~ a' felekre egyen
lőn

Szabadságban, nyilvánvalón magokra
kell hagyni: Ki, magából a szabadság
megtévül olly annyira fely, hogy a
pallérén tsak gyámkodás ~~tsak~~, a
szabadságra, de kár épen azt a mi
ez ember tselekedetit, tsirájában
fejtegeti. Ha valahol, a' Collegiumi
mondat „laissez nous faire“ ide
van helyén. Önkénn értetvén, hogy
az állatokban' legfőbb felügyelési jo-
ga, valamint jelenman mi kezé-
ben tétetvén, ugy ebből nem kö-
vetik ki. De e' mellett a' megtil-
tás e' hibája
tás e' mélyéről ~~tsak~~ többen fejtsék fetus.
Ugyanis azzal, hiszik ~~ők~~ minden mű-
vészek csak orra nemének-kai, hogy
a' mint a' fellelnek fejlődni tetszik,
e' fejlődés is tsak ugy, mint más
önkénnes fejlődések, az ő állatok
kitörésenek, i' elfogadva bétemi fel-
tételek alatt, és nem másképp, kénte-
lenek. Valamit nem fia ingenia.

2., Esetkülönben az örökváltság

úgy, hogyy a' váltság-tévő köz-

törvényhatóságilag megállapíttatván,

ehhez való magok alkalmazkodásra

á kéá fél törvényesen kötelezzenek.

Ez ha a' végtisztességi" földtulajdonnak, egy

— állyának azok közönséges pénz- vagyis

kereskedési áttegtől, vmelyikében kikot-

gálcsanmbé ötmestpamenyből, vagy

kémi más kereskedésből — a' magán

megváltó fél vagyon egyébből elegen

tömi azzonnal képes, fizmée fi-

lösleges volna é' módról kiszabban

értekezni. Ám tegyen ő elegen

törvényszéni tanyjának, mikép

más adós; vagy mikép például a'

Zalogtulajdonos is a' zálogvagyon

tul váltság vehesi vissa, ha a' vagyon

fedezi" tehes törvényszéin átvillan-

ja, s erre elegendő.

Ha azonban a' váltság tevő

az illetti" fél vagyon egyébből tehetsé-

— legalább részben és azonnal-képes ne

f minden további nehézség megszünvén,

ita

ő (nem ugyan a' jogot, de csak

a' cselekmény kivitelességét

értvén —

nem volna — Sőt a leggyakoribb eset
körülményeken már csak azért is, mert
~~Lévén~~ a hol a magán megvétel a magán érdekeket
is elég:
Sőt nem ~~nem~~ ám, midőn közös érdek
nincsen, más egyéb rendelkezés már
szükségtelen csak annyiból is, mivel
bármelly polgára
~~Lehetne~~ akaran ellenei lehetnének
vagy nincs (csak nem még mindaron
gyülyen
n agyon lehetségesnek a állatalomnak
joga ~~tiszta~~ —

(közéi
az örök vállalat szükségét
Az állatalomnak ~~szükségei~~ segítség nyuj-
tása kényszeren, vagy kényszeren ~~kívül~~.
szabadon lenni.

Ugyanis több személyek egyen
megvételnek ~~jótéte~~ a közhaza tekinte-
tében jótékonyságról annyira meg-
voltak, és vannak győződve, hogy a
megvétel szükségére maga az állat-
tom ~~állatban~~ képen fel kényszerít-
ül, ~~állatja~~ kötelezettjával, vőn egy szó.
expromissio vagyis
ván szerződésül. ~~Ha~~ Ha ott ~~ha~~ Ha hát a
földes urak telyes bármenetében,
egyszersmind a jobbágyság jobb karba
tétele

az örökvalóság ügyén

liorle eggyenesen a fenens által cs-

kűrölcnik ugy, hogy 1/4 kárpótlási gyk

egész

összeg az állatabam fizeni le, é a'

megvételnek irányában a válasz-

lói mikép lesnő meg és visszafizes-

vői nejse ~~egyenes~~, mineg egyéb tartozásai

kielégítő legyen, kivelezőkép ag-

tán ő rendelkezhessen. E' mód vétetem

-i pusij jó fikatrel - tűrlet, kivála

zémer franciaklean gyakorlatba,

milliyben, hogy ~~egészen~~ ízeken a elmélet

megejtén maradjak, e' helyen egyenes

megnevezni sem kívánom célom-

hoz tartozónak. Elsmát kevésbé

fegyh pusij e' módnál érvébb tartj.

kardni, minthogy jelen eshmerete.

re tárgynal állanam a örökvála-

sij legegyszerűbb módja tűnetem ki.

Bár pusij ha fizetés kitolatás amen

mint emlitetem igazságos mód példaúsegének; de

hogy annál nem a complicata módnál kevé-

bonts, egyszerűbb ne legyen: agyon

szabomsim kéredkedni.

Szivátká ~~kényelem~~ mónja a' örökvíz-

ság ~~fentartását~~, / kamikor az állatotom

nem ~~nincs~~ neg hagyja ~~nincs~~ egyenes arányokat a'

magvas megváltozás ürmök irányában,

De / hiszelinéjeaca állás, mellyből vecmb'

földvári

kárlósörnel / karonjásikaa terókaszák, —

i már erre nézve ökea anny mészeck

hez arak viszonyá, de nem ~~változás~~

kényszorúja. Ámde ha e' mívben kü-

lönbözőt vizsgálunk, láthi fogjuk hogy

a' mennyiben a / víszony (a kölcsönös vevő és adó közön

u.m. az mellyen

örkönöi:

van, ~~nyílván~~ ~~fenáll~~, a' hogyan emberek

ten szóban egyezkedési módhoz / ezek

közben szokhatók. E' mellett pedig hogy

Wölbe tebő, mesterséges fűtés és lesgésnél

Ekörben kívánó, egyszínű / (ezis

plicáta terén, ha igaz, mint én re-

növekedik

szélekben, hogy ennél egyszerűbb, dem

kraft, ennyiben ekkor ejtőkerűbb mu-

i van a' örökvíszásának, láthatók mí-

nemű azo, mi, és mitől álló?2 — Ez

ezen

ezekből vélemények szerint:

a

Az ~~orbéri birtokosnak, a' többi~~
szerződésnek megfelelő orbéri birtok-
részek szemléletben kikadása, sa' fel-
ben orbéri birtokosa, ~~birtokosa~~ és mikor kiadha-
tó, és a teljes kiváltásig ~~sáto~~ zálog-
~~tép~~ megszerzhető zálogképi részlete.
Vagyis körülményesben mondva:

Nemcsak kerülés – de helyenkint
is kasználtassék meg közönségkasználási-
lag mikből álljon arra nemyiség, melly
az orbéri járandósággal ~~szerződésnek~~, ép a helyes, meg-
felel? p. o. nyerlegad, kilenczed, vagy ti-
zed. – Ez entrenán ~~szántassék~~ (adjó kerein kívül)
~~arra~~ mondassék ki, hogy azzel mely
megfelelő ~~orbéri birtok~~ részre, akár
az egésznek részével egy kilenczede,
(~~szántásért~~ birtokosai
arra ~~szerződnek~~) tőkealapja. –

Ennek utána ~~szántassék~~ föl – a' meny-
nyiben (után)
nyiben ~~a~~ szerződés nyján a' felek
önkénye meg nem kasználtak, mes azon
esetben ez leme a' fundusnak –
~~szántásért~~ mondán kivelnyhaszná-
gilag föl arra tiszta jövedelem, melly

agy

azon urbéri járandóság ~~ezredek~~ bejegyzésének kihasználásának birtok részéről évenkénti

~~— kinyilatkoztatása diametralis pántvonásokat~~

— kijöhet. E' feljegyzésnek kezdetétől

igen fiatal, de nem oly igen é' fiatal

vagy élőnevedéből mellynél fogva de-

hát egyszer ez magától, bárhol birtokban érzékenyen vággyal

fogyatkozhat, de (jelenleg) mert ennek bélyegzőkre

kibocsátásában nem fundálom, vitatkozni

vele ezzel nem érdemes, mint azon

magában, évenként megjegyzés dolgom

tudása, hogy annak természetesen több

évekbeli diametralis pántvonáson

kell alapulni. — Ő egy ámélési

tiszta jövedelem kamatok elmaradása, ennek

~~ennek~~ az országban divatozó, vagy

divatnyert kamatláb szerint megfelelő

lenni, vagy a valóság szerint. — Ha

ez az illető egyesek vagy kényes ál-

tal — mindig a legkisebbik birtokra

évre, mindig egyben — azonnal lecsúcsik,

az özvegység befejezve, consumálva

van, és az arányó egyed, vagy kényes meg-

szerzi

tárgya ennek megfelelő birtokrészét.
Ha pedig annak terjedelme nem képes
az árakat a Földes urnak. Ő ez
által az örök váltság á többit részre nézve
ismét belfejezésen. Ő birtokosiási
birtok részt ~~azonban~~ á Földes urnál
marad mind addig, míg az illető ár-
fo (ismét egyet vagy kettőt) ~~az ennek meg-~~
~~felelő~~ azon summáig, mellyek bírtok-
részára (árakarnak, ~~egyben~~ ha ezek
részletekben is, de minden esetre egy-
le nem fizeti. ~~Addig~~ a földes
urnak készpénzben tartozik, ezenkí-
esetig — mint más zálog, zálog
Fő javításokra nézve — mindazáltal min-
den épületek kijavításáról — ~~be~~
becsára megszorítása mellett — azon-
nal, és minden hosszas perlekedés nél-
kül részint urasági, részint ~~a~~ illető árjának visszaadó. A
ki — illetőleg visszavétás — ideje meg-
határozva, még elidőzülés által ne
legyen. —

és

Fvagyis a váltságbéri részes

Fa szükséges vagy hasznos

És ésszeim bárhelis az örökvalóság kopja
kalapács nélkül készíthető, sehol az
állatalom az ebéri vízmyok kiválóny
kiegyenlítése, illetőleg megszüntetése
által kotlegiatható. Kotlegiumnak
így a földes ur, mert sok tekintetben kal-
lemeden állása nyitrabbá, szabadabbá,
Ehez mentani szinbbá válnék; a vála-
sára rejte penig (kerülőleg nyelvvel
a lehető legnagyobb bizonyossággal nyerné,
és szinén arról is, hogy rendeli ja-
vítása is megtörténnék, bizonyosonan,
ha földmívelési tekintetben sem szemben
Amit ezenfelül, — mi nagy figyelmet
érdemel — a jobbágyság is megnyugta-
tnaik, mert a járandóságra talmi
agyomal, sőt bármikori szabadsági
ban állván, sőhe elvésztét kiegyen-
nek, s nem, agyon kotlegiumnak
tekintendi. Ez e kihatásai nagyobb
kiterjedésű tekintetben a bizonyos
s egyben és egy taglan megtörténhe-
tik akár vala más valahol urbéri rendezés, akár
nem.

rem. Ha vele annál jobb, mennél kihatóbb bizonyítási alapjai minden ~~[illegible]~~ és minden egyébre nézve, annál kömyrtelen kimutatóbb. Ha még rem vele – kivánja nagyobb részben – van még az ábrák nélkül is – egy tagban v egyes kihatóbb pontonyt, mint hogyan ~~[illegible]~~ hogyan megvonat, a rendezés egyen tekintetben figyelembe véve esik meg. – És ha é Feltételeinek pedig egyes tagjai a többivel: annál előbb kell egy vitatni. – Ha ezek mind illő helyzetben vegyenek, ime a Feltételnek egy új ~~[illegible]~~, mely nélkül még kivel vak álomban lehet – egy új rossz; v illy helyzetben Feltevésre mellyik kivel inkább nem kívánkozni? ~~[illegible]~~ Önkint érezvén, hogy ennie, hol a kérdés rövidebb

óráját

MTA TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET
V. AKADÉMIA UTCA 2.

117

1847

bája még nem ünnöl, s addig még
~~[illegible]~~ el nem jöne, illyes Főtárnok,
társai által kiraszik, az ott alapjától
el nem vonathatik. —

Ez ereka a fölött egyszer-egy
viriden és egyszerün, mint maga az ér-
me, előtte-igénytelen részeim. —
Az urbéri birtok személyesleni bizhatási
sarkalatos ~~[illegible]~~ épen nem gombba, nyíl ere ven-
föl — legyen szabad ennyiben az észlelma-
gás tere — már mingy kényszerme-
ántemem — egy vene fát mondom a'
egyébként kinü
leg távolabb Galicziai szimára kiadva
legfelsőbb rendelet; ezt ~~[illegible]~~ jámbik
meg kivonk ~~[illegible]~~ ha jót emléke-
zem 1840diki országgyülésén pest megye
egyik követe is. Csak az általam
érinett kiterjedési zálogba adandó
ebnéjé az, melyet emlékezetemre sem
nem olvastam, sem nem hallottam. —
S ha ezt már más helyenis előfordulni
volna, mia kétségbe nem vonok, (azon ebben is)
nyilvánion, hogy: ez a mostani (a törvénykezés)
rülöttek, ~~[illegible]~~ ügyvédeknek, sehán legszükségesebbek. Földes Ignácz r. t.

Pesten Május 17
847.

Lt. ai. 10 1844.

Tekintetes Academia!

A' folyó évi Vége l' közönsön hirdetett kitüntetésekben, van szerencsém az 1842-től 1847-ig megjelent törvény- és országgyülésnáyi munkák' legjobbjai iránti nézetemet következőkben tudósitni el"

Én a most kitett időszakban megjelent összes munkák közül, az academiai 200. aranyos nagy jutalmára Tekintetes: Csátsár Szeretet A'magyar Büntörvénykezés. Pest 1847" munkáját tartom.

A' Marczibányi féle 50 aranyos jutalomra pedig: Frank Ignácz „A' közigazság' Törvénye Magyarhonban. 3 Köt. Buda 1845-7. _ Czimü munkáját idéllem érdemesnek; következő okokból:

Belátásomra, alapossággra, önálló szabad vizsgálásra, és még tetszésemre nézve is az utóbbival (Frank' munkájával) arán összehasonlitva mindenben kitünik. A' nagy jutalmi pályakoszorús szavazatommal annak nyujtani sohasem szünök kötelességemnek, ha, az alapszabályok első- jéről, melly szerint az academia célja és feladata,

a'

a' magyar nyelv' mivelésére munkálni (egyébül): felesleges
szabad volna. De ez szemelvül nem valószínűnek, minőnek
abban, a' nyelvek tekintete több, még tán ebis részben kü-
lönerkölcsöken és kiválásokban kerül, valóságos-hogy úgy
mondjam – magyartalanságok, és szabály ellenei irásmód –
s nyelvszokások igenigen szünnélkül jönek elő, sőt némi
megörzéssel folyvonosan használnák: ez a nagyjavalomra
ezen tekintetből nem ajánlhatnám csak, minőn az a
minéjére emlitendő után legkivánatosabbnak ítélném, a' Ma-
gyarországi jövedelmen teljes megnyugvással neki fogasson. –
E mellett

Császár Ferencznek "törvénykezési- és
hivatalos és müvelt nyelv, alapos és logicai szerü előadás,
kivánatos élethü dolgozmányok (miről megjövendőnöm kive-
tkezési alkalmasim voltak), végre kellő szabadossági mé-
lemi teljes bátorság – jellemezén, s arczára akkori törvény-
keresés egyik legbecsesebb és kézikönyvnélkülözhetlen kézikönyvé-
nek tartván: a' nagyjavalmas ennek fogadni teljes
megnyugvással bátorkodom.

Csaszkóczy

Csaszki Vince „Bünvádjogi Olmélecsei 2. kör. Pest 1843.

Nem amyira a' tanok' elfogadása, mint azon dicsvágy pályán
ügyesen eskörülni kalaszvadászás okmányából, dicsvággyal emlí-
tésöknek vélemányezem.

Ki ne emlékeznék illő" mélaságlással Grof Szécheny
Istvan – a' nagy justo – Politicai Programm tárgyáról,
(Pest 1847)? és a' kés Desewffy Grof (Aurel és Emil) poli-
ticai munkáiban elkinzen jóizan emlékül? De mert a'
politica az Academia körébül különben ki van zárva;
s' ván arányis, mert a' kérdésen ívében jégesö sürüséggel
Lulhat politicai fió- és iratsbli virák épen magát a' poli-
ticánis levegét: ezeket emlitzeken hagyni, mert már ván
tanácsosabbis.

Pest Szept 8ra 1855.

Fövárosi Ignácz
rend. tag.

Ezen véleményt teljesen magáévá teszi Pesten, Octo-
ber' 9d. 1855.

Zádorfy György
rendes tag.

72

8/18/16

Vétt. dec. 11. 1858

7

Tekintetes Akademia!

Azon évkör, mellyben a' jog- és országtudományok' ezaká-
ban megjelent magyar mun-
ták iránti véleményadásra
felhíva vagyunk, fájdalom,
nem sorozható a' legterme-
lenyebbek közé; minek
szomorító oka, azon — a'
tudomány' virágzásának
soha nem kedvezhető, — iz-
galmas időszaki sajátsá-
gában fekszik. A' kérdéses
évkört, e' tekintetből, elég,
úgy hiszszük, csak számol-
lal kijelelni is, melly
1848-tól 1853-ig terjed.
Nem az hát a' csodálni való,
honi irodalmunkra nézve,
miért hogy nem volt az,
ez évkörben, termékenyebb?
de igen az: miként lehete,
hogy csak ennyit is képes,
ez időből, literaturánk fel-
mutatni?

És ezen alapszik, főképp,
azon nézetünk, mellyhez

képest

Képest, miután B. Eötvös
József-nek „A' XIX. század'
uralkodó eszméinek befo-
lyása az államadalomra"
czímü jeles munkája, cse-
kély véleményünk szerint
az alapszabályok' 11. pontja'
értelmében, az Akademia'
körén kivül esik, a' Határo-
zatok' 50d. p. c. sz. szerint
pedig a' nagyjutalmat
nyerhetők közöl kizárva
látszik; mi az ezen alka-
lommal nagy jutalomra
érdemesitendő" munkát
a' kérdéses évkör előtt
(1844-ben) megkezdett, de
ezen most kérdés alatti
évkörben bevégzett, munkák
közt kerestük és találtuk-
fel. De ezt a' Határozatok'
51. p. szerint, miután
utolsó kötete ez évkörbe
(1848.) esik, az ez által ju-
talmazandók közé szá-
mitni nem kételkedtünk.

Értjük a' következő"
czímü" munkát:

Megye-

élvös
ázad'
befo,
a "
ia, cse,
rint,
ontja'
rnia'
latáro,
erint
at
ára
alka,
lomra
kál
k,
de
datti
unkák
lenk=
zatok
ján
lörbe
l jin,
szá,
ünk.
xo"
nye-

jeles munkát [I-IV kötet]
öszevéve, magánosan és
külön szerzett ismeret
után, egy tétlöleg, a' leg-
ses időbeli 200 dt arany
nagy jutalomra érdemes,
nek teljes megnyugvásal
s örömmel nyilvánitjuk.

Ehhez, e' részben, leg-
zelebb áll cselély véleményünk
szerint:

Pauler Tivadar': A' jog-
és államtudományok' En-
cyclopaediája. Pest 1851.
czimü becses munkája.

Szerintünk e' munka,
tekintvén a' belöle kitünö
méhszorgalmat, alapossá-
got, a' tárgyakra vonatkozó
bibliographiai adatok' bö-
ségét, tekintvén jelesen
azt, hogy annak a' mint
az elöszóban mondatik,
hogy t. i. ez olly tankönyv
melly a' rövidséget és
teljességet

telyességet illő arányban e-
gyesíti – teljesen megfelel,
a' fölebb említettel méltán
mérőzhetik; 's ha amaz
nem léteznék, a' nagy jutal-
mat ennek nyújtani sem,
mit sem kéne'nék; ha pe-
dig Palugyaynak 1844ben
megjelentÉt első, legnyo-
mosabb, Kötetei tekintetbe
nem jöhetnének: a' nagy
jutalmat annak Ét intéz-
hi Kötetei és Pantheon' jelen
műve között megosztandó,
nak indítványozni bátor-
kodnánk. – A' dolgok' illy
állásában azonban, 's a'
Határozatok' már felhozott
51. pontja' tartalmához
képest, Palugyayt egészen
1848diki literaturai ter-
mének tekintvén, a'
nagy jutalmi koszorút
ennek [Palugyaynak] nyújtsa,
az utána következő
Eltüntetését

ban e,
egfelel,
nélkán
amar
gy jutal,
ni sem,
; ha pe,
844ben
legnyo,
intetbe
a' nagy
ét után,
er' jelen
ztandó,
i bátor,
oé' illy
's a'
lelhozott
ához
észen
ai ter,
n; a'
orúlt
] nyújtsuk,
ező
intetését

Kitüntetését pedig Pauler nak
vélnők adatni, igénytelen sz
szavazatunkkal, annál fog, a
va, mert:

E' véleményünk, nem
csak a' Két munka' terje,
delmének egybehasonlítá,
sán [Palugyay 949. l. Pau,
ler 246. l.], hanem annak
figyelembe vételén, hogy a'
nem kizárólag honi jog- és
államtudományt tárgyazó
Encyclopaedia' literaturája
a' csupán hazánk megye,
rendszeréénél különben is
hasonlíthatlanul bővebb
levén, ama' tág mezőn,
már csak az aratók utáni
kalász szedés is könyebb,
's mégis bővségesebb lehete,
és végre még azon is alap,
szik, mivel a' nyelvbeli
előadás egyik főtekintete,
tet érdemel, és e' tekin,
tetből az utóbbi [Pauler]
a' másiknál [Palugyaynál]
csakugyan

csakugyan több észrevétel
alá esett előttünk.

A' mi a' Marczibányi-féle
50. db arany jutalmat illeti:
erre Szalay László' Statusférfiak' és szónokok' könyvét [Új folyamat. Pest
1850. n. 8r. 443. l.] melly
a' nyelvbeli előadásra szint,
úgy' mint a' charakterek'
művészi eseteléséreis néz
ve, valódi gyöngye irodal,
munknak, és hogy kevéssel
sokat mondjunk, a' hires
"Livre des Orateurs" mellett
is becsülettel megállhatna,
legjobb meggyőződésünk
szerint ajánljuk.

Dicsérettel említendőknek
vélnők:

1, Lónyay Menyhért, hazánk
anyagi érdekeiről 2. füz.
1847-8.

2, Tóth Lőrinc, az ősiségi
nyilt parancsó magyarázata
1853

1853.

3, Csatskó Imre az „Austz„
riai büntető törvény' ma„
gyarázata 1852.
czimü munkáikat. Ki„
tüno' tárgyalattal ma„
radván

A' tekintetes Akademiának,
Béts, December 9d. 1858

alázatos szolgái

Zádorfalvay v. tag.

Földvári Ignácz r. t.

Megye Rendszer hajdan, és most. Ifj. Palugyay Imrétől.
Első kötete [Pest, 1844. 224. l.] a' Megye Állomány-t;
Második kötete [Pest, 1844. 216. l.] a' Megye-Hivata-
lok-at; —
Harmadik kötete [Pest, 1847. 198. l. 's XLIII. Tábla] 's
Negyedik kötete [Pest, 1848. 311. l. 's XLIII. Tábla] a' Megye-
Kiadási rendszert, 's Megye-
Statistikát tárgyazza.

Mindegyik' tartalma
a' megfelelő kötetbeni tárgy-
jegyzékben foglaltatván:
azokat külön leírni szük-
ségtelennek tartjuk. —

Az egészre nézve, vélemé-
nyünk az, hogy nem mintha
abban a' logikai rend'
szabatossága, a' nyelvbeli
elöadás' alakja, 's gramma-
tikai pontossága, végre
a' benne foglalt doctrinák-
iránt — kivált a' munka'
historico-diplomatikai ré-
szét illetöleg — mellyre néz-
ve sajnálható, hogy, Bartal-nak

<u>Később</u>

később megjelent kritikai mun-
káját még használnia nem
lehete — némi észrevéte-
leink nem volnának, mi-
ket azonban, mivel a' mun-
kát jelennen nem vecen-
zealjuk, hanem annak
relativ becse felett kell
hogy itéljünk, felhozni nem
tartjuk szükségesnek; ha-
nem azon tekintetből, mi-
vel azt, terjedelmes voltán
kívül, mind belső jelesé-
gére, mind relativ becsé-
re nézve, tudományos szel-
lem- és előadásnál fogva
is, kitünőnek itéljük, fi-
gyelemre méltónak pedig
nemcsak tárgya fontosságá-
nál fogva, de azért is
tartjuk, mivel szerző benne
az ide vonatkozó minél
szükebb annál kevésbbé
is mert literaturára is
kiható tekintetet fordított, és
abban, kivált II. kötetében,
irodalmunk későbbi termékeit
is felhozatván: mi ezen

jeles

MTAK KÉZIRATTÁR
AKADÉMIAI LEVÉLTÁR

AKADÉMIKUSOK LEVELEI

KÉZIRATOK, 19-20. sz.

FINIS

VEGE